

**CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNA HAKİM OLAN İLKELER
KAPSAMINDA SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKI**

BERRU YÜKSELEN

EYLÜL 2025

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNA HAKİM OLAN İLKELER
KAPSAMINDA SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKI

BERRU YÜKSELEN

EYLÜL 2025

ÖZET

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNA HAKİM OLAN İLKELER KAPSAMINDA SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKI

YÜKSELEN, BERRU
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Batuhan AKTAŞ

Eylül 2025, 158 sayfa

Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, hem ceza muhakemesine hakim olan ilkelerin gerçekleştirilmesi hem de başta adil yargılanma ve savunma hakkı olmak üzere, sanığa tanınan hakların kullanılması için önemli bir araçtır. Sanığın duruşmada hazır bulunması, ceza muhakemesinde hem hak hem de yükümlülüktür. Ancak kanun koyucu, kamu düzenini sağlamak, maddi gerçeğe ulaşmak, muhakemeyi kısa sürede ve az masrafla tamamlamak amacıyla, sanığın duruşmada hazır bulma hakkına istisnalar getirmiştir. Çalışmamızda istisnai hallerin hak ihlallerine sebep olup olmadığı incelenmiştir.

Birinci bölümümüzde, ceza muhakemesinin amacı, ceza muhakemesine hakim olan ilkeler ve haklar açıklanmıştır.

İkinci bölümümüzde sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına ilişkin istisnai haller ve hak ihlallerine karşı başvuru yolları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adil Yargılanma Hakkı, Savunma Hakkı, Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı.

ABSTRACT

THE ACCUSED’S RIGHT TO BE PRESENT AT TRIAL WITHIN THE FRAMEWORK OF THE FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF CRIMINAL PROCEDURE LAW

YÜKSELEN, BERRU

PUBLIC LAW MASTER'S THESIS

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Batuhan AKTAŞ

September 2025, 158 pages

The accused’s right to be present at the trial is an important means both for the realization of the principles governing criminal procedure and for the exercise of the rights granted to the accused, primarily the right to a fair trial and the right to defense. The accused’s presence at the trial constitutes both a right and an obligation in criminal procedure. However, the legislator has introduced exceptions to the accused’s right to be present at the trial in order to ensure public order, reach the material truth, and complete the proceedings within a short time and at low cost. In our study, it has been examined whether these exceptional cases lead to violations of rights.

In our first chapter, the purpose of criminal procedure, the principles governing criminal procedure, and the rights are explained.

In our second chapter, the exceptional cases regarding the accused’s right to be present at the trial and the remedies against violations of rights are examined.

Keywords: Right to a Fair Trial, Right to Defense, Right to Be Present at the Trial.

TEŞEKKÜRLER

“Ceza Muhakemesi Hukukuna Hakim Olan İlkeler Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı” başlıklı çalışmamın her aşamasında ilgi ve sabırla bana destek olup, emeklerini esirgemeyen, çalışmamda beni yüreklendiren danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Batuhan AKTAŞ’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitiminde, ders alma şansına sahip olduğum, bilgisi ve ilgisi ile bana destek olan, ayrıca jürimde bulunarak beni onurlandıran değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Eser US DOĞAN’a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Jürimde bulunarak beni onurlandıran, çalışmamı satır satır okuyup emek gösteren sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Gülen SOYASLAN AKDEMİR’ e çok teşekkür ediyorum.

Tüm hayatım boyunca maddi ve manevi hiçbir desteğini esirgemeyen, attığım her adımda beni cesaretlendiren, varlıklarıyla bana kuvvet veren sevgili anneme ve sevgili babama, neşe kaynağım olan canım kardeşlerim Tuğba ve Mehmet Emin’ e, akademisyenlik yolunda bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan kuzenim Ayşegül’e, duaları ve sevgileriyle beni hiç yalnız bırakmayan değerli tüm aile büyüklerime ve sevgili kuzenlerime teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunuyorum.

Çalışmam boyunca gerek sevgileri gerek mesleki birikimleri gerek dostluklarıyla bana yoldaş olan biricik arkadaşlarım Sevilay, Hilal ve Bengisu’ya, çalışmam boyunca bana desteğini ve ilgisini esirgemeyen herkese çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZDE İNTİHAL OLMADIĞINA DAİR BEYAN SAYFASI	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜRLER	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I.....	3
CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKI	3
1.1. CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNUN AMACI	3
1.1.1. Maddi Gerçeğe Ulaşmak.....	3
1.1.2. Adaleti Sağlamak.....	5
1.1.3. Hukuki Barışı Korumak.....	6
1.1.4. Ceza Muhakemesinin Amaçları Arasında Denge Sağlamak.....	7
1.2. CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNA HAKİM OLAN İLKELER VE HAKLAR	8
1.2.1. Hukuk Devleti İlkesi.....	9
1.2.2. Adil Yargılanma Hakkı.....	11
1.2.2.1. Tabii, Bağımsız ve Tarafsız Mahkemelerce Yargılama İlkesi	13
1.2.2.1.1. Bağımsızlık	13
1.2.2.1.2. Tarafsızlık	14
1.2.2.1.3. Tabii Hakim	15
1.2.2.2. Silahların Eşitliği İlkesi ve Çelişmeli Yargılama İlkesi	17
1.2.2.3. Makul Sürede Yargılanma Hakkı	19
1.2.2.4. Aleniyet İlkesi.....	21

1.2.2.5. Hakim Önünde Meramını Anlatabilme İlkesi	24
1.2.2.6. Savunma Hakkı.....	25
1.2.2.6.1. Suçlamadan Haberdar Edilme Hakkı.....	26
1.2.2.6.2. Savunma Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı.....	28
1.2.2.6.3. Sanığın Kendisini Şahsen Savunma veya Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı.....	30
1.2.2.6.4. Tanıkları Sorguya Çekme/Çektirme ve Tanık Dinletme Hakkı ..	33
1.2.2.6.5. Tercümandan Yararlanma Hakkı.....	35
1.2.2.6.6. Delillerin Toplanması İsteme Hakkı.....	35
1.2.2.6.7. Haklarından Haberdar Edilme Hakkı.....	36
1.2.3. Vasıtasızlık (Delillerin Doğrudan Doğrualığı) İlkesi.....	37
1.2.4. Sözlülük İlkesi.....	39
1.2.5. Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi	40
1.2.6. Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı.....	41
1.3. CEZA MUHALEMESİNDE DURUŞMA VE SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKI	41
1.3.1. Ceza Muhakemesinde Duruşma	41
1.3.1.1. Duruşma Hazırlığı	42
1.3.1.2. Duruşma.....	43
1.3.1.2.1. Duruşmanın Tanımı ve Önemi.....	43
1.3.1.2.2. Duruşmanın Başlaması ve Yürütülmesi.....	44
1.3.2. Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı.....	45
1.3.3. Yargılama Şartı Olarak: Sanığın Duruşmada Hazır Bulunması	48
1.3.4. Olağan Kanun Yollarında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunması	49
1.3.4.1. İtiraz.....	50
1.3.4.2. İstinaf.....	50
1.3.4.2.1. Hükmü Veren Mahkemece Yapılan İnceleme	51
1.3.4.2.2. Bölge Adliye Mahkemesince Yapılan Ön İnceleme ve İnceleme	52
1.3.4.2.3. Duruşma Hazırlığı.....	52
1.3.4.2.4. Duruşma İncelemesi.....	53
1.3.4.3. Temyiz	54
1.3.4.3.1. Hükmü Veren Mahkemece Yapılacak İnceleme	55
1.3.4.3.2. Temyiz İncelemesinde Duruşma.....	55

1.3.5. Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkından Vazgeçmesi	56
BÖLÜM II.....	58
SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKININ İSTİSNALARI VE HAKKIN İHLAL EDİLMESİNE KARŞI BAŞVURU YOLLARI.....	58
2.1. SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMASININ İSTİSNALARI	58
2.1.1. Sanığın Yokluğunda Delillerin Tartışılması	60
2.1.2. Sanık Hakkında Mahkûmiyet, Ceza Verilmesine Yer Olmadığı ve Güvenlik Tedbiri Dışında Bir Karar Verilmesi.....	62
2.1.3. Sanığın Yokluğu	63
2.1.3.1. Sanığın Mahkemeden Uzaklaşması	66
2.1.3.2. Muhakeme Konusu Suçun, Sadece veya Birlikte Adli Para Cezasını veya Müsadereyi Gerekthirdiği Haller	67
2.1.3.3. Sanığın Duruşmadan Bağışık (Vareste) Tutulması	71
2.1.3.3.1. Sanığın veya Yetkili Kıldığı Müdafinin Duruşmadan Bağışık Tutulmayı Talep etmesi	72
2.1.3.3.2. İstinabe	72
2.1.3.3.3. SEGBİS.....	76
2.1.3.3.4. Hastalık, Disiplin Önlemi veya Zorunlu Diğer Haller	82
2.1.3.4. Sanığın Duruşmadan Çıkarılabileceği Haller	85
2.1.3.4.1. Suç Ortak veya Tanıkların Dinlenmesi İçin Sanığın Çıkarılması 85	
2.1.3.4.2. Duruşmanın Düzenli Olarak Yürütölmesini Tehlikeye Sokacağıının Anlaşılması.....	88
2.1.3.5. Yargıtay'ın Bozma Kararı Üzerine Davaya Yeniden Bakılması Aşamasında Sanığa Tebligat Yapılamaması veya Sanığın Davete Rağmen Gelmemesi Halinde Duruşmanın Sanığın Yokluğunda Yapılması	90
2.1.3.6. Basit Yargılama Usulünün Uygulandığı Haller.....	92
2.1.3.7. Bölge Adliye Mahkemesince, Sanık ve Müdafiyeye Yapılan Tebligata Rağmen Duruşmada Hazır Bulunmaması	96
2.1.3.8. Tutuklama Tedbirine İlişkin Bazı Düzenlemeler	97
2.1.3.8.1. Gıyapta Tutuklama.....	97
2.1.3.8.2. Tutukluluğun İncelenmesi, Tutukluluğa İtiraz ve Tahliye Taleplerinin Dosya Üzerinden İncelenmesi.....	100

2.1.3.9. Sanığın Yokluğu Halinde Hükümden Önce Son Sözün Sanığa Verilmesi Sorunu	104
2.1.4. Gaip Sanık Hakkında Duruşma	107
2.1.4.1. Sanığın Gaip Olması	107
2.1.4.2. Gaip Sanık Hakkında Yapılabilecek İşlemler	108
2.1.4.2.1. Delillerin Toplanması ve Muhafaza Edilmesi	109
2.1.4.2.2. Gaip Sanık İçin Müdafî Görevlendirilmesi	109
2.1.4.2.3. Gaip Sanığa İhtarda Bulunulması	109
2.1.4.2.4. Gaip Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi	110
2.1.4.2.5. Sanığın Kanun Yolu Sürecinde Gaip Olması	113
2.1.5. Kaçak Sanık Hakkında Duruşma	113
2.1.5.1. Sanığın Kaçak Olması	113
2.1.5.2. Kaçak Hakkında Yapılabilecek İşlemler	116
2.1.5.2.1. Kaçak Hakkında Soruşturma Yapılması	116
2.1.5.2.2. Kaçak Sanık Hakkında Kovuşturma Yapılması ve Hüküm Verilmesi	117
2.1.5.2.3. Kaçak İçin Müdafî Görevlendirilmesi	118
2.1.5.3. Kaçak Sanığın Duruşmaya Gelmesini Sağlamak İçin Tedbirler	119
2.1.5.3.1. El Koyma	119
2.1.5.3.2. Tutuklama Kararı	122
2.1.5.3.3. Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi	122
2.2. SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKININ İHLALİNİNE KARŞI BAŞVURU YOLLARI	124
2.2.1. Eski Hale Getirme	125
2.2.2. Olağan Kanun Yollarına Başvurma	126
2.2.3. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru	129
2.2.4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru	131
2.2.5. Doktrinde Durma Kararı Verilmesi Önerisi	132
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	137

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltmalar

Age.	: Adı Geçen Eser
Agm.	: Adı Geçen Makale
Agt.	: Adı Geçen Tez
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B. NO	: Başvuru Numarası
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
Bnzt.	: Benzer
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu
E.	: Esas
ET	:Erişim Tarihi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
K.	: Karar
KT	: Karar Tarihi
m.	: Madde
OHAL	: Olağan Üstü Hal
Parag.	: Paragraf
RG	: Resmi Gazete
SEGBİS	: Ses Ve Görüntü Bilişim Sistemi
Ss.	: Sayfa Sayısı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi

v. : versus
vs. : vesaire

GİRİŞ

Meydana gelen cezai uyuşmazlığı çözmekle ilgilenen ceza muhakemesinin en temel amacı; maddi gerçeğe ulaşmak, adaleti sağlamak ve hukuki barışı korumaktır. Bu amaç doğrultusunda yapılan işlemlerde, uyulması gereken ceza hukuku ilkeleri ve korunması gereken haklar vardır. Amaçları doğrultusunda, uyuşmazlığı çözmeye çalışan mahkeme, başta hukuk devleti ilkesi olmak üzere, adil yargılanma hakkı kapsamında, tabii, bağımsız ve tarafsız mahkemelerce yargılanma ilkesine, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesine, aleniyet ilkesine, hakim önünde meram anlatabilme ilkesine, vasıtasızlık ilkesine, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesine, sözlülük ilkesine uyarak muhakemeyi gerçekleştirmelidir. Muhakemenin süjesi olan sanığın, başta adil yargılanma ve savunma hakkı olmak üzere, suçtan haberdar olma, savunma hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olma, sanığın kendisini şahsen savunma veya avukat yardımından yararlanma, tanıkları sorguya çekme veya çektirme, tanık dinletme, tercümandan yararlanma, delillerin toplanmasını isteme, makul sürede yargılanma ve haklarından haberdar edilme hakkı vardır. Sanığın haklarını kullanabilmesinin ve ceza muhakemesine hakim olan ilkelerin gerçekleşmesinin en etkin yollarından biri sanığın duruşmada hazır bulunmasıdır. Dolayısıyla sanığın duruşmada hazır bulunması, sanık için haktır.

Duruşmada hazır bulunan sanık, hakkındaki iddialara bizzat cevap verebilme, aleyhine olan delilleri çürütebilme, beyanlarda bulunabilme, delil sunabilme imkanlarına sahip olacak ve duruşmaya bizzat katılımından ötürü, kararı verecek olan hakim ile yüz yüze temasa geçebilecektir. Sanığın duruşmada hazır bulunmasıyla başta vasıtasızlık ilkesi, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi ve sözlülük ilkesi olmak üzere ceza muhakemesine ait olan ilkeler gerçekleşmiş olacak; adil yargılanma hakkı ve savunma hakkı bağlamında sanığın sahip olduğu haklar yerine getirilmiş olacaktır.

Sanığın duruşmada hazır bulunması hak olduğu gibi yükümlülüktür. Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre kural olarak sanığın hazır olmadığı hallerde duruşma yapılamayacaktır. Duruşmaya katılmamasının geçerli sebebi olmayan sanık zorla

duruşmaya getirilecektir. Her ne kadar sanığın duruşmada hazır bulunması sanığın hakkı ve yargılama şartı olsa da kanun koyucu bu duruma istisna getirerek sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlamıştır. Kanunda öngörölen şartlar gerçekleştiği halde, sanık hazır olmasa da duruşma devam edecektir. Ancak bu noktada ortaya çıkan sorun, istisnai hallere ilişkin şartları düzenleyen hukuk normlarının, içeriği ve niteliği sebebiyle uygulamada sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını ihlal edip, etmeyeceğidir. Çalışmamızda da sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, hakkın istisnai halleri ve hak ihlallerine karşı gidilebilecek başvuru yolları incelenmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde ceza muhakemesinin amacı açıklanıp, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı bağlamında ceza muhakemesine hakim olan ilkeler ve haklar incelenmiş; devamında ise sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı ayrıca detaylandırılarak, ceza muhakemesinde duruşma, yargılama şartı olarak sanığın duruşmada hazır bulunması, olağan kanun yollarında sanığın hazır bulunması ve sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından feragat etmesi açıklanmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına getirilen istisnalar, istisnai hallere ilişkin şartlar, işlemler ve sonuçlar incelenmiştir. İstisnai hallerin, hak ihlaline yol açıp açmadığı değerlendirilmiş, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilmesi halinde başvuru yolları; eski hale getirme, olağan kanun yollarına başvuru, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru ve öneri başvuru yolu olarak durma kararı verilmesi başlıkları altında değerlendirilmiştir.

BÖLÜM I

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKI

1.1. CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNUN AMACI

Ceza muhakemesi hukuku, mahiyeti ve işlevi gereği, bireylerin ve toplumun menfaatini korumaktadır. Ceza muhakemesi hukuku, suç işleyerek toplumun barış ve huzur halini bozan suçluları tespit edip cezalandırarak toplumun menfaatini, suç isnadı ile karşı karşıya kalan masum kişinin masumiyetini tespit edip, suç isnadından kurtulmasını sağlayarak bireylerin menfaatini korumaktadır.¹ Toplumun ve bireylerin menfaatini bu denli koruyan hukuk dalına ait normların daha iyi anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için amacının tespit edilmesi gerekmektedir.² Ceza muhakemesinin amacı insan haklarını ve onurunu ihlal etmeden³, şüpheli ve sanığın haklarına saygılı⁴ şekilde maddi gerçeği bulmak, adaleti sağlamak ve hukuki barışı korumaktır.⁵

1.1.1. Maddi Gerçeğe Ulaşmak

Ceza muhakemesinde mutlak gerçek, kesin olan, kuşku ve şüpheye yer vermeyen gerçektir.⁶ Ceza muhakemesine konu olan suç, geçmişte meydana gelen bir olaydır. Geçmişte meydana gelmiş bir olay için kesin ve kuşkuya yer vermeyen

¹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku -1-*, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 21.

² Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 22. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara, ss. 5.

³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*, 11. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 24.

⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 22. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul, ss. 6,7.

⁵ Hakan KARAKEHYA (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 44; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 40; Yargıtay CGK, KT: 05.11.2019, 2019/218-E., 2019/636-K. sayılı kararı “Ceza muhakemesinin amacı yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklandığı üzere maddi gerçeğin araştırılıp bulunmasıdır. Ancak bu yapılırken insanlık onuru, hukukun ve ceza muhakemesi hukukunun temel ilkeleri daima göz önünde bulundurulacaktır. Maddi gerçek, her ne pahasına olursa olsun, insan hakları ihlallerine yol açmadan araştırılıp bulunmalı, adalet gerçekleştirilmeli ve hukuki barış sağlanmalıdır.” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 25.05.2025.

⁶ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 45.

mutlak gerçeğe ulaşmak imkânsızdır. Bu nedenle ceza muhakemesi mutlak gerçeği değil, maddi gerçeği araştırmaktadır.⁷ Ceza muhakemesi, gerçeğe uygunluk anlamına gelen maddi gerçeği, yüzde yüz sağladığında, kişilerin ve toplumun menfaatini koruyacaktır.⁸

Ceza muhakemesini medeni muhakemeden ayıran önemli husus, medeni muhakeme şekli gerçeği araştırırken, ceza muhakemesinin maddi gerçeği araştırmasıdır.⁹ Ceza muhakemesinin maddi gerçeği araştırması, medeni yargılamanın ise şekli gerçeği araştırması, muhakemelerdeki ispat araçlarında, delillerde farklılıklar meydana getirmiştir.¹⁰ Medeni muhakeme, tarafların menfaatini koruduğundan, muhakeme sürecinde de sadece tarafların getirmiş olduğu delillerle şekli gerçeğe ulaşır.¹¹ Bu husus medeni muhakemeyi sadece tarafların getirdiği delillerle, “kabul, ikrar, yemin” şeklindeki kesin delil olan tarafların beyanları ile bağlı kılarken; maddi gerçeğe ulaşmayı amaçlayan ceza muhakemesini, tarafların getirdiği delillerle ve “kabul, ikrar, yemin” şeklindeki kesin delil olan tarafların beyanları ile bağlı kılmaz.¹²

Geçmişte meydana gelen suça ilişkin şüphe, bugünkü deliller ışığında giderilir ve şüphenin yerini kanaat alır. Bu şekilde maddi gerçeğe ulaşılır.¹³ Şüphenin yerini alan kanaat, hakim vicdani kanaatidir. Vicdani kanaat; hakim, yargılama sürecinde ortaya konulan, hukuka uygun, somut ve kesin delillere dayanarak, hukuki sınırlar ve ilkeler çerçevesinde, akıl ve bilimi kendine rehber yaparak, suça ilişkin şüpheyi ortadan kaldırarak maddi gerçeğe ulaşması için gereken kanaattir.¹⁴

Kanun yapıcı, hakimlerin vicdani kanaatini oluşturup, şüphesini ortadan kaldırabilmesi ve maddi gerçeğe ulaşabilmesi için uzmanlık isteyen bir hususta

⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 39; Yargıtay 8. CD KT: 10.07.2024, 2023/4442-E., 2024/6293-K. sayılı karar “*Ceza muhakemesi hukukunun amacı, maddi gerçeği bulmaktır.*” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

⁸ Yargıtay 4. CD, KT: 8.11.2023, 2023/13579-E., 2023/23893-K. sayılı kararı “*Hem kişilerin hem de toplumun çıkarlarını korumak, gerçeğe uygunluk demek olan, maddi hakikati araştırmakla mümkün olacaktır. Bu bağlamda şüphesiz, en iyi ceza muhakemesi, maddi gerçeği yüzde yüz yansıtır.*” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

⁹ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 7.

¹⁰ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024a), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 1, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 14.

¹¹ Doğan SOYASLAN (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, ss. 45.

¹² Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 37.

¹³ Cumhur ŞAHİN, Neslihan GÖKTÜRK (2021), age. ss. 21.

¹⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 40-41.

bilirkişiye başvurma, olaya ilişkin keşif yapma, bazı kurumlardan belge ve bilgi isteyebilme yetkisi vermiştir.¹⁵

Muhakemeyi yapan hakimler, dinlenen tanıkların insan olduğunu ve insan algısının değişken olabileceğini, bu nedenle dinlenen tanıkların gerçeği kendi algısından geçirerek anlattığını¹⁶ dikkate almalı, mantık yolundan şaşmadan, akla uygun ve realist, olayın bütününe veya bir parçasına ilişkin ulaşılabilen bütün kanuni delilleri değerlendirerek, maddi gerçeği ortaya çıkarmalıdır.¹⁷

Deliller yardımıyla hakim, şüpheyi yenerek maddi gerçeğe ulaştığında, vicdani kanaati yargılamaya ilişkin fiilin gerçekleştiği yönünde ise sanığın ihlal ettiği norm tespit edilerek o normdaki ceza ile cezalandırılır. Eğer ki maddi gerçek fiilin gerçekleşmediği yönündeyse, sanık hakkında beraat kararı verilir. Ancak bazı zamanlarda hakim maddi gerçeğe ulaşamaz. O halde muhakeme konusu uyuşmazlığa ilişkin şüphe ortadan kalkmamıştır. Dolayısıyla şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince sanık hakkında beraat karar verilir.¹⁸

1.1.2. Adaleti Sağlamak

Adalet, hak ve hukuka uygun olandır.¹⁹ Bir cezai uyuşmazlık, kanunlara ve hukuka uygun olarak, uyuşmazlıktan etkilenen bireylerin hakları ihlal edilmeden çözüldüğünde, ceza muhakemesi adaleti sağlama amacını yerine getirmiş olur.²⁰

Bir suçun işlenmesiyle cezai uyuşmazlık meydana getirdiği iddia edilen sanığın/şüphelinin, hukuka uygun ve hakları ihlal edilmeden yargılanması, yargılama neticesinde gerçekten suçlu ise cezalandırılması, suçsuz ise suçsuzluğunun ortaya konulması ile adalet sağlanmış olur.²¹ Bu şeklide suçluların cezalandırılmasıyla toplumun, suçsuzların cezalandırılmasının önlenmesiyle bireylerin menfaatini korur.²²

¹⁵ Can CANPOLAT (2020), “Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, ss.459, 60.

¹⁶ Can CANPOLAT (2020), age. ss. 469.

¹⁷ Yargıtay 10. CD, KT: 13.6.2024, 2024/4327-E., 2024/20344-K.; Yargıtay 9. CD, KT: 5.7.2022, 2021/29011-E., 2022/7442-K. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.5.2025.

¹⁸ Hakan KARAKEHYA (2016), “Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 27, ss. 69, 70.

¹⁹ Türk Dil Kurumu Sözlük (2025), <https://sozluk.gov.tr/>, E.T: 13.05.2025.

²⁰ Hakan KARAKEHYA (2024a), age. ss. 50.

²¹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), ss. 21-22

²² Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 45; Yargıtay 4. CD, KT: 1.12.2022, 2021/28900-E., 2022/24218-K., KT: 2.5.2024, 2021/32513-E., 2024/5853-K. sayılı kararı “Ceza muhakemesi

Ceza muhakemesinin hukuka uygun ve hakları ihlal etmeden maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlaması, suçun işlenmesi ile bozulan sosyal barışı yeniden düzenler,²³ toplumun ve bireylerin adalete ve adil yargılama yapılacağına olan inancını arttırır. Ceza muhakemesinin adaleti sağladığı toplumlarda, potansiyel suçlu veya mağdur olan toplumun ve bireyin, uyuşmazlığın süjesi olduğunda adil bir şekilde yargılanacağına inancı artacaktır. Bu şekliyle de adalete inanan toplumda ve bireyde huzur meydana gelecektir.²⁴

1.1.3. Hukuki Barışı Korumak

Suçun işlenmesi ile kamu düzeni, toplumun içi huzuru ve barış hali bozulmaktadır.²⁵ Kamu düzenini, toplumun iç huzurunu ve barış halini bozan cezai uyuşmazlığı çözmek için düzenlenen kanunların geçerliğinin korunması ile hukuki barış sağlanmış olur.

Ceza muhakemesi, muhakeme normlarını ve ceza normlarını uygulayarak maddi gerçeğe ulaşmalı ve bir hüküm kurmalıdır. Bu şekilde bozulan barış ve huzur hali düzeltilmiş olur. Ancak bazı hallerde kurulan hüküm, toplumun veya bireyin gözünde adalete ve hukuka aykırı kabul edilebilir. Bu nedenle kurulan hükmün denetimini sağlayacak kanun yolları düzenlenmeli ve kişiler bu kanun yollarına başvurabilmelidir. Kurulan hükmün denetlenebilir olması, hukuki barışın sağlanmasında etkin olsa da muhakemenin bir noktada son bulacağının, dolayısıyla kesinleşme kurumunun da var olduğunun bilinmesi ve geçerli olması gerekmektedir.²⁶ Yargıtay içtihatlarında; muhakeme sonucu ulaşılan gerçeğin her zaman gerçeği yansıtamayacağı, hükmün haksız veya hukuka aykırı olabileceği, hükümde eksiklik veya yanılma olabileceği yahut aleyhine hüküm kurulan tarafın hükümden memnun kalmayıp itiraz etmek isteyeceği dikkate alındığında, kurulan hükme karşı kanun yollarına başvurabilmenin muhakemenin hata riskini azaltacağı

hukukunun amacı, suçluları cezalandırmak suretiyle toplumun menfaatlerini korumak ve suçsuzların cezalandırılmasını önlemek suretiyle sanığın menfaatlerini garanti altına almaya çalışmaktır.” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

²³ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), age. ss. 21.

²⁴ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 53.

²⁵ Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 43.

²⁶ Hakan KARAKEHYA (2024a), age. ss. 54.

belirtilmiştir.²⁷ Dolayısıyla hata riskinin azalması hukuki barışın sağlanmasına yardımcı olacaktır.

1.1.4. Ceza Muhakemesinin Amaçları Arasında Denge Sağlamak

İnsan haklarını ihlal etmeden, kanuna ve usule uygun toplanan delillerle dayanarak maddi gerçeğe ulaşmak,²⁸ suç işleyen faili cezalandırarak toplum refahını sağlamak, suçsuzları cezalandırılmaktan kurtararak bireylerin menfaatini korumak²⁹ ve adaleti sağlamak ceza muhakemesinin amacıdır. Ceza muhakemesi körü körüne ve sadece maddi gerçeği araştırmayı, hukuki barışı korumayı yahut adaleti sağlamayı amaçlayamaz. Zira; maddi gerçeği körü körüne aramak adaletin sağlanmasına ve hukuki barışın sağlanmasına engel olabilir. Bu nedenle maddi gerçeğe ulaşmak için hukuka aykırı delillere dayanmadan,³⁰ suçun işlenmesiyle bozulan toplumun huzur halini sağlamak için sanığı haklarından mahrum bırakmadan muhakeme yapıp hüküm kurulmalıdır.³¹

Bazı hallerde ise yasa koyucu, yargılamayı makul sürede tamamlamak, delillere ulaşmak, tanık beyanını dinleyebilmek ve neticede maddi gerçeğe ulaşmak için sanığa/şüpheliye bazı muhakeme işlemlerine katılma zorunluluğu getirmiş,³² sanığın bazı haklarından kısmen mahrum bırakılabileceği halleri düzenlenmiştir. Örneğin CMK m. 200'e göre suç ortaklarından birinin veya bir tanığın, sanığın

²⁷ Yargıtay CGK, KT: 23.11.2021, 2021/252-E., 2021/581-K., Yargıtay 4. CD KT: 25.1.2024, 2024/849-E., 2024/1089-K., "Ceza ve hukuk muhakemesi esnasında verilen kararlar veya muhakeme sonunda ulaşılan hükümler, her zaman tam olarak gerçeği yansıtmayabilir. Karar ve hükümlerde haksızlık, hukuka aykırılık, yanlışlık, eksiklik olabileceği gibi aleyhine karar veya hüküm verilen kişi, verilen karar ya da hükümden tatmin olmamış olabilir. Karar veya hükümlerde bir takım adli hatalar yapılmış olması ihtimal dahilindedir. Verilen karar veya hükümlerin başka yargısal mercilerce tekrar incelenmesi adli hata riskini önemli ölçüde azaltır." şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

²⁸ Yargıtay 9.CD, KT: 5.7.2022, 2021/29011-E., 2022/7442-K., KT:8.3.2022, 2021/2756-E., 2022/2056-K., KT: 1.3.2022, 2021/17484-E., 2022/1777- K., sayılı kararları "Ceza Muhakemesi Hukukunun amacı insan haklarını ihlal etmeden ve hukukun öngördüğü yöntemlerle hiçbir duraksamaya yer vermeden maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır." şeklinde; Yargıtay 8. CD, KT: 4.7.2024, 2024/2015-E., 2024/5831-K.; Yargıtay 10. CD, KT: 25.1.2023, 2021/6664-E., 2023/582-K. sayılı kararları "Ceza muhakemesinin amacı, her somut olayda kanuna ve usule uygun olarak toplanan delillerle maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, suç işlediği sabit olan faili cezalandırmak, kamu düzeninin bozulmasının önüne geçebilmek ve bozulan kamu düzenini yeniden tesis etmektir." şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

²⁹ Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 45.

³⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 40.

³¹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 6.

³² Beden Muayenesi Yönetmeliği'nin 18/1. maddesi uyarınca; gerekli koşullar sağlandığında şüpheli veya sanığın rızası aranmaksızın muhakeme işlemleri yapılır ve sanık/şüpheli beden muayenesine katılmak zorundadır. Ayrıca bkz. Özge APİŞ (2012), "Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüpheli/Sanığın Beden Muayenesi ve Vücutundan Örnek Alınması", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 1, ss. 282-283.

yüzüne karşı gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse, mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında o sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilecektir. Bu halde maddi gerçeğin araştırılabilmesi için sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı kısıtlanmıştır.

Kanun koyucu, maddi gerçeği araştırmak, sanığın yahut diğer insanların güvenliğini sağlamak, yargılamayı makul sürede ve az maliyetle tamamlamak gibi farklı amaçlarla sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlamıştır. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı meşru bir amaç doğrultusunda kısıtlanmış olsa da ceza muhakemesi körü körüne tek bir amacı benimseyemeyeceğinden,, duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlayan kanun maddeleri düzenlenirken, ceza muhakemesine hakim olan ilkeler göz önünde bulundurulmalı ve sanığın savunma hakkına saygı duymalıdır.

Neticede muhakemeyi yapan yargı organı; ceza muhakemesin üç temel amacına da orantılı olarak, aralarında dengeyi sağlayarak,³³ hukuk devleti ilkesi çerçevesinde ve insan haklarını ihlal etmeden maddi gerçeğe ulaşım hüküm kurmalıdır.³⁴

1.2. CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNA HAKİM OLAN İLKELER VE HAKLAR

Ceza muhakemesinin amacı ve işlevi gereğince muhakeme işlemleri, belirli ilkeler ve kurallara bağlı kalarak, sanığın veya şüphelinin haklarına saygılı şekilde gerçekleştirilmelidir.

CMK'nin 2. maddesi gereğince suç şüphesi altında olan kişi, soruşturma evresinde şüpheli, kovuşturmanın başlamasından hükmün kesinleşmesine kadar sanıktır.³⁵ Başka bir ifadeyle suç şüphesi altında olan kişiye, suç şüphesinin yetkili merci tarafından öğrenilmesi ile iddianamenin kabulüne yahut kovuşturmayaya yer olmadığı kararının kesinleşmesine kadar şüpheli, iddianamenin kabulü ile hükmün

³³ Hakan KARAKEHYA (2024a), age. ss. 55; Yargıtay 10. CD, KT: 13.3.2023, 2021/15489-E., 2023/2075-K., Yargıtay 7. CD, KT: 14.9.2021, 2021/13877-E., 2021/10490-K., Yargıtay 19. CD, KT: 2.6.2021, 2021/5906-E., 2021/6143-K., sayılı kararları “*Ceza Muhakemesinin amacı; sosyal düzenin korunması ile kişilerin hak ve özgürlüklerine saygı arasında bir denge kurulması suretiyle hukuken geçerli kanıtlarla hiçbir duraksamaya yer vermeden maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.*” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

³⁴ Uğur ERSOY (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 71.

³⁵ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 143; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 177.

kesinleşmesine kadar sanık sıfatı kullanılır.³⁶ Şüpheli ve sanık ayrımı muhakemenin evrelerine göre yapılmış, suç şüphesi altında olan kişiye uygulanacak işlemlere göre bir ayrıma gidilmemiştir. Dolayısıyla şüpheli de sanığa tanınan haklardan yararlanabilir hale gelmiş ve artık sanık hakları ve şüpheli hakları şeklinde ayrıma gidilmesine gerek kalmamıştır.³⁷

Günümüz ceza muhakemesinde sanık kovuşturmanın konusu değil, süjesidir. Sanık ceza muhakemesinde ele alınan, üzerinde konuşulan, etkisiz bir nesne yahut kişi değil; muhakemede irade serbestisine sahip ve muhakemenin tarafı olan kişidir. Sanığın muhakemenin süjesi olması sanığa bazı haklar ve yükümlülükler tanır.³⁸

Çalışmamızın bu başlığında, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkıyla bağlantılı olan ilkeler ve haklar incelenecektir.

1.2.1. Hukuk Devleti İlkesi

Anayasa'nın 2. maddesi ile Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan hukuk devleti ilkesi, vatandaşların hukuksal güvenlik içinde bulunduğu, devletin eylem ve işlemlerini hukuka bağlı olarak gerçekleştirdiği düzeni anlatmaktadır.³⁹ Hukuk devleti, hukukun üstünlüğünü sağlamayı amaçlayan, yasama, yürütme ve yargı faaliyetlerini hukuk kurallarına bağlı gerçekleştiren ve hukuki güvenliği sağlayan devlettir. Ceza muhakemesine hakim olan ilkeler, hukuk devletinin varlığında uygulanabilir olur.⁴⁰

Anayasa'nın 6. maddesine göre Türk Milleti, egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır. 7. maddesine göre Türk Milleti adına yasama yetkisi TBMM'ye aittir. 8. maddesine göre yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı tarafından kullanılır. 9. maddesine göre yargılama yetkisi Türk Milleti adına tarafsız ve bağımsız mahkemelerce kullanılır. Yasama, yürütme ve yargı erkinin; hukukun temel ilkelerini, Anayasa ve kanun normlarını, insan onurunu, temel hak ve özgürlükleri ihlal etmeden, adaleti sağlayarak, hukuki güvenliği koruyarak, yetkili organlarca kullanması hukuk devleti ilkesidir.⁴¹

³⁶ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 143, 144.

³⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 177.

³⁸ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 131.

³⁹ Ömer ANAYURT (2024), *Temel Hukuk Dizisi Anayasa Hukuku (THD) (Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku)*, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 179.

⁴⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 48.

⁴¹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 67.

Anayasa Mahkemesi'nce, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlet, hukuk devletidir.⁴² Yargıtay CGK konuya ilişkin kararında, yargı mercilerinin eylem ve işlemlerini hukuka uygun yapma zorunluluğu olmasının hukuk devleti ilkesinin neticesi olduğunu belirtmiştir.⁴³

Hukuk devleti ilkesi gereğince yasama, yürütme ve yargı fonksiyonları hukuk kurallarına uygun yerine getirileceği, dolayısıyla keyfiliğin önleneyeceği açıktır. Ancak uygun hareket edilecek bu hukuk kurallarının da yine insanlar tarafından hazırlandığı dikkate alındığında, hazırlanan hukuk kurallarının içeriği de önemlidir. Hukuk devletinde yapılan hukuk kuralları, amacına uygun, adil, orantılı ve hakkaniyete uygun şekilde hazırlanır.⁴⁴

Hukuk devletinde, ceza ve güvenlik tedbirlerine ilişkin kurallar; ceza hukukunun ilkeleri, Anayasa'nın konuya ilişkin kuralları, suçların niteliği, işleme biçimi, içerik ve yoğunluğu, kamu düzenini ihlal derecesi, cezaların caydırıcılığı, ülkenin sosyal ve kültürel yapısı, etik değerleri ve ekonomik hayatın ihtiyaçları göz önüne alınarak saptanan ceza siyasetine göre belirlenir. Kanun koyucu suçu, suçun nasıl ve ne ölçüde cezalandırılacağını, ceza sistemini tamamlayan müesseselerin nelerden ibaret olacağını belirlemekte takdir yetkisine sahiptir. Ancak kanun koyucu bu yetkisini kullanırken suç ve ceza arasındaki adil dengenin korunmasına, öngörülen cezanın cezalandırmada güdülen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasına ve insan haysiyetine aykırı olmamasına dikkat etmelidir.⁴⁵

⁴² Anayasa Mahkemesi, KT: 25.9.2014, 2014/81-E., 2014/145-K. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/anasayfa/>, ET. 01.06.2025.

⁴³ Yargıtay CGK, KT: 29.5.2024, 2023/457-E., 2024/171-K., KT: 9.10.2024, 2023/559-E., 2024/295-K. “yargı mercileri yönünden ayrıca kamu gücünü kullanan kurumların tüm eylem ve işlemlerinde hukuka uygun davranma zorunluluğunu netice veren hukuk devleti ilkesini,” <https://www.lexpera.com.tr/>, ET.31.05.2025.

⁴⁴ Anayasa Mahkemesi, KT: 25.09.2014, 2014/81-E., 2014/145-K. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/anasayfa/>, ET. 01.06.2025.

⁴⁵ Anayasa Mahkemesi, KT: 5.5.2016, 2016/16-E., 2016/37-K. sayılı kararı “6. Hukuk devletinde, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerine ilişkin kurallar, ceza hukukunun ana ilkeleri ile Anayasa'nın konuya ilişkin kuralları başta olmak üzere suçların niteliği, işleme biçimi, içerik ve yoğunluğu, kamu düzenini ihlal derecesi, cezaların caydırıcılığı, ülkenin sosyal, kültürel yapısı, etik değerleri ve ekonomik hayatın ihtiyaçları göz önüne alınarak saptanacak ceza siyasetine göre belirlenir. Kanun koyucu, cezalandırma yetkisini kullanırken toplumda hangi eylemlerin suç sayılacağı, bunun hangi tür ve ölçüdeki ceza yaptırımını ile karşılanacağı, nelerin ağırlaştırıcı veya hafifletici sebep olarak kabul edileceği ve ceza sistemini tamamlayan müesseselerin nelerden ibaret olacağı hususlarında takdir yetkisine sahiptir. 7. Kanun koyucu, takdir yetkisine sahip olmakla birlikte, bu yetkisini kullanırken suç ve ceza arasındaki adil dengenin korunması, öngörülen cezanın

Hukuk devletinin gereği olan hukuki güvenlik ilkesi, yaşayanların tabi olduğu kuralların, devletin işlem ve eylemlerini düzenleyen kuralların, objektif, kesin ve açık şekilde düzenlenmesi doğrultusunda bireylerin hukuki işlem ve eylemlerinde devlete karşı hukuki güven duymasındır.⁴⁶ Hukuki güvenlik ilkesi gereğince kanunların açık, net, istikrarlı ve öngörülebilir olması, kanunlarda sık sık değişiklik yapılmaması, kişinin devlete karşı güven duymasını sağlayacak; bireyler hangi hareketlerin yasaklandığını veya hangi haklara sahip olduğunu bildiğinde hukukun koruması altında hissedecektir.⁴⁷

CMK m. 193'e göre, kanunun ayrıktı tuttuğu haller dışında kural olarak hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamayacaktır. Kurala ilişkin istisnai halleri düzenleyen ve dolayısıyla sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlayan hukuk normları, objektif, açık, net ve öngörülebilir şekilde düzenlenmelidir ki hakkının hangi koşullarda ve nasıl sınırlandırılacağını bilen veya öngörebilen sanık hukuki koruma altında hissetmelidir. Neticede sanığın duruşmada hazır bulunması kuralına ilişkin istisnai halleri düzenleyen kuralların, objektif, açık, net ve öngörülebilir şekilde düzenlenmesi hukuk devleti ilkesi ve hukuki güvenlik ilkesinin gereğidir.

1.2.2. Adil Yargılanma Hakkı

Devletin görevi ve tekeli olan yargılama yetkisi yine devlet tarafından sınırlandırılarak, hak ihlalleriyle karşılaşan bireylerin menfaatlerini hukuki koruma altına alır. Zira; hak ihlali ile karşılaşan yahut suç isnadı ile karşılaşan bireyler, ceza kanunları ve ceza muhakemesi kanunları doğrultusunda, tarafsız ve bağımsız mahkemelerce, doğru ve adil şekilde yargılanır.⁴⁸ Bu doğrultuda hukuk devleti ilkesi ve adil yargılama hakkı bir biri ile bağlantılı ilkelere dir. Anayasanın 2. maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerinden birisi hukuk devleti olmasıdır. Eğer ki Anayasamızda adil yargılanma hakkı düzenlenmemiş dahi olsaydı, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olması, adil yargılanmayı yargı mercileri

cezalandırmada güdülen amacı gerçekleştirmeye elverişli olması ve insan haysiyetine aykırı olmaması gibi anayasal ilkeleri de dikkate almak zorundadır." şeklinde dir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/anasayfa/>, ET. 02.06.2025.

⁴⁶ İsmail KÖKÜSARİ (2008), "Hukuk Devletinde Bireyin Hukuki Güvenliği Ve Önemi", *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Sayı 51-52, ss. 10.

⁴⁷ Eylem ÇAKMAZ (2025), "Hukuk Devleti Çerçevesinde Hukuki Güvenlik İlkesi: Anayasa Mahkemesi Kararları Üzerine Bir İnceleme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, ss. 10,11.

⁴⁸ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 82, 83.

için yükümlülük yapacak ve sanığın adil yargılanma hakkı olacaktır.⁴⁹ Ancak kanun koyucu adil yargılanma hakkının önemine binaen Anayasa da adil yargılanma hakkını ayrıca düzenlemiştir.

Anayasa'nın 36. maddesi;

“Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.” şeklinde adil yargılanma hakkını düzenlemiştir.

AİHS'nin 6. maddesi;

“1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.” şeklinde adil yargılanma hakkını düzenlemiştir.

Adil yargılanma hakkı en temel anlatımıyla; tarafların irade serbestisini engellemeden, savunma hakkını ihlal etmeden, hukuk devleti ilkesine uygun şekilde soruşturma ve kovuşturma muhakeme işlemlerinin yapılmasıdır.⁵⁰ Adil yargılanma hakkı sanığı muhakemenin konusu olmaktan çıkarıp, kendi iradesi olan muhakemenin süjelerinden birisi haline getirir.⁵¹ Aynı zamanda adil bir yargılamanın gerekli kıldığı şartları korumaya alır.⁵²

Yargıtay içtihatlarında adil yargılanma hakkı,

“Adil yargılanma hakkı, taraflar arasında (hukuk davasında davacı ve davalı, ceza yargılamasında sanık ve iddia makamı) bir fark gözetilmeksizin, karşılıklı olarak iddia ve savunmanın eşit ölçülerde yapılabilmesi anlamına

⁴⁹ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 83.

⁵⁰ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 126, 127.

⁵¹ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 82.

⁵² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 51.

*gelir. Hakkı düzenleyen 6. madde pek çok hak ve ilkeyi içeren genel bir madde olup, yargılamanın hakkaniyete uygun, adil bir biçimde yerine getirilmesini amaçlar “ şeklinde tanımlamıştır.*⁵³

Hem Anayasamızın hem de AİHS’nin, adil yargılanmayı bir hak olarak düzenlemesinin yanı sıra yargılama yetkisine sahip olan devlet organı adil bir yargılama yapmakla yükümlü olduğundan, adil yargılama yapmak ceza muhakemesi için bir yükümlülüktür. Neticede adil yargılama, ceza muhakemesinde yargı mercileri için yükümlülük, muhakemenin tarafları içinse bir haktır.⁵⁴

AİHS’nin 6. maddesinin 1. fıkrası uyarınca adil yargılama hakkının unsurları; yargılamanın tabii, bağımsız ve tarafsız mahkemelerce, aleni şekilde ve makul sürede yapılması şeklinde sınıflandırılır. Ayrıca adil yargılanma hakkı, savunma hakkını, silahların eşitliği ilkesini, çelişmeli yargılama ilkesini, hakim önünde meramını anlatabilme ilkesini meydana getirmektedir.

1.2.2.1. Tabii, Bağımsız ve Tarafsız Mahkemelerce Yargılama İlkesi

Daha önceki kanunlarla kurulan, bağımsız ve tarafsız mahkemelerde yapılan yargılama adil yargılanma ilkesinin en önemli unsurlarından biridir. Nitekim yargılama fonksiyonu sadece devlete aittir ve bu denli büyük bir gücün adil şekilde, tabii, bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılması gerekmektedir. Bu şekilde yargılama yapılıyor olması hak ihlali ile karşılaşan veya suç isnadı ile karşılaşan kişilerin adalete olan inancını arttıracak ve toplumun huzurunu koruyacaktır.

1.2.2.1.1. Bağımsızlık

Ceza muhakemesinin amaçları arasındaki denge, adil bir yargılama ile kurulabilir ve hakimnin adil bir muhakeme gerçekleştirebilmesi, bağımsızlık ilkesiyle sağlanabilir.⁵⁵ Anayasa’nın 138. maddesine göre hakimler, görevlerinde bağımsızdır; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun şekilde, vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam merci veya kişi, mahkemelere ve hakimlere yargılama yetkisini kullanmada emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve

⁵³ Yargıtay 4. CD, KT: 1.12.2022, 2021/28900-E., 2022/24218-K. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

⁵⁴ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 77; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 52; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 83.

⁵⁵ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 691.

telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir davaya ilişkin, yargı yetkisinin kullanılmasıyla ilgili olarak yasama Meclisinde soru sorulamaz, görüşme yapılamaz, her hangi bir beyanda bulunulamaz. Yine, yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır. Yasama ve yürütme organı ile idare, mahkeme kararlarını hiçbir şekilde değiştiremez ve kararın yerine getirilmesini geciktiremez.⁵⁶ Mahkemelerin, yasama ve yürütme organlarından bağımsız olması, diğer organlarca mahkemeye müdahale edilmemesi, mahkemeye baskı, tehdit, emir, kısıtlama ve yönlendirme yapılmaması yargılamanın bağımsızlığını meydana getirir.⁵⁷

Hakimler Savcılar Kurulu'nca yayımlanan Bangalor Yargı Etiği İlkeleri gereğince yargının bağımsızlığı, hukukun üstünlüğünün önkoşulu, adil yargılamanın temel garantisidir. Hukukun üstünlüğünü sağlamak ve adil bir yargılama yapmak için yargının hem bireysel hem de kurumsal bağımsızlığı korunmalıdır. Hakimler her türlü dış etki, rüşvet, baskı, tehdit ve müdahaleden uzak, toplumdan, ihtilafın taraflarından, meslektaşlarından, yasama ve yürütme organından bağımsız şekilde, kendi değerlendirmesine ve vicdani anlayışına dayanarak, bağımsız bir yargılama yapmalıdır.⁵⁸

Hakimin ve mahkemenin bağımsız olması, mahkemeye ve hakime sonsuz bir bağımsızlık sağlamaz. Hukuk devleti ilkesi gereğince hakim ve mahkemeler hukuk normları ile bağlıdır.⁵⁹ Mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığı yargılama işlemine yönelik olup; hakimler ve mahkemeler yargılama dışındaki idari görev ve işlemleri bakımından Adalet Bakanlığı'na bağlıdır.⁶⁰

1.2.2.1.2. Tarafsızlık

Anayasa'nın 9. maddesi, yargılama yetkisinin bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılacağını düzenlemiştir. Hakimlerin bağımsızlığı ilkesi hakimleri muhakeme dışı etkilere korurken, hakimlerin tarafsızlığı ilkesi hakimleri

⁵⁶ Saadet YÜKSEL (2013), "Türk Anayasa Hukukunda Hakimlerin Bağımsızlığına Genel Bir Bakış", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, Cilt 70, Sayı 2, ss.75.

⁵⁷ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), ss. 216; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 691; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 139; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 72.

⁵⁸ Türkiye Cumhuriyeti Hâkimler Ve Savcılar Kurulu (2025), *Bangalor Yargı Etiği İlkeleri*, <https://www.hsk.gov.tr/>, ET.05.06.2025.

⁵⁹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), ss. 219; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 694.

⁶⁰ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), ss. 219.

muhakeme içi etkilerden korur.⁶¹ Mahkemenin tarafsızlığı, yargılamayı yapan hakimin gerek olumlu-olumsuz dış etkenler nedeniyle gerek hakimin şahsından kaynaklanan önyargıları, duyguları, siyasi, dini, ahlaki, kültürel, ekonomik görüşü nedeniyle taraflara ayrıcalıklı veya taraflı davranamamasıdır.⁶²

Mahkemelerin tarafsızlığı, sadece verilen kararlar için değil, kararın verildiği muhakeme süreci için de geçerlidir.⁶³ Muhakemeyi gerçekleştiren hakimlerin insan olduğu dolayısıyla önüne gelen uyuşmazlıkta mutlak bir tarafsızlık sağlamasının her zaman mümkün olmayacağı ortadadır. Bu nedenle CMK hakimin tarafsızlığı ilkesini korumak için hakimin davaya bakamayacağı halleri (md.22), yargılamaya katılamayacak hakimi (md.23), hakimin tarafsızlığına şüphe düşüren halleri (md.24), hakimin reddi ve hakimin çekinmesi halini (md.30) düzenlenmiştir.⁶⁴ Hukukumuzda mahkemelerin bağımsızlığı Anayasal normlar ile düzenlenmişken; hakimlerin tarafsızlığı CMK normları ile düzenlenmiştir.⁶⁵

Hakimler Savcılar Kurulu'nca yayımlanan Bangalor Yargı Etiği İlkeleri gereğince hakimler yargı görevini, tarafsız, ön yargısız ve iltimassız olarak yerine getirmeli, yargının tarafsızlığına olan güveni koruyacak şekilde davranmalı, adil yargılamayı etkileyebilecek herhangi bir yorumda bulunmamalı ve tarafsız olamayacağını düşündüğü hallerde davaya bakmaktan kaçınmalıdır.⁶⁶

1.2.2.1.3. Tabii Hakim

Olay meydana gelmeden önce yasalar ile kurulan hakim doğal hakim, olay meydana geldikten sonra, hususi bu olay için kurulan hakime doğal olmayan hakim denir. Doğal hakim ilkesi gereğince muhakeme konusu uyuşmazlık meydana gelmeden ve meydana gelen uyuşmazlık mahkeme huzurunda tartışılmadan önce, yasayla kurulan mahkeme veya hakim tarafından muhakeme gerçekleştirilecektir.⁶⁷ Anayasa'nın 37. maddesine göre, hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka

⁶¹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), ss. 221; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 701-702.

⁶² Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), ss. 221; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 701-702; Uğur ERSOY (2024), age. ss.140; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 72.

⁶³ Türkiye Cumhuriyeti Hâkimler Ve Savcılar Kurulu (2025), *Bangalor Yargı Etiği İlkeleri*, <https://www.hsk.gov.tr/>, ET.05.06.2025.

⁶⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 702.

⁶⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 72, 73.

⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti Hâkimler Ve Savcılar Kurulu (2025), *Bangalor Yargı Etiği İlkeleri*, <https://www.hsk.gov.tr/>, ET.05.06.2025.

⁶⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 703; Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 159.

bir merci önüne çıkarılamaz ve kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

6545 Sayılı Kanun'un 48. maddesiyle 5235 Sayılı Kanun'un 10. maddesinde değişiklik yapılarak sulh ceza mahkemeleri kaldırılmış, yerlerine sulh ceza hâkimlikleri kurulmuş ve daha önce sulh ceza mahkemelerince yerine getirilen *"yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gereken kararları alma"* görevi sulh ceza hâkimliklerine verilmiş, bu değişikliğe karşı tabii hakim ilkesiyle bağdaşmadığı nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açılmıştır. Mahkeme kararında; yeni kurulan mahkemelerin ve yeni atanan hakimlerin, kurulmasından veya atanmasından daha önce meydana gelen uyuşmazlıklara bakmalarının tabii hakim ilkesine aykırı olmayacağına karar vermiştir. İtiraza konu sulh ceza hakimliklerinin kurulma amacı, belirli bir suçun işlenmesinden sonra buna ilişkin davayı görecek yargı yerini belirlemek olmadığından ve sulh ceza hakimliklerinin tüm davalarda uygulanacağından, tabii hakim ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır.⁶⁸ Ayrıca tabii hakim ilkesi kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesinin bir yansıması ve hukuk devleti ilkesinin bir unsurudur.⁶⁹

⁶⁸ Anayasa Mahkemesi, K.T: 14.1.2015, 2014/164-E, 2015/12-K, sayılı kararı *"Diğer taraftan, Anayasa'nın 37. maddesinde, "Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz." denilmektedir. Anayasa Mahkemesinin daha önceki kararlarında da belirttiği gibi, tabii hâkim ilkesi, suçun işlenmesinden veya çekişmenin doğmasından önce davayı görecek yargı yerini yasanın belirlemesi şeklinde tanımlanmaktadır. Tabii hâkim ilkesi yargılama makamlarının suçun işlenmesinden veya çekişmenin meydana gelmesinden sonra kurulmasına veya yargıcın atanmasına; başka bir anlatımla, sanığa veya davanın taraflarına göre hâkim atanmasına engel oluşturur. Bununla birlikte kanuni hâkim güvencesi, yeni kurulan mahkemelerin veya kurulu bulunan mahkemelere yeni atanan hâkimlerin, önceden işlenen suçlara ilişkin olarak hiçbir şekilde yargılama yapamayacakları biçiminde anlaşılamaz. Belirli bir olay, kişi veya toplulukla sınırlı olmamak kaydıyla yeni kurulan bir mahkemenin veya kurulu bulunan bir mahkemeye yeni atanan hâkimin, kurulma veya atanma tarihinden önce gerçekleşen uyuşmazlıklara bakmaları kanuni hâkim güvencesine aykırılık teşkil etmez. Aksi takdirde, yer değiştirme esasına göre görev yapan hâkimlerin atandığı yerdeki derdest davalara bakmalarının tabii hâkim ilkesine aykırı görülmesi sonucu doğar ki, anılan ilkenin bunu amaçladığı söylenemez. Soruşturma safhasında hâkim tarafından verilmesi gereken kararların bu konularda uzman hâkimlerce verilmesini sağlama amacına yönelik olarak sulh ceza hâkimliklerinin kurulmasını ve "soruşturma sırasında hâkim tarafından verilmesi gereken kararları almakla" görevli ve yetkili kılınmasını öngören itiraz konusu kural, belirli bir suçun işlenmesinden sonra buna ilişkin davayı görecek yargı yerini belirlemeyi amaçlamadığı gibi kuralın, yürürlüğe girmesini müteakip kapsamına giren tüm davalara uygulanması nedeniyle kanuni hâkim güvencesine aykırı bir yönü bulunmamaktadır."* şeklindedir. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, 31.08.2025.

⁶⁹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 704.

1.2.2.2. Silahların Eşitliği İlkesi ve Çelişmeli Yargılama İlkesi

AIHM'e göre adil yargılanma hakkının en temel yönlerinden biri muhakemenin çekişmeli yapılması, savcılık ve savunma makamı arasında silahların eşitliğinin sağlanmasıdır.⁷⁰

Silahların eşitliği ilkesi, AIHS'nin adil yargılanmayı açıklayan maddesinde açıkça değil zımnen⁷¹ düzenlenmiş; AIHM kararlarında ise açıkça silahların eşitliği ilkesine yer verilmiştir.⁷² AIHM'in ilgili kararlarına göre; karşıt çıkarları olan muhakemenin taraflarına, rakibine kıyasla önemli derecede dezavantaja düşmeyeceği koşullarda davasını sunması için fırsat verilerek muhakemenin gerçekleştirilmesi silahların eşitliği ilkesidir.⁷³ Yargıtay içtihatlarında ise silahların eşitliği ilkesi, iddia ve savunma makamının haklarını eşit imkanlar dahilinde kullanabilmesi, tarafların iddia ve savunmalarını makul şekilde dile getirme fırsatı olması ve sanık aleyhine hukuki durum yaratılmaması şeklinde tanımlanmıştır.⁷⁴

Silahların eşitliği ilkesi; iddia makamı ve savunma makamının eşit şartlara ve haklara sahip olmasıdır. Buradaki eşitlik mutlak bir eşitlik değildir.⁷⁵ Zira; iddia makamı içinde olan Cumhuriyet savcılığının devletin bir organı olması ve kamu gücüne sahip olması sebebiyle savunma makamına nazaran daha fazla imkana ve yetkiye sahip olması hayatın gerçeğidir.⁷⁶ Dolayısıyla savcılığın yetkileri ve sanığın/şüphelinin hakları arasında mutlak bir eşitlik sağlamak mümkün değildir. Bu durumda silahların eşitliği ilkesi, sanık/şüphelinin hakları ve savcının yetkileri

⁷⁰ AIHM, Jasper v. The United Kingdom, KT: 16.2.2000, B. NO: 27052/95, parag. 51, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57850, ET.03.06.2025>.

⁷¹ Dilaver NİŞANCI (2022), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Asgari Sanık Hakları (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 6. Madde Çerçevesinde)*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 61.

⁷² AIHM, Dombo Beheer B. v. Hollanda, KT: 27.10.1993, B. NO.14448/88, parag. 33, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57850, ET.03.06.2025>

⁷³ AIHM, Kress v. France, KT: 07.06.2001, B.NO: 39594/98, parag. 72, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57850, ET.03.06.2025>; Dombo Beheer B. v. Hollanda, parag. 33.

⁷⁴ Yargıtay 8. CD, KT: 3.7.2024, 2024/16503-E., 2024/5802-K. sayılı kararı "*Ceza davalarında silahların eşitliği ilkesi, iddia ve savunma makamlarının haklarını kullanırken eşit imkânlarla sahip olmasını ifade eder. Aynı zamanda bu ilke, davanın taraflarının iddia ve savunmalarını makul bir şekilde mahkeme önünde dile getirme fırsatına sahip olması anlamına gelmektedir. Silahların eşitliği ilkesi, ceza yargılamasında sanığın aleyhine bir hukuki durumun yaratılmamasını da kapsamaktadır.*" şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET.04.06.2025.

⁷⁵ Uğur ERSOY (2024), age. ss.87.

⁷⁶ Savcılık makamının kamu gücüne sahip olması nedeniyle mutlak eşitlik sağlanamamasının yanı sıra uygulamadaki duruşma salonundaki oturma düzeni de silahların eşitliği ilkesini bozmaktadır. Şöyle ki; iddia makamı olan Cumhuriyet savcısı, duruşma salonunda hakimlerin yanında kürsüde oturduğundan, muhakemenin diğer süjesi olan savunma makamından yukarıda konumlanmıştır. Uygulamada süre gelen bu oturma düzeni, daha muhakemenin başında Cumhuriyet savcısının, savunma makamı ile aynı seviyede olmadığını, tarafların eşit konumlarda olmadığını bildirmektedir. Dolayısıyla görünüşte de olsa taraflar arasında eşitliğin sağlanması için oturma düzeni değiştirilmelidir. Murat Volkan DÜLGER (2012), "Ceza Muhakemesinde Müdafinin Konumu ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, ss. 55, 56.

arasında dengenin sağlanması⁷⁷, muhakemenin süjesi ve savunma makamı olan sanığın/şüphelinin, iddia makamı ile dengeli usuli imkanlara sahip olmasıdır.⁷⁸ Yine doktrindeki bazı görüşlere göre silahların eşitliği ilkesi tarafların tam anlamı ile eşit olması anlamına gelmemekte; savunma makamının sahip olduğu hakları kullanabilmesinin gerçek anlamda silahların eşitliği ilkesi olduğunu belirtmektedir.⁷⁹ Muhakemenin taraflarının, hukuki dinlenme hakkını dengeli şekilde kullanabilmesiyle silahların eşitliği ilkesi hayata geçirilmiş olacaktır.⁸⁰

Silahların eşitliği ilkesi sadece sanık/şüpheli ve savcılık arasındaki dengeye ilişkin değildir. Keza silahların eşitliği ilkesi, ceza muhakemesinde sanığa/şüpheliye tanınan haklar ve mağdura tanınan haklar arasında da denge sağlanmasıdır. Sanığın/şüphelinin hakları ile savcılık makamının yetkisi veya mağdurun hakları arasında kurulan denge, savunma hakkının aleyhine bozulmamalı, sanık/şüpheli savunma yapamaz hale getirilmemelidir.⁸¹

Silahların eşitliği ilkesi ile bağlantılı olarak çelişmeli yargılama ilkesi gündeme gelmektedir. Çelişmeli yargılama ilkesi, muhakemenin taraflarının, toplanan delilleri, beyanları, iddiaları, savunmaları ve mütalaayı öğrenmesi, ortaya konulan her şeye karşı fikir sunması, tartışması, yorum yapması sonucunda maddi gerçeğe ulaşılmasıdır.⁸² AİHM, hem savunmanın hem de savcılığın, diğer tarafça sunulan deliller ve iddialar hakkında bilgi edinip, bu deliller ve beyanlara karşı yorum yapma fırsatı olmasını, çelişmeli yargılama hakkı olarak tanımlamıştır.⁸³ Bu doğrultuda çelişmeli yargılama ilkesi, savunma hakkı ve sanığa/şüpheliye tanınan diğer hakların tam anlamı ile hayata geçirilmesini sağlarken; savunma hakkı başta olmak üzere sanığa tanınan diğer haklar de çelişmenin gerçekleşmesini sağlar⁸⁴

İddia makamı suç isnadını ortaya koyar, savunma makamı suç isnadına karşılık savunmalarını sunar ve mahkeme çelişmeli yöntemin sonucunda maddi gerçeğe ulaşır. Çelişmeli yargılama yöntemi ile tarafların yargılamaya karşılıklı

⁷⁷ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 53.

⁷⁸ Uğur ERSOY (2024), age. ss.87.

⁷⁹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 76.

⁸⁰ Dilaver NİŞANCI (2022), age. ss. 65.

⁸¹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 54.

⁸² Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 45; Dilaver NİŞANCI (2022), age. ss. 62.

⁸³ AİHM, Jasper v. The United Kingdom, KT: 16.2.2000, B. NO: 27052/9, parag. 51, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57850>, ET. 03.06.2025.

⁸⁴ Fahri Gökçen TANER (2021), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılama Hakkı Bağlamında Çelişme Ve Silahların Eşitliği*, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 79-80.

katılımı sağlanır. Taraflardan birinin yokluğunda yapılan muhakemede çelişme bozulur ve çelişmenin olmadığı hallerde muhakemeden de söz etmek imkansız olur.⁸⁵ Duruşmada hazır bulunan sanık, haklarından haberdar olabilecek, haklarını etkin şekilde kullanabilecek, hakkındaki delil, iddia ve beyanları öğrenip, yorumlayıp, tartışıp, karşı iddiasını ileri sürebilecektir. Bu doğrultuda, sanığın duruşmada hazır bulunması silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesinin muhakemeye uygulanmasını sağlayacaktır.

1.2.2.3. Makul Sürede Yargılanma Hakkı

Yargılama işlemlerinin uzaması ve dolaylı olarak hükmün daha geç verilmesi, yargılamanın taraflarını maddi ve manevi baskı altına sokacaktır. Yargılamanın olağandışı uzaması ve geç hüküm verilmesi, verilen hüküm maddi gerçeğe ulaşmış olsa dahi çözüm süresi uzadığından, adaletin sağlandığına ve hukukun geçerliğine olan güveni sarsılabilecektir. Ancak erken hüküm kurabilmek ve yargılamayı daha kısa sürede bitirebilmek için muhakeme işlemleri özensiz yapılmamalıdır.⁸⁶ O halde yargılamanın hem özenli, dikkatli ve hukuka uygun şekilde yapılacağı hem de yargılamanın taraflarını maddi ve manevi baskıya sokmayacağı makul bir sürede muhakeme yaparak hüküm kurmak, makul sürede yargılama ilkesidir.⁸⁷

Anayasanın 141. maddesi davanın en az giderle ve mümkün olan süratle tamamlaması görevi verir. Yine Anayasanın 19. maddesi de tutuklanan kişinin makul sürede yargılanmayı ve serbest bırakılmayı isteyebileceğini açıkça düzenlemiştir. Ceza muhakemesine genel olarak hakim olan ilke yargılamanın tek duruşmada yapılarak sonlandırılmasıdır. Nitekim CMK 190. maddesi zorunlu haller dışında

⁸⁵ Fahri Gökçen TANER (2021), age. ss. 78-79.

⁸⁶ Anayasa Mahkemesi, *Güher Ergun ve Diğerleri*, KT: 2.7.2013, B. NO: 2012/13, “40. Makul sürede yargılanma hakkının amacı, tarafların uzun süren yargılama faaliyeti nedeniyle maruz kalacakları maddi ve manevi baskı ile sıkıntılardan korunmasıdır. Hukuki uyumsuzlukların çözüm sürecini uzatarak çoğu zaman elde edilecek hükmün yararını ortadan kaldıran bir yargılama, adaletin yerine getirilmesindeki etkililiğe ve güvenliğe zarar verecektir. Ancak, makul sürede yargılanma hakkı bakımından uyumsuzluğa ilişkin yargılamanın kısa sürede sonuçlandırılması önemli olmakla beraber, hukuki uyumsuzluğun çözümünde gerekli özenin gösterilmesi de büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle yargılama süresinin makul olup olmadığının her bir başvuru açısından münferiden değerlendirilmesi gerekir.” <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, ET. 31.08.2025.

⁸⁷ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 130; Yargıtay 4. CD, KT: 1.12.2022, 2021/28900-E., 2022/24218-K “Bu bağlamda hukuk sisteminin ve özellikle yargılama usulünün yargılamaların makul süre içerisinde bitirilmesini mümkün kılacak şekilde düzenlenmesi ve bu düzenlemelerde davaların nedensiz olarak uzamasına yol açacak usul kurallarına yer verilmemesi, makul sürede yargılanma ilkesinin bir gereğidir. Ancak bu amaçla alınacak kanuni tedbirlerin yargılama sürecinde işin esasına yönelik adil ve hakkaniyete uygun bir karar verilmesine engel oluşturulmaması gerektiği de tartışmasızdır.” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

davanın ara verilmeksizin devam etmesini, zorunlu hallerde ise makul sürede yargılamayı bitirmesini düzenlemiştir.⁸⁸

AİHS'nin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının temel unsurlarından biri yargılamanın makul sürede tamamlanmasıdır. Adil yargılanma hakkı ile bağlantılı olarak makul sürede yargılanma hakkı, uyuşmazlığın taraflarını, yargılamanın sürüncemede kalmasına karşı korur ve tarafların dava hakkında endişe içinde yaşamalarını önler.⁸⁹ Makul sürede yargılanma hakkı ceza muhakemesi açısından, sanığın uzun süre suç şüphesi altında kalmamasını, adaletin gecikmemesini ve kişinin geleceğini en kısa sürede öğrenmesini sağlar.⁹⁰ Bu sebeple makul sürede yargılanma hakkı suçsuzluk karinesi, kişi özgürlüğü ve kendini savunma hakkıyla doğrudan ilişkilidir.⁹¹

Makul sürede yargılanma hakkı soruşturma ve kovuşturma evresinin tümünü kapsamaktadır.⁹² Makul süre polisin veya savcılığın soruşturma evresine başladığı tarihten başlar ve kesin hükmün verilmesi ile biter. Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru süreci kural olarak makul sürenin tespitine dahil edilmeyecektir. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin kararı davanın esasını etkileyecek ise Anayasa Mahkemesi'nde geçen süre de makul sürenin belirlenmesinde dikkate alınır.⁹³

Makul sürenin ne kadarlık bir süre olduğu kesin olarak tespit edilemez. Makul süre her somut olay için ayrı ayrı tespit edilmelidir.⁹⁴ Dava konusunun niteliği, yargılama sürecinde şikayetçinin tutumu, yargılama makamının tutumu dikkate alınarak makul süre tespit edilir.⁹⁵ Makul sürenin ne zaman ihlal edilip

⁸⁸ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 89; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 105.

⁸⁹ Coşkun KOÇ (2020), "Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, ss. 92.

⁹⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 186, 187.

⁹¹ Yargıtay 4. CD. KT: 6.12.2022, 2021/31709-E., 2022/24560-K. <https://karararama.yargitay.gov.tr/ET.25.05.2025>.

⁹² Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 186.

⁹³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 105, 106.

⁹⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 187; Yargıtay 4. CD, KT: 1.12.2022, 2021/28900-E., 2022/24218-K. sayılı kararı "Ceza davalarının makul bir süre içinde sonuçlandırılması, suçsuzluk karinesi, kişi özgürlüğü ve kendini savunma hakkıyla doğrudan ilişkilidir. AİHM her olay için geçerli sayılabilecek bir makul süre belirlememiştir. Makul süre somut olayın özelliklerine göre tespit edilmelidir." şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/ET.25.05.2025>.

⁹⁵ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 106.

edilmediğinin tespitindeki en önemli kriter süreyi uzatanın kim olduğudur. Eğer ki sürenin uzamasının sebebi devlet ise bu durumda makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği sonucu ortaya çıkacaktır. Ancak sürenin uzamasının nedeni sanık/şüpheli ise burada hak ihlali yahut ilkenin ihlali söz konusu olmayacak; gecikmeden sanık/şüpheli sorumlu olacaktır.⁹⁶

Makul sürede yargılanma hak olduğu gibi ceza muhakemesi için de bir ilkedir. Yargı makamı, muhakemeyi en kısa sürede tamamlamalıdır. Kanun koyucu yargılamayı makul sürede tamamlayabilmek için düzenlemeler yapmıştır. İddianamenin iadesi, kamu davası açmak için savcılığa takdir yetkisi verilmesi, uzlaştırmaya tabi suçların olması, önödemeğe tabi suçların artması, yeni TCK ile kabahatlerin suç olmaktan çıkarılması⁹⁷, basit yargılama usulünün düzenlenmesi, olağan kanun yollarına başvurabilmek için bazı sınırların ve şartların getirilmesi, gaiplerin ve kaçakların yargılanmasına ilişkin güvence belgesi verilmesi ceza muhakemesini daha kısa sürede tamamlayabilmek ve mahkemenin yükünü azaltmak için yapılan düzenlemelerdir.

Kanun koyucu muhakemeyi makul sürede tamamlayabilmek amacıyla sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlamış; sanık duruşmada hazır bulunmasa da duruşmanın yapılabileceği halleri yahut duruşmasız muhakemenin yapılabileceği halleri düzenlemiştir. Kanaatimizce, muhakemeyi kısa ve makul sürede yaparak davanın sonuçlandırılması, toplumun ve bireyin menfaati için oldukça önemli olsa da bu amaçla, hazır olmayan sanık hakkında duruşma yapılması veya duruşmasız yargılama yapılması esas uygulama haline gelmemelidir. Muhakemeyi makul sürede tamamlamak amacıyla, hazır olmayan sanık hakkında duruşma yapılabilecek halleri veya duruşmasız yargılama yapılabilecek halleri düzenleyen kanun maddeleri, savunma hakkına saygılı şekilde ve genel uygulama haline gelmeyecek şekilde düzenlenmelidir.

1.2.2.4. Aleniyet İlkesi

Anayasa'nın 141. maddesi;

“Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin

⁹⁶ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 89,90.

⁹⁷ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 79.

kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.” şeklinde aleniyet ilkesini düzenlemiştir.

Duruşmaların herkese açık yapılması aleniyet ilkesinin gereğidir.⁹⁸ Aleniyet ilkesi duruşmada bulunmak isteyenlerin duruşmaya iştirak edebilmesidir.⁹⁹ Yargılamanın taraflara karşı aleni olması taraf aleniyeti şeklinde ifade edilir ve yargılamanın taraflara aleni olması, adil yargılanma ilkesinin, silahların eşitliği ilkesinin, hakim önünde meramını anlatabilme ilkesinin ve savunma hakkının gereğidir. Muhakemenin tarafı olmayan kişilere yargılamanın açık olması halka aleniyettir. Üçüncü kişilerin duruşmalara katılarak izlemesi ile alenilik sağlanır.¹⁰⁰

Yargıtay içtihatları doğrultusunda duruşmanın aleniyeti; ilk olarak yargılamanın halk tarafından izlenerek yapılması, ikinci olarak yargılama sonucu verilen hükmün herkese karşı ve tarafların yüzüne karşı okunması ile sağlanır.¹⁰¹ Muhakemenin aleniyeti, üçüncü kişilerin duruşmayı izleyebilmesi ve kararı öğrenebilmesi ile gerçekleştirilebileceği gibi¹⁰²; basın-yayın kuruluşlarının duruşmalara iştirak ederek muhakemeyi halka paylaşması ile de sağlanabilir.¹⁰³

Aleniyet ilkesinin öncelikli amacı, yargılamayı halka açık hale getirerek, halkın, dolayısıyla kamuoyunun yargılamayı denetlemesine imkan sağlamaktır.¹⁰⁴ Üçüncü kişilerin duruşmalara katılması, hakimın doğrudan ve tarafsızlıktan ayrılmamasını, hakimın bağımsızlığının sağlanmasını ve beyanda bulunan kişilerin dürüst davranmasını sağlar. Ayrıca üçüncü kişilerin muhakemeyi alenice takip edebilmesi, uyuşmazlık meydana geldiğinde muhakemenin adil, insan haklarına ve hukuka uygun gerçekleştirildiğine inancı oluşturacak, toplumda adalete olan güveni arttıracaktır.¹⁰⁵ Bu şekli ile aleniyet ilkesi, muhakeme hukuka ait olan diğer ilkelerin

⁹⁸ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 110.

⁹⁹ Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 56.

¹⁰⁰ Uğur ERSOY (2024), age. ss.108.

¹⁰¹ Yargıtay 8. CD, KT: 3.7.2024, 2024/16503-E., 2024/5802-K. sayılı kararı “*Duruşmanın aleniliği ilkesi, muhakeme işlemlerinin kamuya açık olarak yapılmasını ve bunların duyurulabilmesini ifade eder. Söz konusu ilke adil yargılanma hakkının bir parçası olarak hem Anayasa’nın 141 inci maddesinde hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6 ncı maddesinde güvence altına alınmıştır. Kural olarak, duruşma evresinde alenilik esastır. Yargılamanın aleni olmasının iki boyutu vardır. İlk olarak, aleniyet, yargılamanın, halk tarafından izlenmesini gerektirir. İkinci olarak, mahkemenin yargılama faaliyetinin ürünü olarak vermiş olduğu hükmün herkesin içinde, tarafların yüzüne karşı okunması suretiyle halkın bilgisine sunulması, aleniyet ilkesinin unsuru konumundadır.*” Şeklindedir. . <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.06.2025.

¹⁰² Uğur ERSOY (2024), age. ss.113.

¹⁰³ Uğur ERSOY (2024), age. ss.114.

¹⁰⁴ Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 56.

¹⁰⁵ Uğur ERSOY (2024), age. ss.109, 110.

güvencesidir.¹⁰⁶ Yargıtay’a göre aleniyet ilkesi, gizli yargılamadan doğacak sorunları yok etmeyi, mahkemeye güveni sağlamayı ve adil yargılanma hakkını korumaya almayı amaçlamaktadır.¹⁰⁷

Aleniyet ilkesi adil yargılama ilkesinin önemli unsurlarından biri olsa da aleniyet ilkesinin de zaman zaman istisnaları vardır.¹⁰⁸ CMK 141. maddesine göre genel ahlakın ve kamu güvenliğinin kesin kıldığı hallerde duruşmanın kapalı yapılacağına hakim karar verebilir. Madde hükmü hakime bu hususta takdir yetkisi tanımıştır. CMK 185. maddesi, sanığın 18 yaşından küçük olması halinde hükmün açıklandığı duruşma dahil olmak üzere tüm duruşmaların kapalı yapılacağını düzenlemiştir. Devlet sırrı niteliğindeki bilgilere ilişkin yapılan tanıklıkta sanık da dahil olmak üzere duruşma kapalı yapılır ve tanığı sadece hakim ve mahkeme heyeti dinleyebilir. Aleniyet ilkesinin istisnası kapsamında duruşmada hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılsa da veya duruşma kapalı şekilde yapılsa da muhakeme neticesinde verilen hüküm kapalı duruşmada değil, herkese açık ve aleni duruşmada açıklanacaktır.¹⁰⁹

Duruşmada hazır bulunmayan sanık hakkında duruşmanın yapılabilmesi muhakemenin taraflara aleni olmasının istinasıdır. Hazır olmayan sanık hakkında duruşma yapılması, sanığın duruşmadan çıkarılması veya duruşmasız yargılama yapılması aleniyet ilkesini ihlal edecektir. Bu bağlamda muhakemenin aleniyet ilkesi çerçevesinde gerçekleşmesinin esas uygulama olmasını korumak için hazır olmayan sanık hakkında duruşma yapılabilecek istisnai halleri düzenleyen kanun maddelerinin genel uygulamaya dönmeyecek şekilde düzenlenmesi gerektiği kanısındayız.

¹⁰⁶ Uğur ERSOY (2024), age. ss.107.

¹⁰⁷ Yargıtay CGK, KT: 28.2.2012, 2011/331-E., 2012/69-K., <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.06.2025.

¹⁰⁸ Daha detaylı bilgi için bkz. Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 111-114; Uğur ERSOY (2024), age.120-138.

¹⁰⁹ Yargıtay 14. CD, KT: 11.6.2014, 2016/10259-E., 2017/327-K. sayılı kararı “5271 sayılı CMK’nın 182 ve 185. maddelerine göre sadece onsekiz yaşını doldurmayan sanık hakkındaki hükmün kapalı duruşmada açıklanabileceği, genel ahlâkın kesin olarak gerekli kıldığı hallerde 182/2. madde uyarınca duruşma kapalı yapılsa dahi aynı Kanunun 182/3. maddesi gereğince hükmün açık duruşmada açıklanmasının zorunlu olduğu gözetilmeden, hükümlerin kapalı oturumda okunup açıklanması suretiyle âleniyet ilkesinin ihlal edilmesi, “ şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.06.2025.

1.2.2.5. Hakim Önünde Meramını Anlatabilme İlkesi

Ceza muhakemesi hukukunda sanık, muhakemenin konusu değil, belirli hakları, yükümlülükleri ve irade serbestisi olan süjesidir.¹¹⁰ Bu doğrultuda başta sanık olmak üzere muhakemenin tarafları olan herkes mahkeme önünde dinlenme, dilekçe verme ve açıklama yapma hakkına sahiptir.¹¹¹ Suç isnadı ile karşı karşıya kalan sanığın, hakkındaki iddiaları ve delilleri çürütebilmesi, kendi isteğini ve derdini anlatabilmesi bu şekli ile muhakemeye etki edebilmesi hakim önünde meramını anlatabilme ilkesidir.¹¹² Mahkeme önünde meram anlatabilme ilkesi çerçevesinde sanık muhakemeye yön verme hakkını kullanmış olur.¹¹³

Muhakemeyi yapan hakimler uyuşmazlığın taraflarını dinlemeli, açıklamalarını ve dilekçelerini okumalıdır. Özellikle suç isnadı ile itham edilen, muhakeme neticesinde ceza alma ihtimali olan, ceza almasa dahi suç isnadı nedeniyle adının lekelenmesi ihtimali olan sanığın açıklamaları, savunmaları ve istekleri dinlenmeden muhakeme gerçekleştirilmemelidir.

Yargıtay 18. Ceza Dairesi,

“...ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşılabilmesi için tüm süjelerin sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Her sanığın derdini anlatabilmesini, ne istediğini söyleyebilmesini, hiç veya gereği gibi dinlenilmeden mahkûm edilememesini, öne sürülen iddiaları ve aleyhine olan delilleri çürütebilmesini ve bu sayede muhakemenin gidişine etki edebilmesini ifade eden ilkeye “meram anlatma ilkesi” denmektedir. “ şeklindeki kararı ile meram anlatma ilkesini tanımlamıştır.”¹¹⁴

Meramını anlatabilme ilkesinin sağlanabilmesi için sanığın sahip olduğu adil yargılanma hakkı, savunma hakkı, suçlamadan haberdar edilme hakkı, savunma için gerekli kolaylığa ve zamana sahip olma hakkı, müdafinin yardımından yararlanma hakkı, tanık dinletme, dinlenen tanıklara soru sorma hakkı, tercümandan yararlanma

¹¹⁰ Yargıtay 18. CD. KT: 6.11.2018, 2018/2166-E., 2018/14456-K. “Çağdaş Ceza Muhakemesi Hukuku'nda sanık, hiç bir hakkı olmayan bir soruşturma konusu, objesi değil, belli hakları ve yükümlülükleri bulunan ve muhakemenin gidişine etki edebilen bir muhakeme süjesidir.” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.06.2025.

¹¹¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 55.

¹¹² Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 131; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 47.

¹¹³ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 55.

¹¹⁴ Yargıtay 18. CD. KT: 6.11.2018, 2018/2166-E., 2018/14456-K.; Yargıtay 4. CD. KT:10.12.2019, 2019/7659-E., 2019/19231-K. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.06.2025.

hakkı korunmalı ve göz önüne alınmalıdır.¹¹⁵ Bu doğrultuda sanığın haklarını kullanabilmesinin ve meramını anlatabilmesinin en etkili yolu duruşmada hazır bulunmasıdır.

1.2.2.6. Savunma Hakkı

Savunma hakkı bünyesinde doğan haklar aynı zamanda adil yargılanma hakkı içinde de yer alan haklardır. Hukuk devleti ilkesi gereğince ve adil yargılanma hakkının önemli güvencesinden biri olması nedeniyle savunma hakkı, Anayasamızın hak arama hürriyetini düzenleyen 36. maddesinde düzenlemiştir.¹¹⁶ Maddede metnindeki meşru vasıta ve yollardan faydalanma hakkı ile kast edilen; sanığın/şüphelinin savunma hakkına sahip olması meşru yol, müdafî yardımından yararlanması meşru vasıta.¹¹⁷ Anayasadaki düzenlemenin yanı sıra CMK'nin “*Hukuka kesin aykırılık hâlleri*” başlıklı 289/1(h) maddesi, mahkeme kararı ile sanığın savunma hakkının sınırlandırılmış olması halinde hukuka kesin aykırılık olduğunu düzenlemiş ve savunma hakkının sınırlandırılması mutlak bozma nedeni olmuştur.¹¹⁸

Suç isnadı altında olan sanığı/şüpheliyi, lehine yürütülen suçlamaya karşı hukuki ve fiili açıdan korumak¹¹⁹ ve suçsuzluğunu ortaya koymak için sanık yahut müdafî tarafından yürütülen muhakeme işlemlerine savunma denir.¹²⁰ Suçlu olduğundan şüphelenilen sanığın/şüphelinin suçsuzluğunu savunarak, iddia makamının tezine karşın antitezini ileri sürülmesi, muhakemenin konusu olan şüphenin yenilmesine ve doğru kararın verilmesine hizmet eder.¹²¹ İddiaya karşı savunma imkanının sağlanmadığı halde, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine uygun şekilde maddi gerçeğe ulaşılması ve adaletin sağlanması mümkün

¹¹⁵ Veli KAFES (2015), “Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması”, *Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, ss. 184.

¹¹⁶ Anayasa Mahkemesi, *Yusuf Karakuş Ve Diğerleri*, KT: 8.12.2016, B. NO: 2014/12002, parag. 70, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

¹¹⁷ Uğur ERSOY (2024), age. ss.93.

¹¹⁸ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 104.

¹¹⁹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 104.

¹²⁰ Dilaver NİŞANCI (2022), age. ss. 101.

¹²¹ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 42.

değildir.¹²² Silahların eşitliği ilkesi ve çelişmeli yargılama ilkesi gereğince sanığın savunma hakkını en etkin şekilde kullanması ve maddi gerçeğe bu şekilde ulaşılması gerekir. Sanığın savunma hakkının korunması ve adil bir yargılama yapılması hakim sorumluluğundadır.¹²³

Sanığa/şüpheliye tanınan tüm haklar savunma hakkı altına toplanır.¹²⁴ Başka bir deyişle, savunma hakkı yapısı gereği bünyesinde başka haklar da bulundurulur. Müdafiden yararlanma hakkı, soru sorma hakkı, tercümandan yararlanma hakkı, lehine delil toplanmasını isteme hakkı, duruşmada hazır bulunma hakkı vs. savunma hakkının bünyesinde doğan haklardır.¹²⁵ AİHS'nin "Adil yargılanma" başlıklı m. 6/3'te sanığın sahip olduğu asgari haklar düzenlenmiştir.¹²⁶

1.2.2.6.1. Suçlamadan Haberdar Edilme Hakkı

Sanığın en etkin şekilde kendini savunabilmesi için hakkındaki suç isnadını ayrıntılı şekilde¹²⁷ ve en yakın sürede öğrenmelidir.¹²⁸ Kişi hakkındaki suç isnadını öğrenmeden kendini savunamayacak, meramını anlatamayacaktır. Bu nedenledir ki savunma hakkını etkin şekilde kullanılması için gerekli olan en önemli haklardan biri, hakkındaki suç isnadını öğrenme hakkıdır. Suçlamadan haberdar edilme hakkının amacı, meramını anlatabilme ilkesinin gerçekleştirilebilmesidir.¹²⁹

Anayasanın 19. maddesinin 3. fıkrası suçlamadan haberdar edilme hakkını düzenlemiştir. Maddeye göre yakalanan ve tutuklanan kişiler, yakalama veya tutuklama nedenlerinden ve haklarındaki iddialardan, her halde yazılı şekilde haberdar edilmeli; yazılı haberdar edilme imkanı olmadığında sözlü şekilde derhal,

¹²² Anayasa Mahkemesi, *Yusuf Karakuş Ve Diğerleri*, KT: 8.12.2016, B. NO: 2014/12002, parag. 69, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

¹²³ NİŞANCI Dilaver (2022), age. ss. 102.

¹²⁴ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss.153.

¹²⁵ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 90

¹²⁶ AİHS m.6/3 "Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir: a) Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;

c) Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddi olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;

d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektiirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;

e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak" şeklindedir.

¹²⁷ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss 571.

¹²⁸ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 95.

¹²⁹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), age. ss. 140.

toplu suçlarda ise hakim önüne çıkarılmadan haberdar edilmelidir.¹³⁰ CMK m. 147/1(b)' ye göre şüpheli veya sanığa kendisine yüklenen suç anlatılacaktır. Sanığa veya şüpheliye sadece suçun ne olduğuna ilişkin değil suça ilişkin de detaylı bilgi verilmesi gerekecektir. AİHS m. 6/3(a)'ya göre ise sanık, kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilme hakkına sahiptir.¹³¹

Sanığın hakkındaki suç isnadını öğrenmesi için gerekli olan kısa sürenin, kesin olarak belirlenmesi mümkün değildir. Bu nedenle, sanığa hakkındaki suç isnadı, duruşmadan önce makul bir sürede ve yazılı şekilde bildirilmelidir. Sanığı bilgilendirmenin en makul ve uygulanabilir yolu, iddianamenin sanığa tebliğ edilmesidir.¹³²

Haberdar edilme hakkına ilişkin bir başka husus, sanığın *ayrıntılı olarak* haberdar edilmesinde sınırın ve içeriğin ne olacağıdır. Sanık ne ile suçlandığını, hangi konuda ifade vereceğini, ana hatları ile bilmeli, kendini savunabilecek kadar itham edildiği konuyu ve şüphenin sebeplerini bilmelidir.¹³³ AİHM konuya ilişkin kararlarında, sanığı en ayrıntılı şekilde bilgilendirmenin adil yargılanma hakkı kapsamında olmadığına karar vermiştir. Bu doğrultuda sanığa fiil, fiilin hukuki nitelendirmesinin ve sebeplerin bildirilmesi gerekir.¹³⁴

Sanık yahut şüpheli hakkındaki suç isnadı hakkında anladığı dilde haberdar edilmelidir. Konuya ilişkin CMK m. 202' de "*Tercüman bulundurulacak haller*" başlığı ile meramını anlatacak kadar Türkçe bilmeyenler için haberdar edilme hakkını kullanmayı kolaylaştırmıştır. Maddenin 3. fıkrasında sadece soruşturma evresinde dinlenen şüpheliler için tercüme yapılacağı kararlaştırılmıştır. Bu durumda soruşturma evresinde dinlenmeyen ve meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmeyen şüpheliler bakımından problem gündeme gelmektedir. Zira; soruşturma evresinde dinlenmeyen ve meramını anlatacak kadar Türkçe bilmeyen şüpheliye iddianame, tercüme edilmeden tebliğ edilecek ve bu şekliyle şüpheli hakkındaki suç isnadından haberdar olma hakkını etkin şekilde kullanamayacaktır.¹³⁵

¹³⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 102.

¹³¹ Mehmet Sercan ERCAN (2019), "Kovuşturma Evresinde Sanığın Hakları", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, ss. 183.

¹³² Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 572.

¹³³ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), age. ss. 140.

¹³⁴ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 572, 573.

¹³⁵ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 574.

Sanığın suçlamadan haberdar edilme hakkı, “*Duruşmanın başlaması*” başlıklı CMK m. 191’de de düzenlenmiştir. Maddeye göre iddianamenin kabulü kararının okunmasıyla, duruşmanın başladığı hakim tarafından açıklanacak; CMK m. 191/3(b)’ye göre iddianame veya iddianame yerine geçen belgedeki, suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler, deliller, suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılacaktır. Duruşmada hazır bulunan sanık, hakkındaki suç isnadını, hukuki nitelendirmesini ve delilleri bizzat öğrenmiş olacaktır. Dolayısıyla sanığın hakkındaki suç isnadı öğrenebilmesi ve savunma hakkını etkin şekilde kullanabilmesi için sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı önem arz etmektedir.

1.2.2.6.2. Savunma Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı

Suç isnadı altında olan sanığa, savunmasını etkin şekilde yapabilmesi için gerek için gerekli zaman ve kolaylık sağlandığında, savunma hakkı ve adil yargılanma hakkı gerçekleşmiş olacaktır. “*Adil yargılanma*” başlıklı AİHS m. 6/3(b)’ye göre sanığın yeterli bir savunma hazırlayabilmesi için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olma hakkı vardır.

Savunma yapmak için gerekli zaman ve imkanlara sahip olma hakkı, sadece sanığa yahut şüpheliye tanınmış bir hak olmayıp; AİHM kararları ile bu hakkın savunma makamına tanındığı dolayısıyla müdafinin de savunma yapmak için yeterli zaman ve imkanlara sahip olma hakkına sahip olduğu kabul edilmektedir.¹³⁶ AİHM kararlarında bu hak savunma makamına tanınmış olsa da gerekli süre ve gerekli kolaylıklar sanık ve müdafî açısından ayrı ayrı değerlendirilmemekte; savunma için gerekli süreye ve gerekli kolaylıklara sahip olunup olunmadığını, savunma makamını birlikte dikkate alarak değerlendirmektedir.¹³⁷

Anayasa Mahkemesi, suç isnadı altındaki sanığa savunma hakkı tanımadan, yargılanmasının adil hüküm doğurmayacağına ve savunma hakkının güvence altına alınmasının demokratik toplumun ilkesi olduğuna karar vermiştir. Dolayısıyla sanığa savunma hakkı şeklen değil gerçek anlamda sağlanmalı; bu doğrultuda suç isnadı altındaki kişiye savunma yapmak için gerekli imkan, kolaylık ve zaman

¹³⁶ Cumhuriyet ŞAHİN (2004), “Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana Ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı (İhas 6/3-B)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2, ss. 2.

¹³⁷ Cumhuriyet ŞAHİN (2004), *agm.* ss. 6, 14.

sağlanmalıdır.¹³⁸ Gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olma hakkı uygulamada iç içe geçmiş durumdadır. Bazı durumlarda gerekli kolaylık sağlansa bile gerekli zaman tanınmamış yahut sanığa gerekli zaman verilmiş olsa bile gerekli kolaylıklar sağlanmamış olabilir.¹³⁹

Gerekli zaman, sanığın ve müdafinin savunmasını yapabilmesi için zorunlu olan hazırlıkları yapabileceği zamandır. Gerekli zaman; muhakeme türüne, her somut olayın özelliğine ve sürenin kısalığının savunmayı olumsuz etkileyip etkilemediğine göre her somut olay için ayrı ayrı tespit edilir. Savunmaya tanınan süre kısa olsa dahi savunmayı olumsuz etkilememiş ise hak ihlali söz konusu olmayacaktır.¹⁴⁰ Sürenin savunma için yetersiz kalmasına sanık kendi davranışları ile sebebiyet vermiş ise savunma hakkın ihlal edildiğinden söz edilemez.¹⁴¹ Gerekli zamanın ne kadar olduğunu kesin olarak ifade edemesek de konuya ilişkin CMK m. 176/4'e göre çağrı kağıdının sanığa tebliğ edilmesi ile duruşma günü arasında en az 1 hafta olması gerektiği düzenlenmiştir.¹⁴²

AİHS'nin ilgili maddesinde, savunma hazırlamak için gerekli olan kolaylıkların neler olduğu teker teker saymak yahut sınırlandırmak yerine ucu açık bırakılmış; bu sayede kolaylıkların çeşitlendirilmesi ve savunmaya ilişkin birçok hususun bu kavramda değerlendirilmesi sağlanmıştır. Örneğin; sanığın müdafisi ile istişare etmesi, müdafî ve sanığın tüm iddia ve delillerini kısıtlanmadan ortaya koyarak savunmayı uygun gördükleri tarzda yapabilmesi, savunma makamının dava dosyasına ve muhakemeye ilişkin belge ve delillere erişebilme imkanı olması, muhakemenin duruşmalı gerçekleşmesi, sanığın duruşmada hazır bulunması ve sanığın gerekçeli karardan haberdar edilmesi gerekli kolaylıklardan bir kaçıdır.¹⁴³

Çalışma konumuz bağlamında, sanığın savunmasını yapabilmesi için duruşmada hazır bulunması önemli kolaylıklardan biridir. Dolayısıyla duruşmada hazır bulunmak isteyen sanığa, duruşmaya katılma imkanı sağlanmalı, duruşmada hazır bulunma hakkı korunmalıdır.

¹³⁸ Anayasa Mahkemesi, *Ufuk Rifat Çobanoğlu*, KT:1.2.2017, B. NO: 2014/697, parag. 36, 37, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi>, ET. 25.07.2025.

¹³⁹ NİŞANCI Dilaver (2022), age. ss. 115; Anayasa Mahkemesi *Ufuk Rifat Çobanoğlu*, KT: 1.2.2017 B. NO: 2014/697, parag. 39, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

¹⁴⁰ Cumhuriyet ŞAHİN (2004), agm. ss. 5.

¹⁴¹ Cumhuriyet ŞAHİN (2004), agm. ss. 7.

¹⁴² Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 155.

¹⁴³ Cumhuriyet ŞAHİN (2004), agm. ss. 12, 13.

1.2.2.6.3. Sanığın Kendisini Şahsen Savunma veya Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı

AIHS m. 6/3(c)' ye göre sanık kendini bizzat veya müdafî yardımından yararlanarak savunma hakkına sahiptir. Sanık avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksunsa ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görülürse, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanma hakkına sahiptir.

Ceza muhakemesinde savunma makamı, iddia makamının karşısında bulunan ve muhakemeyi harekete geçirebilecek hak ve yetkilere sahip olan makamdır. Savunma makamının sanık/şüpheli ve müdafî olarak iki süjesi bulunmaktadır. Savunma makamı, sanık ve şüphelinin şahsından bağımsız olarak sanık/şüpheli statüsüne tanınan hak ve yetkilere sahip makamdır.¹⁴⁴

Sanığın bizzat kendi yaptığı savunmaya bireysel savunma denir. Sanığın kendini etkin şekilde savunabilmesi ve muhakemeye dahil olabilmesi için muhakemede hazır bulunma, delilleri ve düşünceleri öğrenme, kendi düşüncelerini açıklama, muhakeme konusu hakkında düşünce ve delillerini ortaya koyma hakkına sahip olması gerekmektedir.¹⁴⁵

Müdafî, ceza muhakemesinde sanığın veya şüphelinin savunmasında hukuki yardım sağlayan¹⁴⁶, şüpheli veya sanığın savunmasını yapan avukattır.¹⁴⁷ Sanığın müdafî tarafından savunulmasına biçimsel veya kamusal savunma yahut teknik savunma denir.¹⁴⁸ Anayasa'nın 36. maddesinde sözü edilen “meşru vasıta ve yollardan” en önemlisi müdafî yardımından yararlanmaktır. Dolayısıyla müdafî yardımından yararlanma hakkı, adil yargılanma hakkının doğal sonucudur.¹⁴⁹ Aynı zamanda sanığın savunma hakkını etkin şekilde kullanılabilmesi için, sanığa sadece kendini bizzat savunma hakkı tanınması yeterli olmayıp; sanığa müdafî yardımından yararlanma hakkı da tanınmalıdır.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 43; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss.177.

¹⁴⁵ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss . 44.

¹⁴⁶ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 158.

¹⁴⁷ 5271 sayılı CMK 2/1(f) maddesi; Anayasa Mahkemesi, *Yusuf Karakuş Ve Diğerleri*, KT: 8.12.2016, B.NO: 2014/12002, parag. 71, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

¹⁴⁸ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss . 45.

¹⁴⁹ Anayasa Mahkemesi, *Yusuf Karakuş Ve Diğerleri*, KT: 8.12.2016, B. NO: 2014/12002, parag. 72, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

¹⁵⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 104; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 157.

Sanığın müdafî aracılığı ile savunma hakkına sahip olması, çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkesinin uygulanmasını sağlamış olur.¹⁵¹ Şöyle ki; müdafî yardımından yararlanma hakkı, savunmanın iddia makamı karşısında dezavantajlı duruma düşmesini engelleyerek, sanığın delillere ulaşmakta yaşadığı güçlükleri aşmasını sağlayarak, sanığın hukuki bilgi yetersizliklerini gidererek veya sanığın psikolojik durumuna yardım ederek silahların eşitliği ilkesini sağlamış olur.¹⁵²

Hukuki bilgisi olmayan sanık, hukuki bilgi ve donanıma sahip olan müdafî yardımını ile kendini gereği gibi savunabilecektir. Ancak bu durum hukuki bilgiye sahip olan sanığın müdafî yardımından yararlanma hakkına sahip olamayacağı şeklinde anlaşılmamalıdır. Sanık hukuki bilgiye sahip olsa dahi suç isnadı ile karşı karşıya kalan kişidir ve dolayısıyla kendini gereği gibi savunabilmesi imkansızdır. Bu durumda hukuki bilgisi ve donanımı olan sanık da müdafî yardımından yararlanma hakkına sahiptir.¹⁵³

Şüpheli veya sanık, muhakemenin her aşamasında müdafî yardımından yararlanma hakkına sahiptir. Şüpheli veya sanığın bu hakkını kullanabilmesi için ifade vermeden veya sorgulanmadan önce sanığa bu hakkı hatırlatılmalıdır. Nitekim CMK m. 147/1(c)'de sanığa veya şüpheliye müdafî seçme hakkı ve müdafinin hukuki yardımından yararlanma hakkı olduğu, müdafinin sorgu ve ifade anında hazır bulunabileceği bildirilir. Müdafî seçecek durumda olmadığı halde, sanığın isteği doğrultusunda baro tarafından müdafî görevlendirilir.¹⁵⁴ Sanığın veya şüphelinin müdafî yardımından yararlanma zorunluluğu olmadığı gibi kanun koyucu, bazı hallerde müdafî yardımından yararlanmayı zorunlu kılmıştır. Sanığın veya şüphelinin, çeşitli nedenlerle kendini etkin şekilde savunamayacağından yahut bizzat savunmasının yetersiz kalacağından hareketle, zorunlu müdafilik kurumu kabul edilmiştir.¹⁵⁵ CMK'ye göre; şüpheli veya sanık kendini savunamayacak derecede malul, sağır veya dilsizse, 18 yaşından küçükse, alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yargılanıyorsa, davranışları nedeniyle duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokan sanık duruşmadan

¹⁵¹ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 45.

¹⁵² Anayasa Mahkemesi, *Yusuf Karakuş Ve Diğerleri*, KT: 8.12.2016, B. NO: 2014/12002, parag. 74, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

¹⁵³ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 143.

¹⁵⁴ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021), age. ss.141.

¹⁵⁵ Hakan TAŞ (2022), "Yargı Kararları Işığında Müdafiden Yararlanma Hakkı Ve Zorunlu Müdafiliği Gerektiren Haller", *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, ss. 85.

çıkarılırsa, kaçak sanık hakkında duruşma yapılırsa ve seri muhakeme usulü uygulanırsa şüpheli veya sanık müdafî talebinde bulunmasa dahi müdafî görevlendirilmesi zorunludur.¹⁵⁶

Sanığın kendini bizzat savunabilmesi için duruşmada hazır bulunması oldukça önemlidir. Duruşmada hazır bulunan sanık, hakkındaki iddia ve beyanları doğrudan öğrenip, savunma yapabilecektir. Duruşmada hazır bulunan sanık bizzat kendini savunma imkanına sahip olsa da aynı zamanda hazır bulunduğu yahut bulunmadığı duruşmalarda müdafî yardımından yararlanma hakkına sahiptir. Bu şekilde sanık duruşmada hazır bulunmasa da müdafisi duruşmada hazır bulunacak; duruşmalarda yapılan işlemlere, sunulan delil ve beyanlara karşı sanığı bilgilendirip, etkin bir savunma yapabilecektir. Duruşmada hazır bulunan sanık da müdafisinin hukuki bilgisinden ve tecrübesinden yararlanabilecek, bu sayede duruşmada hazır bulunma hakkını, dolayısıyla savunma hakkını etkin şekilde kullanabilecektir.

Ancak uygulamada, duruşma salonundaki oturma düzeni, sanığın müdafî yardımından yararlanma hakkını kısıtlamaktadır. Şöyle ki; duruşmada, kürsünün sağ tarafında katılan ve vekili, sol tarafında sanığın müdafî, kürsünün karşısında ve müdafisinden uzakta sanık oturmaktadır. Özellikle tutuklu olan sanıkların müdafisiyle göz göze gelmesi dahi engellenmektedir.¹⁵⁷ Bu uygulama sebebiyle duruşmada hazır bulunan sanık, müdafisi ile iletişim kuramaz, müdafisinin hukuki bilgisinden yararlanamaz, duruşmada sunulan delil ve beyanlara karşı müdafisine bilgi veremez haldedir. Her ne kadar sanık duruşmada hazır bulunsun da duruşmanın oturma düzeni sebebiyle müdafî yardımından yararlanma hakkını kullanamadığından, duruşmada hazır bulunma hakkını da etkin şekilde kullanamamaktadır. Kanaatimizce duruşmada oturma düzeni değiştirilmeli, sanık ve müdafî yan yana oturabilmelidir.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Hakan TAŞ (2022), agm., ss. 87.

¹⁵⁷ Murat Volkan DÜLGER (2012), agm. ss. 58.

¹⁵⁸ Türkiye Barolar Birliği, İstanbul Barosu'nun yazısı üzerine Adalet Bakanlığına başvuruda bulunmuş; Beyoğlu 3. Ağır Ceza Mahkemesindeki duruşmalarda müdafî ve sanığın yan yana oturduğunu, diğer ceza mahkemelerinde de sanık ve müdafinin yan yana oturmasının yaygınlaştırılmasını talep etmiştir. Adalet Bakanlığı talebe ilişkin cevabında, Anayasa m. 36'da, AİHS m. 6'da, Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Milletlerarası Sözleşmesi m. 14'de müdafî ve sanığın duruşmada yan yana oturacağına ilişkin düzenleme olmadığını, CMK md. 203 uyarınca duruşmanın idaresinden mahkeme başkanı ve hakim sorumlu olduğunu, Anayasa m. 138'e göre yargı yetkisinin kullanılmasyla ilgili hakim ve mahkemelere talimat verilmesinin mümkün olmadığını, 2992 Sayılı Kanun m.9/1'e göre Bakanlığın yargı yetkisinin kullanımı alanına girmeyen konularda görüş bildirme ve genelge düzenleme yetkisini olduğunu belirtmiştir. Adalet Bakanlığının cevabı doktrinde eleştirilmiş; duruşma salonuna ilişkin düzenlemenin yargı yetkisine ilişkin olmadığı, durumun mimari bir problem olduğu, dolayısıyla Adalet Bakanlığının bu problemi çözmekle yükümlü

1.2.2.6.4. Tanıkları Sorguya Çekme/Çektirme ve Tanık Dinletme Hakkı

Muhakeme konusu olaya ilişkin, beş duyu organı aracılığı ile öğrendiklerini aktaran, uyuşmazlığının tarafı olmayan üçüncü kişiye tanık denir. Bu tanığın muhakemede anlatmış olduklarına tanık beyanı denir ve tanık beyanı delil niteliğindedir.¹⁵⁹ “Adil yargılanma hakkı” başlıklı AİHS m. 6/3(d)’de sanığın, tanıkları sorguya çekme/çektirme ve tanık dinletme hakkı düzenlenmiştir.¹⁶⁰ Savunma makamı, kendi tanıklarını dinleterek savunma tezini doğrulatacak; iddia makamının tanıklarını sorgulayarak, iddia makamının tezinin gerçeğe aykırı olduğunu ortaya çıkarma fırsatını yakalayacaktır.¹⁶¹ Böylece sanık hakkında yürütülen muhakeme, adil yargılanma hakkı kapsamında¹⁶² ve ceza muhakemesinin ilkesi olan çelişmeli yargılama ilkesine uygun olarak gerçekleşmiş olacaktır.¹⁶³ Anayasa Mahkemesi, tanık dinletme hakkının adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğuna, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi kapsamında kaldığına karar vermiştir.¹⁶⁴

AİHS ilgili maddede sanığa sadece tanığı sorguya çekme hakkı değil çektirme hakkı da tanınmıştır. Tanığı sorguya çektirme hakkı, müdafinin tanığı sorguya çekmesiyle kullanılır.¹⁶⁵ CMK’nin 201. maddesi tanığa doğrudan soru sorma

olduğu belirtilmiştir. Metin FEYZİOĞLU (2009), “Savunma Hakkına İlişkin İki Soru: Savunma Hakkı Kutsal mıdır? Duruşma Salonunda Müdafî ve Sanık Yan Yana Oturabilir mi?”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 1, ss. 24, 25.

¹⁵⁹ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 28, 29.

¹⁶⁰ NİŞANCI Dilaver (2022), age. ss. 185.

¹⁶¹ Hakan KARAKEHYA (2013), “Sanığın İddia Tanıklarının Beyanlarının Doğruluğunu Test Etme Hakkı” *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, ss. 726.

¹⁶² Hakan KARAKEHYA (2013), agm. ss. 731.

¹⁶³ Anayasa Mahkemesi, AZ. M., KT: 16.4.2015, B. NO: 2013/560, parag. 55 “Başvurucunun, hakkında gerçekleştirilen ceza yargılaması sürecinde tanıklara soru yöneltebilmesi, onlarla yüzleşebilmesi ve tanıkların beyanlarının doğruluğunu sınama imkânına sahip olması, adil bir yargılamanın yapılabilmesi bakımından gereklidir. Böylelikle başvuru, aleyhindeki tanık beyanlarının zayıf/itibar edilmez noktalarını ortaya koyup çelişmeli yargılama ilkesine uygun olarak onların güvenilirliğini huzurda sınavabilecek (test edebilecek), tanığın inandırıcılığı ve güvenilirliği bakımından sorduğu sorularla kendi lehine sonuçlar ortaya çıkartabilecek ve yargılama makamının uyuşmazlık konusu olayı sadece iddia makamının ileri sürdüğü şekliyle değil, savunmanın argümanlarıyla da algılamasını sağlayabilecektir.”; Anayasa Mahkemesi, Hacı Sülük Ve Ömer Sülük KT:13.3.2025, B. NO: 2021/5155, parag. 83, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

¹⁶⁴ Anayasa Mahkemesi, AZ. M., KT: 16.4.2015, B. NO: 2013/560, parag. 35 “Yapılan yargılama sırasında tanık dinletme hakkı da dâhil olmak üzere delillerin ibrazı ve değerlendirilmesi adil yargılanma hakkının unsurlarından biri olarak kabul edilen silahların eşitliği ilkesi kapsamında kabul edilmekte olup, bu ilke adil yargılanma hakkının somut görünümünden birini oluşturmaktadır.” şeklinde dir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

¹⁶⁵ Hakan KARAKEHYA (2013), agm. ss. 725.

yetkisini müdafiyeye verirken; sanığa mahkeme başkanı aracılığı ile soru sorma yetkisi vermiştir.¹⁶⁶

Tanık dinletme ve soru sorma hakkının gereği gibi kullanılabilmesi için duruşmada doğrudan doğruyalık ilkesi uygulanmalı, hakim delillere doğrudan doğruya temas ederek vicdani kanaat getirmelidir.¹⁶⁷ Ancak kanun koyucu, gizli tanıklar, tanıklıktan imtina edenler veya tanıklık yapacak durumda olmayan tanıklar bakımından, mahkeme huzurunda ve aleni şekilde sorgulama yapılmayan halleri düzenlemiştir. Bu halde tanığın sorgulamasında bizzat hazır bulunamayan sanığa, muhakemenin sonraki aşamalarında, tanığı sorgulamak için gerekli imkan ve tanığın beyanlarına karşı itiraz etme hakkı sağlanmalıdır.¹⁶⁸ Sorgulanacak olan tanığın beyanları, sanık aleyhine yegane delil ise ve mahkumiyet hükmünün tek veya belirleyici ölçüde dayanağı ise sanığa duruşmada tanığı sorgulama veya sorgulatma hakkı tanınmalıdır. Tanınmıyor ise savunma makamının maruz kaldığı engellerin/zorlukların giderilmesine yönelik önlemler alınmalıdır.¹⁶⁹

Bu doğrultuda duruşmada hazır bulunan sanık, tanıkların beyanlarını bizzat dinlemiş olacak, gerektiğinde kendisi veya müdafisi tanığı sorgulayabilecek, hakkındaki iddia ve beyanların yanlışlığını, kendi beyanının doğruluğunu ispat etme şansı elde edecektir. Neticede sanığın tanık dinletme, tanıkları sorguya çekme ve çektirme hakkını etkin şekilde kullanabilmesi için duruşmada hazır bulunması oldukça önemlidir.

¹⁶⁶ Hakan KARAKEHYA (2013), agm. ss. 725.

¹⁶⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 192; Anayasa Mahkemesi *Hacı Sülük Ve Ömer Sülük*, KT: 13.3.2025, B.NO: 2021/5155, parag. 81 “*Sanığın, aleyhinde beyanda bulunan tanıklarla esas hakkında kararı verecek hâkimin huzurunda yüz yüze gelmesi, onların güvenilirliğini bu esnada test etme fırsatı elde etmesi adil yargılanma hakkı kapsamındaki tanık sorgulama hakkı bakımından da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle sanığın suçluluğu konusunda karar verecek hâkim, sağlıklı gözlem yapabilmek ve sadece iddia makamının yorum şekliyle değil savunma makamının iddia ve itirazlarını da değerlendirerek doğru bir vicdani kanaate ulaşabilmek için anlatımlarıyla sanığın hukuki durumunu önemli ölçüde etkileyecek tanıkları huzurda dinlemelidir. Böylelikle hâkim, yapacağı gözlem ve değerlendirmelerle bu tanıkların güvenilirliği konusunda bizzat fikir sahibi olabilecektir. Sanık da isnadın temelini oluşturan olayları hâkime bizzat izah edebilecek ve tanıkların beyanlarının güvenilirliğini hâkim huzurunda sarsabilecektir.*” şeklindedir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

¹⁶⁸ Kübra DEMİR ARSLAN (2022), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ve Anayasa Mahkemesi İçtihatları Doğrultusunda Tanık Sorgulama Hakkı”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Cilt Prof. Dr. M. Fatih UŞAN’a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı, Sayı 2022-2, ss. 498.

¹⁶⁹ Anayasa Mahkemesi, *Hacı Sülük ve Ömer Sülük*, K.T: 13.3.2025, B. NO: 2021/5155, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

1.2.2.6.5. Tercümandan Yararlanma Hakkı

“Adil yargılanma hakkı” başlıklı AİHS m. 6/3(e)’de sanığa, mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanma hakkı tanınmıştır. CMK’nin 202. maddesinde “*Tercüman bulundurulacak haller*” başlığı altında tercümandan yararlanma hakkı düzenlenmiştir. Muhakemede kullanılan dili anlamayan veya konuşamayan her sanık, ücret ödemedi tercüman yardımından yararlanma hakkına sahiptir.¹⁷⁰ CMUK’dan farklı olarak, CMK m. 202/3’te tercümandan yararlanma hakkı duruşma evresi ile sınırlanmayıp, soruşturma evresinde dinlenen şüpheli için de tanımlanmıştır.¹⁷¹ Ancak burada soruşturma evresinde dinlenmeyen ve meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmeyen şüpheliler bakımından problem gündeme gelmektedir. Zira; soruşturma evresinde dinlenmeyen ve meramını anlatacak kadar Türkçe bilmeyen şüpheliye iddianame tercüme edilmeden tebliğ edilecektir. Bu şüpheliler soruşturma evresinde tercümandan yararlanma hakkını kullanamayacaktır.¹⁷²

Tercüman yardımından yararlanan sanık, duruşmaya etkin bir şekilde katılmış olacaktır. Keza duruşmada konuşulan dili anlamayan sanık, hakkındaki iddia ve beyanları da anlamayacağı gibi meramını anlatamayacak; dolayısıyla sanığın fiziki olarak duruşmaya katılmasının hiçbir önemi kalmayacaktır. Sanığın savunmasını yapması ve bu bağlamda duruşmaya etkin şekilde katılması için gerekli imkan ve kolaylık sağlanmalı; mahkemede kullanılan dili anlamayan veya konuşamayan sanığa tercümandan yararlanma hakkı sağlanmalıdır.

1.2.2.6.6. Delillerin Toplanması İsteme Hakkı

CMK 147/1(f) maddesine göre sanığa ve şüpheliye, ifadesinin alınması veya sorgulama yapılması sırasında, hakkındaki suç işleme şüphesinden kurtulması için

¹⁷⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 105; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 66; Ayrıca 2013 yılında CMK’nin tercümandan yararlanma hakkını düzenleyen 202. maddesine “(4) Ayrıca sanık; a) İddianamenin anlatılması, b) Esas hakkındaki mütalaanın verilmesi, üzerine sözlü savunmasını, kendisini daha iyi ifade edebileceğini beyan ettiği başka bir dilde yapabilir.” şeklindeki fıkra eklenmiş; bu şekli ile sanık, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olsa ve Türkçe bilse dahi kendini daha iyi ifade ettiğini bildirdiği dilde savunmasını yapabilecektir. Bu düzenleme, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve Türkçe bilen kişinin yargı makamı karşısında başka dilde konuşmasına ve tercümandan yararlanmasına neden olduğu ve bu durumun üniter devlet yapısı ile uyumadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Uğur ERSOY (2024), age. ss. 92.

¹⁷¹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 105.

¹⁷² Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 574.

delil toplanmasını talep edebileceği hatırlatılır. Sanığın, aleyhine olan şüphenin nedenlerini bertaraf etmesi ve lehine olan hususları ileri sürebilmesi için gerekli imkanlar sağlanmalıdır.¹⁷³ Delillerin toplanmasını isteme hakkı, savunmayı hazırlamak için gerekli kolaylıklara sahip olma, tanık dinletme, tanıkları sorguya çekme ve çektirme hakkıyla bağlantılı olduğundan, savunma hakkı kapsamında doğan önemli haklardan biridir.

1.2.2.6.7. Haklarından Haberdar Edilme Hakkı

Yapılan bir ceza muhakemesinde silahlar gerçekten eşit olsa dahi, muhakemeyi gerçekleştiren hakimin ve iddia makamının hukuku bilgisi ve deneyimi karşısında sanığın/şüphelinin güçsüz olduğu aşıkardır. Dolayısıyla adil yargılanmanın gerçekleşmesi için sanığa/şüpheliye sahip olduğu haklar hatırlatılmalıdır. AİHS m. 6/3(a)' da sadece suçlamadan haberdar edilme hakkı düzenlemişken; CMK m. 90/4'te suçtan haberdar edilme hakkı genişletilmiş ve sadece suçtan değil kanuni haklarından haberdar edilme hakkı da düzenlenmiştir.¹⁷⁴

CMK m. 147 uyarınca şüpheli ve sanığa, müdafiden yararlanma hakkı, susma hakkı, yakınlarına haber verme hakkı ve delillerin toplanmasını isteme hakkı olduğu bildirilecektir.¹⁷⁵ CMK m. 191/3(c)'ye göre duruşmanın başlamasından sonra sanığa, yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu ve m. 147'de düzenlenen diğer haklarının da olduğu bildirilecektir.¹⁷⁶ Yargıtay CGK konuya ilişkin kararında, CMK m. 191/3(c)'ye ve m. 147'ye göre sanığa bildirilmesi gereken haklar bildirilemeden sorgulanmasının, savunma hakkını kısıtladığına, kanuna ve usule aykırı olduğuna karar vermiştir.¹⁷⁷

Sanığın haklarından haberdar olabilmesi için duruşmada hazır bulunma hakkı oldukça önem arz etmektedir. Zira duruşmada hazır bulunan sanık, m. 191 gereğince

¹⁷³ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2021) age. ss. 147; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 154.

¹⁷⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 62.

¹⁷⁵ Özge APİŞ (2019), "Güncel Yargı Kararları ve Yasa Değişiklikleri Işığında İfade Alma ve Sorgu Sırasında Şüpheli/Sanığın Hakları", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, ss. 63.

¹⁷⁶ Özge APİŞ (2019), agm. ss. 66.

¹⁷⁷ Yargıtay CGK, KT: 25.10.2016, 2014/728-E., 2016/389-K. sayılı kararı "CMK'nun 191/3-c ve 147. maddeleri uyarınca sorguya çekilmesi gereken sanığa, bu maddeler ile tanınan savunma hakkına ilişkin hakları hatırlatılmadan, hatırlatılmış ise de; bu husus tutanağa geçirilmeden savunması alınıp yargılamaya devam edilerek hüküm tesisi usul ve kanuna aykırıdır... sanığa yasal hakları hatırlatılmadan sorgusunun yapılması suretiyle savunma hakkının kısıtlanması isabetsizliğinden diğer yönleri incelenmeksizin BOZULMASINA," şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

haklarından haberdar edilebilecektir. Duruşmada hazır bulunamayan sanık susma hakkından, müdafiden yararlanma hakkından, yakınlarına haber verme hakkından ve delillerin toplanmasını isteme hakkından habersiz şekilde dolayısıyla savunma hakkı kısıtlanarak yargılanmış olacaktır. Savunma hakkının kısıtlanmaması ve haklarından haberdar edilme hakkının gerçekleşmesi için sanığa duruşmada hazır bulunma hakkı tanınmalıdır.

1.2.3. Vasıtasızlık (Delillerin Doğrudan Doğrualığı) İlkesi

Vicdani kanaat oluşturarak cezai uyumsuzluğa ilişkin şüpheyi gideren ve hükmü kuran hakim, kanuni olan her delili hükme esas alabilecektir. Bu durumda hakimin doğrudan, arada bir vasıta olmaksızın hükme esas alınabilecek delilleri değerlendirmesi ve fiile en yakın delili bularak muhakemeyi gerçekleştirmesi vasıtasızlık ilkesidir.¹⁷⁸ Deliller ile hakim arasına bir vasıta girdiğinde hakimin kanaati dolaylı olur.¹⁷⁹

Doğrudan doğrualık ilkesi, şekli anlamda doğrudan doğrualık ve maddi anlamda doğrudan doğrualık şeklinde ikiye ayrılır. Şekli anlamda doğrudan doğrualık, mahkeme ve deliller arasında vasıta olmaksızın, delillerin bizzat mahkeme tarafından değerlendirilmesidir. Maddi anlamda doğrudan doğrualık, hakimin olaya en yakın olan ve olay ile doğrudan doğruya bağlantı kuran delili tespit edip maddi gerçeğe ulaşmasıdır. Bu şekli ile hem hakim ve delil arasında vasıta olmayacak hem de deliller arasından olay ile en yakın olan tespit edilecektir.¹⁸⁰

Vasıtasızlık ilkesi, hakimin olayı aydınlatıp şüpheyi kaldıracak delillere doğrudan temasa geçmesini, dinlenen sanığın, tanığın veya mağdurun tavırları ve inandırıcılığı konusunda gözlem yapmasını sağlayacaktır.¹⁸¹ Dolayısıyla hakimin şüpheyi ortadan kaldırarak maddi gerçeğe ulaştığı vicdani kanaati, gerçeğe daha yakın olacaktır. Başka bir ifadeyle, deliller ve mahkeme arasında vasıta arttıkça delilin kalitesi ve ispat gücü azalacaktır.¹⁸²

¹⁷⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 79.

¹⁷⁹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), *Ceza Muhakemesi Hukuku -2-*, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, ss. 102; Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 143.

¹⁸⁰ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 102, 103.

¹⁸¹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 143.

¹⁸² Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss.106.

Vasıtasızlık ilkesinin sağlanabilmesi için mahkeme, sadece duruşmaya getirilen ve duruşmada tartışılan delillere dayanarak karar verebilir.¹⁸³ Vasıtasızlık ilkesi bu yönü ile sözlülük ilkesi ile doğrudan bağlantılıdır.¹⁸⁴ Zira; sözlülük ilkesi gereğince sanığın savunmalarını, tarafların ise iddia ve beyanlarını duruşmada sözlü olarak anlatması ve hakimin hükmü bu doğrultuda kurması gerekmektedir. Bu şekilde sanık doğrudan savunmasını yapmış olacak, kendisine yöneltilen iddialara doğrudan cevap verecek, deliller doğrudan tartışılmış olacak ve hakim uyuşmazlığa ilişkin beyanları doğrudan duymuş olacaktır. Sözlülük ilkesiyle hakim arada bir vasıta olmadan beyanlara ulaşmış olacaktır. Ceza muhakemesi duruşmalarında esas olan duruşmanın yüz yüze ve sözlü olarak gerçekleşmesidir. Bu doğrultuda hükmü kuracak olan mahkeme sanık, tanık ve olaya ilişkin tüm delilleri arada vasıta olmaksızın temas edecektir. Bu şekilde hem AİHS’ de yer alan adil yargılanma hakkı hem de CMK m. 217’e göre duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayanarak hüküm kurulması sağlanacaktır. Muhakeme konusu olaya ilişkin bir tanık beyanından başka delil bulunmadığı halde, bu tanık doğrudan doğruya mahkeme huzurunda dinlenerek hükmün kurulacaktır.¹⁸⁵

Mahkemeye gelmeyen sanık hakkında kural olarak duruşma yapılmayacağına ilişkin yapılan hukuki düzenlemeler, doğrudan doğruyalık ilkesinin sanık yönünden meydana gelen sonuçlarındandır.¹⁸⁶ Bu doğrultuda sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı ve vasıtasızlık ilkesi birini güvence altına almaktadır. Sanık duruşmada hazır bulunduğu doğrudan muhakemeye dahil olup, kendini etkin şekilde savunacak; sanık hakkında karar verecek olan hakim ise sanıkla doğrudan iletişim kurarak karar verecektir.

Mahkeme veya hakim tüm delillerle ve kişilerle doğrudan temas ederek, beş duyu organını da kullanarak değerlendirme yapmalı, delil ikamesini başka bir

¹⁸³ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 102.

¹⁸⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 79, 80.

¹⁸⁵ Yargıtay CGK, KT: 18.2.2014, 2013/242-E., 2014/79-K.sayı kararı “Ceza muhakemesi hukukumuzda duruşmanın doğrudan doğruyalığı (yüz yüzelik) ve sözlülük ilkeleri esas alınmış olup, hüküm verecek olan mahkeme hakimi sanık, tanık ve olayın tüm delilleri ile birebir karşı karşıya gelecek, herhangi bir vasıta olmadan örneğin beyan delilini dinleyecek ve belge delilini okuyacaktır. Böylece, belirtilen ilkeler ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde yer alan “adil yargılama” hakkının temel gerekleri ve CMK’nun 217. maddesi uyarınca hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilecektir. Bu nedenle kural olarak sanık, tanık ya da bilirkişiler mahkeme huzurunda dinlenecek ve daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçmeyecektir.” şeklinde sözlülük ilkesi ve doğrudan doğruyalık ilkesini birlikte değerlendirmiştir. ...yargılama konusu olayla ilgili sadece bir tanığın beyanından başka bir delilin bulunmadığı hallerde bu tanığın duruşmada mutlaka dinlenmesi gerektiği” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.05.2025.

¹⁸⁶ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 107.

mahkemeye bırakmadan muhakemeyi gerçekleştirmelidir. Ancak hayatın olağan akışı nedeniyle, kanun koyucu vasıtasızlık ilkesine istisnalar getirilmiştir.¹⁸⁷ Doğrudan doğruyalık ilkesinin en önemli istisnalarından biri istinabedir. Asıl mahkemeden yer bakımından farklı yerdeki soruşturma veya kovuşturma makamının, asıl mahkemedeki davaya ilişkin işlem yapması istinabedir.¹⁸⁸ İstinabe ile duruşma yapmak yerine, SEGBİS aracılığıyla duruşmada hazır bulunamayan veya mahkemeye getirilmesi zor olan kişiler esas mahkemece dinlenebilecektir. Bu şekilde doğrudan doğruyalık ilkesi kısmen de olsa yerine getirilebilecektir. SEGBİS aracılığıyla yapılan duruşmada esas mahkeme, arada başka bir mahkeme olmadan doğrudan delile temas edebilse de sonuçta dinlenen kişi ile esas mahkeme arasında teknolojik ve teknik vasıta vardır. Esas mahkeme dinlenen kişi ile fiziki iletişim kuramayacak, teknolojik imkanlar dahilinde iletişim kurabilecektir. Görüntü ve ses kalitesinin düşüklüğü, hakimin sadece kamerada görünen kadarıyla değerlendirme yapması ve teknik aksaklıklar doğrudan doğruyalık ilkesine aykırılık oluşturabilecektir. Yine tanık koruma uygulaması nedeniyle tanığın ifadesinin gizlenerek alınması, görüntülü kayıt sistemi ile dinleme yapılması doğrudan doğruyalık ilkesinin istisnalarındandır.¹⁸⁹ Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına ve sanığın duruşmada hazır bulunması kuralına getirilen istisnai haller, vasıtasızlık ilkesinin de istisnasıdır.

1.2.4. Sözlülük İlkesi

Ceza muhakemesinin kovuşturma evresi, aleniyet ilkesi ile de bağlantılı olarak sözlülük ilkesine dayanılarak gerçekleştirilir. Muhakemenin konusu olan uyuşmazlığa ilişkin tüm hususlar, deliller, iddialar, beyanlar söylenmemiş tek bir söz kalmayana kadar konuşulmalı ve tartışılmalıdır. Hüküm duruşmada söylenilerek, aleniyet ilkesi gereği tarafların ve seyircilerin duruşmada duyduklarına dayanılarak kurulmalıdır.¹⁹⁰ Sözlülük ilkesi, her şeyin duruşmada konuşulması ve yargılamanın diyalog şeklinde yürütülmesidir. Her ne kadar muhakeme sözlü yürütülse de konuşulan her şey yazılı olarak zapta geçirilecektir.¹⁹¹ Ancak uygulamada söylenen

¹⁸⁷ Suat YÜREKLİ (2024), “Ceza Muhakemesinde Duruşma – Kavram, Hakim Olan İlkeler Ve Düzen Ve Disiplinin Sağlanması”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, ss. 48.

¹⁸⁸ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024a), age. ss. 154.

¹⁸⁹ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024a), age. ss. 155.

¹⁹⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 78.

¹⁹¹ Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 56.

her sözün zapta geçirilemediği, dolayısıyla bazı zamanlarda savunmanın eksik yahut hiç yazılmadığı haller meydana gelmektedir. Bu durumda taraflar itirazda bulunmalı ve mahkeme duruşma zaptının düzeltilmesini sağlamalıdır.¹⁹²

Mahkemeye sunulan yazılı beyanlar, belgeler duruşma sırasında sesli bir şekilde okunmalı, taraflar ve seyirci yazılı beyanı dahi dinleyerek öğrenmelidir.¹⁹³ Mahkemeye sunulan beyanlar sesli okunsa da esas olan her zaman sözlülüktür. Sözlülük ilkesi zorunluluk halleri dışında muhakemenin dosya üzerinden okunarak yapılmasını yasaklayan bir ilkedir.¹⁹⁴

Sözlülük ilkesi sanığın duruşmada konuşma ve duruşmada hazır bulunma hakkını kullanmasını sağlar. Zira; muhakemenin yalnızca sanığın yazılı beyanına dayanılarak yapılması sanığın savunma hakkını ve adil yargılanma hakkını ihlal edecektir. Sanık duruşmada hazır bulunup, söz alarak meramını anlatmalı, kendini savunabilmelidir. Her ne kadar muhakemenin sözlülük ilkesine dayanılarak yapılması bir ilke edinilmiş olsa da CMK bu hususta da zaman zaman istisnalar getirmiş; hatta sanığın hiç sözlü şekilde açıklamada bulunamadığı sadece yazılı beyan ile kendini savunduğu özel muhakeme usulü olan basit yargılama usulü düzenlenmiştir.

1.2.5. Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi

CMK m. 225/2'de hakimın muhakemeyi gerçekleştirirken daha önceki kayıtlardan, iddia ve savunmadan bağımsız şekilde delilleri değerlendireceğini düzenlenmiştir.¹⁹⁵ CMK m. 217'ye göre, hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş, huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir ve yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.¹⁹⁶ Duruşmaya getirilip ve hakim huzurunda tartışılan delillere dayanan ve hukuka uygun, her türlü delille dava ispatlanabilecektir. Ortaya konulan deliller bütün süjeler tarafından tartışılmalı ve hakim, taraflarca tartışılan her türlü delile dayanarak vicdani kanaatini

¹⁹² Suat YÜREKLİ (2024), agm, ss.47.

¹⁹³ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 78.

¹⁹⁴ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 107.

¹⁹⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 80.

¹⁹⁶ Yargıtay 18. CD, KT: 28.05.2015, 2015/23541-E., 2015/1980-K. sayılı kararı "CMK delil serbestisi ilkesini benimsemiş olup, CMK'nın 217. maddesine göre, hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş, huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir ve yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir olduğundan, kovuşturma evresinde mahkemenin delil toplamasına yasal bir engel de yoktur " şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/, ET.04.06.2025>.

oluşturmalıdır. Neticede hakim duruşmalardan elde ettiği olgularla, vicdani kanaatini oluşturacaktır.¹⁹⁷ Bu doğrultuda muhakemenin süjesi olan sanık, duruşmada hazır bulunarak ortaya konulan delilleri tartışabilmeli, hakkındaki iddialara cevap verebilmeli ve kendi delillerini ileri sürebilmelidir ki ceza muhakemesi ilkelerine uygun bir muhakeme gerçekleştirilebilsin.

1.2.6. Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı

Başta adil yargılanma hakkı olmak üzere sanığa tanınan hakların sağlanabilmesi ve ceza muhakemesine hakim olan ilkelerin gerçekleşmesi için sanığa duruşmada hazır bulunma hakkı tanınmış olmalıdır. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, tezimizin konusu olması sebebiyle çalışmamızın devamında incelenecektir.

1.3. CEZA MUHAKEMESİNDE DURUŞMA VE SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKI

Maddi gerçeğin araştırıldığı ceza muhakemesinde ortaya konan deliller, aleni bir duruşma ortamında, aralıksız, yoğun ve bütün süjelerle birlikte tartışılarak araştırılır. Maddi gerçeğe bu şekilde ulaşabilmenin en iyi yolu muhakemenin duruşmalı gerçekleşmesidir.¹⁹⁸ Hakkında suç şüphesi olan sanık, hakkındaki şüpheyi giderebilecek ve suçsuzluğunu savunabilecek bir ortama sahip olmalıdır. Ceza muhakemesinde bu ortamın sağlanabilmesi sanığın duruşmada hazır bulunmasıyla gerçekleşir. Sanığa tanınan bütün haklar, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı ile desteklenir.¹⁹⁹ Çalışmamızın bu başlığında ceza muhakemesinde duruşma ve sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı incelenecektir.

1.3.1. Ceza Muhakemesinde Duruşma

İddianamenin kabulü ile soruşturma evresi sona erer ve kovuşturma süreci başlar. Kovuşturma süreci mahkeme tarafından yürütülür. Kovuşturma evresi dar anlamda kovuşturma ve geniş anlamda kovuşturma olmak üzere ikiye ayrılır. Geniş anlamda kovuşturma, hüküm kesinleşinceye kadar devam eden, olağan kanun

¹⁹⁷ Doğan GEDİK (2019), “Ceza Muhakemesinde Hakimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, ss. 936.

¹⁹⁸ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 9.

¹⁹⁹ İsmail KILIÇLAR (2022), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Sanığın Duruşmada Hazır Bulunması Hakkı*, 1.Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 51.

yollarını kapsayan kovuşturma evresidir. Dar anlamda kovuşturma evresi, ilk derece mahkemesi tarafından yapılan, duruşma hazırlığı, duruşma ve hüküm verme şeklinde üç aşamadan oluşur.²⁰⁰

1.3.1.1. Duruşma Hazırlığı

Duruşmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, kesintisiz ve kısa zamanda yapılması için duruşmaya yönelik bazı işlemler duruşma hazırlığı aşamasında gerçekleştirilir.²⁰¹ Duruşma hazırlığı evresinde, iddianamenin tebliği, duruşma gününün belirlenmesi, ilgililerin duruşmaya çağırılması ve delillerin toplanması işlemleri yapılır.²⁰² Mahkeme, iddianameyi kabul etmesinin ardından duruşma gününü belirler.²⁰³ Duruşma gününün belirlenmesinin ardından duruşmada hazır bulunması gerekenler çağrı kağıdı ile duruşmaya çağırılır. Sanık açısından bu işlem büyük önem taşımaktadır. Zira çağrı kağıdı ile birlikte iddianame de tanığa tebliğ edilecektir. Dolayısıyla sanık hakkındaki suç isnadını eksiksiz olarak ilk kez öğrenmiş olacaktır. Savunma için yeterli zamana ve imkana sahip olma hakkının gereği olarak iddianame ve çağrı kağıdının tebliği ile duruşma günü arasında en az 1 hafta olmalıdır. Sanığın mazeretsiz olarak gelmediği halde zorla getirileceği çağrı kağıdında yazılır. Tutuklu olan sanık ise duruşma gününün tebliği ile çağırılır. Tutuklanan sanığın duruşmada kendini savunmak için istemde bulunup bulunmayacağı ve bulunacaksa bunların ne olduğunu bildirmesi istenir.²⁰⁴ Sanığın yanı sıra müdafî, Cumhuriyet savcısı, mağdur veya suçtan zarar gören ile vekili, tanık ve bilirkişiler de çağrı kağıdı ile duruşmaya çağırılır.²⁰⁵

Asıl olan delillerin soruşturma aşamasında toplanmasıdır. Ancak bazı hallerde delillerin duruşma hazırlığı evresinde ortaya konması gerekebilir. Örneğin sonradan delil ortaya çıktığında, iddianameyi öğrenen sanık delil toplanmasını talep ettiğinde ve duruşmada tartışılması, ortaya konması gereken bazı delillerin varlığında hazırlık evresinde delil toplanması gerekebilir. O halde hazırlık evresinde tanık veya bilirkişi

²⁰⁰ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), ss. 93, 94.

²⁰¹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 95; Murat Volkan DÜLGER ve Şaban Cankat TAŞKIN (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 698; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 331.

²⁰² Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 95.

²⁰³ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 95; Murat Volkan DÜLGER ve Şaban Cankat TAŞKIN (2024), age. ss. 698; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 332.

²⁰⁴ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 97.

²⁰⁵ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 97.

dinlenebilir, keşif ve muayene yapılabilir, yurt dışında olduğu için duruşma tarihinde hazır bulunması zor olan sanığın sorgusu yapılabilir.²⁰⁶

1.3.1.2. Duruşma

1.3.1.2.1. Duruşmanın Tanımı ve Önemi

Duruşma teriminin anlamı CMK’de açıkça tanımlanmamıştır. Duruşma evresi tarafların isteklerini, iddia ve savunmalarını mahkeme huzurunda hakimle yüz yüze iletebildiği ve adaletin sağlanacağını vatandaşın gözünde somutlaştığı evredir.²⁰⁷ Maddi gerçeğin araştırıldığı ceza muhakemesinde bu amaca en uygun evre duruşma evresidir. Taraflar, duruşma sayesinde ortaya konan iddia ve delilleri, kararı verecek olan yargı makamı önünde tartışmış olacaktır. Ayrıca soruşturma evresinde savcılık makamının, duruşmaya hazırlık aşamasında mahkemenin hakimiyeti varken; savunma makamı duruşma aşamasında muhakemeye en etkin şekilde katılmış olacaktır. Bu şekliyle ceza muhakemesinin duruşmalı yapılmasıyla silahların eşitliği ilkesi sağlanmış olacaktır.²⁰⁸ Yargılama makamı duruşmada ortaya konulan ve tartışılan delillere dayanarak vicdani kanaatini oluşturup kararını verecektir.²⁰⁹ Bu şekilde muhakemenin duruşmalı gerçekleşmesiyle doğrudan doğruyalık ve sözlülük ilkeleri de gerçekleştirilmiş olacaktır. Hükmü kuracak olan mahkemenin arada hiçbir vasıta olmaksızın, doğrudan delillere temas etmesi, kapsamlı bir sözlü duruşmanın yapılmasıyla gerçekleşecektir. Mahkeme maddi gerçeğe ulaşmak için en uygun delili ararken, hadiseyi kaynağından öğrenebilmesi için deliller doğrudan doğruya sözlü duruşmada ileri sürülmeli ve tartışılmalıdır.²¹⁰

Duruşmalı yapılan yargılamada hakim, muhakemenin süjeleriyle yüz yüze gelir, tanık beyanları ve diğer delillerle doğrudan temas eder, suç isnadı altında olan ve muhakeme sonucunda hürriyeti kısıtlanma ihtimali olan sanığın davranışlarını gözlemler, deliller huzurunda tartışılır ve bu şekilde elde ettiği olgularla vicdani kanaatini oluşturur. Sanık açısından, suçsuzluğunu ispatlayabilmek, hakkındaki

²⁰⁶ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 98-100; Erdener YURTCAN (2019), *Ceza Yargılaması Hukuku Yargı Reformu Stratejisi Kapsamında 7188 Sayılı Kanuna Göre Yazılmıştır*, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 521.

²⁰⁷ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 732.

²⁰⁸ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 101.

²⁰⁹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 102; Hakan KARAKEHYA (2007), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma* (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, ss. 41

²¹⁰ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 104-105.

iddiaları çürütebilmek, meramını anlatabilmek ve adil yargılanabilmek için duruşmada hazır bulunması önemli bir haktır.

1.3.1.2.2. Duruşmanın Başlaması ve Yürütülmesi

Duruşma, duruşmada hazır bulunması gereken kişilerin hazır olması, sanığın ve müdafisinin, çağırılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmediğinin yoklaması ile başlar.²¹¹ CMK m. 188'e göre, hükme katılacak hâkimlerin, Cumhuriyet savcısının, zabıt kâtibinin ve zorunlu müdafiliği kabul edildiği hâllerde müdafin hazır bulunması şarttır. Bu sùjelerden birinin yokluğunda duruşmanın devam etmesi mümkün değildir.²¹² CMK m. 188/1'e göre sanık, duruşmada hazır bulunacaklar arasında sayılmamıştır. Maddede sayılan kişiler muhakemenin başından sonuna kadar bütün duruşmalarda hazır bulunmak zorundadır. Ancak sanık için kural olarak duruşmada hazır bulunması gerekse de her duruşmada bulunmak zorunda olmadığı gibi duruşmaya katılmak istediğinde de önünde bir engel yoktur.²¹³

Sanık duruşmaya kelepçesiz olarak alınır. Daha sonra mahkeme başkanı yahut hakim duruşmanın başladığını, iddianamenin kabul edildiği kararını okuyarak açıklar.²¹⁴ Akabinde yapılacak işlemler aşağıdaki gibidir:²¹⁵

1. Tanıklar duruşma salonundan dışarı çıkarılır.
2. Sanığın açık kimliği duruşmada saptanır, kişisel ve ekonomik durumu hakkında sanıktan bilgi alınır. Uygulamada sanığın açık kimliği tespit edildikten sonra, sanığın bilinen son adresi, medeni hali, eğitim durumu, yaptığı iş, çocuk sayısı, aylık geliri sorularak tutanağa geçirilir.²¹⁶
3. İddianame veya iddianame yerine geçen belgedeki suçlamanın dayanağı olan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi sanığa açıklanır. 6763 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce, iddianame veya iddianame yerine sayılan

²¹¹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 121; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 337; Saim KÖROĞLU (2025), *Ceza Yargılamasında Duruşma Süreci*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 109, 110.

²¹² Tuğçe KURTOĞLU (2021), "Ceza Yargılamasında Duruşmada Hazır Bulunması Gerekenler Ve Duruşma Düzeni", *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, ss. 460; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 742, 743. Ancak kanun koyucu CMK m. 216/3'te zorunlu müdafinin hazır bulunmamasının, hükmün açıklanmasına engel teşkil etmeyeceğini düzenleyerek, m. 188'e istisna getirmiştir. Çalışmamızın devamında bu konuya ayrıca değinilmiştir.

²¹³ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 117.

²¹⁴ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 122; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 741.

²¹⁵ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 742.

²¹⁶ Saim KÖROĞLU (2025), age. ss. 114, 115.

belgenin duruşmada okunması zorunluyken; değışiklikten sonra iddianame ve iddianame yerine sayılan belgenin anlatılması yeterli görölmüştür.²¹⁷

4. Sanığa susma hakkı ve CMK m. 147’de sayılan hakları hatırlatılır.

5. Yetkisizlik iddiası veya hakim in reddi istemi varsa değ erlendirilir.

6. Sanığın sorgusuna başlanır.

7. Sanığın sorgusunun ardından deliller ortaya konur. Sanığın mazeretsiz olarak duruşmaya katılmaması halinde sorgusu yapılamamış ise bu durum delillerin ortaya konmasına engel olmaz. Sanığın yokluğunda ortaya konulan deliller sonradan gelen sanığa bildirilir. (CMK m.206/1)²¹⁸

8. Delillerin ortaya konmasının ardından delillerin tartışılması aşamasına geçilir. Bu süreçte söz önce katılan veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa, müdafine veya kanuni temsilcisine verilir.

9. Hüküm kurumadan önce son söz duruşmada hazır bulunan sanığa verilir. Sanığın olmaması halinde son sözün müdafisine verilmesi gerekir.

10. Mahkeme başkanı veya hakim duruşmanın sona erdiğini açıklar ve son aşama olan hükmün verilmesi aşamasına geçilir.

Duruşmanın yürütülmesine ilişkin aşamalar yukarıda açıklanmıştır. Uygulamada, sanığın açık kimliği, kişisel ve ekonomik durumu hakkında bilgiler sanığın ilk katıldığı duruşmada tutanağa geçirilmektedir. Yine sanığın ilk katıldığı duruşmada, iddianame veya iddianame yerine geçen belgedeki suçlamanın dayanağı olan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi sanığa açıklanmaktadır. Kanuni düzenlemeye göre sanığa başta susma hakkı olmak üzere m. 147’de sayılan hakları hatırlatılması gerekmektedir. Ancak uygulamada ise ne susma hakkı ne de diğer hakları sanığa hatırlatılmadan doğrudan sorguya geçilmektedir. Bu durum sanığın savunma hakkını kısıtlamaktadır.

1.3.2. Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı

Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı hem ceza muhakemesine hakim olan ilkelerin bir gereğı hem de sanığın sahip olduğu haklarını kullanabilmesinin aracıdır. Adil yargılanma hakkının sağlanabilmesi için sanığın duruşmada hazır bulunma hakkın da sağlanmış olmalıdır.²¹⁹ Sanık hakkındaki suç isnadını çürütebilmek ve

²¹⁷ Saim KÖROĞLU (2025), age. ss. 115.

²¹⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 813.

²¹⁹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 82.

kendini etkin şekilde savunabilmek için duruşmada hazır bulunabilmelidir. Keza bu şekilde sanık muhakemeye yön verme hakkını kullanmış olur.²²⁰ Sanığın hakim önünde meramını anlatabilmesi, ne istediğini söyleyebilmesi, dinlenilmeden mahkum edilmemesi, iddia ve delilleri çürütebilmesi sanığın duruşmaya katılımı ile sağlanacak ve bu sayede muhakemenin süjesi olan sanık muhakemeye yön verebilecektir.²²¹

Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı AİHS’de açıkça düzenlenmemiş olsa da Sözleşmenin 6. maddesinin amaçları dikkate alındığında sanığın duruşmalara katılma, dinleme ve izleme hakkının bulunduğu kabul edilir.²²² Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı olduğu gibi aynı zamanda CMK m. 197’ye göre, sanık duruşmada hazır bulunmasa da müdafisi duruşmada hazır bulunabilecektir.²²³

Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, savunma hakkından kaynaklanır ve AİHS m.6/3’ te sanığa tanınan asgari hakların gerçekleşmesini sağlar.²²⁴ AİHS m. 6/3-c, e’ de düzenlenen sanığın bizzat kendini savunma hakkı ve tercümandan yararlanma hakkı, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı ile ilişkilidir.²²⁵ Duruşmada hazır bulunana sanık, hakim önüne çıkmış olacak ve bu sayede kendini bizzat mahkeme huzurunda savunmuş olacaktır. Yine mahkemede kullanılan dili konuşamayan veya anlamayan sanık, bu zorluğunu duruşmada bizzat gösterip tercümandan yararlanma hakkını kullanabilecektir. AİHS m.6/3-d ile sanığa tanınan soru sorma/sordurma hakkının kullanılmasının en sağlıklı şekli sanığın duruşmaya katılması ile sağlanacaktır.²²⁶ Suç şüphesi altında olan sanık, hakkında beyan veren tanık ile yüz yüze gelmiş olacak, aleyhine olan iddia ve beyanları duruşmada derhal soru sorarak ya da sordurarak çürütme imkanına sahip olacaktır. AİHS m. 6/3-b’ de düzenlenen savunma yapmak için gerekli imkanlara ve kolaylıklara sahip olma hakkı, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını doğurur. Duruşmada hazır bulunan sanık, kararı verecek hakim ile yüz yüze, doğrudan temas ederek derdini

²²⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 125.

²²¹ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss.101.

²²² Anayasa Mahkemesi, *Şehriyan Çoban*, K.T: 6.2.2020, B.NO: 2017/22672, parag. 54, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

²²³ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 116.

²²⁴ Hilmi ŞEKER (2017), “Duruşmaya Katılma Hakkı”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 75 Sayı 1, ss. 221.

²²⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 82.

²²⁶ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 107.

anlatabilecek, taleplerini bildirebilecek, hakkındaki iddia ve beyanları çürütebilecek, dolayısıyla savunmasını etkin şekilde yapması kolaylaşacaktır.²²⁷

Sanığın duruşmaya katılma hakkı adil yargılanma hakkının bir gereği olduğu gibi bu hak ceza muhakemesine hakim olan ilkelerin de bir gereğidir. Ceza muhakemesi silahların eşitliği ilkesi, çelişmeli yargılama ilkesi, aleniyet ilkesi, doğrudan doğruyalık ilkesi ve sözlülük ilkesi çerçevesinde gerçekleşmektedir.²²⁸ Duruşmada hazır bulunma hakkı sadece duruşmada hazır bulunmayı değil aynı zamanda duruşmayı takip etme, kendi iddia ve savunmalarını ileri sürebilme hakkını da içerir. Sanık duruşmada hazır bulunma hakkı sayesinde mahkeme huzuruna çıkacak, süreci takip edip iddia ve beyanları dinleyecek, kendi savunmasını destekleyen hususları ileri sürebilecektir. Sanık bu hak sayesinde hem savunma hakkını etkin şekilde kullanmış olacak hem de silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesinin benimsendiği, hakkaniyete uygun yargılama gerçekleşmiş olacaktır.²²⁹

Sanığın duruşmada hazır bulunması ile kayıtsız ve şartsız savunma imkanı sağladığı gibi yargılamayı yapan hakime sanığın açıklamalarını ve davranışlarını doğrudan gözlemlene imkanı sağlamaktır.²³⁰ Hakimin muhakeme sürecinde kullanacağı takdir yetkisini sağlıklı şekilde kullanabilmesi ve kuracağı hükmün sağlıklı olabilmesi için hakimin sanığı duruşmada bizzat görmesi oldukça önemlidir.²³¹ Muhakeme konusu suç şüphesi sanığa yöneltildiğinden ve sanık muhakemenin süjesi olduğundan, sanığın duruşmada hazır bulunması, ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşmasına büyük katkı sağlayacaktır.²³²

²²⁷ Cumhuriyet ŞAHİN (2004), agm. ss. 26, 27.

²²⁸ İsmail KILIÇLAR (2022), age. ss. 100.

²²⁹ Anayasa Mahkemesi, *Şehrivan Çoban*, K.T:6.2.2020, B.NO: 2017/22672, parag. 74, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025; Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını etkin şekilde kullanabilmesi “duruşma ehliyeti” kavramıyla bağlantılıdır. Duruşma ehliyeti, yalnızca fiziksel olarak var olmayı değil yargılama sürecine anlamlı şekilde katılabilmeyi ifade eder. Ancak CMK’da açıkça düzenlenmemiş, dolaylı olarak değinilmiştir. CMK m.191’e göre sanığa suç isnadının bildirilmesi, haklarının hatırlatılması, yine CMK’ da düzenlenen zorunlu müdafinin atanacağı hallerin varlığı, duruşma ehliyetini dolaylı olarak değinmiştir. Hazal ALGAN CANSEVEN (2025), “Sanığın Duruşma Ehliyeti”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 4, ss. 2031, 2032.

²³⁰ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 207.

²³¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 125.

²³² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 125.

1.3.3. Yargılama Şartı Olarak: Sanığın Duruşmada Hazır Bulunması

Ceza muhakemesine ilişkin soruşturma yapılabilmesi, kamu davasının açılabilmesi ve açılmış olan bir dava hakkında muhakemenin yapılabilmesi için gerekli olan şartların tümüne ceza muhakemesi şartları denir.²³³ Bu şartların gerçekleşmemesi halinde kamu davası açılmamakta yahut açılan bir kamu davasında yargılama yapılmamaktadır. Dolayısıyla ceza muhakemesi şartları muhakeme engeli olarak da adlandırılır.²³⁴ Ceza muhakemesi şartları, dava şartları ve yargılama şartları olarak ikiye ayrılmaktadır. Dava şartı, davanın açılabilmesi için gereken şartlardır. Fail, fiil beli olsa ve suç şüphesi yeterli olsa dahi dava şartlarının eksikliği halinde kamu davası açılmayacaktır.²³⁵ Örneğin, kanun koyucunun soruşturmanın ve kovuşturmanın yapılmasını şikayete bağlaması, dava şartını meydana getirmektedir. Şikayetin yokluğunda soruşturma yürütülmeyecektir.²³⁶ Yargılama şartı ise açılmış olan bir kamu davasında yargılamanın yapılabilmesi için gerekli olan şartlardır. Yargılama şartları; sanığın hazır bulunması, sanığın akıl hastası olmaması, bekletici meselenin çözümü, yasama dokunulmazlığının olmaması, uzlaşma olmaması, şikayetten vazgeçilmemesi ve yetkinin varlığı şeklinde sıralanabilir.²³⁷

Sanığın duruşmada hazır bulunması sanık için hem hak hem de bir yükümlülüktür.²³⁸ CMK m. 193/1' e göre kanunda ayırık tutulan hâller saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmaz. Sanığın geçerli mazereti olmadan duruşmaya gelmemesi halinde, sanığın zorla getirilmesine karar verilir.²³⁹ Dolayısıyla sanığın duruşmada hazır bulunması, ceza muhakemesinde yargılama şartlarından bir tanesidir. İddianamenin düzenlenmesi ve kamu davasının açılabilmesi için fiilin ve failin açık kimliğinin tespit edilmesi yeterlidir.²⁴⁰ Failin

²³³ Cengiz Topel ÇİFTÇİOĞLU (2024), “Ceza Muhakemesinde Yazılı Başvuru Şartının Hukuki Niteliği ve Gerçekleşmemesinin Sonuçları”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 221, ss. 728.

²³⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 112.

²³⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 113.

²³⁶ Celal Hakan KAN (2024), “Ceza Yargısında Muhakeme Engelleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15 Sayı 2, ss. 593

²³⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 124, 125.

²³⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 205; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 206.

²³⁹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 813.

²⁴⁰ Yargıtay 18. CD. KT:15.02.2016, 2015/13083-E., 2016/51266-K. sayılı kararı “İddianamede şüphelinin kimliğinin gösterilmesi gerekir. Kimliği belirsiz kişi hakkında dava açılmaz. Kimliğin eksik, kapalı ya da çelişkili olarak belirlenmesi, karışıklığa, hatta ilgisi bulunmayan bir kişinin hükümlülüğüne yol açabilir. Özellikle isim benzerlikleri göz önüne alınarak, şüphelinin ad ve soyadı, bana ve anne adı, doğum tarihi, oturduğu yer ve mesleği gösterilmelidir. Şüphelinin açık kimliği bilinmiyorsa dava açılmamalıdır. Bu durum genellikle gaip ve kaçak şüpheli hakkında söz konusu olur. İddianameye şüpheliyi, diğerlerinden ayırdeden özellikleri olabildiğince yazmak gerekir. Şüphelinin kimliği, iddianamenin şekli unsurlarındandır. Şüphelinin kimliğinin iddianameye yazılmış

hazır bulunmaması dava açılmasına engel olmayacaktır. Ancak açılan kamu davasında sanığın hazır bulunmaması halinde yargılama yapılamayacaktır. O halde kural olarak sanığın hazır olması yargılama şartıdır.²⁴¹ Her ne kadar kural olarak sanığın hazır bulunması yargılama şartı olsa da kanun koyucu bu kurala bazı istisnalar getirmiştir.²⁴² Konuya ilişkin istisnalar çalışmamızın devamında incelenecektir.

1.3.4. Olağan Kanun Yollarında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunması

Muhakemeyi yapan mahkemenin insan olduğu dikkate alındığında yargılama sonucunda verilen hükmün hukuka, gerçeklere ve usule aykırı olması ihtimali vardır. Bu durumda kurulacak hükmün hukuka ve maddi gerçeklere uygunluğunu sağlamak için yargılama makamınca verilen hükmün başka bir yargılama makamı aracılığı ile denetlenmesi yararlı olacaktır. Ceza muhakemesinde bir yargı makamının kararını denetleyen başka yargı makamına başvurulmuş kanun yolları kabul edilmiştir.²⁴³ CMK, kanun yollarını olağan kanun yolları ve olağanüstü kanun yolları şeklinde ikiye ayırmıştır. Bu ayırımın en temel kriteri, kanun yoluna başvurulmuş kararın kesinleşmiş olup olmamasıdır. Kesin olmayan karara karşı başvurulmuş kanun yolu olağan kanun yolu, kesinleşmiş karara karşı başvurulmuş kanun yolu olağanüstü kanundur.²⁴⁴ Olağan kanun yolları göre itiraz, istinaf ve temyiz kanun yollarıdır.²⁴⁵

Duruşmalı yargılama hakkı adil yargılanma hakkı açısından önemli bir hak olsa da her türü yargılamanın mutlaka duruşmalı yapılacağı anlamına gelmez. Bu husus kanun yollarına başvurulması halinde yapılan yargılamanın mutlaka duruşmalı yapılma zorunluluğu olmadığı sonucunu doğurur. Zira usul ekonomisi ve iş yükünün azaltılması amacı ile adil yargılanma hakkı ve ilkeleri ihlal edilmeden, tarafların iddia ve savunmaları yazılı olarak alındıktan sonra kanun yolundaki muhakemenin

olması tek başına bir anlam ifade etmez. Kimlik bilgilerinin soruşturmada elde edilen bilgilerle ve gerçek durumla uyumlu olması gerekir. Şüphelinin kimliği olarak yazılan bilgi gerçeğe örtüşmüyorsa, soruşturmada elde edilen bilgilere göre belirlenen şüpheli dışında bir kişiye dava açılmış ise, şeklen iddianamenin üzerinde kimlik bilgisinin yazılı olmasının bir anlamı yoktur. Önemli olan bu bilgilerin doğru olarak yazılmış olmasıdır.” şeklindedir. Aktaran Birsan ELMAS (2016), “Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı 28, ss. 214.

²⁴¹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 103; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 125.

²⁴² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 125.

²⁴³ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 736.

²⁴⁴ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 738; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 758-759.

²⁴⁵ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 738; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 758.

duruşmasız yapılması mümkündür.²⁴⁶ Sanığın ilk derece mahkemesinde yapılan duruşmalarda hazır bulunması hem hak hem de yükümlülüktür. İlk derece mahkemesince yapılan yargılamanın yanı sıra BAM’da yapılacak duruşmada da hazır bulunma hakkı vardır. Sadece hukuki inceleme yapılan temyiz aşaması için muhakemenin duruşmalı yapılacağına karar verilmiş ise sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı vardır; ancak duruşmada hazır bulunma yükümlülüğü yoktur.²⁴⁷

1.3.4.1. İtiraz

Bütün hakim kararlarına ve yalnızca kanunda açıkça düzenlenen mahkeme kararlarına karşı iki hafta içerisinde, kararı veren mahkemeye itiraz kanun yoluna başvurulur. Kararı veren mahkeme itirazı inceler ve itirazı yerinde görür ise kararını düzeltilir. Ancak itirazı yerinde görmez ise kanun ile belirlenen yetkili mercie en çok üç gün içerisinde itirazı gönderir.²⁴⁸

CMK m. 271/1’in birinci cümlesine göre, kanunda yazılı haller saklı kalmak kaydıyla itiraz incelemesi kural olarak duruşmasız yapılır ve dosya üzerinden inceleme yapılarak karar verilir. Ancak maddenin ikinci cümlesi uyarınca hakim veya mahkemece gerekli görülürse Cumhuriyet savcısı ve sonra müdafii veya vekil dinlenir.²⁴⁹ Ancak bu kişilerin dinlenilecek olması yargılamanın duruşmalı gerçekleşeceği anlamına gelmez. Ayrıca dinlenilecek kişilerin arasında şüpheli, sanık ve katılanın sayılmamış olması eksikliklerdir.²⁵⁰

1.3.4.2. İstinaf

İlk derece mahkemesinin kararlarına ve hükme esas teşkil eden veya başka kanun yolu öngörülme-yen mahkeme kararlarına karşı, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren iki hafta içerisinde, ilk derece mahkemesinin en az 15 yıl hapis cezasına hükmeden kararlarına karşı ise otomatik olarak, hem maddi hem de hukuki inceleme yapılması amacı ile başvuru-lan kanun yolu istinaftır.²⁵¹ İstinaf kanun yoluna başvurmak isteyen kişiler, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren iki hafta içerisinde

²⁴⁶ Anayasa Mahkemesi, *Tahir Laçin*, K.T: 5.11.2015, B. NO: 2013/7011, parag. 50. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

²⁴⁷ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 208.

²⁴⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 759, 760.

²⁴⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 743, 744.

²⁵⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 477.

²⁵¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 765, 767.

kararı veren ilk derece mahkemesine dilekçe ile başvurmalı; eğer ki dilekçe ile başvuramıyor ise istinaf kanunun yoluna başvurma beyanı zabıt katibince tutanağa geçirilerek tutanak hakimce onaylanmalıdır. Tutuklu olan sanık ise zabıt katibine yahut tutuklu olduğu ceza infaz kurumu ve tutukevi müdürüne dilekçe vererek ya da beyanda bulunarak istinaf kanun yoluna başvurmuş olur.²⁵²

İstinaf incelemesine hem maddi hem de hukuki inceleme yapıldığından, ilk derece mahkemesinde yapılan kovuşturma işlemleri yeniden yapılabilir, maddi ve hukuki açıdan yeni karar verilebilecektir. Ayrıca ilk derece mahkemesine hakim olan doğrudan doğruyalık ve sözlülük ilkeleri istinaf incelemesinde kullanılmaktadır. Bu husus istinaf incelemesini temyiz yargılamasından ayıran bir özelliktir.²⁵³ Temyiz incelemesinden farklı olarak, istinaf incelemesinde olaya ilişkin yargılama yapıldığından yeni delil ve olgular ileri sürülebilecek, ileri sürülen yeni delil ve olguların tartışılması duruşmada yapılacak, dolayısıyla ilk derece yargılamasında geçerli olan duruşma hazırlığına ve duruşmaya ilişkin kurallar, istinaf incelemesindeki duruşmalarda da büyük ölçüde geçerli olacaktır.²⁵⁴

1.3.4.2.1. Hükmü Veren Mahkemece Yapılan İnceleme

Hükmü veren mahkeme, istinaf başvurusunun süresinde yapılıp yapılmadığını, kararın konusunun istinafa girip girmediğini, kanun yoluna başvurmaya yetkili kişi tarafından başvurunun yapılıp yapılmadığını inceler. İnceleme sonucunda ya istinaf talebi reddedilir ya da hukuka aykırılık bulunmaz ise kabul edilir. İstinaf talebinin kabul edilmesi halinde ilk derece mahkemesi istinaf talebine ilişkin belge ve beyanları karşı tarafa tebliğ eder. Karşı taraf bu tebliğden itibaren 2 hafta içerisinde cevabını yazılı olarak mahkemeye beyan eder. Karşı tarafın sanık olması halinde ise sanığa yazılı cevap vermesinin yanında, sözlü cevap verme imkanı da tanınmıştır.²⁵⁵ Cevap verildikten sonra ya da süre geçtikten sonra dava dosyası BAM'ın ilgili dairesine tevzi edilir.²⁵⁶

²⁵² Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 753; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 769.

²⁵³ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 745.

²⁵⁴ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 507.

²⁵⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 770, 771.

²⁵⁶ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 755.

1.3.4.2.2. Bölge Adliye Mahkemesince Yapılan Ön İnceleme ve İnceleme

Dosyayı alan istinaf mahkemesi dosya üzerinden ön inceleme yapar. Ön incelemenin konusu; mahkemenin yetkisi, istinafın süresinde yapılıp yapılmadığı, kararın BAM’ca incelenebilir olup olmadığı ve istinaf isteminde bulunan kişinin isteme hakkı olup olmadığıdır. Bu hususlarda bir eksiklik bulunmaz ise dosya esasa ilişkin incelenir.²⁵⁷ Aksi halde, yetki yönünden eksiklik varsa, yetkili BAM’a gönderilecek, diğer hususlarda eksiklik varsa istinaf başvurusunun reddine karar verilecektir.²⁵⁸

BAM dosya ve dosya ile birlikte sunulan delilleri inceldikten sonra kanunda yazan nedenlere dayanarak, istinaf başvurusunun esastan reddine, hukuka aykırılığın düzeltilerek istinaf başvurusunun esastan reddine, hükmün bozulmasına ve dosyanın yeniden incelenmek ve hükmolunmak üzere hükmü bozulan ilk derece mahkemesine veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği diğer bir ilk derece mahkemesine gönderilmesine veya diğer hâllerde, gerekli tedbirleri aldıktan sonra davanın yeniden görülmesine ve duruşma hazırlığı işlemlerine başlanmasına karar verebilir.²⁵⁹

1.3.4.2.3. Duruşma Hazırlığı

BAM’da yapılan yargılamalarda duruşma aşamasına doğrudan geçilmez.²⁶⁰ BAM, dosya üzerinden yapmış olduğu incelemenin ardından ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesine karar verirse, muhakeme duruşma yapılabilir. Bu halde CMK’nin “İddianamenin kabulü ve duruşma hazırlığı” başlıklı 175. maddesine göre duruşma günü belirlenir ve hazır bulunması gereken kişilere çağrı yapılır.²⁶¹

İstinaf mahkemesi yapmış olduğu yargılamadan işin esasına da girdiği için yeniden delil toplama, tanıkları dinleme, bilirkişiye başvurma ve keşif yapma ihtiyacı duyabilir. CMK m. 281/2’ ye göre gerekli görülür ise tanık dinlenmesine, keşif yapılmasına ve bilirkişi raporu alınmasına karar verilir. O halde duruşmaya hazırlık evresinde, gerekli görülürse keşif yapılır ve bilirkişiye başvurulur.²⁶² Her ne kadar

²⁵⁷ Muhammed Enes ÖZBAY (2021), “Ceza Muhakemesinde İstinaf Kanun Yolunda Duruşma”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, ss. 1803; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 772.

²⁵⁸ Muhammed Enes ÖZBAY (2021), agm. ss. 1803.

²⁵⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 757, 758.

²⁶⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 773.

²⁶¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 776.

²⁶² Saim KÖROĞLU (2025), age. ss. 52; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 776.

madde metninde tanık dinlenmesine “*karar verilir*” denmişse de bu tanıklar duruşma hazırlığında değil duruşmada dinlenir. Ancak duruşma hazırlığında keşif yapılabilir ve bilirkişi raporu hazırlanabilir.²⁶³

1.3.4.2.4. Duruşma İncelemesi

BAM’da yapılan duruşmalara, ilk derece mahkemesindeki duruşma hazırlığına ve duruşmaya ilişkin CMK’nin ilgili hükümleri büyük ölçüde uygulanır.²⁶⁴ Ancak Kanunun 282. maddesi istinaf kanun yolu için özel duruşma usulü düzenlemiştir. Maddeye göre; BAM raportör üyesince hazırlanan inceleme raporu, ilke derece mahkemesinin gerekçeli kararı, ilk derece mahkemesince dinlenen tanık beyanları, keşif ve bilirkişi raporları, BAM’ın duruşma hazırlığı aşamasında toplanan delil ve belgeleri, yapılan keşif tutanağı ve alınan bilirkişi raporu duruşmada anlatılır. Duruşmada dinlenmesine karar verilen tanık ve bilirkişi varsa duruşmaya çağırılır.²⁶⁵

İstinaf incelemesinde sanığın sorgusu kural olarak, ilk derece mahkemesindeki gibi yapılır²⁶⁶. Ancak 7188 Sayılı Kanunla CMK m. 282/1’e (f) bendi eklenerek; sanık ve müdafisine davetiye tebliğ edilmesine rağmen duruşmaya katılmaması halinde, sanığın sorgu tutanakları okunarak duruşmaya devam edilip karar verileceği düzenlenmiştir.²⁶⁷ Ancak CMK m. 282/1(f) ‘in son cümlesine göre, m. 195 hükmü saklı kalmak kaydıyla, BAM tarafından verilecek ceza ilk derece mahkemesince verilecek cezadan daha ağır ise sanığın dinlenmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle bu halde sanığın yokluğunda karar verilemeyecektir.²⁶⁸ BAM yapmış olduğu duruşma sonunda, istinaf başvurusunun esastan reddine karar verir veya ilk derece mahkemesinin hükmünü kaldırarak yeniden hüküm kurar.²⁶⁹ Ancak aleyhe değiştirme (*reformatio in peius*) yasağı gereğince ve CMK m. 283’e göre sanık lehine istinaf kanun yoluna başvurulmuşsa, yeniden verilecek olan hüküm, daha

²⁶³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 507; Muhammed Enes ÖZBAY (2021), agm. ss. 1807, 1089.

²⁶⁴ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 507.

²⁶⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 776, 777.

²⁶⁶ Muhammed Enes ÖZBAY (2021), agm. ss. 1817.

²⁶⁷ Muhammed Enes ÖZBAY (2021), agm. ss. 1817; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 777.

²⁶⁸ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 759; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 777.

²⁶⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 759.

önceki hükümle verilen cezadan daha ağır olamayacaktır.²⁷⁰ Sanığın lehine istinaf kanun yoluna başvurulduğunda, önceki cezadan daha ağır verilemeyeceğinden, CMK m. 282/1(f) ‘in son cümlesi sanık aleyhine istinaf kanun yoluna vurulduğunda uygulanacaktır.

1.3.4.3. Temyiz

BAM Ceza Dairesinin bozma kararı dışındaki kararlarına karşı başvuru kanun yolu temyiz kanun yoludur.²⁷¹ Doktrinde temyiz yasağı olarak kabul edilen ve CMK m. 286/2’ de düzenlenen kararlar, bozma kararı dışındaki kararlar olsa da kanun koyucu bu kararlara karşı temyiz kanun yoluna gidilemeyeceğini düzenlemiştir. Ancak m. 286/3, temyiz yasaklarına istisna getirmiş; karar temyiz yasağı kapsamında olsa dahi kanunda sayılan suçlardan verilen BAM Ceza Dairesi kararlarına karşı²⁷², gerekçeli kararın tebliğinden itibaren iki hafta içerisinde temyiz kanun yoluna başvurulabileceğini düzenlemiştir.²⁷³

Temyiz incelemesini yapan Yargıtay, hükmün hukuka uygunluğunu, hukuk kurallarının uygulanıp uygulanmadığını yahut yanlış uygulanıp uygulanmadığını araştırır. Temyiz aşamasında maddi açıdan inceleme yapılmaz. Bu nedenle kural olarak temyiz incelemesinde delillere ve maddi olaylara ilişkin değerlendirme yapamaz ve ilk derece mahkemesinde veya BAM yargılamasında ileri sürülmeyen delil ve maddi vakıalar ele alınamaz.²⁷⁴ Bu husus istinaf ve temyiz incelemesini birbirinden ayıran en önemli hususlardandır. Zira; istinaf yargılamasında mahkeme delillere doğrudan temas ederek, gerekli gördüğünde tanık dinleyerek, bilirkişiye başvurarak, keşif yaparak karar verebiliyorken, temyiz yargılamasında tanık dinlenemez, keşif yapamaz, bilirkişi dinlenemez, dosya üzerinden hukuki değerlendirmede bulunarak karar verir.²⁷⁵

²⁷⁰ Veli Özer ÖZBEK ve İlker TEPE (2014), “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağına İlişkin – Öğreti ve Uygulama Boyutlarıyla – Genel Bir Değerlendirme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Özel Sayı, ss. 3759, 3760.

²⁷¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 778.

²⁷² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss.780, 781.

²⁷³ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 793.

²⁷⁴ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 765.

²⁷⁵ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 767, 768.

1.3.4.3.1. Hükümü Veren Mahkemece Yapılacak İnceleme

Hükümü veren mahkemece temyiz istemine dair ön inceleme yapılır. Yapılan ön incelemede, temyiz başvurusunun kanunî sürenin geçmesinden sonra yapıldığı, temyiz edilemeyecek bir hükmün temyiz edildiği veya temyiz edenin temyiz kanun yoluna başvurma hakkı olmadığı tespit edilirse hükümü veren mahkeme temyiz istemini reddeder.²⁷⁶ Yapılan ön inceleme neticesinde reddedilmeyen temyiz talebi karşı tarafa tebliğ edilir.²⁷⁷ Karşı taraf 2 hafta içerisinde temyiz istemine karşı cevaplarını sunar. Devamında cevap dilekçesi verildikten yahut cevap süresi geçtikten sonra dava dosyası Yargıtay’a gönderilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.²⁷⁸

1.3.4.3.2. Temyiz İncelemesinde Duruşma

Yargıtay, dava dosyasını almasının ardından temyiz isteminin süresinde yapılıp yapılmadığını, hükmün temyiz edilebilir olup olmadığını, temyiz edenin temyiz kanun yoluna başvurma hakkı olup olmadığını ve temyiz dilekçesinin temyiz nedenlerini içerip içermediğini inceler. Aykırılık tespit edilirse temyiz reddine karar verilir. Aykırılık olmadığı halde temyiz incelemesi yapılır.²⁷⁹

Kural olarak temyiz incelemesi dosya üzerinden yapılmaktadır. CMK bu konuda bir istisna getirmiştir. CMK’nin ilgili maddesinin eski halinde on yıl ve daha fazla hapis cezasına ilişkin hükümlere ilişkin yapılan temyiz incelemesinde, sanığın yahut katılanın talebi ile ya da re’sen duruşma yapılacağını düzenlemiştir. Ancak bu düzenleme 24.12.2017 tarihli, 30280 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan 696 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 100. maddesi ile düzenlenmiş, 1.2.2018 tarihli 7079 Sayılı Kanunun 94. maddesiyle kanunlaşmıştır. Bu şekilde, zorunluluk hali kalkmış ve Yargıtay’ın uygun görmesi halinde duruşmalı yapılabileceği düzenlenmiştir.²⁸⁰

Duruşma yapılacağı halde, duruşma günü ilgili dairece belirlenerek sanığa, müdafiiye, katılana ve vekiline bildirir. Temyiz aşamasında yapılan duruşmada

²⁷⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 794, 795.

²⁷⁷ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 796.

²⁷⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 795.

²⁷⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 797.

²⁸⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 796; 696 sayılı KHK’nın 100. maddesinin 1. fıkrası “5271 sayılı Kanunun 299 uncu maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan “sanığın veya katılanın temyiz başvurusundaki istemi üzerine veya re’sen duruşma yoluyla yapar” ibaresi “uygun görmesi halinde duruşma yoluyla yapabilir” şeklinde değiştirilmiştir.” şeklindedir.

sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı vardır. Sanık tek başına duruşmada hazır bulunabileceği gibi müdafisi ile birlikte hazır bulunabilir ya da kendisi gelmese dahi müdafisi ile duruşmada kendini temsil ettirebilir. CMK m. 150/3'e göre 5 yıldan fazla hapis cezası gerektiren suçlardan ötürü yapılan yargılamada sanığın müdafî bulundurması zorunlu olduğu ve temyiz yargılamasının duruşmalı yapılması için muhakeme konusu suçun en az 10 yıl hapis cezası gerektiren suç olduğu dikkate alındığında, Yargıtay'da yapılacak duruşmada sanığın müdafî bulundurması zorunludur. CMK m. 299/2'ye göre tutuklu olan sanığın tutuklu olması halinde duruşmaya katılma talebinde bulunamayacağı düzenlenmiştir. Bu doğrultuda sadece tutuksuz olan sanıkların Yargıtay'daki duruşmalara katılma hakkı vardır.²⁸¹

Yargıtay'da yapılan duruşmada öncelikle duruşma talebi hakkında karar verilir. Talebin kabul edilmesi halinde görevli olan üye veya tetkik hakim aracılığı ile hazırlanan rapor açıklanır. Raporun okunması ve üyelerin dosyayı bizzat incelemesinden sonra duruşma açılacaktır. Duruşmanın açılması ile duruşmaya katılan sanık savunmasını yapar.²⁸²

1.3.5. Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkından Vazgeçmesi

Sanığın duruşmada hazır bulunmasının sanık için hem hak olması hem de yükümlülük olması şeklinde iki farklı boyutu vardır. Duruşmada hazır bulunmaktan vazgeçmek, iki boyutta da ayrı ayrı incelenmelidir.

Duruşmada hazır bulunmak, sanık için bir hak olduğundan, sanık duruşmada hazır bulunma hakkından kendi iradesi ile vazgeçebilecektir.²⁸³ Sanığın duruşmada hazır bulunma kuralına ilişkin istisnai haller kanunla düzenlenmiştir ve kural olarak sanık açık talebi olmadan duruşmada hazır bulunmaktan muaf tutulamayacaktır.²⁸⁴ Feragat; açık veya zımni şekilde yapılan beyan ile duruşma hakkını sona erdirmek, duruşma hakkından vazgeçmektir. Bu haktan feragat etmenin kapsamı sadece duruşmaya katılma hakkıyla sınırlı olup; muhakemenin diğer aşama ve işlemlerine katılmama şeklinde genişletilemeyecektir. Duruşmaya katılma hakkından vazgeçildiği, feragatin, anlaşılır, açık şekilde yapılması ve hakkın önemine ilişkin önemlerin alınmış olması şartıyla kabul edilir.²⁸⁵

²⁸¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 796, 797.

²⁸² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 797.

²⁸³ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 813.

²⁸⁴ Uğur ERSOY (2025), "Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkından Feragat Etmesinin Mümkün Olup Olmadığı Sorununa SEGBİS Özelinden Bir Bakış", *Adalet Dergisi*, Sayı 74, ss. 59.

²⁸⁵ Hilmi ŞEKER (2017), agm. ss. 237, 240.

Anayasa Mahkemesi; sanığın adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvencelerinden zımni veya açık şekilde feragat edebileceğine karar vermiştir. Karara konu somut olayda tutuklu olan sanığın ilk üç duruşmaya da SEGBİS aracılığı ile katıldığı bu duruma karşı savunma hakkının kısıtlandığını ileri sürerek herhangi bir itirazda bulunmadığı ve savunmasını ayrıntılı şekilde yaptığı değerlendirildiğinde, sanığın açıkça feragat beyanı olmasa da zımnen hakkından feragat ettiği kabul edilmiştir.²⁸⁶

Sanığın duruşmada hazır bulunmasının diğer boyutu, kanun koyucunun aksini öngördüğü haller dışında, sanık için yükümlülük olmasıdır. Duruşmada hazır bulunmanın sanık için yükümlülük olması, doktrinde duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edilemeyeceği eleştirisine yol açmıştır. Şöyle ki; sanık duruşmada hazır bulunma kuralından, mahkemenin bu yöndeki talebini kabul etmesiyle feragat edebilecektir. Dolayısıyla sanık tek taraflı beyanıyla hakkını terk edemediğinden, duruşmada hazır bulunma hakkından feragat edilemeyecektir.²⁸⁷

Kanaatimizce, duruşmada hazır bulunmak sanık için hak olduğundan gerek açıkça gerekse zımnen duruşmada hazır bulunma hakkından vazgeçebilecektir. Ancak sanığın duruşmada hazır bulunmasının yükümlülük boyutu, hak olma boyutuna ağır bastığı hallerde, mahkeme sanığı duruşmada hazır etmek için gerekli tedbirleri almalıdır. Keza sanığın duruşmada hazır bulunması adil yargılanma hakkından ve savunma hakkından kaynaklansa da muhakemenin ilkelere uygun şekilde gerçekleşmesinin de bir aracıdır. Dolayısıyla mahkeme, ceza muhakemesine hakim olan ilkeler ve ceza muhakemesinin amaçları doğrultusunda, sanığın duruşmadan feragat etmesini engelleyebilir.

²⁸⁶ Anayasa Mahkemesi, *Ansar Onat*, K.T: 15.6.2022, B.NO: 2019/14515, parag. 23, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/anasayfa/>, ET. 01.06.2025.

²⁸⁷ Uğur ERSOY (2025), agm. ss. 60.

BÖLÜM II

SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKININ İSTİSNALARI VE HAKKIN İHLAL EDİLMESİNE KARŞI BAŞVURU YOLLARI

2.1. SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMASININ İSTİSNALARI

Sanığın savunmasını yapabilmesi ve hakim önünde meramını anlatabilmesi, duruşmada hazır bulunması ile sağlanmış olacaktır.²⁸⁸ Sanık, muhakeme sonucunda özgürlüğünün kısıtlanması ihtimali olan kişidir. Sanık duruşmalara katılarak yargılamayı izleyebilecek, bizzat kendini savunabilecek, delil sunabilecek ve müdafisi ile iletişim kurabilecektir. Sanık hakkında verilecek cezanın bireyselleştirilebilmesi, takdiri nedenlerin ve hafifletici nedenlerin doğru şekilde uygulanabilmesi sanığın duruşmada hazır bulunmasıyla sağlanacaktır. Dolayısıyla sanığın duruşmalara katılmasında önemli bir menfaati olacaktır.²⁸⁹

Kural olarak sanık, muhakemede bulunması gereken süjelerden biridir. CMK m. 193/1'e göre kanunun ayrıktı tuttuğu hâller saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmayacaktır. Bu doğrultuda, sanığın hazır bulunmamasının geçerli nedeni yoksa zorla getirilmesine karar verilir.²⁹⁰

Sanığın duruşmada hazır bulunmaması, davanın açılmasına bir engel oluşturmayacak; sanık hazır bulunmasa da dava açılacaktır. Sanığın hazır bulunmaması, yargılamanın gerçekleşmesine kural olarak engel oluşturacaktır.²⁹¹ Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı mutlak kabul edilmiş bir hak değildir.²⁹² Sanığın duruşmada hazır bulunması kuralının kesin, katı ve tam bir şekilde uygulanması, yargılamayı felce uğratabilir. Bu nedenle kanun koyucu sanığın hazır bulunması kuralına istisnalar getirmiştir.²⁹³

²⁸⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 813.

²⁸⁹ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 523.

²⁹⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 813; Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 532.

²⁹¹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 55.

²⁹² Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 523.

²⁹³ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 211.

Kanun koyucu, sanık duruşmada hazır bulunmadığında da duruşmanın yapılabileceği istisnai halleri düzenlemiş olsa da; kural olan sanığın duruşmada hazır bulunmasıdır. Bu doğrultuda mahkeme sanığı duruşmada hazır bulundurmak için gerekli önlemleri almalı, örneğin adresi bilinmeyen sanığın adres tespiti yapılmalı, yakalama kararı çıkarılmalıdır. Aksi halde sanık hazır olmadan duruşma yaparak mahkumiyet kararı verilmesi hukuka aykırı olacaktır.²⁹⁴

CMK m. 35/2'ye göre koruma tedbirlerine ilişkin olanlar hariç olmak üzere, aleyhine kanun yoluna başvurulabilecek hâkim veya mahkeme kararları, hazır bulunamayan ilgisine tebliğ olunacaktır. Kararın bildirileceği ilgili kişilerden en önemlisi sanık veya şüphelidir.²⁹⁵ Dolayısıyla hazır bulunmayan sanık hakkında verilen, koruma tedbirlerine ilişkin olanlar hariç olmak üzere aleyhine kanun yoluna başvurulabilecek hakim veya mahkeme kararları sanığa tebliğ edilecektir.²⁹⁶ Tebligat Kanunu m. 11/1' e göre CMK'nin kararın sanığa tebliğ edilmelerine ilişkin hükümleri saklı kalmak kaydıyla, vekil aracılığıyla takip edilen işlerde tebligat vekile yapılacaktır. Ceza muhakemesinde müdafî ve sanık, savunma makamının ayrı ayrı süjesidir. Dolayısıyla müdafinin sanığın temsilcisi olduğu haller haricinde sanığa ve müdafine ayrı ayrı tebligat yapılmalıdır. Ancak uygulamada, tebligatlar genellikle sadece müdafiyeye yapılmaktadır.²⁹⁷

Sanığın hazır bulunmadığı her duruşmada karar verilmemektedir. Ancak o duruşmada yapılan işlemler ve yeni celse tarihi duruşma zaptına kaydedilmektedir. Kanaatimizce sanığın hazır bulunmadığı duruşmalarda yapılan işlemler de sanığa bildirilmeli, özellikle duruşmayı takip etmek isteyen veya daha önceki duruşmalarda hazır bulunmasa da devamındaki duruşmalarda hazır bulunmak isteyen sanığın menfaatini korumak için yeni celse tarihi, yine sanığın yokluğunda alınan tanık beyanları ve benzeri işlemler sanığa bildirilmelidir. Ancak sanığa veya diğer

²⁹⁴ Yargıtay 4. CD, KT: 21.3.2016, 2015/28811-E., 2016/5327-K. sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 03.08.2025.

²⁹⁵ Faruk TURHAN (2021), "Ceza Muhakemesinde Hakim ve Mahkeme Kararlarının İlgilisine Bildirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 27 Sayı 2, ss. 901, 902, 904.

²⁹⁶ Kanun koyucunun sadece aleyhe kanun yoluna başvurulabilecek kararların, hazır olmayan sanığa tebliğ edilmesini düzenlemesi, uygulamada hak ihlallerine sebebiyet verebilecektir. Örneğin; CMK m. 196/1'e göre duruşmadan başışık tutulma talebinde bulunan sanık, talebinin kabul edilip edilmediğini duruşmada hazır bulunmuyorsa öğrenemeyecektir. Dolayısıyla sadece aleyhe kanunun yoluna başvurulacak mahkeme kararları değil, sanığın hazır olmadığı oturumda verilen tüm kararlar sanığa bildirilmelidir. Ancak bu bildirim tebligat yoluyla yapılmak zorunda değildir. Keza günümüzde UYAP sistemi ile sanığın hazır bulunmadığı oturumlarda yapılan işlemleri görme imkanı bulunmaktadır. Faruk TURHAN (2021), agm. 913, 914.

²⁹⁷ Nur CENTEL (2014), "Ceza Soruşturmasında Müdafinin Rolüne Eleştirel Yaklaşım", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 72, Sayı 2, ss. 718.

ilgililere, hazır olmadıkları duruşmalarda yapılan duruşma tutanaklarının hepsinin tebliğ edilmesi oldukça masraflı olacaktır. Dolayısıyla teknolojik imkanlardan yararlanılarak sanık, hazır olmadığı duruşmalarda yapılan işlemlerden haberdar edilmelidir. Günümüzde UYAP sistemi üzerinden ilgililer duruşmadan ve dosyadan haberdar edilmektedir.

Kanun koyucu, yargılamayı makul sürede tamamlamak, mahkemenin iş yükünü azaltmak, maddi gerçeğe ulaşmak, daha hızlı ve kolay muhakeme yapabilmek amacıyla sanık hazır olmasa da duruşmanın yapılabileceği istisnai halleri düzenlenmiştir. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına ve kuralına ilişkin istisnai halleri düzenleyen normların, açık uçlu, belirsiz, eksik, diğer normlar ile çelişkili, hakime geniş takdir yetkisi tanır ve sanığın iradesini göz ardı eder şekilde düzenlenmesi, uygulamada keyfiliğe, duruşmasız ve sanığın yokluğunda yargılama yapılmasına, dolayısıyla savunma hakkının ihlal edilmesine sebebiyet verebilecektir. Çalışmamızın bu başlığında, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına ve duruşmada hazır bulunma kuralına getirilen istisnai haller incelenecektir.

2.1.1. Sanığın Yokluğunda Delillerin Tartışılması

CMK'ye göre sanığın yokluğunda duruşmanın yapılmayacak olması kural olarak benimsenmişken, sanığın duruşmada hazır bulunmadığı hallerde duruşmanın yapılabilmesine imkan sağlayan istisnai haller CMK'de düzenlemiştir. Ancak CMK m. 206/1'de "*sanığın tebligata rağmen mazeretsiz olarak gelmemesi*" nedeniyle "*delillerin yokluğunda ortaya konulabilmesine*" dair düzenleme ceza muhakemesi sistemi ile çelişki oluşturmaktadır.²⁹⁸ Şöyle ki;

CMK m. 176'da belirlenen usule göre duruşmaya davet edilen ama duruşmaya katılmayan sanığın yokluğunda m. 206/1'e göre delillerin ikame edilmesine geçilerek duruşma yapılabilecektir.²⁹⁹ Bu düzenleme ile kanunun ilgili maddelerinde sayılan istisnalardan biri bulunmasa da sanığın yokluğunda duruşma açılabilir ancak duruşma bitirilemeyecek, son karar aşamasına kadar bütün işlemler sanığın yokluğunda yapılabilecek hale gelmiştir.³⁰⁰

²⁹⁸ Erkan SARITAŞ (2020), "Ceza Muhakemesinde Sanığın Yokluğunda Duruşma", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt 78, Sayı 3, ss. 1540.

²⁹⁹ Hakan KARAKEHYA (2024), age, ss. 529.

³⁰⁰ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 3, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 1594.

Sorgusu yapılmamış olan sanığın mazeretsiz olarak duruşmaya katılmamasının delillerin ortaya konmasına engel olmayacağına ilişkin düzenleme ve CMK m. 193/1'e göre kanunun ayırık tuttuğu hâller saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılmayacağına ilişkin düzenleme birbiri ile çelişmektedir. Zira uygulamada daha önce sorgusu yapılmayan sanığın mazeretsiz olarak duruşmaya katılmaması halinde deliller ortaya konulmuş ve hüküm verme aşamasına kadar gelinmiş olacaktır.³⁰¹ Bu şekliyle sanığın yokluğunda duruşma yapılmasının istisnai olması kağıt üzerinde kalmış ve hüküm kurulmasa da sanığın yokluğunda duruşma yapılmasının önü açılmıştır.³⁰²

CMK m. 206/1'in, CMK'nin sanığın yokluğunda duruşma yapılamayacağı kuralı ile çelişmeyeceğini savunan görüşler de vardır. Görüşe göre kanun metninde *"delillerin ortaya konulmasından"* bahsedilmesi duruşmanın başlayacağı anlamına gelmeyecektir. Mazeretsiz duruşmaya gelmeyen sanık hakkında delillerin ortaya konması, duruşma hazırlığında yapılan erken dinleme şeklinde yorumlanacaktır.³⁰³

Ancak CMK m. 206'ye ilgili düzenlemeyi ekleyen, 5353 Sayılı Kanun değişikliğinin gerekçesi, yargılamanın yapılabilmesi olarak belirtilmiştir.³⁰⁴ Ayrıca CMK'nin duruşmanın başlamasını düzenleyen 191. maddesine göre hakim veya mahkeme başkanı, sanığın ve müdafisinin hazır bulunup bulunmadığını, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmediklerini saptayarak duruşmayı başlatacaktır. Hakim duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklayacaktır. Akabinde gerekli öncel işlemleri yapılacak ve sanığın sorgusunu yapacaktır. Sanığın sorguya çekilmesinin ardından delillerin ortaya konulmasına geçilecektir. Neticede CMK sistematigi, delillerin ortaya konulması aşamasını duruşmanın parçası olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla delillerin ortaya konulması aşamasına geçilmesi için duruşmanın başlaması gerekecek ve bu düzenleme ile sanığın yokluğunda duruşma yapılmış olacaktır.³⁰⁵

³⁰¹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 813.

³⁰² Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1540.

³⁰³ Feridun YENİSEY ve Ayşe NUHOĞLU, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 801.

³⁰⁴ "5353 sayılı yasa ile bu konuda önemli bir değişiklik yapılmıştır: Sanığın tebligata rağmen mazeretsiz olarak gelmemesi sebebiyle sorgusunun yapılamamış olması, delillerin ortaya konulmasına engel olmaz. Ortaya konulan deliller, sonradan gelen sanığa bildirilir. Bu hükmün amacı yargılamada zaman kaybına engel olmaktır." Erdener YURTCAN (2019), *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (Cmk) Mart 2019 Tarihi İtibariyle 7165 Sayılı Yasayla Birlikte*, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 728.

³⁰⁵ Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1540-1542.

Sonuç olarak tebligata rağmen mazeretsiz olarak, duruşmaya gelmeyen sanığın yokluğunda delillerin ortaya konulabilmesi, CMK m. 193/1'in belirttiği *“kanunun ayırık tuttuğu hallerden”* biri haline gelmiş, sanığın hazır bulunmamasında duruşma yapılamayacağı kuralına getirilen istisnai hallerden olmuştur.³⁰⁶

2.1.2. Sanık Hakkında Mahkûmiyet, Ceza Verilmesine Yer Olmadığı ve Güvenlik Tedbiri Dışında Bir Karar Verilmesi

CMK m. 193/2, Anayasa Mahkemesince 2022 yılında iptal edilmeden önce, *“Sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkûmiyet dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Bu durumda sanık hakkında mahkûmiyet dışında ceza verilmesine yer olmadığı veya güvenlik tedbirleri kararı verilebilecektir. Sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığı veya güvenlik tedbiri kararı verilmesi için sanığa isnat edilen suçun, sanık tarafından işlediği sabit olmalıdır. Bu şekliyle savunması dahi alınmamış ve duruşmada hazır bulunmamış sanığın, suçu işlediği şeklinde sonuca varılması, sanığın güvenlik tedbiri kararı nedeni ile yaptırıma maruz kalması adil yargılanma hakkına aykırıdır. Bu gerekçeye dayanarak Anayasa Mahkemesi'nin 2022 yılında maddeyi iptal etmesi³⁰⁷ doğrultusunda madde 2023 yılında değiştirilmiştir. Yeni haliyle CMK 193/1'e göre kanunun saklı tuttuğu haller haricinde, duruşmada hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamaz. Ancak maddenin 2. fıkrasına göre toplanan deliller neticesinde sanık hakkında ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet ve güvenlik tedbirleri dışında bir karar verilecekse sanık duruşmada hazır olmasa da dava yokluğunda bitirilebilecektir. Dolayısıyla sorgusu yapılmamış sanığın yokluğunda mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri kararı verilemeyecek;³⁰⁸ sorgusu yapılmamış sanık hakkında beraat³⁰⁹, davanın reddi ve düşme kararı verilebilecektir.³¹⁰ Savunması

³⁰⁶ Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1543.

³⁰⁷ Anayasa Mahkemesi, K.T: 8.9.2022, 2021/118-E., 2022/98-K. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, ET. 25.07.2025.

³⁰⁸ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 528; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 211, 212; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 127.

³⁰⁹ Yargıtay CGK, KT: 20.10.2009, 2009/89-E., 2009/243-K. sayılı kararı *“O halde, sanığın mahkûmiyetine karar verilmesi olanaksız olup, yerel mahkemece sanığın beraatına karar verilmesi isabetlidir. Sanık hakkında, mahkûmiyet dışında bir karar verildiği nazara alındığında, sorgusu yapılmadan duruşmanın bitirilmesi de 5271 sayılı CYY'nın 193/2. maddesine uygun olup, bir isabetsizlik bulunmamaktadır.”* şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 11.08.2025.

³¹⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 816

alınmamış sanık hakkında mahkumiyete karar verilmesi hukuka aykırı olacaktır.³¹¹ Toplanan deliller neticesinde sanık hakkında beraat verileceği yönünde kanaat olmuşken, yargılamayı yapmak için sanığın duruşmada hazır bulunmasını beklemek, sanık aleyhine bir uygulama olacaktır.³¹²

2.1.3. Sanığın Yokluğu

Sanığın yokluğu halinde, yargılama makamları sanık ile iletişim kurabilir ve sanığa ulaşılabilir durumdadır.³¹³ Gaiplik haline kıyasla sanığın yokluğu halinde, sanığa ulaşmak daha kolay olduğundan duruşma yapmak daha kolay kabul edilebilir olmuştur.³¹⁴

CMK 193'e göre kural olarak sanığın yoklunda duruşma yapılamayacaktır. Sanığın duruşmaya katılmaması için geçerli mazereti yoksa sanığın zorla getirilmesine karar verilebilecektir.³¹⁵ Ancak kanunda belirlenen istisnai haller için, aranan şartlar ayrı ayrı ve tam olarak gerçekleşmiş ise duruşma sanığın yokluğunda gerçekleştirilebilir.³¹⁶ Sanığın yokluğuna ilişkin kanundaki şartların tam olarak gerçekleşmesi ile sanığın yokluğunda duruşmanın yapılmış olması hakim önünde meram anlatma ilkesine aykırı olmayacak, sanığın savunma hakkını engellemeyecektir.³¹⁷ Kanunda düzenlenen sanığın yokluğu hallerine ilişkin gerekli olan tüm şartlar gerçekleşmiş olsa dahi muhakemenin sanığın yokluğunda devam

³¹¹ Yargıtay 4. CD, KT: 5.10.2021, 2021/30782-E., 2021/23395-K. sayılı kararı “Bu bilgiler ışıığında uyumsuzluk konusu değerlendirildiğinde; sanık ... hakkında kasten yaralama ve hakaret suçlarından mahkumiyetine karar verilen yargılama sırasında savunmasının alınmadığı anlaşılmıştır. Bu itibarla, CMK'nın 193/1. maddesinde yazılı olup, savunma hakkı yanında yargılama yönteminin temel ilkelerinden olan “doğrudan doğruyalık, vasıtasızlık ve yüzyüzelik” ilkelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarına da yönelik bulunan; “hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamaz” hükmüne uyulmayarak, sanığın isnat edilen suçlardan mahkemece sorgusu yapıp, savunması alınmadan, mahkumiyet hükümleri kurulması hukuka aykırıdır.” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 25.07.2025.

³¹² Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 57.

³¹³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 56; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 127.

³¹⁴ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 57.

³¹⁵ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 211, 212.

³¹⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 128.

³¹⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 128.

etmesi mecburi değildir. Ancak kanundaki şartlardan biri dahi eksik olsa sanığın yokluğunda yargılamaya devam edilemeyecektir.³¹⁸

Yukarıda açıklamış olduğumuz şekilde sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından feragat etmesi mümkündür. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kullanmaması adil yargılanma hakkını ihlal etmeyecektir. İnceleyeceğimiz sanığın yokluğu halleri için esas olan sanığın iradesidir. Ancak kanun koyucu bu duruma da istisna getirerek, sanığın rızasını aramadan sanığın yokluğunda yargılamanın devam edeceği durumları da düzenlemiştir.³¹⁹

Anayasa Mahkemesi sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilip edilmediğine ilişkin kararında, m. 193/1’de bahsedilen istisnai haller haricinde, yargılamanın sonucunda bir değişiklik olup olmayacağına dikkat edilmesi gerektiğini kabul etmiştir.³²⁰ Anayasa Mahkemesi kararları doğrultusunda, yargılama sonucunda açıkça değişiklik olmayacağı halde, sanık duruşmaya çağırılmadan duruşmanın yapılarak sanık hakkında karar verilmesinin sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını ihlal etmediği;³²¹ yargılamanın sonucunun değişmesi ihtimalinde ise sanığın

³¹⁸ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 57.

³¹⁹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 128; Yargıtay CGK, KT: 1.10.2013, 2013/73-E., 2013/401-K. sayılı kararı “Sanığın duruşmada hazır bulunabilmesi, yükümlülük yönü olmakla birlikte öncelikle kendisi açısından bir hak olup, bu hak adil yargılanma hakkının temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Tarafı olduğumuz ve onaylamakla iç hukuk mevzuatına dahil ettiğimiz Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesinin “Adil yargılanma hakkı” başlıklı 6. maddesinin üçüncü fıkrasının (c) bendinde, sanığın en azından kendi kendini savunmak hakkı bulunduğu belirtilmekle, mahkeme huzurunda doğrudan savunmasını yapabilmesi için duruşmada hazır bulunma hakkının varlığı da zımnen kabul edilmiştir. Kendisi yönünden hak olarak düzenlendiği kabul edilen bir hususta sanığın bu hakkı ne şekilde kullanacağı konusunda hiçbir insiyatifinin olmadığı kabulü halinde hakkın varlığından da söz edilemeyecektir. Nitekim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 12 Şubat 1985 tarihli Colozza ve Rubinat/İtalya ile 25 Kasım 1997 tarihli Zana/Türkiye kararlarında, sözleşmeyle garanti altına alınan bir hakkın kullanılmasından vazgeçilmesinin, bunun açıkça söylenmesiyle mümkün olabileceği belirtilmiş olup, buna göre sanığın esas mahkemesinde ifade verme hakkından feragat etmesinin ancak sanığa açıkça bu hususun sorulmasıyla mümkün olacağı vurgulanmıştır.” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 04.08.2025

³²⁰ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 221, 222.

³²¹ Anayasa Mahkemesi, Fatih Taş, KT: 12.11.2014, B.NO: 2013/1461, “44. İlk derece mahkemelerinin, 6352 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden sonra, genel olarak, basın yayın yoluyla işlenen suçlara ilişkin kovuşturmalarda Yargıtay bozması veya iadesi üzerine duruşma açmayarak doğrudan kovuşturmanın ertelenmesi kararı verdikleri anlaşılmaktadır. Kanun’da uygulamanın nasıl yapılacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiş olmakla birlikte yargılamanın sonucunda bir değişiklik olmayacağının açıkça belli olduğu durumlarda duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilmesinin söz konusu Kanun’un yargı hizmetlerinin hızlandırılması, ifade özgürlüğünün genişletilmesi ve bu kapsamda basın yayın yoluyla işlenen suçlara ilişkin açılan mevcut davaların sonlandırılması amacına matuf olduğu anlaşılmaktadır. 46. Başvurucu başvuruya konu şiir kitaplarını yayınlaması nedeniyle toplam 11 yıla yakın bir süre yargılanmış ve bu süre içerisinde defalarca mahkeme huzurunda savunma yapma fırsatı bulmuştur.

duruşmaya çağırılması gerektiği, aksi halede sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edildiği sonucuna varılacaktır.³²² Doktrinde, Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin ilgili kriteri, hiçbir hukuki dayanağı bulunmadığı şeklinde eleştirilmiştir. Zira CMK ile düzenlenen sanığın yokluğunda duruşmanın yapılabileceği istisnai hallerde ve bu durumların şartlarında “yargılamanın sonucunda bir değişiklik olmayacağının açıkça belli olması” şeklinde kriter yoktur.³²³

Kaldı ki kovuşturmanın ertelenmesi kararı bireyin suç işleyip işlemediğiyle ilişkili değildir. Bu nedenle, böyle bir incelemenin duruşma açılmadan ve başvuru duruşmaya çağırılmadan yapılmış olmasının bir bütün olarak yargılamanın adilliğini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.” şeklindedir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

³²² Anayasa Mahkemesi, *Ali Gürbüz*, K.T: 25.6.2015, B. NO: 2013/724, “28. AİHS’in 6. maddesinde açıkça belirtilmemiş olsa da duruşmada hazır bulunma hakkı AİHS’in 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki adil muhakeme hakkının bir parçasıdır. Bir sanığın aleyhine açılan ceza davasında duruşmada hazır bulunması genel bir haktır ve AİHS’in 6. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yer alan (c), (d) ve (e) bentlerinde yer alan hakların bir parçasıdır (bkz. *Sejdovic/İtalya*, B. No: 56581/00, 1/3/2006, § 81). Nitekim duruşmada hazır bulunma hakkının bir sonucu olarak 5271 sayılı Kanun’un 193. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki istisnalar saklı kalmak üzere, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılamayacağı hükme bağlanmıştır (bkz. *Erol Aydeğer*, B. No: 2013/4784, 7/3/2014, § 41; *Fatih Taş*, § 41). 33. Bireysel başvuru kapsamında Anayasa Mahkemesinin görevi, muhakemenin yöntemi de dâhil yargılamanın bir bütün olarak adil olup olmadığını saptamaktır. Ceza yargılamalarında duruşma açılması esas olmakla birlikte “istisnai bazı koşullarda” duruşma açılmamış olması yargılamanın adilliğini etkilemeyebilir. Nitekim Anayasa Mahkemesi bir kararında, 6352 sayılı Kanun hükümleri uyarınca verilen kovuşturmanın ertelenmesi kararının, uyumsuzluğun esasını çözmeyen ve bireyin suç işleyip işlemediğiyle ilişkili olmayan, Kanun’da öngörülen sürenin dolmasını müteakip açılan kamu davasının düşmesi sonucunu doğuran, usule ilişkin bir karar olduğuna dikkat çekmiş; böyle bir incelemenin duruşma açılmadan ve başvuru duruşmaya çağırılmadan yapılmış olmasının bir bütün olarak yargılamanın adilliğini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır (benzer değerlendirmeler için bkz. *Mustafa Ersen Erkal*, § 31). 34. Buna karşın somut başvuruda, önceki başvurulardan (*Fatih Taş*; *Mustafa Ersen Erkal*) farklı bazı yönler bulunmaktadır. Kanun’da uygulamanın nasıl yapılacağına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiş olmakla birlikte yargılamanın sonucunda bir değişiklik olmayacağının açıkça belli olduğu durumlarda duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilmesinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır (*Fatih Taş*, § 44; *Mustafa Ersen Erkal*, § 29). 35. Somut olayda “yargılamanın sonucunda bir değişiklik olmayacağının açıkça belli olduğu” bir durum söz konusu değildir. Yargıtay 9. Ceza Dairesi, *İlk Derece Mahkemesinin* başvurusunun cezalandırılmasına ilişkin kararını, Anayasa Mahkemesinin 3713 sayılı Kanunun 6. maddesinin dördüncü fıkrasındaki “sahipleri ve” ibaresini iptal etmesi nedeniyle bozmuştur. Yargıtay, başvurusunun hukuki durumunun yeniden takdir ve tayini gerektiğine karar vermiştir (§12). Başvurusunun *İlk Derece Mahkemesince* mahkûm edilmesine dayanak yapılan kuralın Anayasa Mahkemesince iptal edildiği ve mahkûmiyet kararının, söz konusu iptal kararı nedeniyle başvurusunun hukuki durumunun yeniden değerlendirilmesi için bozulduğu dikkate alındığında, somut olayda “yargılamanın sonucunda bir değişiklik olmayacağının açıkça belli olduğu” bir durumun varlığından söz edilemez. 36. *İlk Derece Mahkemesi*, Yargıtayın bozma kararında belirttiği incelemeyi ancak duruşma açarak, başvuru duruşmaya çağırarak ve başvuru ile birlikte davanın diğer süjelerinin yargılamaya etkili bir biçimde katılmalarını sağlayarak yapabileceğinden, başvurusunun Anayasa’nın 36. maddesinde güvence altına alınan duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.” şeklindedir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

³²³ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 221, 222.

2.1.3.1. Sanığın Mahkemeden Uzaklaşması

CMK m. 194'te sanığın mahkemeden uzaklaşması durumunu düzenlenmiştir. Mahkemeye gelen sanığın, duruşmanın devamında da hazır bulunması ve savunmaması için mahkemece gerekli olan tedbirler alınır. Ancak daha önce savunması alınmış olan ve mahkemece hazır bulunmasına artık gerek görülmeyen sanık, duruşmadan savuşur veya ara vermeyi izleyen oturuma gelmez ise dava yokluğunda bitirilebilir.³²⁴

CMK m. 194'e göre sanığın yokluğunda duruşmanın devam etmesi için gerekli olan şartları şu şekilde sıralayabiliriz: *İlk olarak*, sanığın yokluğunda duruşmanın devam edebilmesi, sanığın bu yöndeki iradesinin olmasına bağlıdır. Sanık duruşmaya katılma hakkından vazgeçmelidir. *İkinci olarak*, duruşmada hazır bulunma hakkından vazgeçen sanığın yokluğunda duruşmanın yapılması için sanığın daha önce sorgusunun yapılmış olması gerekir. Sanığın daha önce savunmasının alınmış olması koşulunun aranması, sanığın savunma hakkını kullanmasını sağlayacaktır.³²⁵ *Üçüncü olarak*, sanığın iradesinin ve daha önce sorgusunun yapılmış olmasının yanında sanığın duruşmada hazır bulunmasına mahkemece gerek görülmemelidir.³²⁶ Her ne kadar tüm koşullar gerçekleşmiş olsa da mahkeme sanığın yokluğunda duruşmayı yapma mecburiyetinde değildir. Kanun koyucu bu hususta hakime takdir yetkisi vermiştir. Dolayısıyla şartlar gerçekleşmiş olsa da mahkeme, duruşmaya gelmeyen sanık hakkında zorla getirme kararı verebilecektir.³²⁷

CMK m. 193/ 2'ye göre sanığın yokluğunda ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet ve güvenlik tedbirleri kararı verilemiyorken; CMK m. 194/2'ye göre sanığın yokluğunda ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet ve güvenlik

³²⁴ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 57; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 818; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 215; Yargıtay CGK, KT: 15.1.2013, 2012/815-E., 2013/6-K. sayılı kararı "*Sanığın sorgusunun bizzat mahkemesi tarafından yapılması, diğer celselere katılmak istediği yönünde bir beyanı bulunmayan sanığın, duruşmalarda hazır bulunması gerektiğine ilişkin mahkemece verilmiş bir kararın olmaması ve sanığın hüküm tarihi itibarıyla herhangi bir suçtan tutuklu da bulunmaması karşısında, yerel mahkemece, önceden sorgusu yapılmış olan sanığın yokluğunda duruşmaya devamla, davanın bitirilmesi ve hüküm verilmesi usul ve kanuna uygundur.*" şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET.11.08.2025.

³²⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 129.

³²⁶ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 527; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 215.

³²⁷ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 215; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 129.

tedbirleri kararı verilebilecektir. Bu farkın temelinde yatan neden m. 194/2'ye göre sanığın savunmasının daha önce alınmış olması şartının aranmasıdır.³²⁸

Uygulamada, özellikle basit ve orta ağırlıkta suçlar bakımından, hakim tarafından duruşmada sanığın sorgusu yapıldıktan sonra, artık duruşmaya gelmesine gerek olmadığı söylenmektedir. Sonraki duruşmaya gelmesine gerek olmadığı söylenen sanık duruşmaya katılmadığında, bu hükme dayanarak sanığın yokluğunda duruşma yapıp hüküm kurulmaktadır. Bu durum sanığın savunma hakkını kısıtlamaktadır.³²⁹

Kanaatimizce, uygulamada süregelen bu sistem, sanığın duruşmadan uzaklaşma iradesi veya talebi olmamasına rağmen, mahkemece duruşmaya katılmamaya teşvik edilmesi ve sanığın yokluğunda hüküm kurulması CMK m.194'e göre düzenlenen istisnai hallere dahil olmamalıdır. Ceza muhakemesinde duruşmanın yürütülmesi aşamasında sanığa hakları hatırlatılması gerekirken, ayrıca suç isnadı altında olduğundan panik halinde olan ve hukuki bilgisi olmayan sanıklar için hakimin sözünün emir veya zorunluluk gibi anlaşılabileceği de dikkate alındığında, sorgusundan sonra sanığa mahkemece “bir daha gelmene gerek yok” denilerek, duruşmadan uzaklaştırılması, sanığın hem savunma hakkını hem de duruşmada hazır bulunma hakkını ihlal etmektedir. Ayrıca bu düzen sanığın hazır bulunması kuralının istisnası hallerine dahil edilemeyeceğinden, sanığın yokluğunda hüküm kurulması, hükümden önce son sözün sanığa verilmesi kuralını da ihlal etmiş olacaktır.

2.1.3.2. Muhakeme Konusu Suçun, Sadece veya Birlikte Adli Para Cezasını veya Müsadereyi Gerektirdiği Haller

CMK m. 195' te sanık duruşmaya gelmese de duruşmanın yapılabileceği durum düzenlemiştir. Muhakeme konusu suç, sadece veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektiriyorsa; sanık duruşmada hazır bulunmasa da duruşmaya devam edilebilir. Sanığa gönderilen davetiyede, duruşmaya katılmasa dahi duruşmanın devam edeceği bildirilir.³³⁰ Sanığın yokluğunda duruşmanın yapılacağı sanığa ihtar edilmezse, sanığın yokluğunda duruşma yapılamayacaktır.³³¹

³²⁸ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 21.5

³²⁹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 818; Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 527.

³³⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 58; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 816; Yargıtay 4. CD, KT: 1.7.2024, 2024/3704-E., 2024/9386-K. sayılı kararı “5271 sayılı Kanun'un 195 inci maddesindeki düzenlemeye göre, suçun yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmesi halinde,

Sanık gelmese de duruşmanın yapılabilmesi için iddianame ile sanığa yüklenen suçun sadece veya birlikte adli para cezası veya müsadere gerektiren suçlardan biri olması gerekecektir.³³² Kanun koyucu bu hükmün uygulama alanını sadece veya birlikte adli para cezası veya müsadere gerektiren suçlar bakımından uygulanabileceğini düzenleyerek, hafif yaptırım gerektiren suçlar için yargılamayı kolaylaştırmış, keyfi olarak mahkemeye gelmeyen sanığın muhakemeyi geciktirmesi önlenmeye çalışılmıştır.³³³

Mahkemece, iddianame ile sanığa isnat edilen suçtan başka bir suçun oluştuğu değerlendirilmesi yapılabilir, suçun niteliği değiştirilebilir ve sanık, iddianamede kanuni unsurları gösterilen suçun değindiği kanun hükmünden başkasıyla da mahkûm edilebilir. Ancak bu durumda CMK m. 226' ya göre sanığa ek savunma verilmesi şartıyla sanık, iddianamede kanuni unsurları gösterilen suçun değindiği kanun hükmünden başkasıyla mahkûm edilebilecektir.³³⁴ Sanığa ek savunma verilmesi halinde CMK m.195'in uygulanıp uygulanmayacağı konusunda ikili ayrıma gidilerek değerlendirme yapılacaktır. İlk olarak, iddianamedeki suç sadece veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektiriyor olsa dahi, ek savunma gerektirdiği tensip edilen suç bu türden bir suç değilse sanığa CMK m.195'e göre tebligat çıkarılamayacaktır. İkinci olarak, CMK m. 226/1'e göre sanığa ek savunma hakkı verilmesini gerektiren durum, sanığa m. 195'e göre tebligat çıkartıldıktan sonra gündeme gelmişse, sanığa daha önce CMK m. 195'e göre çıkarılan davetiyeye sonuç bağlanması mümkün olmayacak, sanığa yeniden davetiye çıkarılarak duruşmaya katılması sağlanacaktır.³³⁵ Aksi halde m. 195'e göre sanığın yokluğunda ve sanığın savunması alınmadan hakkında hüküm kurulmuş olacak ve bu şekli ile sanığın savunma hakkı ihlal edilmiş olacaktır.³³⁶

sanık gelmese de duruşma yapılabilecektir, ancak maddenin uygulanabilmesi için iki koşulun bir arada bulunması gerekmektedir. Bunlardan ilki, suçun yaptırımın adli para cezası veya müsadere den ibaret bulunması, ikinci koşul ise, sanığa gönderilecek davetiye ye gelmese de duruşmanın yapılacağı ihtarının yazılmış olmasıdır." şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 05.08.2025.

³³¹ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 527.

³³² Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1562.

³³³ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 216.

³³⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACA K SIZ (2024), age. ss. 687.

³³⁵ Erkan SARITAŞ, agm. ss. 1562, 1563.

³³⁶ Yargıtay 12. CD, KT: 11.9.2019, 2018/8366-E., 2019/8625-K. sayılı kararı "İddianamede verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme suçunun mağdur sayısınca oluştuğu açıklanarak, sanık hakkında TCK'nın 43. maddesinin uygulanması talep edilmediği halde, CMK'nın 226. maddesi uyarınca ek savunma hakkı tanınmadan, sadece "Hakkınızda TCK'nın 136/1 düzenlemesi birlikteliğinde aynı yasanın 43 düzenlemesinin uygulanma ihtimaline binaen ek savunma hakkı tanındığı, ayrıca CMK'nın 195. maddesine göre tebliğe rağmen yapılacak duruşmaya gelmediğiniz

Adli para cezası ile birlikte hapis cezasının yahut adli para cezası ile hapis cezasının seçenek olduğu suçlar bakımından m. 195’de düzenlenen yokluk hali uygulanamayacaktır.³³⁷ Doktrinde aksi görüşler de mevcuttur. Özen’e göre adli para cezası ve hapis cezasını birlikte gerektiren suçlar için de m. 195’e uygun olarak sanığın yokluğunda duruşma yapılabilecektir. Kanun metnindeki “*sadece veya birlikte adli para cezası*” tanımını, sadece adli para cezası veya adli para cezasıyla birlikte hapis cezası gerektiren suçlar olarak yorumlamıştır.³³⁸ Bu görüş ne kanunun amacı ne de lafzıyla bağdaşmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Zira maddenin lafzından, yalnızca adli para cezasını veya yalnızca müsadereyi veya bunların ikisini birlikte gerektiren suçlar için m. 195’in uygulanabileceği açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca maddeye dair hükümet tasarısı gerekçesinde ise önce bu hükmün yalnızca para, hafif hapis ve müsadereyi gerektiren hallerde uygulanabileceği belirtilmiş, ancak daha sonra komisyonda “*para, hafif hapis*” ifadesi “*adli para cezası*” olarak değiştirilmiş ve bu da komisyon raporuna yansımıştır.³³⁹

Kanaatimizce, maddenin lafzından açıkça anlaşıldığı üzere ve hükümet tasarısında da hafif hapis ibaresinin kaldırılması nedeniyle, sadece adli veya birlikte adli para cezası veya müsadere gerektiren suçlar bakımından CMK m. 195 uygulanabilecektir. Doktrindeki diğer görüşe göre hapis cezası ve adli para cezasının birlikte uygulanacağı suçları da m. 195’e dahil edersek, sanığın savunması alınmadan mahkumiyet kararı verilmesine sebebiyet verecektir. Bu şekilde sanığın savunma hakkı kısıtlanacak ve duruşmada hazır bulunma hakkı da ihlal edilmiş olacaktır.

Bu yokluk halinin sadece veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektiren suçlar bakımından uygulanması, maddenin uygulanma alanı oldukça

takdirde yokluğunuzda karar verileceği tebliğ ve ihtar olunur.” biçimindeki meşruhatlı davetiyenin tebliğ edilmesi yeterli kabul edilerek, zincirleme suça ilişkin hükmün uygulanması suretiyle savunma hakkının kısıtlanması” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 03.08.2025.

³³⁷ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 217; Yargıtay 3. CD, KT: 30.11.2016, 2016/15805-E, 2016/19829-K. sayılı kararı “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 195. maddesinde yer alan “Suç, yalnız veya birlikte adli para cezasını veya müsadereyi gerektirmekte ise; sanık gelmese bile duruşma yapılabilir. Bu gibi hâllerde sanığa gönderilecek davetiyede gelmese de duruşmanın yapılacağı yazılır.” şeklindeki hüküm karşısında, sanığın üzerine atılı yaralama suçlarında hapis ve adli para cezalarının seçimlik olarak öngörüldüğü anlaşılmakla, anılan maddedeki istisnai durumlar dışında olduğu halde sanığın savunması alınıp diyecekleri sorulmadan mahkûmiyet hükmü kurulmasının mümkün olmadığı gözetilmeden, savunma hakkı kısıtlanmak suretiyle yazılı şekilde karar verilmesinde, isabet görülmediğinden bahisle, 5271 sayılı CMK’nin 309. maddesi gereğince anılan kararın bozulması lüzumunun ihbar olunduğu anlaşıldı” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 03.08.2025.

³³⁸ Mustafa ÖZEN (2025), *Öğreti Ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 147, 148.

³³⁹ Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss.1563, dipnot 180.

küçültmüştür. Kanun koyucu sadece veya birlikte adli para cezası veya müsaderece söz ettiğine göre, adli para cezası ve hapis cezasının seçimlik olduğu suçlar için uygulanamayacaktır. Kanun aradığı şarta uyan TCK'deki tek suç, m. 182/1'de düzenlenen “*çevrenin taksirle kirletilmesi*” suçudur. O halde “*çevrenin taksirle kirletilmesi*” suçu ile yargılanan sanık duruşmada hazır bulunmasa da duruşma yokluğunda devam edecektir.³⁴⁰ Kanundaki şarta uygun hükümler daha çok özel kanunlarda bulunmaktadır.³⁴¹ Örneğin 6222 Sayılı Kanunun 18/9. maddesine göre, spor müsabakalarını seyirden yasaklanan kişi, maddenin 8. fıkrasında sayılan yükümlülöklere aykırı davranması halinde her bir müsabaka için yirmi beş günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılacaktır.³⁴²

Hükmün uygulanabilir olması için sanığın yokluğu söz konusu olmalı, yargılama konusu suç adli para cezasını veya müsadereceyi gerektirmeli ve sanığa gönderilen davetiye de duruşmaya katılmadığında duruşmanın yokluğunda devam edeceği ihtar edilmelidir. Hükmün uygulanması için gerekli olan bu şartlar gerçekleşmiş olsa dahi mahkeme duruşmayı sanığın yokluğunda yapmak zorunda değildir. Eğer ki mahkeme, maddi gerçeğe ulaşmak için sanığın dinlenmesine kanaat getirirse, şartlar gerçekleşmiş olsa dahi sanığı duruşmaya çağırarak sorgusunu yapmayı tercih edebilecektir.³⁴³

CMK m. 195 “*sanık gelmese bile duruşma yapılabilir*” şeklinde diğer şartların da sağlanması halinde sanığın yokluğunda duruşma yapılabileceğini düzenlemiştir. Madde metninde kullanılan terminoloji, doktrinde ve uygulamada, sanığın yokluğunda karar verilip verilemeyeceğine ilişkin farklı yorumlar meydana getirmiştir. Doktrinde genel kabul gören şekliyle, sadece veya birlikte adli para cezasını veya müsadereceyi gerektiren suçlardan yargılanan ve gönderilen davetiyede, duruşmaya katılmasa dahi duruşmanın devam edeceği konusunda bilgilendirilmiş olan sanık, duruşmada hazır bulunmasa da duruşmaya devam edilebilir ve dava sonuçlandırılabilir.³⁴⁴ Ersoy’a göre maddede aranan tüm şartlar sağlandığında mahkeme sadece duruşma yapabilecek, sanık hakkında mahkumiyet kararı verilemeyecektir. Zira duruşmanın yapılması ve hükmün verilmesi birbirinden farklı evreler olup, kanun koyucu madde metninde sanığın yokluğunda duruşma

³⁴⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 129.

³⁴¹ Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1564, dipnot 181.

³⁴² 14/4/2011 tarihli, 27905 Sayılı RG’de yayımlanan, 31/3/2011 tarihli 6222 Sayılı Sporda Şiddet Ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun, <https://www.mevzuat.gov.tr/>

³⁴³ Uğur ERİSOY (2024), age. ss. 216, 217.

³⁴⁴ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1600.

yapılabileceğini düzenlemiş, m. 193'teki gibi sanık gelmese bile davanın yokluğunda bitirilebileceği şeklinde düzenlemeye yer vermemiştir. Kanun koyucu m. 195'teki sanığın yokluğu halinde, sanık hakkında hüküm verilebileceğini istemiş olsaydı, kanun metnini m. 193'teki gibi davanın sanığın yokluğunda bitirilebileceği şeklinde düzenleyebilirdi. Bu nedenle Ersoy, m. 195'e göre duruşmaya katılmayan sanığın, hakkından feragat ettiği ve yokluğunda mahkumiyet kararı verilebileceği şeklindeki uygulamaya ve doktrindeki yaygın görüşe katılmamıştır.³⁴⁵

2.1.3.3. Sanığın Duruşmadan Bağışık (Vareste) Tutulması

CMK m. 196'da sanığın duruşmadan bağışık tutulacağı haller düzenlenmiştir. Duruşmadan vareste tutulma, duruşmada hazır bulunması gereken sanığın, kural olarak talep üzerine ve mahkeme kararıyla, duruşmada hazır bulunma zorunluluğunun kalmamasıdır. CMK' de belirlenen koşulların sağlanmasıyla sanığın vareste tutulması sonucunda sanık duruşmada hazır bulunmasa dahi muhakeme yokluğunda yapıpı bitirilebilecektir.³⁴⁶ Sanığın duruşmadan bağışık tutulması kararı mahkemece verilir ve bu hususta mahkemenin takdir yetkisi vardır.³⁴⁷

Sanığın duruşmadan bağışık tutulması için üç şart aranır. Öncelikle sanığın savunmasının alınmış olması gerekir. Daha sonra sanığın veya yetkili kıldığı müdafinin talebi olmalıdır. Bu durumda mahkemenin sanığın bağışık tutulmasını uygun görmesi ve bu hususta karar vermesi gerekir.³⁴⁸ Sanığın savunmasının alınmış olması şartının aranması, sanığın hakim önünde meram anlatma ilkesini ve vasıtasızlık ilkesini gerçekleştirmiş olacak; sanık savunma hakkını kullanabilmiş olacaktır.³⁴⁹

³⁴⁵ Ersoy, bu görüşü benimsemesini dört gerekçe ile açıklamıştır. İlk olarak, muhakemeye konu suçun niteliğine göre sanığın savunma yapmasına gerek görülmemesi, savunma hakkının, hukuki dinlenme hakkını ihlal etmektedir. İkinci olarak, kaçaklar hariç olmak üzere gıyabi tutuklama kararı verilemezken, sanık hakkında gıyabi mahkumiyet kararı verilmesi mantıklı olmayacaktır. Üçüncü olarak, sanığın yokluğunda mahkumiyet kararı verilebilmesi, ceza muhakemesinin, özel hukuk muhakemesine dönüşmesi riskini doğuracaktır. Dördüncü olarak, sorgusu yapılmayan sanık hakkında mahkumiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri kararı verilememesi ile devlet kendi yetkisini kendisi sınırlamıştır. Bu şekli ile sanık muhakemenin objesi değil süjesi haline gelmektedir. Bu durumda sanık hukuki dinlenme hakkını aktif olarak kullanabilmiş olacaktır. Uğur ERSOY (2024), age. ss. 222-224.

³⁴⁶ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 59.

³⁴⁷ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 524; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 817; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 129.

³⁴⁸ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 524, 525; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 130.

³⁴⁹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 130.

2.1.3.3.1. Sanığın veya Yetkili Kıldığı Müdafinin Duruşmadan Bağışık Tutulmayı Talep etmesi

Mahkeme, sanık hakkında zorla getirme kararı veya yakalama emri vererek sanığın duruşmada hazır bulunmasını sağlayabilir. Zorla getirme kararı veya yakalama emri ile aranmak istemeyen sanık duruşmadan bağışık tutulmayı isteyebilir.³⁵⁰ 196. maddenin 1. fıkrasına göre mahkemece sorgusu yapılmış olan sanık veya sanığın yetkili kıldığı müdafî isterse, mahkemenin kararı ile sanık duruşmada hazır bulunmaktan bağışık tutulabilir.³⁵¹ Sanık veya yetkili kıldığı müdafî, tüm suçlar bakımından varestede tutulma talebinde bulunabileceklerdir.³⁵²

Duruşmadan bağışık tutulmak isteyen sanık zorunlu bir sebep göstermek zorunda değildir. Bu nedenle sanığın veya yetkili kıldığı müdafisinin duruşmadan bağışık tutulmayı talep etmesine *ihtiyari (isteğe bağlı) varestede* denir.³⁵³ Sanığın mahkemeden talep ederek, kendi rızası ile duruşmada hazır bulunma hakkından vazgeçebilmesi, savunma hakkı ve duruşmada hazır bulunma hakkı üzerinde karar verme yetkisini güvence altına alacaktır.³⁵⁴

2.1.3.3.2. İstinabe

Yer bakımından yetkili olan mahkeme veya hakimin, bir işin görülmesi için yer bakımından yetkili olmayan başka bir mahkeme veya hakime yetki devretmesine istinabe denir.³⁵⁵ İstinabe, genel hükümlerle CMK’ de kurum olarak düzenlenmemiştir. Ancak kanunun diğer maddelerinde istinabe olunabilecek haller düzenlemiştir.³⁵⁶ Bu düzenlemelerden bazıları CMK m. 196/2, 6’da ve CMK m. 180/1, 2’ de bulunmaktadır.

CMK m.196/2’ye göre alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, sanığın sorgusu istinabe usulü ile yapılabilecektir. Sorgu için belirlenen gün, sanık ile müdafisine ve Cumhuriyet savcısına bildirilecektir. İstinabe şeklinde yapılacak olan duruşmada Cumhuriyet savcısı ve müdafinin hazır

³⁵⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 817.

³⁵¹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 58; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 231.

³⁵² Uğur ERSOY (2024), age. ss. 231.

³⁵³ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 817.

³⁵⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 817.

³⁵⁵ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 199.

³⁵⁶ İdris DOĞAN ve Ahmet BOZDAĞ (2023), “Ceza Muhakemesinde İstinabe Uygulamasının Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 22, Sayı 3, ss. 1009.

bulunması zorunlu değildir.³⁵⁷ İstinabe aracılığı ile muhakemenin hızlı ve ucuz yapılması amaçlanmaktadır.³⁵⁸

Sanığın sorgusunun istinabe usulü ile yapılması halinde sanık esas mahkemesinde hazır bulunamayacaktır. Sanığın esas mahkemesi huzurunda hazır bulunmayı istemesi, esas mahkemesi huzurunda sorgulanmayı ve savunma yapmayı istemesi adil yargılanma hakkının gereğidir.³⁵⁹ Dolayısıyla istinabe şeklinde yapılacak duruşmada, sorgudan önce sanığa esas mahkemesi huzurunda ifade vermek isteyip istemediği sorulur. Eğer ki sanık esas mahkemesinde sorgusunun yapılmasını istiyorsa, sanığın sorgusu istinabe şeklinde yapılmayacak, sanık esas mahkemesinde sorgulanacaktır.³⁶⁰ Sanığın rızası ile duruşmada hazır bulunma hakkından vazgeçmesi adil yargılanma hakkını ihlal etmeyecektir. Aksi halde sanığa esas mahkemesinde savunma yapmak isteyip istemediğinin sorulmaması savunma hakkını kısıtlamış olacak³⁶¹; sanığın iradesi sorulmadan duruşmanın istinabe yolu ile yapılması, duruşmanın sözlülüğü ve doğrudan doğruyalık ilkelerini ihlal etmiş

³⁵⁷ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 58.

³⁵⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 130.

³⁵⁹ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 525.

³⁶⁰ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 232; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 130, 131; Yargıtay CGK, KT: 1.10.2013, 2013/73-E., 2013/401-K. sayılı kararı “Bu düzenlemeye göre, alt sınırı beş yıldan az hapis cezasını gerektiren bir suçtan yargılanan sanığa, sorgusundan önce ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediği sorulduktan sonra istinabe suretiyle sorguya çekilebileceği, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı ise sanıkların sorgusunun mutlaka yargılamayı yapan mahkemece yapılması zorunludur. Sorgusundan önce sanığa, ifadesini yargılamayı yapan mahkeme huzurunda vermek isteyip istemediğinin sorulmaması veya sorulması üzerine duruşmadan başışık tutulmak istemediğini belirtmesine karşın istinabe ile alınan ifadesiyle yetinilmesi savunma hakkının sınırlandırılması sonucunu doğuracaktır...Bu bilgiler ışığında somut olay değerlendirildiğinde; 5607 sayılı Kanunun 3/1. maddesinde düzenlenen, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve adli para cezası öngörülen kaçakçılık suçundan yargılanan ve davanın görüldüğü yer mahkemesinin yargı çevresi dışında ikamet eden sanığın, istinabe suretiyle Hatay Asliye Ceza Mahkemesince sorgusu yapılırken, sorgusundan önce, ifadesini asıl mahkemesinde vermek isteyip istemediğinin sorulmaması savunma hakkının sınırlandırılması niteliğinde olup, yerel mahkeme hükmünün bu usule aykırılık nedeniyle Özel Dairece bozulmasına karar verilmesi isabetlidir.” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET.04.08.2025.

³⁶¹ Yargıtay 6. CD, KT: 23.03.2022, 2021/921-E, 2022/4072-K sayılı kararı “5271 sayılı CMK’nın 196/2. Maddesinde yer alan “Sanık, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe suretiyle sorguya çekilebilir.” şeklindeki düzenleme uyarınca, 5237 sayılı TCK’nın 142/2-b maddesinde düzenlenen hırsızlık suçlarına ilişkin cezanın alt sınırının 5 yıl olması karşısında, Yakalama emri üzerine de olsa yargılamasının yapıldığı istinabe mahkemesince sorgusundan önce sanığa ifadesini esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemediğinin sorulmasının zorunlu olduğu, inceleme konusu dosyada suça sürüklenen çocukların...19. Ve 20. Asliye Ceza Mahkemeleri tarafından ... yapılan sorgularından önce ifadelerini yargılamanın yapıldığı esas mahkemesi huzurunda vermek isteyip istemedikleri sorulmayıp, 5271 sayılı CMK’nın 196/2. maddesine aykırı şekilde yapılan sorguları esas alınmak suretiyle hükümlülük kararları verilerek savunma haklarının kısıtlanması, bozmayı gerektirir.” şeklindedir. Aktaran Remzi DEMİR (2022), Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 479.

olacaktır.³⁶² Sanığın sorgusunun istinabe yoluyla yapılması, duruşmada hazır bulunma hakkına getirilmiş bir istisnadır. İstinabe yönteminde esas mahkeme sanığa doğrudan soru yöneltmediği gibi istinabe olunan mahkeme sadece evrakta yazan sorularla sınırlı kalmakta, bu sebeple dosya içeriğine tam hakim olamadan sorgu yapılmasına veya istenen içeriğin talimat evrakına tam yansıtılamamasından ötürü, somut olayın yeterince aydınlatılamamasına neden olabilir.³⁶³

İstinabe ile alınan sanığın sorgu tutanağı, esas mahkemede duruşmada okunur. Bu sayede sorgunun esas mahkemede yapılmamasından doğan eksiklikler giderilmeye çalışılmış, sorgu tutanağının okunmasıyla bir nebze de olsa sözlülük ve vasıtasızlık ilkesi yerine getirilmiş olacaktır.³⁶⁴ Ayrıca istinabe yoluyla sorgu yapılırken duruşmada bulunamayan, Cumhuriyet savcısı, katılan, katılan vekili ve müdafî sanığın ifadelerini öğrenecek, buna karşı beyanda bulunup soru sorabilecektir.³⁶⁵

Kanun koyucu istinabe usulü ile sanığın sorgusunun yapılabilmesi için beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçları hariç tutmuş, bu suçlara dahil olmayan suçlar açısından istinabe usulü ile sorgunun yapılabileceği düzenlenmiştir. Kanun koyucu beş yıl ve üstü hapis cezasını gerektiren suçları daha ağır olarak görmüş ve ağır gördüğü suçlar için istinabe uygulanamayacağını düzenlemiştir. O halde beş yıl ve daha fazla hapis cezası gerektiren suçla karşılaşan sanık mutlaka görevli olan esas mahkemece sorgulanmalıdır.³⁶⁶ Uygulamadaki problemler de dikkate alındığında, bu şekildeki ağır suçla isnat edilen sanığın, kararı verecek olan mahkeme veya hakim ile yüz yüze gelmesi, aradaki vasıtanın kalkması ile vasıtasızlık ilkesinin gerçekleşmesi sağlanacak ve daha sağlıklı bir karar verilecektir.³⁶⁷ Nitekim Yargıtay içtihatlarında, alt sınırı beş yıldan fazla olan suçlar hakkında istinabe usulü uygulanamayacağına,

³⁶² Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 814.

³⁶³ İdris DOĞAN (2024), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 236, 237.

³⁶⁴ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 232; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 131.

³⁶⁵ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 232.

³⁶⁶ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 814; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 130; Yargıtay 2. CD, KT: 24.3.2025, 2022/5934-E., 2025/5143-K. sayılı kararı “5271 sayılı Kanun’un 196/2. maddesinde yer alan Sanık, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe suretiyle sorguya çekilebilir, şeklindeki düzenleme uyarınca, 5237 sayılı Kanun’un 142/2-h maddesinde düzenlenen hırsızlık suçuna ilişkin cezanın alt sınırının 5 yıl olması karşısında, sanık ...’ın yakalama kararı ile başka mahkeme tarafından sorguya çekilemeyeceği gözetilmeden savunma hakkı kısıtlanarak yargılamaya devamla mahkûmiyetine karar verilmesi, Bozmayı gerektirmiş” şeklindedir. Bnzr. Yargıtay 12. CD, KT: 12.3.2025, 2021/6153-E., 2025/2665-K. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET.04.08.2025.

³⁶⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 130.

sanığın sorgusu duruşmaya çağırılarak veya SEGBİS aracılığıyla esas mahkemesince yapılacağına hükmetmiştir.³⁶⁸

Muhakemeye konu suçun alt sınırı ne olursa olsun, sanık aynı il sınırları içerisinde ikamet etmekteyse, sanığının istinabe usulü ile dinlenmesi yüzyüzelik ilkesine aykırı olacaktır. Sanık aynı il sınırları içerisinde ikamet etmekteyse esas mahkemesinde dinlenecektir. Yine CMK m. 180/3'e göre zorunluluk bulunmadıkça büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde bulunan sanığın sorgusu istinabe yoluyla yapılamayacaktır.³⁶⁹

CMK m. 196/6'ya göre yurtdışında bulunan sanığın, duruşma tarihinde duruşmada hazır bulunma zorluğu var ise bu tarihten daha önce bir tarihte duruşma yapılabilir. Duruşmanın erkene alınmasının yanı sıra yurt dışında bulunan sanığın duruşmada hazır bulunma zorluğu var ise sanık istinabe yolu ile de dinlenebilir.³⁷⁰ Bu durumda sanığa isnat edilen suçun alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan hariç olması koşulu aranmaz.³⁷¹

İstinabeye ilişkin bir başka düzenleme CMK m. 180/1-2'ye göre gerekli koşulların varlığında tanıklar da istinabe yöntemiyle dinlenebilecektir. Tanığın istinabe yöntemiyle dinlendiği duruşmada sanık hazır bulunamamış olacaktır. Adil yargılanma hakkının gereği olarak yargılamanın çekişmeli devam edebilmesi için sanık, aleyhindeki delillerin tartışıldığı duruşmada hazır bulunmalı, aleyhindeki tanık beyanlarına itiraz edebilmeli, sanıklara soru sorabilmelidir. Bu bağlamda sanığın duruşmada hazır bulunması, tanıkları sorgulama hakkıyla yakın ilişkide olup; tanığın istinabe yöntemiyle dinlenmesiyle, sanığın tanığa soru soramaması, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlamaktadır.³⁷²

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz ilkeler doğrultusunda doğrudan doğruyalık ilkesi ceza muhakemesine hakim olan en önemli ilkelerden biridir. Keza kararı

³⁶⁸ Yargıtay 3. CD, KT: 16.6.2020, 2020/3638-E., 2020/6928-K. sayılı kararı “5271 sayılı CMK'nin 196/2. maddesine göre, alt sınırı beş yıldan az olmayan cezayı gerektiren 5237 sayılı TCK'nin 86/1, 86/3-e, 87/1-d, son maddelerinde düzenlenen suçtan yargılanan sanığın mutlaka duruşmaya çağırılıp veya SEGBİS aracılığıyla dinlenmesi gerektiği düşünülmeyen, yazılı şekilde istinabe ve yakalama yoluyla elde edilen savunması ile yetinilip hüküm kurulması,... Bozmayı gerektirmiş” şeklindedir. Bnzt. Yargıtay 3. CD, KT: 7.7.2020, 2020/5739-E., 2020/8834-K.; Yargıtay 3. CD, KT: 8.9.2020, 2020/5935-E. 2020/10136-K.; Yargıtay 3. CD, KT: 16.6.2020, 2020/3638-E., 2020/6928-K <https://www.lexpera.com.tr/>, ET.04.08.2025.

³⁶⁹ İdris DOĞAN ve Ahmet BOZDAĞ (2023), agm. ss. 1010.

³⁷⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 816; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 59; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 233.

³⁷¹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 816.

³⁷² İdris DOĞAN (2024), age, ss. 240.

verecek olan hakim sanıkla ve olaya ilişkin diğer delillere doğrudan temas edecek, delillerin ikamesini başka bir mahkemeye veya hakime bırakmayacak, doğrudan karar verecektir.³⁷³ Sanığın duruşmada hazır bulunması ile doğrudan doğrualık ilkesi gerçekleştirilmiş olacak, hakim veya mahkeme sanık ile doğrudan temasa geçerek kararını verecektir.³⁷⁴ Sanığın istinabe aracılığı ile sorgusunun yapılması hem doğrudan doğrualık ilkesine hem de sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına getirilmiş bir istisnadır.³⁷⁵

2.1.3.3.3. SEGBİS

Adalet Bakanlığı tarafından, Ulusal Yargı Ağı Projesi'ne (UYAP) bağlı olarak Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi (SEGBİS) kurulmuş ve adliyeler ve ceza infaz kurumlarınca kullanılmaya başlanmıştır.³⁷⁶ SEGBİS, ses ve görüntünün aynı anda elektronik ve çoklu ortamda iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı sistemdir. SEGBİS uygulamasındaki teknik yeterlilik; görüntü kalitesinin ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye, ses kalitesinin ilgilinin duygularını anlamaya ve söylediklerini anlaşılır bir şekilde dinlemeye ve görüntü ile sesin aynı anda, güvenli olarak iletilip, kaydedilmeye yeterli nitelikte olmalıdır.³⁷⁷ SEGBİS' in uygulanmasıyla, duruşmada hazır bulunamayan veya yargı çevresi dışında bulunan kişilerinin, esas mahkemesince ifadelerinin alınması, sorgularının yapılması, video konferans yoluyla duruşmada dinlenmesi ve bu süreçteki ifadelerin kayda alınması imkanı sağlanmıştır.³⁷⁸

Daha etkin ve etkili ceza yargılaması yürütebilmek için teknolojik imkanlardan yararlanmalı, teknolojik yenilikler yakından takip edilmelidir. Bu doğrultuda ses ve görüntüyü aynı anda ileten sistemlerin, ceza muhakemesi yargılamasında kullanılması, zaman ve ekonomik anlamda kayıp yaşanmasını engelleyecek, özellikle sanığın yaşam ve vücut bütünlüğünü korumaya yarayacaktır. Zira aksi halde sanığın esas mahkemesinden kilometrelerce uzak olduğu yerden, duruşmanın yapılacağı esas mahkemesine nakil edilmesi, hem ekonomik ve zaman kaybına neden olabilecek hem de nakil sırasında sanığa yönelik ciddi tehlikeler

³⁷³ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 102, 103.

³⁷⁴ İdris DOĞAN, Ahmet BOZDAĞ (2023) agm. ss. 1012.

³⁷⁵ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024a), age. ss. 154.

³⁷⁶ Burak ATEŞ (2022), "Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı Ve Segbis Sistemi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı 51, ss. 463.

³⁷⁷ Erdal YERDELEN (2019), "Ceza Muhakemesinde Videokonferans Yönteminin (Segbis) Kullanımı", *Bilişim Hukuku Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, ss. 273.

³⁷⁸ Burak ATEŞ (2022), agm. ss. 464.

meydana gelebilecektir. Ceza yargılamasında SEGBİS kullanımıyla bu olumsuzluklar önlenilebilecektir.³⁷⁹ Bu doğrultuda, CMK’ de SEGBİS’ in uygulanabileceği haller düzenlenmiştir.

CMK 196. maddenin 4. fıkrası ile hakim veya mahkemece zorunlu görülen hallerde, duruşmayla eş zamanlı olarak görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılmasıyla, yurt içinde bulunan sanığın sorgusunun yapılmasına veya duruşmaya katılmasına karar verilebilecektir.³⁸⁰ Kanun koyucu her hangi bir suç bakımından ayrıma gitmemiş, SEGBİS aracılığı ile sanığın duruşmaya katılması tüm suçlar açısından mümkün kılmıştır.³⁸¹

25.08.2025 tarihli 30165 sayılı RG’de yayımlanan 694 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin 147. maddesi ile CMK m. 196/4, “*hakim veya mahkemenin zorunlu gördüğü durumlarda*” SEGBİS uygulanarak yurt içindeki sanığın sorgusunun yapılabileceği şeklinde düzenlenmiş ve 7078 Sayılı Kanunun 142. maddesiyle kanunlaştırılmıştır.³⁸² Bu doğrultuda sanığın sorgusunun SEGBİS aracılığıyla yapılması zorunluluk olarak kabul edilmemiş, mahkemenin takdirine göre sadece zorunlu gördüğü hallerde SEGBİS aracılığıyla sorgu yapılmasına imkan vermiştir. Sanık duruşmaya katılmak istiyorsa, esas olan duruşmaya katılımının sağlanmasıdır. Sanığın hayati tehlikesi, kamu güvenliği vs. gibi zorunlu nedenler yoksa duruşmada hazır bulunmak isteyen sanığın duruşmaya katılımı sağlanmalıdır.³⁸³ Sanığın sorgusunun SEGBİS ile yapılmasını zorunlu gören mahkemenin, zorunlu görme

³⁷⁹ Burak ATEŞ (2022), agm. ss. 465; Fahri Gökçen TANER ve Akif YILDIRIM (2021), “Suç İsnadına veya Medeni Hak ve Yükümlülüklere İlişkin Uyuşmazlıklarda Duruşmaya Video Konferans Yöntemiyle Uzaktan Katılma”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 70, Sayı 1, ss. 236, 237.

³⁸⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 814.

³⁸¹ Yargıtay CGK, KT: 12.2.2019, 2017/423-E., 2019/93-K. sayılı kararı “Görüldüğü üzere, 694 sayılı KHK’nın 147. maddesi ile CMK’nın 196. maddesinin dördüncü fıkrasında yapılan birinci değişiklik “yukarıdaki fıkralar içeriğine göre” ibaresinin madde metninden çıkarılmasıdır. Bu halde alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda sanığın huzurda dinlenilmesine ilişkin gereklilik, sanığın istinabe suretiyle sorguya çekilmesini düzenleyen aynı maddenin ikinci fıkrası bakımından devam etmekte iken, sanığın SEGBİS yöntemi ile sorgusunun yapılmasını düzenleyen dördüncü fıkrası bakımından aranmamıştır. Böylelikle, alt sınır ayrımı yapılmaksızın tüm suçlar yönünden sanığın SEGBİS yöntemi uygulanarak sorgusu yapılabilecektir.” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 06.08.2025.

³⁸² Ersan ŞEN ve Erkan DUYMAZ (2024), *SEGBİS’in Genel Uygulamaya Dönüşmesi Sorunu ve AYM’nin Tutumu*, <https://sen.av.tr/lang/makale/segbisin-genel-uygulamaya-donusmesi-sorunu-ve-aymnin-tutumu>, ET. 09.04.2025.

³⁸³ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 525, 526.

nedenlerini kararında göstermesi gerekmektedir. Zira esas olan ceza muhakemesinin yüz yüze – doğrudan doğruya yapılması, istisna ise SEGBİS uygulamasıdır.³⁸⁴

Mahkeme veya hakim, sanığın doğrudan doğruya duruşmaya katılma talebini hangi sebeple reddettiğini, sanığın duruşmada hazır bulunmasının mümkün olmadığını dolayısıyla SEGBİS aracılığı ile sanığın duruşmaya katılmasındaki zorunlu nedeni kararında açıklamalıdır. Genel geçer sebeplerle duruşmanın SEGBİS aracılığı ile yapılmasına ve sanığın duruşmada hazır bulunma talebinin reddedilmesine karar verilmesi, adil yargılanma hakkını ve bu bağlamda sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını ihlal edecektir.³⁸⁵ Uygulamada sanığa tensiple SEGBİS ile duruşmanın yapılmasını ve sorgulanmasını isteyip istemediği sorulmakta, istediği takdirde bu durumun bozma nedeni olmayacağı düşünülmektedir. Bu şekilde gerçekleşen uygulama istisna olan SEGBİS uygulamasını istisnadan çıkarabilecektir.³⁸⁶

SEGBİS uygulamasının sakıncaları olsa da bazı hallerde kısmen muhakemenin ilkelerinin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Şöyle ki; SEGBİS uygulaması sayesinde sanık istinabe yolu ile değil esas mahkemesince dinlenmiş olacaktır.³⁸⁷ Suç isnadı ile karşı karşıya kalan sanığın sorgusunun, başka mahkeme veya hakim tarafından yapılması yerine, sanık esas mahkemesince sorgulanabilecektir. Bu sayede kısmen de olsa doğrudan doğruyalık ve silahların eşitliği ilkesi sağlanabilecektir.³⁸⁸

SEGBİS uygulaması, sanığın esas mahkemesince sorgusunun yapılmasına yardımcı olsa da elbette sanığın duruşmada bizzat bulunması kadar etkili olmayacaktır. Hiçbir kamera, mikrofon insanın gözünden ve kulağından daha

³⁸⁴ Ersan ŞEN ve Erkan DUYMAZ (2024), *SEGBİS'in Genel Uygulamaya Dönüşmesi Sorunu ve AYM'nin Tutumu*, <https://sen.av.tr/lang/makale/segbisin-genel-uygulamaya-donusmesi-sorunu-ve-aymnin-tutumu>, ET. 09.04.2025.

³⁸⁵ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 815; Anayasa Mahkemesi, KT: 14.4.2022, B.NO: 2020/7708, "16. Anılan kararlarda ölçülülük yönünden yapılan incelemede ise başvurunun duruşmada hazır bulunma talebinin hangi zorlayıcı nedene dayalı olarak kabul edilmediğinin ortaya konulmaması ve başvurunun SEGBİS yoluyla katıldığı celselerde esaslı işlemlerin yapılması nedeniyle müdahalenin gerekli olmadığı değerlendirilmiştir. Somut olayda da anılan kararlarda yer alan ilkelerden ve ulaşılan sonuçtan ayrılmayı gerektirir bir durum bulunmamaktadır. 17. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir." şeklindedir. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>, ET. 25.07.2025.

³⁸⁶ Ersan ŞEN ve Erkan DUYMAZ (2024), *SEGBİS'in Genel Uygulamaya Dönüşmesi Sorunu ve AYM'nin Tutumu*, <https://sen.av.tr/lang/makale/segbisin-genel-uygulamaya-donusmesi-sorunu-ve-aymnin-tutumu>, ET. 09.04.2025.

³⁸⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 814; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 3, ss. 1603, 1604.

³⁸⁸ Erdal YERDELEN (2019), agm. ss. 274, 275; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 232.

duyarlı olamayacaktır. Sanal ortamda yapılan bu duruşmaya ne hakim ne de sanık etkin bir şekilde hakim olamayacaktır.³⁸⁹ Sanığın duruşmada fiziki olarak hazır bulunmaktan elde ettiği menfaat ile ses ve görüntü aktarılması ile duruşmada hazır bulunmaktan elde edeceği menfaat eşit olmadığından sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı istisnai olarak sınırlandırılmalıdır.³⁹⁰

Sanığın yokluğunda duruşma yapılmasının, kural olarak sanığın iradesine bağlı olduğunu belirtmiştik. Bu kuralın istisnalarından biri CMK m. 196/4'e göre sanığın sorgusunun yapılmasıdır. Zira bu hükmün uygulanması için sanığın veya müdafinin rızası aranmamaktadır. Hakim veya mahkeme, sanığın rızasını aramadan, kendi takdiriyle yurt içindeki sanığın SEGBİS yöntemiyle duruşmaya katılmasına karar verebilecektir.³⁹¹ Ancak sanığın iradesi aranmadan SEGBİS uygulanmasına karar verilmesinin sanığın haklarını ihlal eder nitelikte olduğu gerekçesiyle, kanun maddesi doktrinde eleştirilmiştir.³⁹² Şöyle ki; daha önce de bahsettiğimiz üzere adil yargılanma hakkının ihlal edilmemiş olması için sanığın kendi rızasıyla hakkından vazgeçmiş olması gerekecektir.³⁹³ CMK m. 196/4'e göre sanığın duruşmaya fiziki olarak katılmasını sağlamak yerine, sanığın iradesi olmaksızın SEGBİS uygulaması ile duruşmaya katılması sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını ve ceza muhakemesine hakim olan doğrudan doğruyalık ilkesini ihlal etmektedir.³⁹⁴

SEGBİS uygulaması ile ceza muhakemesine bazı kolaylıklar sağlanıyor olsa da asıl olan yargılamanın doğrudan doğruya yapılmasıdır. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı adil yargılanma hakkı kapsamında olup bu hak ancak ciddi ve gerekli nedenle sınırlandırılabilir. Yargıtay konuya ilişkin kararlarında SEGBİS uygulamasına ilişkin üç kriter benimsemiştir.³⁹⁵

“1-) Genel kural sanığın duruşmada hazır bulundurulmasıdır. Bu hak ciddi nedenlere dayalı olarak mahkeme kararı ile sınırlandırılabilir.

³⁸⁹ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 815.

³⁹⁰ Anayasa Mahkemesi, Şehrihan Çoban, K.T: 6.2.2020, B.NO: 2017/22672, parg. 76, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

³⁹¹ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 525, 526; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1603, 1604.

³⁹² Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1604, 1605.

³⁹³ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 524.

³⁹⁴ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1604, 1605.

³⁹⁵ Yargıtay 16. CD, KT: 11.1.2016, 2015/7164-E., 2016/6-K. sayılı kararı, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 06.08.2025.

2-) İlk ve son savunmanın yapıldığı, esasa ilişkin delillerin toplandığı oturumlara sanığın SEGBİS yolu ile katılması, açık kabulüne dayalı olmalıdır.

3-) Sesli ve görüntülü yöntemle savunma alınması halinde sanık müdafinin talebi durumunda sanığın yanında bulunma olanağının sağlanması; koşulları gerçekleştiğinde savunma hakkının kısıtlanmadığı kabul edilebilecektir.”

Bu doğrultuda Yargıtay, sanığın düzenli olarak duruşmalara katılmak istediğini ve SEGBİS yöntemine katılmak istemediğini belirttiği halde SEGBİS sisteminin uygulanmasında, sanığın savunma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁹⁶

AYM ve AİHM, video konferans yoluyla yapılan duruşmalarda, adil yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediğini değerlendirirken, sanığın iradesinin olup olmadığı, sanığın bizzat katılmadığı duruşmalarda esaslı işlem yapıp yapılmadığı, yargılamanın hangi aşamasında olunduğu, ses ve görüntü aktarımında teknik problemler yaşanıp yaşanmadığı ve başta müdafî yardımından yararlanma hakkı olmak üzere savunma hakkına saygı duyulup duyulmadığı hususlarına dikkat etmiştir.³⁹⁷ Örneğin AİHM Marcello Viola- İtalya kararında; sanığın hazır bulunmasıyla ortaya çıkabilecek kargaşanın ve suçun önlenmesi, mağdur ve tanıkların yaşam, özgürlük ve güvenlik haklarının korunması ve adli işlemleri makul sürede yapılması amacıyla, sanığın video konferans usulüyle duruşmaya katılmasında meşru bir amaç güdüldüğüne karar verilmiştir.³⁹⁸ Bu doğrultuda amacın meşru olması halinde, sanığın savunma hakkına saygı duyulup duyulmadığı incelenmiştir. Sanığa duruşma salonundakileri görebilme ve duyabilme imkanı sağlanması, teknik aksaklıklar yaşanmaması, sanığın avukatıyla üçüncü kişiler tarafından dinlenilmeden görüşebilmesi, sanığın konferans yöntemiyle katılımının

³⁹⁶ Yargıtay 16. CD, KT: 15.2.2016, 2015/8703-E, 2016/749-K. sayılı kararı "Yargılandığı suçtan dolayı mahkemenin yargı çevresi dışındaki bir cezaevinde tutuklu olup 27.02.2014 tarihli oturumda bizzat duruşmada hazır bulundurularak, 05.09.2014 tarihli oturumda da sesli ve görüntülü iletişim tekniği kullanılarak sorgusu yapılan, ancak SEGBİS ile alınan sorgusu sırasında ve değişik tarihlerde sunduğu yazılı dilekçeleri ile, duruşmalara bizzat katılmak istediğini belirten sanığın, CMK'nın 196/5. maddesi hükmü gereğince; duruşmada hazır bulundurulmamasının dayanağı olan zorunlu nedenler karar yerinde gösterilmeden yokluğunda yargılamaya yapılarak hükmün tefhim edilmesi suretiyle savunma hakkının kısıtlanması, Kanuna aykırı[dır.]" şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 06.08.2025.

³⁹⁷ Ersan ŞEN ve Erkan DUYMAZ (2024), SEGBİS'in Genel Uygulamaya Dönüşmesi Sorunu ve AYM'nin Tutumu, <https://sen.av.tr/lang/makale/segbisin-genel-uygulamaya-donusmesi-sorunu-ve-aymnin-tutumu>, ET. 09.04.2025.

³⁹⁸ AİHM, Marcello Viola V. İtalya Davası, B.NO: 45106/04, KT: 5.10.2006, parag. 72. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57850>, ET. 03.06.2025.

sağlanmasında savunmanın diğer taraflara nazaran ciddi bir şekilde dezavantajlı bir konuma düşürülmediği dikkate alındığında adil yargılanma hakkının ihlal edilmediğine karar verilmiştir.³⁹⁹

AIHM, sanığın duruşmaya video konferans sistemiyle katılmasında, savunma hakkının ihlal edilmemesi için sanığın müdafisiyle birebir iletişim kurabilme imkanının olmasını dikkate almıştır. Ancak ülkemizdeki uygulamada, sanık SEGBİS aracılığıyla duruşmaya katıldığında yahut müdafî SEGBİS ile duruşmaya katıldığında, sanık ve müdafinin birebir iletişim kurmadığı gibi, sanığın müdafisiyle birebir iletişim kurmasına imkan tanıyan hukuki düzenleme bulunmamaktadır.⁴⁰⁰ Bu durum sanığın müdafî yardımından yararlanma ve savunma yapmak için gerekli kolaylığa sahip olma hakkını ihlal etmektedir.

Anayasa Mahkemesi konuya dair ilgili kararlarında hak ihlalinin olup olmadığı incelemesi yaparken kanunilik, meşru amaç ve ölçülülük ilkesi çerçevesinde değerlendirmiştir. Ölçülülük ilkesi elverişlilik, gereklilik ve orantılılık olarak üç başlıkta değerlendirmiştir. Dolayısıyla sanığın fiziki olarak duruşmada hazır olması yerine SEGBİS aracılığıyla dinlenmesinin; kanuna uygun, meşru amaç doğrultusunda, sanığın SEGBİS ile duruşmaya katılmasının elverişli, gerekli ve orantılı olması halinde uygulanmasının gerektiğini belirtmiştir.⁴⁰¹

SEGBİS uygulamasının genel uygulamaya dönüşmesi, tutuklu veya hükümlülerin güvenlik veya ulaşım zorluğu gibi gerekçelerle duruşmada hazır edilmeyip SEGBİS usulünün uygulanması, başta adil yargılanma hakkı olmak üzere savunma, delillere ulaşma ve tartışabilme haklarını sınırlamaktadır.⁴⁰²

Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı en temel haklarından biri olsa da mutlak bir hak değildir. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkıyla elde etmiş olduğu imkanlar sağlanabildiğinde video konferans sistemine başvurulmalıdır. Dolayısıyla duruşmada bizzat hazır bulunarak sanığa tanınan, yargılama sürecini takip etme, dinlenen kişileri görebilme, duruşmada sarf edilen ifadelerden haberdar olma imkanının; ayrıca sanığın da mahkemece ve duruşmada dinlenen kişilerce

³⁹⁹ AIHM, Marcello Viola V. İtalya parag. 73, 74, 75, 76.

⁴⁰⁰ Fahri Gökçen TANER ve Akif YILDIRIM (2021), agm. ss. 275.

⁴⁰¹ Anayasa Mahkemesi, *Emrah Yayla*, KT: 6.2.2020, B. NO: 2017/38732, parag. 65-82. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

⁴⁰² Burak ATEŞ (2022), agm. ss. 472.

görölüp duyulması imkanının, video konferans sistemiyle gerçekleşen duruşmalarda da sağlanması gerekecektir.⁴⁰³

Kanaatimizce, ceza muhakemesinde zaman ve ekonomik anlamda kayıp yaşanmasını engellemek, özellikle sanığın yaşam ve vücut bütünlüğünü korumak, sanığın duruşmada hazır bulunmasıyla meydana gelebilecek kargaşayı önlemek amacıyla video konferans sistemi kullanılabilmelidir. Ancak video konferans sisteminin uygulanabilmesi için zorunluluk halinin olmalı ve sanığın savunma hakkına saygılı duyulmalıdır. Uygulamada genel geçer sebeplerle SEGBİS uygulamasına gidilmesi, sanığın bizzat hazır bulunma iradesinin dikkate alınmaması, sanığa müdafisiyle birebir iletişim kurma imkanı tanınmaması, özellikle birden fazla sanıklı davalarda SEGBİS ile duruşmaya katılan sanıkların sesinin kısılması dolayısıyla istediği zaman söz alamaması, SEGBİS aracılığıyla duruşmaya katılan sanığın veya müdafinin duruşma zaptını görememesi, teknik anlamda yeterli donanımına sahip olunamaması başta savunma hakkı olmak üzere sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını ihlal edecektir. Duruşmada hazır bulunma hakkı, tek başına bizzat duruşmada hazır bulunmakla kısıtlı olmayıp, duruşmayı takip edebilme ve dahil olabilme hakkını da sağladığından, SEGBİS uygulamasındaki aksaklıklar, sanığın sesinin kısılmasıyla istediğinde söz alamaması, müdafisiyle birebir iletişim kuramaması, duruşma zaptını takip edememesi sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını ihlal edecektir.

Neticede uygulamadaki aksaklıklar ve sanığın savunma hakkını güvence altına alan hukuki normlardaki eksiklikler giderilmemişse, mahkemece zorunluluk halinin varlığına karar verilse dahi sanık ısrarla duruşmada bizzat hazır bulunmak istiyorsa ve davaya ilişkin esaslı işlemler yapılacaksa sanık duruşmada bizzat hazır bulundurulmalıdır.

2.1.3.3.4. Hastalık, Disiplin Önlemi veya Zorunlu Diğer Haller

CMK m. 196/5'e göre hastalık, disiplin önlemi ya da zorunlu haller nedeni ile yargı çevresi dışındaki bir hastane veya tutukevine nakledilen sanığın, daha önce

⁴⁰³ Fahri Gökçen TANER ve Akif YILDIRIM (2021), agm. ss. 249.

sorgusunun yapılmış olması şartıyla, duruşmada hazır bulunmasına gerek olmayan oturumlar için sanığın duruşmaya getirilmemesine mahkemece karar verilebilir.⁴⁰⁴

Madde hükmüne göre sanığın yokluğunda duruşmanın devam edebilmesi için *ilk olarak* sanığın daha önce sorgusunun yapılmış olmalıdır.⁴⁰⁵ Sanığın sorgusunun yapılmış olması, sanığı duruşmadan bağışık tutmaya yeterli olmamalı ayrıca sanığın iradesi de aranmalıdır.⁴⁰⁶ Ancak m. 196/5' e göre bu halde sanığın talebi olmaksızın, hakim re'sen sanığı duruşmadan varestede tutma kararı verebilecektir. Zorunlu nedenlerle sanığın duruşmadan varestede tutulmasına *zorunlu varestelik* denmiştir.⁴⁰⁷ Yapılan muhakeme sonucu cezai yaptırıma maruz kalma ihtimali olan sanığın, bağışık tutulma iradesi veya talebi olmadan duruşmadan bağışık tutulması, duruşmada hazır bulunma talebi varken duruşmada hazır bulundurulmaması, duruşmada bulunarak hakkındaki isnatlara cevap vermesini engelleyecek ve sanığın muhakemeye etki edememesine sebep olacaktır. Bu şekli ile duruşmada hazır bulunmak isteyen sanığın duruşmadan bağışık tutulması, adil yargılanma hakkını ihlal edecek ve savunma hakkını zedeleyecektir.⁴⁰⁸ Sanığa duruşmadan varestede tutulma hakkının hatırlatılmaması ve varestede tutulma beyanı olmayan sanığın yokluğunda duruşmanın yapılarak hüküm kurulması savunma hakkını kısıtlayacaktır.⁴⁰⁹

⁴⁰⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 817, 818; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 59.

⁴⁰⁵ Yargıtay 18. CD, KT: 26.10.2016, 2016/14352-E., 2016/16694-K. sayılı kararı "*Vicdani kanının olduğu duruşma sürecini yansıtan tutanaklar belgeler, gerekçe içeriğine göre ve hüküm tarihinde yargılamanın yapıldığı mahkemenin adli yargı çevresi dışındaki bir ceza infaz kurumunda bulunan sanığın, öncesinde savunmasının alınmış olması nedeniyle CMK'nın 196/5. maddesindeki düzenlemeye de uygun olarak yokluğunda duruşmaya devam edilerek esas hakkında karar verilmesinin sanığın savunma hakkının kısıtlanması olarak değerlendirilemeyeceği anlaşılmakla tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmeyerek yapılan incelemede*" şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 04.08.2025.

⁴⁰⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 131, 132.

⁴⁰⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 818.

⁴⁰⁸ Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 526; Yargıtay 18. CD, KT: 14.12.2016, 2015/20240-E., 2016/19210-K. sayılı kararı "*Yargılamanın yapıldığı yargı çevresi dışındaki cezaevinde başka suçtan hükümlü bulunan sanığın, duruşmalara katılma talebine ilişkin dilekçe göndermiş olmasına rağmen, CMK'nın 196/5. maddesine aykırı biçimde yokluğunda yargılamaya devamla hüküm kurularak savunma hakkının kısıtlanması*" şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.08.2025.

⁴⁰⁹ Yargıtay 6. CD, KT:14.01.2025, 2023/1634 E., 2025/478 K. sayılı kararı "... Açık Ceza İnfaz Kurumunda başka suçtan hükümlü bulunduğu anlaşılan suça sürüklenen çocuk ...'un duruşmalardan varestede tutulma hakkının hatırlatılmadığı ve varestede tutulma konusunda bir beyanın olmaması karşısında, 5271 sayılı Kanun'un 193/1 ve 196/5. maddelerine aykırı olarak, son oturumda hazır bulundurulmadan yokluğunda yargılamaya devam edilip mahkûmiyetine karar verilmesi suretiyle savunma hakkının kısıtlanması hukuka aykırı bulunmuştur." şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.08.2025.

İkinci olarak sorgusu daha önce yapılan sanık, disiplin önlemi ya da zorunlu haller nedeniyle yargı çevresi dışındaki bir hastane veya tutukevine nakledilmiş olmalıdır. Madde metnindeki “*Zorunlu haller*” ibaresine örnekler verilebilir. Ancak ibarenin açık uçlu ve muğlak olması, maddenin uygulanmasında keyfiliğe neden olabilecek ve sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını zedeleyici nitelikte olabilecektir.⁴¹⁰ CMK m. 196/5’e göre sanığın yokluğunda duruşmanın yapılması için sanığın yargı çevresi dışındaki hastane veya tutukevinde bulunması gerekecektir. Aksi halde hükümlü ya da tutuklu aynı yargı çevresindeki tutukevi ya da ceza evinde bulunuyorsa, duruşma sanığın yokluğunda devam etmeyecektir.⁴¹¹

Üçüncü olarak sanığın duruşmaya gelmesine mahkemece gerek görülmemelidir. Diğer şartların da sağlandığı halde mahkemece sanığın yokluğunda duruşmaya devam edilmesine karar verilebilir. CMK m. 196/5’ e göre sanığın yokluğunda duruşmaya devam eden mahkemenin, sanığın duruşmaya gelmesine gerek görmediğine ilişkin karar vermiş olmalıdır.⁴¹²

Madde metninde “*zorunlu haller*” ve “*hazır bulundurulmasına gerek görülmeyen*” şeklinde ifadelerin kullanılması, uygulamada keyfiliğe yol açabilecektir. Kanaatimizce, hastalık, disiplin önlemi ya da zorunlu haller nedeni ile yargı çevresi dışındaki bir hastane veya tutukevine nakledilen, daha önce sorgusu yapılmış olan sanığın yokluğunda duruşma yapmak yerine, sanığın SEGBİS aracılığıyla duruşmaya katılması sağlanmalı, sanığın bu husustaki iradesi de dikkate alınmalıdır.

⁴¹⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 131, 132.

⁴¹¹ Yargıtay 17. CD, KT: 21.06.2016, 2015/10999-E., 2016/9260-K. sayılı kararı “*UYAP sorgulamasında, sanık ...'ın, 27.04.2011 tarihli karar oturumunda aynı yargı çevresi içinde bulunan... Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda başka suçtan tutuklu olarak bulunduğu anlaşılmaması karşısında, duruşmadan bağışık tutulmak isteyip istemediği kendisine sorulmayan ve hakkında hazır bulundurulmasına gerek görülmediği yolunda her hangi bir karar da verilmeyen sanığın, 5271 sayılı CMK'nın 193/1 ve 196/5. maddelerine aykırı olarak, duruşmada hazır edilmeyerek yokluğunda yargılamaya devam edilip hükümlülüğüne karar verilmesi suretiyle savunma hakkının kısıtlanması*” şeklindedir. Bnzr. Yargıtay 13. CD, KT: 28.3.2016, 2015/1181-E., 2016/5310-K.; Yargıtay 17. CD, KT:21.06.2016 2015/10252-E., 2016/9282-K. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 04.08.2025.

⁴¹² Yargıtay 12. CD, KT: 23.5.2024, 2021/5019-E., 2024/2598-K. sayılı kararı “*Kararın tefhim edildiği tarihte Ceza İnfaz Kurumunda başka bir suçtan hükümlü olduğu anlaşılan savunmasının, tespit edildiği 01.06.2016 tarihli duruşmada bağışık tutulmaya yönelik talebi bulunmayan ve duruşmaya getirilmesine gerek olmadığına ilişkin hakkında herhangi bir karar verilmeyen sanığın yokluğunda yargılamaya devamla mahkumiyetine karar verilmesi suretiyle CMK'nın 196/5. maddesine aykırı davranılarak savunma hakkının kısıtlanması, Hukuka aykırı olup,*” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.08.2025.

2.1.3.4. Sanığın Duruşmadan Çıkarılabileceği Haller

CMK m. 200 ve m. 204'e göre sanığın duruşmadan çıkarılabileceği haller iki başlık altında düzenlenmiştir. Sanığın sorgu sırasında duruşmadan çıkarılması ve duruşmanın düzenli yürütmesini tehlikeye sokacağının anlaşılması sebebiyle çıkarılması şeklinde sanığın duruşmadan çıkarılacağı haller düzenlenmiştir.

2.1.3.4.1. Suç Ortak veya Tanıkların Dinlenmesi İçin Sanığın Çıkarılması

Muhakeme konusu olaya ilişkin beş duyusu ile bilgi sahibi olan ve muhakemenin tarafı olmayan kişi tanıktır. Bu kişinin olaya ilişkin beyanları da tanık beyanlarıdır. Tanık beyanının muhakeme konusu olaya olan yakınlığı arttıkça değeri de artacaktır. Tanık beyanı en çok başvurulacak delil olsa da tanıkların insan olduğu dikkate alındığında, tanık beyanlarının her zaman doğruyu yansıtamayacağı ortadadır. Tanık, isteyerek ya da istemeyerek gerçeğe aykırı beyanda bulunmuş olabilir. Örneğin olaya ilişkin bazı detayları unutabilir, yanlış hatırlıyor olabilir, korkusundan yahut bilerek yalan beyanda bulunmuş olabilir. Bu durum kanun koyucu tarafından da dikkate alınmış ve tanıklıktan çekilme, yalan beyanı suç sayma, tarafları yüz yüze getirme gibi düzenlemeler yapmıştır.⁴¹³ Kanun koyuncunun bu hususta almış olduğu önlemlerden bir diğeri de CMK m. 200'e göre tanığın sorgusu sırasında sanığın duruşmadan çıkarılmasıdır.

CMK m. 200'e göre suç ortaklarından birinin veya bir tanığın, duruşmada sanık ile yüz yüze olduğu halde sanığın yüzüne karşı gerçekleri söyleyemeyeceği endişesi varsa mahkeme sorgu sırasında sanığı duruşmadan çıkarmaya karar verebilir. Sanık duruşmaya tekrar geldiğinde, tanığın ya da suç ortağın beyanlarına ilişkin tutanak okunur ve gerekirse içeriği anlatılır.⁴¹⁴

Tanık dinlenirken sanığın duruşmadan çıkarılabilmesi için sanık dışarı çıkarılmadığında, tanığın doğruları söyleyemeyeceği yönünde esaslı bir endişe olmalı, sanığın dışarı çıkarılması zorunlu ve kaçınılmaz olmalıdır.⁴¹⁵ Kanun koyucunun madde metnini “*gerçeğin söylenmeyeceği endişesi*” odaklı düzenlemesi doktrinde eleştirilmiştir. Tanığın eksik cevap vermesi veya gerçek dışı beyanda bulunması

⁴¹³ Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 208-210.

⁴¹⁴ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 59, 60; Hakan KARAKEHYA (2024), age. ss. 528; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 818; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 233.

⁴¹⁵ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 818.

hallerinin düzenlenmeyip, sadece gerçeğin söylenmeyeceği endişesinin düzenlenmesi hatalı bulunmuştur.⁴¹⁶

Sanık sadece bir sorunun cevaplanması için çıkarılabileceği gibi tüm oturum boyunca da dışarı çıkarılabilecektir. Sanığın duruşmadan çıkarılmasına ilişkin kararın yazılı şekilde mi yoksa sözlü şekilde mi vereceği konusunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre hakim yazılı karar verebileceği gibi sözlü şekilde de sanığı duruşmadan çıkarabilir.⁴¹⁷ Diğer bir görüşe göre kanun metninde açıkça “*mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir*” yazdığından, sanığın duruşmadan dışarı çıkarılabilmesi için mahkemenin bu yönde yazılı karar vermesi gerekecektir.⁴¹⁸

CMK m. 47/2’ye göre tanıklığın konusunun devlet sırrı olması halinde tanık, sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zabıt kâtibi dahi olmaksızın dinlenir. Hâkim veya mahkeme başkanı, bu tanık açıklamalarından, sadece isnat edilen suçlu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgileri tutanağa kaydettirir.⁴¹⁹ O halde devlet sırrı niteliğinde bilgiyi içeren tanıklıklarda sanık duruşmadan çıkarılabilecektir. Yukarıda bahsettiğimiz sanığın yokluğu hallerine nazaran sanığın talebi olmaksızın sanığın duruşmadan çıkarılması söz konusudur. Bu durumda ceza muhakemesinin maddi gerçeğin araştırılması amacı sanığın duruşmada hazır bulunma hakkından üstün tutulmuştur.⁴²⁰

Kanun koyucu sadece tanığın dinlenmesinde değil, suç ortağının sorgusunda da sanık ile yüz yüze olan suç ortağının gerçekleri anlatmayacağı endişesi varsa sanığın duruşmadan çıkarılabileceğini düzenlemiştir.⁴²¹ Ancak suç ortaklarının gerçeği söyleme yükümlülüğü olmadığı dikkate alındığında, madde metnine dahil edilmesi doktrinde eleştirilmiştir.⁴²² Konuya ilişkin bir başka husus ise duruşmada hazır bulunma hakkının istisnasına yönelik olan maddenin çok geniş şekilde

⁴¹⁶ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1610.

⁴¹⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 819.

⁴¹⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 132; Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1569, 1570.

⁴¹⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 503.

⁴²⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 131, 132.

⁴²¹ Yargıtay CGK, KT:22.10.2013, 2012/1586-E., 2013/425-K. sayılı kararı “*Sanık K1 ile K2’in evli oldukları ... Sanık K1 ... 15.06.2010 ... suçlamayla ilgili açıklamalarda bulunduğu...15.06.2010 tarihli oturumda talebi üzerine CMK’nun 200. maddesi uyarınca diğer sanığın dışarı çıkarılmasından sonra; kocası diğer sanık K2’in kendisini ve ailesini öldürmekle tehdit ettiğini, bu nedenle işin içine K10’ı kattığını,... K2’in bu celse anlatıklarını bilmesini istemediğini, zira kendisinden çok korktuğunu, zarar verebileceğini düşündüğünü söylediği*” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.08.2025.

⁴²² Uğur ERSOY (2024), age. ss. 234.

düzenlenmiş olmasıdır. Zira bu durumda suç ortağı olan sanık, sanık sıfatı ile değil, tanık sıfatıyla sorgulanmalı ve CMK m. 52 ile birlikte yorumlanmalıdır. Uygulamada m. 200/1'e dayanarak, etkin pişmanlıktan yararlanan sanıklar dinlenirken, etkin pişmanlıkta bulunmayan diğer tutuklu veya adli kontrol altına olan sanıkların duruşmadan çıkarılmasına yönelik kararlar verilmektedir. Bu durumda dinlenen sanıklar CMK m. 50 uyarınca yeminsiz dinlenen tanıklardan olmalıdır ve hakkında suç isnadı olan sanık, savunma hakkı ve çelişmeli yargılama ilkesi gereğince haklarında ifade veren diğer sanıkların ifadelerini dinleyip, soru sorabilmelidir. Ancak mahkemece hiçbir ayırım yapmaksızın etkin pişmanlıktan yararlanmayan tutuklu ve adli kontrol altındaki sanıkların duruşmadan çıkarılması doğru bulunmamıştır.⁴²³

CMK m. 58/3' göre tanığın, duruşmada hazır bulunanların huzurunda dinlenmesi, tanık için ağır bir tehlike teşkil ediyorsa ve bu tehlike başka türlü önlenemiyorsa ya da maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından tehlike oluşturacaksa; hâkim, hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan da tanığı dinleyebilecektir. Bu hükme göre tanığın dinlenmesi sırasında ses ve görüntülü aktarma yapılabilecektir.⁴²⁴ CMK m. 58'e göre tanıkların korunması için duruşmada hazır bulunan sanık duruşmadan çıkarılabilecek başka bir yere alınabilecektir.⁴²⁵ Ancak bu durumda sanığın duruşmadan çıkarılması yerine, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olanlarla birlikte aynı yerde olan hakim tarafından, başka bir yerde bulunan tanığın ifadesi ses ve görüntü nakli suretiyle alınabilecektir.⁴²⁶

CMK m. 200/2'ye göre duruşmadan çıkarılan sanık tekrar getirildiğinde, tutanaklar okunur ve gerektiğinde içeriği anlatılır.⁴²⁷ Sanığın duruşmadan çıkarılmasıyla kısıtlanan savunma hakkı, ihlal edilen, alenilik, sözlülük, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri kısmen de olsa telafi edilmeye çalışılmıştır.

CMK m. 204'e göre sanığın duruşmadan çıkarılması halinde sanığa zorunlu olarak müdafî görevlendirileceği düzenlenmişken, m. 200'e göre sanığın duruşmadan çıkarılması halinde müdafî görevlendirilip görevlendirilmeyeceği düzenlenmemiştir. Bu durumda 204 üncü maddedeki hüküm kıyasen uygulanmalı ve sanığın madde 200'e göre duruşmadan çıkarıldığı halde de sanığa müdafî görevlendirilmelidir. Bu

⁴²³ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1610, 1611.

⁴²⁴ Olgun DEĞİRMENCİ (2009), "Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 83, ss. 101.

⁴²⁵ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1612.

⁴²⁶ Olgun DEĞİRMENCİ (2009), agm. ss. 101.

⁴²⁷ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1610.

sayede sanık sorgu sırasında duruşmadan çıkarılsa dahi müdafîye, tanığa doğrudan soru sorma imkanı tanınmış olacaktır.⁴²⁸

Maddeye ilişkin bir başka mesele ise sanığın iradesi aranmadan, duruşmadan çıkarılmasının hakimın takdirine bırakılmasıdır. Esas olanın sanığın kendi iradesiyle duruşmada hazır bulunmaması olduğunu belirtmiştik. Ancak kanun koyucu bu halde de sanığın iradesine değil hakimın takdirine önem vermiştir. Ayrıca sanığın duruşmadan çıkarılmasına karar verildiğinde, sanık duruşmadan çıkmak istemez ise CMK m. 203'e göre disiplin hapsine mi karar verileceği yoksa başka bir çözüm yoluna mı gidileceği hususu düzenlenmemiş, sanığın duruşmada hazır bulunmayı isteme iradesi göz ardı edilmiştir.

2.1.3.4.2. Duruşmanın Düzenli Olarak Yürütülmesini Tehlikeye Sokacağıın Anlaşılması

CMK m. 203'e göre duruşmanın düzeni mahkeme başkanı yahut hakim tarafından sağlanır. Mahkeme başkanı veya hakim, savunma hakkının kullanılmasını engellemek şartıyla duruşmanın düzenini bozan kişinin duruşmadan çıkarılmasını emreder. Kişi dışarı çıkarılmasına direnç gösterirse ve karışıklık çıkmasına neden olursa; avukatlar hariç olmak üzere bu kişi hakkında, dört güne kadar disiplin hapsine derhal karar verilebilir. Çocuklar için disiplin hapsi uygulanamaz.⁴²⁹

CMK m. 203' ün sanıklar açısından uygulanma usulü CMK m. 204'te düzenlenmiştir. CMK m. 204'e göre duruşmada hazır bulunan sanığın, davranışlarıyla duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşıldığında, sanık duruşma salonundan çıkarılır. Mahkemece, dosyanın durumuna göre sanığın duruşmada hazır bulunmasının savunması için zorunlu olmadığı görülürse; mahkeme sanığın yokluğunda oturumu sürdürür ve bitirir. Ancak bu halde sanığın duruşma salonundan çıkarılması durumunda mahkeme barodan zorunlu müdafî görevlendirilmesini talep eder. Duruşmaya geri alınan tanığa, yokluğunda yapılan işlemler açıklanır.⁴³⁰

⁴²⁸ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 108, 109.

⁴²⁹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 60; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 349.

⁴³⁰ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 108; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 60; Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 118; Hakan KARAKEHYA (2024), age.

CMK m. 204'e göre sanığın duruşmadan çıkarılabilmesi için sanığın davranışları ile duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşılmalıdır. Madde metninde “*tehlikeye sokacağı anlaşıldığından*” ifadesi kullanıldığından ötürü, duruşmanın düzenli yürütülmesinin tehlikeye gireceğine dair delil ve emareler aranmalı, tehlikeye sokacağından kuşkulanmak, sanığı duruşmadan çıkarmaya yeterli olmamalıdır. Her ne kadar hakimin, tehlikenin varlığına takdir etme ve tehlikeye dair delil ve emareleri değerlendirmeye yetkisi olsa da; tehlikeye dair olgular tespit edildiğinde, hakim sanığı duruşmadan çıkarmaya mecburdur. Bu hususta hakime takdir yetkisi tanınmamıştır.⁴³¹ Tehlikenin varlığına dair hakime takdir etkisi verilmişken, tehlikeye sokacağının anlaşılması halinde sanığın dışarı çıkarılmasında hakime takdir yetkisi verilmemesi, uygulamada keyfiliğe yahut hak ihlallerine yol açabilecek niteliktedir. Kanaatimizce sanığın duruşmadan çıkarılıp çıkarılmayacağı hususunda hakime takdir yetkisi verilmeli ve sanığın hangi davranışının ne gibi tehlikelere yol açacağı sanığın duruşmadan çıkarıldığı oturumun duruşma zaptına yazılmalıdır.

Mahkeme, duruşma salonundan çıkarılan sanığın, tekrardan duruşmada hazır bulunmasını, dosyanın durumuna göre kendisini savunması için zorunlu görmezse oturumu sanığın yokluğunda devam ettirip bitirebilir. Bu düzenleme uygulamada sanığın savunma hakkını kısıtlayıcı şekilde kullanılmamalıdır. Dolayısıyla sanığın duruşmadan çıkarılması için tespit edilen tehlikeye ilişkin delil ve emarelerin çok dikkatli şekilde değerlendirilmesi gerekecektir.⁴³²

Duruşma salonundan çıkarılan sanığın müdafisi yoksa mahkeme sanığa müdafî görevlendirilmesini ister. Sanığa müdafî görevlendirilmesi ile amaçlanan, duruşmadan çıkarılan sanığın başta savunma hakkı olmak üzere diğer haklarını korumak ve silahların eşitliği ilkesini sağlamaktır.⁴³³

ss. 527; Nevzat TOROSLU ve Metin FEYZİOĞLU (2023), age. ss. 349, 350; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 234.

⁴³¹ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1622.

⁴³² Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1622.

⁴³³ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 1622; Yargıtay 18. CD, KT: 31.10.2018, 2016/12725-E., 2018/14123-K. sayılı kararı “*Somut olayda, sanığın Antalya L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda hükümlü olarak bulunması nedeniyle savunmasının SEGBİS yoluyla alınmak istendiğinde, taşkın hareketleri sebebiyle iletişimin sonlandırıldığı, bir sonraki celsede ise sanığın savunması alınmadan karar verildiğinin anlaşılması karşısında, öncelikle sanığın sonraki celseye davet edilmesi ancak duruşmanın düzeni için ciddi bir tehlike oluşturacak ise öncelikle sanığa barodan müdafî atanması zorunluluğuna uyulmadan savunma hakkının kısıtlanması, Kanuna aykırı ve sanık ...'in temyiz nedenleri yerinde görüldüğünden, tebliğnameye uygun olarak, başkaca yönleri incelenmeksizin HÜKÜMLERİN BOZULMASINA,*” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 07.08.2025.

2.1.3.5. Yargıtay'ın Bozma Kararı Üzerine Davaya Yeniden Bakılması Aşamasında Sanığa Tebligat Yapılamaması veya Sanığın Davete Rağmen Gelmemesi Halinde Duruşmanın Sanığın Yokluğunda Yapılması

CMK m. 307/1'e göre Yargıtay'ca yapılan temyiz incelemesi sonucunda hükmün bozulması ile CMK m. 304'e göre kararı ilgili mahkemesine gönderilir ve bu mahkeme davaya yeniden bakılır. Verilen bozma kararı ardından davaya bakacak olan mahkeme ilgililere diyeceklerini soracaktır.⁴³⁴ Sanık, savunma hakkının sınırlanmaması için bozulma kararında belirtilen ve aleyhine sonuç doğuran hususlara karşı beyanda bulunabilmeli kendini savunabilmelidir.⁴³⁵

CMK m. 307/2'ye göre sanık, müdafî, katılan ve vekilinin dosyada var olan adreslerine davetiye tebliğ olunamaması veya davetiye tebliğ olunmasına rağmen duruşmaya gelmemeleri sebebiyle bozmaya karşı beyanları alınamamış olsa da duruşmaya devam edilerek dava yokluklarında bitirilebilecektir.⁴³⁶ Sanığın yokluğunda duruşma yapılabilmesi için ya sanığa davetiye tebliğ olunamamış ya da tebliğ edilmiş olsa dahi duruşmaya katılmamış olması gerekir.⁴³⁷ Yargıtay ise bozma kararı sonrasında, bozma ilamının ve duruşma gününün sanığa tebliğ olunacağına; bozma ilamının ve duruşma gününün sanığa tebliğ edilmemesinin hukuka aykırılık oluşturduğuna karar vermiştir.⁴³⁸

Kanun koyucu sanığın yokluğunda duruşmanın yapılacağı bu hale istisna getirmiş, CMK m. 307/2'nin devamında sanık hakkında verilecek ceza, bozmaya konu olan cezadan daha ağır ise her hâlde dinlenmesi gerektiğini düzenlenmiştir.⁴³⁹

⁴³⁴ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2317.

⁴³⁵ Yargıtay CGK, KT:29.11.2005, 2005/117-E., 2005/152-K. sayılı kararı "5271 sayılı Yasanın 307. maddesi uyarınca sanıklardan bozmaya karşı diyeceklerinin sorulması zorunludur. Böylece sanıklara bozma kararında belirtilen ve aleyhlerinde sonuç doğuracak olan hususlarda açıklamada bulunma, bozma kararını tartışma ya da gerekli görülen hallerde savunma yapma ve savunmalarını doğrulayacak kanıt sunma olanağı tanınmalıdır. Bu hüküm, savunma hakkının kısıtlanamayacağı ilkesine dayanmakta olup, uygulamasında zorunluluk bulunan buyurucu kurallardandır." şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.08.2025.

⁴³⁶ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2317.

⁴³⁷ Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 606, 607.

⁴³⁸ Yargıtay CGK, KT: 18.10.2023, 2023/117-E., 2023/541-K. sayılı kararı "Yerel Mahkemece verilen direnme kararına konu hükmün, duruşma günü belirlenerek bozma ilamı ve duruşma günü sanığa tebliğ olunmadan ve aleyhe olan bozma kararına karşı sanığın beyanı alınmadan yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması isabetsizliğinden diğer yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmelidir." şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.08.2025.

⁴³⁹ Kanun koyucunun bu tutumu doktrinde, bozmaya konu cezadan daha ağır veya daha hafif ceza verileceğine bakılmaksızın, hafif ceza verileceği hallerde de sanığın savunma hakkına saygı duyarak, sanığın dinlenilmesi gerektiği şeklinde eleştirilmiştir. Ersan ŞEN ve Tamer Berk BAYRAKLI (2023), *Bozma Sonrası Davaya Yeniden Bakacak Mahkemenin Sanığı Dinlemesi*, <https://sen.av.tr/tr/makale/bozma-sonrasi-davaya-yeniden-bakacak-mahkemenin-sanigi-dinlemesi>, ET. 30.10.2025.

Bu düzenleme lehe bozma ile ilgilidir ve kararın aleyhe bozulması halinde söz konusu olacaktır. Şöyle ki; CMK m. 307/5'e göre karar sanık lehine temyiz edilmişse, bozmanın arkasından verilecek olan ceza daha önceki cezadan daha ağır olamayacaktır. Dolayısıyla maddenin ikinci fıkrasının son cümlesi, kararın aleyhe bozulduğu hallerde uygulanabilecektir. Eğer ki karar sanık hakkında lehe bozulmuşsa, davaya bakacak yeni mahkemece usulüne uygun davetiye gönderilmesine rağmen, sanık veya diğer ilgililer duruşmaya katılmazsa duruşma yokluğunda devam edecektir. Karar aleyhe bozulmuş ise sanık duruşmada dinlenmek zorundadır.⁴⁴⁰ Yargıtay İçtihatları da bu görüş benimsenmiştir. Sanığa bozma kararında belirtilen ve aleyhinde sonuç doğuracak olan hususlarda beyanda bulunma, kendisini savunma ve bu konudaki delillerini sunma imkanı tanınmalıdır.⁴⁴¹

Yargıtay'ın bozma kararının ardından davaya bakacak mahkeme, daha önceki kararın doğru olduğundan bahisle direnme kararı verebilir.⁴⁴² Konumuz bağlamında sanık hakkındaki beraat hükmünde direniliyor olsa dahi sanığın savunmasının alınması gerektiğine Yargıtay'ca karar verilmiştir.⁴⁴³ Ancak Yargıtay'ın bu tutumu

⁴⁴⁰ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 280, 281.

⁴⁴¹ Yargıtay CGK, KT: 17.3.2015, 2014/83-E., 2015/51-K. sayılı kararı "1412 sayılı CMUK'nun 5320 sayılı Kanunun 8. maddesi uyarınca halen yürürlükte bulunan 326/2. maddesine göre, hükmün aleyhe bozulması halinde davaya yeniden bakacak mahkemece, sanıktan bozmaya karşı diyeceğinin sorulması zorunlu olup aynı kurala 5271 sayılı CMK'nun 307/2. maddesinde de yer verilmiştir. Bu kanun hükümleri uyarınca sanığa, bozmada belirtilen ve aleyhinde sonuç doğuracak olan hususlarda beyanda bulunma, kendisini savunma ve bu konudaki delillerini sunma imkanı tanınmalıdır. Bu düzenleme, savunma hakkının sınırlanamayacağı ilkesine dayandığından, uyulmasında zorunluluk bulunan emredici kurallardandır. Bu açıklamalar ışığında önsoruna ilişkin olarak yapılan değerlendirmede; Yerel mahkeme hükmünün Özel Daire tarafından aleyhlerine bozulması nedeniyle bozmaya karşı sanıkların beyanlarının alınması gerektiği gözetilmeden, yargılamaya devam olunarak yokluklarında direnme kararı verilmesi 1412 sayılı CMUK'nun 5320 sayılı Kanunun 8. maddesi uyarınca halen yürürlükte bulunan 326/2. maddesine aykırıdır. Bu itibarla, yerel mahkeme direnme hükmünün, aleyhe olan bozmaya karşı sanıkların beyanları alınmadan yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması isabetsizliğinden sair yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmelidir." şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 04.08.2025.

⁴⁴² Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 609.

⁴⁴³ Yargıtay CGK, KT: 8.11.2018, 2017/580-E., 2018/516-K. sayılı kararı "5271 sayılı CMK'nun 307/2. maddesinde de yer verilmiş olup anılan bu kanun hükümleri uyarınca sanığa, bozmada belirtilen ve aleyhinde sonuç doğurabilecek olan hususlarda beyanda bulunma, kendisini savunma ve bu konudaki delillerini sunma imkânı tanınmalıdır. Bu düzenleme, savunma hakkının sınırlanamayacağı ilkesine dayandığından, uyulmasında zorunluluk bulunan emredici kurallardandır. Bu zorunluluk beraat hükmünde direnilmesi hâlinde de geçerlidir. Zira Ceza Genel Kurulunca yapılacak inceleme sonucunda Özel Dairenin aleyhe bozması isabetli bulunup yerel mahkeme hükmünün bozulması mümkündür. 1412 sayılı CMUK'un 5320 sayılı Kanun'un 8. maddesi uyarınca karar tarihi itibarıyla uygulanması gereken 326/3. maddesine göre ısrar üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulunca verilen kararlara uymak mecburidir. Bu durumda sanıktan aleyhe bozmaya karşı diyeceği sorulmadan beraat hükmünde direnilebileceğinin kabulü savunma hakkının kısıtlanması sonucunu doğurabilecektir. Savunma hakkı sanığın en önemli hakkı olup bu hakkın sınırlanması 1412 sayılı CMUK'un 308/8. maddesi uyarınca mutlak bozma nedenidir. Nitekim Ceza Genel Kurulunun duraksamasız uygulamaları da ısrar edilen önceki hüküm beraat dahi olsa sanıktan aleyhe bozmaya karşı diyecekleri sorulmadan direnme kararı verilemeyeceği yönündedir. Bu itibarla, Yerel

normun amacını aştığı gerekçesiyle doktrinde eleştirilmiştir. Keza karar aleyhe bozulmuş olsa dahi, yeniden inceleyen mahkemenin beraat hükmünde direnmesi halinde, sanık hakkında beraat hükmü kurulacak ve bir öncekinden daha aleyhe bir karar verilmiş olmayacaktır. Dolayısıyla beraat hükmünde direnilmesi halinde sanık hakkında daha ağır karar verilmediğinden ve hukuki durumunda değişim olmadığından sanığın yokluğunda duruşma yapılabileceği belirtilmiştir.⁴⁴⁴

Çalışmamızda, Anayasa Mahkemesinin sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilip edilmediği incelemesinde, sanığın *“hukuki durumunda ve yargılamanın sonucunda değişiklik olup olmaması”* şeklinde kriter belirlenmesine dair eleştirilere değinmiştik.⁴⁴⁵ Ceza muhakemesinde kural sanığın hazır bulunması olduğundan, istisnai haller sadece kanunda sayılan hallerden ibaret olmalıdır. Bu doğrultuda istisnai halleri düzenleyen normlarda, *“sanığın hukuki durumunda ve yargılamanın sonucunda değişiklik olup olmaması”* şeklinde istisnai hal olmadığından, *“hukuki durumunda ve yargılamanın sonucunda değişiklik olup olmaması”* şeklindeki gerekçe ile sanığın yokluğunda dava sonuçlandırılmamalıdır. Ancak kanaatimizce, CMK m. 193/2’ e göre duruşmada hazır bulunmayan sanığın daha önce savunması alınmamış olsa dahi hakkında beraat kararı verilebildiğinden ötürü bozma kararının ardından beraat karında direnilerek sanık hakkında beraat kararı kurulacaksa, bu halde de sanığın yokluğunda dava sonuçlandırılabilirdir.

2.1.3.6. Basit Yargılama Usulünün Uygulandığı Haller

Basit yargılama usulü, 7188 Sayılı Kanun ile ceza muhakemesinde yeni bir kurum olarak yer almıştır. Basit yargılama usulü, kanunda belirlenen suçlar bakımından duruşmasız yargılama yaparak yargının iş yükünü hafifletmek ve daha ağır suçların yargılanmasına daha fazla zaman ve emek ayırılmasını amaçlamaktadır.⁴⁴⁶ Basit yargılama usulü, asliye ceza mahkemesince, iddianamedeki nitelendirmeye göre adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli

Mahkemece verilen direnme kararına konu hükmün, aleyhe olan bozmaya karşı sanığın beyanı alınmadan yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması isabetsizliğinden sair yönleri incelenmeksizin bozulmasına karar verilmelidir.” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 04.08.2025.

⁴⁴⁴ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 280, 281, dipnot: 493.

⁴⁴⁵ Supra ss. 64, 65.

⁴⁴⁶ Meryem Yaren DOĞAN (2023), *Basit Yargılama Usulü*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 20, 21; Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 208.

hapis cezasını gerektiren suçlara uygulanabilecektir.⁴⁴⁷ Ancak CMK m. 175'e göre duruşma günü belirlendikten sonra basit yargılama usulüne tabi suçlardan olsa dahi basit yargılama usulü uygulanamayacak, genel hükümlere göre yargılama yapılacaktır.⁴⁴⁸

Öncelikle basit yargılama usulünün uygulanabilmesi için hakimin, basit yargılama usulünün uygulanmasını uygun bulması gerekir.⁴⁴⁹ CMK m. 251'e göre basit yargılama usulünün uygulanmasına karar verildiği hallerde, mahkemece iddianame; sanık, mağdur ve şikâyetçiye tebliğ edilir, beyan ve savunmalarını iki hafta içinde yazılı olarak bildirmeleri istenir. İlgililere gönderilen tebligatta, duruşma yapılmaksızın hüküm verilebileceği belirtilir.⁴⁵⁰ Beyan ve savunma için verilen süre dolduktan sonra duruşma yapılmadan ve Cumhuriyet savcısının görüşü alınmadan, TCK' nin 61' inci maddesi dikkate alınarak, CMK m. 223' üncü maddede belirtilen kararlardan birine hükmedilebilir.⁴⁵¹ Sanık hakkında mahkumiyet verilmesi halinde, TCK'nın 61'inci maddesi hükümleri dikkate alınarak belirlenecek olan ceza üzerinden dörtte bir oranında indirim yapılacaktır.⁴⁵²

CMK m. 252'ye göre basit yargılama usulü ile verilen karara karşı itiraz edilebilecektir. Basit yargılama sonucu verilen karara karşı süresi içinde itiraz edilmesi sonrasında yetkili mahkemece duruşma açılır ve genel hükümlere göre yargılamaya devam olunur. Açılacak duruşmaya, taraflar gelmese bile duruşma yapılır ve yokluklarında 223' üncü madde uyarınca karar verilebilir. Taraflara gönderilecek davetiyede duruşmaya katılmasalar dahi yokluklarında duruşmaya devam edileceği ve hüküm kurulabileceği bildirilir.⁴⁵³ Davetiyenin usulüne uygun şekilde tebliğ edilmemesi ve bu doğrultuda sanığın yokluğunda duruşmanın yapılması savunma hakkını kısıtlayacaktır.⁴⁵⁴

⁴⁴⁷ Gökhan TANERİ (2021), *Seri Muhakeme Usul-Şartlar-Suçlar Ve Hüküm Ve Basit Yargılama Usulü*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 267.

⁴⁴⁸ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 208; Meryem Yaren DOĞAN (2023) age. 43, 44.

⁴⁴⁹ Gökhan TANERİ (2021), age. ss. 268.

⁴⁵⁰ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2121.

⁴⁵¹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss.720; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1040.

⁴⁵² Elif ER (2021), "Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Yaşar Hukuk Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, ss. 25.

⁴⁵³ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss 1043; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 3, ss. 2127.

⁴⁵⁴ Yargıtay 1. CD, KT: 23.10.20223, 2023/4992-E., 2023/6396-K. sayılı kararı, <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 03.08.2025.

Basit yargılama usulüne ilişkin en önemli özellik duruşma yapılmadan muhakemenin yapılmasıdır.⁴⁵⁵ Dolayısıyla basit yargılama usulü ile sanığın yokluğunda duruşma yapılabilmesine ilişkin önemli düzenleme yapılmıştır. Basit yargılama usulünün uygulanacağı hallerde, hem hüküm kurulmasında hem de kurulan hükme itiraz edilmesi ile genel hükümlere göre yapılacak yargılamada, sanığın sorgusu yapılmadan, sanığın yokluğunda ve sadece yazılı beyanına dayanarak hüküm verilmesine imkan sağlanmıştır.⁴⁵⁶

Basit yargılama usulünün uygulanması ile sanığın yazılı savunması ile yetinilerek ve duruşma yapılmadan CMK m. 223'te belirlenen hükümlere karar verilebilecektir.⁴⁵⁷ Kanun koyucu mahkemeye duruşma yapma imkanı verse de mahkeme isterse tarafların 2 hafta içinde yazılı beyanını vermesini ve duruşmasız yargılama yapacağını taraflara bildirebilecektir.⁴⁵⁸ Böylesine geniş yetki, uygulama basit yargılama kapsamındaki tüm davaların duruşmasız yapılmasına neden olmaktadır.⁴⁵⁹ Doktrinde, bu durum, duruşmasız yargılamanın kabul edildiği şeklinde eleştirilmiştir.⁴⁶⁰ Duruşmasız yargılama, başta hukuk devleti ilkesi ihlal edecek; akabinde tarafların kolektif ve sözlü olarak delilleri tartışmasını, yargılamaya katkı sağlamasını engelleyecektir.⁴⁶¹ Muhakemenin duruşmasının yapılması, yazılı beyanlarla yetinilmesi, tanıkların dinlenilmemesi, muhakemenin tez, anti-tez ve sentez şeklinde yapılmasını engelleyerek maddi gerçeği ortaya çıkarmaktan uzaklaşacaktır.⁴⁶² Muhakemenin dosya üzerinden ve yazılı beyanlara dayanarak yapılması, delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesiyle de çelişecek, hakim duruşmada tartışılmamış delillere dayanarak vicdani kanaat oluşturacaktır.⁴⁶³

⁴⁵⁵ Zeki Murteza ALBAYRAK ve Ali ÇELİK (2022), *Bilimsel Görüşler, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Ve Daire Kararları Işığında Notlu – Atıflı – Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu "Öz Kitap"*, 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 760.

⁴⁵⁶ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 209, 210.

⁴⁵⁷ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 209.

⁴⁵⁸ Mahkemenin sanığa yaptığı bildirinin ardından, sanık iki hafta içinde vereceği yazılı beyanında, basit yargılama usulü ile yargılanmak istemediğini bildirdiğinde CMK m. 251/6'ya göre genel hükümlere göre yargılanma devam edilmesi gerekirken; uygulamada sanığın bu talebi dikkate alınmaksızın, sadece hakimin basit yargılama usulünü uygun görmesi esas alınarak basit yargılama usulü uygulanmaktadır. Uygulamadaki tutum sebebiyle, basit yargılama usulüyle aylar sonra verilen kararların çoğunluğuna itiraz edilmekte, itiraz üzerine genel hükümlere göre duruşma yapılmakta ve ayalar sonraya duruşma günü verilmektedir. Bu şekilde muhakeme süreci uzamakta ve basit yargılama usulünün amacıyla uyuşmayan sonuç doğurmaktadır. Hakan Abdülhamid YAVUZ (2025), "Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Usulünün Uygulamasına İlişkin İki Önemli Sorun Üzerine" *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7, ss. 385.

⁴⁵⁹ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2123.

⁴⁶⁰ Mustafa ÖZEN (2025), age. ss. 1697.

⁴⁶¹ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2123.

⁴⁶² Elif ER (2021), agm. ss. 29.

⁴⁶³ Elif ER (2021), agm. ss. 33.

Sanığın yazılı beyanın alınmasının, kanun koyucu tarafından “sorgu” şeklinde nitelendirilmesi, sorgunun mahkeme huzurunda yapılacak olması ve CMK m. 147’deki yönteme uyulması zorunluluğu dikkate alındığında doğru değildir. Yazılı beyanın sorgu sayılamayacağı dolayısıyla sanığın savunması alınmadan, hakkında yokluğunda mahkumiyet kararı verilebilmesi mümkün kılınmıştır. Bu durum CMK ile benimsenen sisteme aykırılık oluşturur.⁴⁶⁴

Basit yargılama sonucu verilen karara karşı yapılan itiraz sonrası genel hükümlere göre yargılama yapılacak olmasına rağmen, bu durumda normal muhakemeden farklı olarak sanığın sorgusu yapılmadan mahkumiyet kararı verilebilecektir.⁴⁶⁵ CMK, kural olarak sanığın yokluğunda duruşma yapılmasını ve sorgusu yapılmamış sanık hakkında mahkumiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri kararı verilemeyeceğini düzenlemişken; basit yargılama usulü ile yapılan yargılamada sanığın yokluğunda mahkumiyet de dahil 223’ üncü maddedeki hükümlere karar verebilmesi, başta adil yargılanma hakkı ve savunma hakkı olmak üzere ceza muhakemesine hakim olan hak ve ilkelerin ihlaline yol açabilecektir.⁴⁶⁶

Basit yargılama usulünün kullanılması ile sanığın savunma hakkı kısıtlanmakta, doğrudan doğruyalık ilkesi, sözlülük ilkesi, aleniyet ilkesi, sanığın soru sorma hakkı ve duruşmada hazır bulunma hakkı kısıtlanmaktadır.⁴⁶⁷ Basit yargılama usulü duruşmasız ve sanığın hazır olmaksızın muhakeme yapılmasına sebebiyet vermektedir.

Her ne kadar yargılamanın hızlanması amaçlansa da, hızlanma uğruna adil yargılanma hakkından ve ilkelerden vazgeçme pahasına uygulama olmamalıdır.⁴⁶⁸ Kanaatimizce, basit yargılama usulü ile her ne kadar muhakemenin hızlanması amaçlanmışsa da amacıyla doğru orantıda uygulanılamamaktadır. Zira; basit yargılama usulü ile verilen hemen hemen her karar için genel hükümlere göre tekrar yargılama yapıldığı dikkate alındığında, basit yargılama usulünün yargılamayı uzattığı, aynı zamanda da sanığın savunma ve duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edildiği ortadadır.

Basit yargılama usulü gibi muhakemeyi hızlandırmak için düzenlenen bir diğer düzenleme ise seri muhakeme usulüdür. Seri muhakeme usulü, CMK m.

⁴⁶⁴ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 209.

⁴⁶⁵ Hakan KARAKEHYA ve Asuman İNCE TUNÇER (2021), “Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Ve Adil Yargılanma Hakkı”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 17, ss. 327.

⁴⁶⁶ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 210.

⁴⁶⁷ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1043.

⁴⁶⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1044.

250/1’de düzenlenen suçlar bakımından başlatılan ceza soruşturmasında, Cumhuriyet savcısının şüpheliye müdafisi huzurunda yaptığı teklifinin şüpheli tarafından kabul edilmesi halinde ve cezada indirim yapılması yönünde mahkemeye yazılı talepte bulunulan bu doğrultusunda hüküm kurulmasını sağlayan bir kurumdur.⁴⁶⁹

Cumhuriyet savcısı, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanması talebiyle, görevli mahkemeye talepname gönderir. İncelemeyi yapacak olan mahkeme, şüpheliyi müdafisi huzurunda dinler, Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheliye teklif edilip edilmediği ve şüphelinin müdafisi huzurunda teklifi kabul edip etmediği, eylemin seri muhakeme usulü için öngörülen suçlardan olup olmadığı incelenir.⁴⁷⁰ Mahkeme yaptığı inceleme sonucunda, şartların gerçekleştiğine, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğuna ve dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiğine kanaat getirirse, talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere CMK m. 250/4, 5 doğrultusunda hüküm kuracaktır. Aksi halde talep reddedilir ve soruşturmanın genel hükümlere göre yapılması amacıyla dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına gönderecektir.⁴⁷¹

Seri muhakeme usulünde, şüpheli mahkeme huzuruna çıkıyor olsa da doktrinde bu durumun sorgu olarak nitelendirilemeyeceği⁴⁷², mahkeme yalnızca, şüphelinin seri muhakeme usulünün uygulanması ve kabulüne ilişkin bilgisine başvurulacağı, dolayısıyla, susma, savunma, delillerin toplanmasını isteme hakkını kullanamayacağı gerekçesiyle, şüphelinin hazır bulunma hakkının sağlanıp sağlanmadığı konusu tartışmalıdır.⁴⁷³ Kanaatimizce de, şüpheli sadece seri muhakeme usulü konusunda dinleneceğinden, hazır bulunma hakkını etkin şekilde kullanamayacaktır.

2.1.3.7. Bölge Adliye Mahkemesince, Sanık ve Müdafiyeye Yapılan Tebligata Rağmen Duruşmada Hazır Bulunmaması

7188 Sayılı Kanun ile CMK’de istinafa ilişkin m. 282’de değişiklik yapılarak, CMK 282. maddenin birinci fıkrasına (f) bendi eklenmiş, istinaf incelemesinin

⁴⁶⁹ Elif ER (2021), agm. ss. 4.

⁴⁷⁰ Elif ER (2021), agm. ss. 18, 19.

⁴⁷¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 499.

⁴⁷² Zahit YILMAZ ve Özge APİŞ (2020), “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, ss. 82.

⁴⁷³ Elif ER (2021), agm. ss. 4.

duruşmalı yapıldığı hallerde, sanık, müdafî, katılan ve vekilinin davetiye tebliğ edilmesine rağmen duruşmaya gelmemesi hâlinde, duruşmaya devam edilerek sanığın sorgu tutanakları anlatılmak suretiyle dava yokluklarında bitirilebileceği düzenlenmiştir. Ancak, 195' inci madde hükümleri saklı kalmak üzere, eğer ki sanık hakkında verilecek ceza, ilk derece mahkemesinin verdiği cezadan daha ağır ise her hâlde sanığın dinlenmesi gerektiği belirtilmiştir.⁴⁷⁴

Bizce, CMK m. 283' e göre istinaf kanun yoluna sadece sanık lehine başvurulmuşsa, bir önceki karardan daha ağır ceza verilemeyeceği için, sanık lehine istinaf kanun yoluna başvurulduğu halde sanık veya müdafisi davetiyeye rağmen duruşmada hazır bulunmazsa dava yokluklarında bitirilebilecektir.

Yapılan bu yeni düzenleme ceza muhakemesine hakim olan ilkelere ve haklara aykırı olduğu nedeniyle eleştirilmiştir. Özellikle Bölge Adliye Mahkemesi, sanık hakkında verilecek cezanın, ilk derece mahkemesinin verdiği cezadan daha ağır olacağını duruşmanın en başında bilemeyeceğinden, sanığın hangi hallerde dinleneceği öngörülemezdir. Eğer ki Bölge Adliye Mahkemesi'nce duruşmanın en başında, daha ağır ceza verileceği kanısı ile yargılama yapılacaksa, bu da başka büyük bir problemi doğurmuş olacaktır. İstinaf yargılamasında, ilk derece mahkemesince kabul edilen genel prensiplerden olabildiğince uzaklaşmamalıdır. Aksi takdirde kovuşturmanın farklı evreleri için bambaşka usuller uygulanmış olacak, yargıya olan güven ve adil yargılanma hakkı zedelenebilecektir.⁴⁷⁵

İstinaf incelemesi, ilk derece mahkemesi gibi hem hukuki hem de maddi inceleme yaptığından, sanığın duruşmada hazır bulunarak meramını anlatabilmesi ve kararı verecek olan mahkemenin sanıkla doğrudan temas kurabilmesi adil bir yargılama için oldukça önemlidir. Dolayısıyla istinaf incelemesindeki duruşmanın genel hükümlere göre yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

2.1.3.8. Tutuklama Tedbirine İlişkin Bazı Düzenlemeler

2.1.3.8.1. Gıyapta Tutuklama

Tutuklama tedbiri, kişinin kesin bir hükümle mahkum olmadan, hürriyetinden mahkum kalmasına neden olmasından ötürü, ceza muhakemesindeki en ağır koruma

⁴⁷⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 928; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 211.

⁴⁷⁵ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 211.

tedbiridir.⁴⁷⁶ Kişinin hürriyetini bu denli sınırlayan koruma tedbirine hakim veya mahkeme karar verebilecektir.⁴⁷⁷ Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde; soruşturma evresinde şüpheli hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde sanık hakkında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkeme tarafından tutuklama kararı verilir.⁴⁷⁸ Hakkında tutuklama kararı verilen kişiye tutuklu, içinde bulunulan hukuki duruma tutukluluk, yapılan işleme ise tutuklama denir.⁴⁷⁹

5271 sayılı CMK gıyabi tutuklamayı kaldırmıştır.⁴⁸⁰ Sanık veya şüpheli hakkında tutuklama kararı verilebilmesi için sanığın veya şüphelinin hazır bulunması gerekecektir.⁴⁸¹ CMK m. 101/2'ye göre tutuklamaya, tutuklamanın devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin verilen kararın içeriği şüpheliye veya sanığa sözlü olarak bildirilecek; bu bildirimin sözlü şekilde yapılması, yüze karşılığı ifade edeceğinden, duruşmalı yargılama yapılması sonucuna varılacaktır.⁴⁸² Neticede kural olarak sanığın veya şüphelinin hazır bulunmadığı halde gıyapta tutuklama kararı verilemeyecektir. İstisnai olarak, yurt dışında bulunan kaçaklar hakkında gıyapta tutuklama kararı verilebilecektir.⁴⁸³ Gıyapta verilen tutuklama kararı, sanık veya şüpheli yakalandığında yüzüne karşı okunacaktır.⁴⁸⁴ Kaçaklar hakkında gıyapta tutuklama kararı verilmesi çalışmamızın devamında açıklanacaktır. Bu nedenle bu başlık altında, yurt dışındaki kaçaklar hakkında gıyapta tutuklama kararı verilmesi değil; doktrinde tartışmalı olan diğer bir hususa değinilecektir.

Tutuklama kararına ilişkin yapılan inceleme sonucunda ya sanığın/şüphelinin tutuklanmasına ya da serbest bırakılmasına karar verilecektir. Mahkemece verilen karara karşı itiraz kanun yoluna başvurulabilecektir.⁴⁸⁵ İtiraz kanun yoluna başvurulması ile verilen karar kesindir; ancak itiraz incelemesi yapan mercii, ilk kez

⁴⁷⁶ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024b), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 2, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 947.

⁴⁷⁷ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 337; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 2, ss. 948.

⁴⁷⁸ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 337.

⁴⁷⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 320.

⁴⁸⁰ Öznur SEVDİREN, Yalın Yarkın ÖZBALCI ve Özgenur YANIK (2022), “Gıyabi Tutuklama Döngüsünü Kırabilmek: Soruşturma Aşamasında Tutuklama Talebinin Reddi Kararlarına Karşı Etkili Bir İtiraz Denetimi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Cilt 17, Sayı 49, ss. 266.

⁴⁸¹ Nur CENTEL, (2013), “Tutuklama Uygulamasında Sorunlar”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, Cilt 71, Sayı 1, ss. 196; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 387.

⁴⁸² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 259.

⁴⁸³ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 387.

⁴⁸⁴ CENTEL Nur, (2013), agm. ss. 196.

⁴⁸⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 259, 260.

tutuklama kararı vermişse, bu karara karşı itiraz kanun yoluna gidilebilecektir.⁴⁸⁶ Tutuklama talebinin reddedilmesi kararına karşı Cumhuriyet savcısının itiraz etmesi üzerine, yetkili mercii itirazı kabul ederse, itiraz mercii ilk kez tutuklama kararı vermiş olacaktır.⁴⁸⁷ İtiraz merciinin ilk kez tutuklama kararı vermesi halinin, gıyapta tutuklama yasağının istisnası olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Şöyle ki;

Yapılan itiraz incelemesi dosya üzerinden yapılabileceği gibi CMK m. 98/1'e göre tutuklama isteminin reddi kararına itiraz halinde, itiraz mercii tarafından da yakalama emri düzenlenebilecektir. Tutuklama talebinin reddi kararına Cumhuriyet savcılığının itiraz etmesi üzerine, tutuklama kararını reddeden mahkeme, itirazı yerinde görürse sanığın yokluğunda tutuklama kararı verebilecek ya da itirazı yerinde görmeyen makam, dosyayı yetkili makama gönderecek ve bu şekilde yetkili makamca dosya üzerinden inceleme yapılması halinde, sanığın yokluğunda tutuklama kararı verilebilecektir.⁴⁸⁸ Dolayısıyla itiraz merciinin ilk kez tutuklama kararı vermesi halinde, sanığın yokluğunda, gıyabında tutuklama karar verilmiş olacağından, gıyapta tutuklama kararı verilmesinin ikinci istisnası oluşacaktır.⁴⁸⁹

Diğer bir görüşe göre, itiraz merciinin ilk kez tutuklama kararı verileceği halde, mahkeme yakalama emri çıkararak sanığı/şüpheliyi hakim önünde hazır edebilecektir. Dolayısıyla sanığın yokluğunda, gıyapta tutuklama kararı verilmeyecektir.⁴⁹⁰ Ancak uygulamada bu görüşün tam tersi bir yöntem benimsenmiş, tutuklama talebinin reddi kararına karşı itiraz yoluna gidildiğinde inceleme dosya üzerinden yapılarak, sanığın yokluğunda tutuklama kararı verildiği ve ardından yakalama emri çıkartıldığı görülmektedir. Bu uygulama ile gıyabi tutuklama kararı verilir hale gelmiştir.⁴⁹¹

Kanaatimizce, itiraz incelemesi yapan merci ilk kez tutuklama kararı vereceği halde yakalama emri ile sanığı duruşmada hazır edebilir. Ancak kanun koyucu, bu halde yakalama emri verilmesini hakimnin takdirine bırakmış, zorunlu kılmamıştır. Dolayısıyla ülkemizde tutuklama kararlarının cezalandırma amacı ile kolayca verildiği ve yargılamayı hızlandırmak için dosya üzerinden incelemelerin sıkça tercih

⁴⁸⁶ Dilaver NİŞANCI (2020), "Kanun Yolları Özelinde İtiraz Kanun Yolu; Adil Yargılanma Hakkı İle Bağlantısı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Bağlamında Etkinliği", *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 64, 65.

⁴⁸⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 261.

⁴⁸⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 420.

⁴⁸⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 326; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 420; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024b), age. ss. 1010.

⁴⁹⁰ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 388.

⁴⁹¹ Öznur SEVDİREN, Yalın Yarkin ÖZBALCI ve Özgenur YANIK (2022), agm. ss. 275.

edildiği dikkate alındığında; uygulamada yakalama emri ile sanığı duruşmada hazır etmek yerine, dosya üzerinden inceleme yaparak, sanığın yokluğunda tutuklama kararı verilmesi mümkün olacaktır. Bu şekilde verilen tutuklama kararlarında sanığın gıyabında tutuklama kararı verilmiş olacaktır. Ayrıca duruşma yaparak tutukluluk kararı verilmesi yerine, dosya üzerinden inceleme yaparak sanık hakkında tutuklama kararı verilmesi, başta savunma hakkına, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine aykırı olmakla birlikte, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını da ihlal edilmiş olacaktır.

2.1.3.8.2. Tutukluluğun İncelenmesi, Tutukluluğa İtiraz ve Tahliye Taleplerinin Dosya Üzerinden İncelenmesi

Yetkili mercii tarafından verilen tutuklama kararına karşı, savcı, sanık veya müdafisinin itiraz etmesi mümkündür. Yargılama boyunca tutuklanmış olan sanık hakkında, sanığın kendisi, müdafisi ve Cumhuriyet savcısı tahliye talebinde bulunabilecektir. Ayrıca mahkeme re'sen sanığın tahliyesine de karar verebilecektir.⁴⁹²

CMK m. 108'e göre, soruşturma evresinde, şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük sürelerle, tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından, şüpheli veya müdafî dinlenilmek suretiyle karar verilir. Kovuşturma evresinde, hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da otuzar günlük süre içinde de re'sen karar verir.⁴⁹³

İtiraz incelemesi, kanunda sayılı haller dışında duruşma yapılmadan dosya üzerinden yapılacak; merci gerekli gördüğünde duruşmalı inceleme yapılacaktır.⁴⁹⁴ Bu durumda tutukluluğa ilişkin itiraz incelenmesi, merciinin gerekli görmesi halinde duruşmalı yapılabilecektir. Merciiinin gerekli görmesi halinde ilgililer duruşmaya davet edilebilecek, iddia ve savunmalar karşılıklı ileri sürülüp tartışılabilir.⁴⁹⁵ Duruşma açılıp açılmaması, merciinin takdirine bırakıldığından, yargılamanın daha kısa sürede tamamlanması adına, uygulamada dosya üzerinden inceleme yapılması yaygınlaşmıştır. Bu durumda, kişinin hürriyetini kısıtlayan tutuklama kararına ilişkin

⁴⁹² Doğan SOYASLAN (2020), age. ss. 335, 336.

⁴⁹³ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 350.

⁴⁹⁴ Dilaver NİŞANCI (2020), agm. ss. 54.

⁴⁹⁵ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 429.

itiraz incelemesinin, duruşma açılmaksızın dosya üzerinden yapılması hem duruşmasız yargılama yapılmasına hem sanık hazır olmadan muhakeme yapılmasına hem de sanığın savunma hakkı başta olmak üzere, duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilmesine sebep olmaktadır.

İtiraz incelemesinde, savcı dosyanın tümüne hakimken, tutukluya ve müdafine gerekli imkanların tanınmaması ve tutuklunun hakkındaki iddialara karşı sözlü savunmada bulunamaması, hakkındaki tutukluluk gerekçelerine karşı etkin şekilde itiraz etme imkanını ortadan kaldıracak; bu şekilde silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri ihlal edilmiş olacaktır.⁴⁹⁶

AİHM konuya ilişkin kararında, Türkiye'deki tutuklu yargılamalarının hukuka uygunluğunu denetleyen iç hukuk yollarının, duruşmalı yapılmamasını dolayısıyla itiraz yolunda çelişmeli bir yargılama sağlayamadığı nedeniyle AİHS m. 5/4'ü ihlal ettiğine karar vermiştir.⁴⁹⁷

Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasına göre tutuklu olan kişinin tahliye edilmesini ve durumu hakkında karar verilmesini, yetkili yargı merciinden talep hakkına sahiptir.⁴⁹⁸ Anayasa Mahkemesi'nin kararına göre; Anayasa'nın m.19/8'den doğan temel haklardan biri, tutukluluğa karşı itirazın hâkim önünde yapılan duruşmada incelenmesi hakkıdır. Tutuklama kararı ile hürriyetinden yoksun kılınan kişinin, hakim önüne çıkarak lehine ve aleyhine olan iddiaları öğrenip, karşı beyanda bulunması itiraz incelemesinin daha etkili yapılmasını sağlayacaktır. Ancak tutukluluk kararına karşı yapılan tüm itiraz incelemelerin veya tahliye taleplerinin duruşuma açılarak yapılması ceza yargılaması sistemini işlemez hâle getirebilecektir. Bu nedenle tutukluluğa karşı yapılan itirazların her zaman duruşma yapılarak incelenmesi gerekmez.⁴⁹⁹ Anayasa Mahkemesi, itiraz incelemesinin, tutukluluk incelemesinin yahut tahliye talebi incelemesinin, çelişmeli yargılama ilkesine ve silahların eşitliği ilkesine uygun şekilde⁵⁰⁰ ve makul aralıklarla duruşmalı yapılmasına karar vermiştir.⁵⁰¹ Anayasa Mahkemesi'nin bu tutumu doktrinde,

⁴⁹⁶ CENTEL Nur (2013), agm. ss. 201.

⁴⁹⁷ AİHM, *Adıyaman Ve Erman/Türkiye*, KT: 26.10.2010, B.NO: 38372/06 ve 24572/08, parag. 21, <https://www.echr.coe.int/>, ET. 25.08.2025.

⁴⁹⁸ Anayasa Mahkemesi, *Mehmet Haberal*, K.T: 4.12.2013, B. NO: 2012/849, parag. 122, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

⁴⁹⁹ Anayasa Mahkemesi, *Firas Aslan ve Hebat Aslan*, K.T: 21.11.2013, B. NO: 2012/1158, parag. 66, 73, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

⁵⁰⁰ Anayasa Mahkemesi, *Önder Çetin*, K.T: 14.12.2023, B. NO: 2020/35096, parag. 37, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

⁵⁰¹ Anayasa Mahkemesi, *Mehmet Haberal*, K.T: 4.12.2013, B. NO: 2012/849, parag. 124, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

tutuklama kararına karşı denetim yolunu önemsiz gördüğü şeklinde eleştirilmiş; tutukluluğa itiraz incelemelerinin, savunma, iddia ve yargı organlarının bir araya gelip, usulüne uygun sorgu yapılarak, iddia ve delilleri birlikte tartışıp, irdeleyerek yapılması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁰²

23 Temmuz 2016 tarihli, 667 sayılı OHAL KHK'si ile OHAL süresince sayılı suçlar bakımından, tutukluluğun incelenmesi, tutukluluğa itiraz ve tahliye talepleri dosya üzerinden karara bağlanabileceği düzenlenmiştir.⁵⁰³ 25.7.2018 tarihli, 7145 sayılı kanun ile 3713 sayılı Kanun'una 19. geçici madde eklenmiştir. Maddeye göre, maddenin yürürlüğe girmesinden itibaren 4 yıl süreyle, sayılı suçlar bakımından tutukluluğa itiraz ve tahliye talepleri dosya üzerinden karara bağlanabilecektir. Bu madde 25.07.2022 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.⁵⁰⁴

Anayasa Mahkemesi OHAL dönemine ilişkin kararında, tutukluluğa ilişkin incelemenin dosya üzerinden yapılmasının hak ihlaline neden olup olmadığını incelerken, “*durumun gerektirdiği ölçüde*” kıstasını kullanmıştır. Kararında, olağan dönemde 8 ay 18 gün boyunca tutukluluğa dair inceleme yapılmasını Anayasa'ya aykırı bulunmuşken; olağanüstü halde ve ilgili KHK'lar doğrultusunda, 8 ay 18 gün boyunca duruşmasız tutukluluk incelemesi yapılmasını durumun gerektirdiği kanaatine varmıştır.⁵⁰⁵

6755 sayılı, 08.11.2016 tarihli Kanun m. 3/ç ile OHAL sürecinde, sayılı suçlar için tahliye taleplerinin dosya üzerinden karara bağlanacağı düzenlenmiş⁵⁰⁶, hakime bu hususta takdir yetkisi tanımamıştır. Bu düzenleme Anayasa Mahkemesince reddedilmiştir. Mahkemeye göre, tahliye taleplerinin ve tutukluluk incelemesini sadece dosya üzerinden yapılmasına neden olan ve sanığın makul aralıklarla dinlenmesini engelleyen, tahliye taleplerinin duruşmalı olarak incelenmesi konusunda hâkime veya mahkemeye takdir yetkisi tanımayan kural Anayasa'nın 15. ve 19. maddesine aykırı bulunmuş, kuralın iptaline karar verilmiştir.⁵⁰⁷

⁵⁰² Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024b), age. ss. 1015.

⁵⁰³ Resmi Gazete, 23 Temmuz 2016, Sayı 29779, <https://www.resmigazete.gov.tr/>, ET. 25.08.2025.

⁵⁰⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 262.

⁵⁰⁵ Anayasa Mahkemesi, *Aydın Yavuz ve Diğerleri* K.T: 20.6.2017, B. NO: 2016/22169, parag. 343, 349, 358, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

⁵⁰⁶ Resmi Gazete, 24.11.2016, Sayı 29898.

⁵⁰⁷ Anayasa Mahkemesi, K.T: 24.12.2020, 2017/21-E., 2020/77-K. sayılı kararı “95. Bununla birlikte kural tahliye taleplerinin dosya üzerinden karara bağlama yetkisinin kullanımı bakımından herhangi bir süre veya üst sınır öngörmemiştir. Bir başka deyişle kural uyarınca hâkim, tutukluluk incelemelerinin ve tahliye taleplerinin tamamını dosya üzerinden karara bağlayacaktır. Bu itibarla tutukluluklarıyla ilgili olarak şüpheli veya sanığın makul aralıklarla dinlenilmeyi talep edebilmesi mümkün değildir. Bunun olağan dönem koşullarında kişiye aşırı ve orantısız bir külfet yüklediği

Kanaatimizce, tutukluluğa dair incelemelerin her birinin duruşmalı olarak yapılmasıyla, ceza yargılamasının yavaşlayacağı gerekçesiyle, yetkili makama dosya üzerinden inceleme yapma yetkisi verilmişse de; tutukluluğun incelenmesi, tutukluluğa itiraz ve tahliye talebine ilişkin inceleme sürecinde, sanık/şüpheli zaten yetkili mercii himayesinde elinde tutuklu durumundadır. Dolayısıyla yetkili makamın sanığı/şüpheliyi, duruşmada hazır etmesi oldukça kolay olacaktır. Yargı çerçevesi dışında olan sanığın/şüphelinin duruşmadan hazır bulundurulması, zaman kaybına ve masrafa neden olacak olsa da, bu durumda da sanık/şüpheli SEGBİS aracılığıyla duruşmada hazır edilebilecektir. Keza Anayasa Mahkemesi bu hususa ilişkin kararında sanık veya şüphelinin SEGBİS aracılığıyla duruşmada hazır bulundurulma imkanı varken, Covid-19 nedeniyle tutukluluk incelemesinin duruşmasız yapılmasını Anayasa'ya aykırı bulmuştur.⁵⁰⁸ Dolayısıyla tutukluluğa dair incelemelerin duruşmalı şekilde yapılması yargılamanın yavaşlamasına sebep olmayacaktır.

Tutuklama tedbirinin, kişinin hürriyetini kısıtlayıcı nitelikte olması ve uygulamada cezalandırma amacıyla yaygın şekilde uygulanması dikkate alındığında, genel geçer sebeplere dayanarak, yargılamanın yavaşlayacağı nedeniyle tutukluluk kararına ilişkin itiraz ve tahliye talebi incelemeleri dosya üzerinden yapılmamalı; inceleme duruşma açılarak, sanığa/şüpheliye duruşmada hazır bulunma imkanı tanınarak, mercii huzurunda meramını anlatma imkanı tanınmalıdır. Aksi halde sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı da sınırlanmış olacaktır.

açıktır. Açıklanan nedenle kural, hürriyeti kısıtlanan kişinin kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına olağan dönem için Anayasa'da öngörülen sınırlama ve güvence rejiminin koşullarının ötesinde bir sınırlama oluşturmaktadır. 105. Bu çerçevede herhangi bir süre öngörmeksizin tahliye taleplerinin tamamının dosya üzerinden karara bağlanmasını düzenleyen ve bu tür taleplerin duruşmalı olarak incelenmesi konusunda hâkime veya mahkemeye takdir yetkisi tanımayan kural kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına ölçüsüz bir sınırlama oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle tahliye taleplerinin hâkim önünde incelenmesinin sağlanamamasına neden olan kural durumun gerektirdiği ölçünün ötesinde bir sınırlama öngörmektedir. 106. Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 15. ve 19. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir. "şeklinde"dir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

⁵⁰⁸ Anayasa Mahkemesi, Ünver Karagülmez, K.T: 12.6.2024, B. NO: 2021/47525, parag. 44 "Tutukluluk değerlendirmesinin zorunlu olduğu durumlarda, duruşma sırasında tutuklu ve müdafinin SEGBİS üzerinden dinlenilme imkanı bulunduğu da gözetildiğinde, Ağır Ceza Mahkemesinin COVID-19 sebebiyle alınan tedbirleri beş ayı geçen bir süre boyunca kişinin hâkim hâkim karşısına çıkarılmadan dosya üzerinden tutuklama incelemesi yapılması için gerekçe olarak belirtmesinin yerinde olmadığı değerlendirilmiştir." şeklindedir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

2.1.3.9. Sanığın Yokluğu Halinde Hükümden Önce Son Sözün Sanığa Verilmesi Sorunu

Delillerin toplanmasının ardından, toplanan deliller taraflara bildirilerek, delillerin tartışılması aşamasına geçilir. Hakim, vicdani kanaatini duruşmada ortaya konulup tartışılmış delillere dayandırabilir. Delillerin, muhakemenin süjelerine bildirilip, duruşmada tartışılmasıyla, çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkesi sağlanmış olacaktır.⁵⁰⁹ Her bir delil teker teker ortaya konulup tartışıldıktan sonra, bütün delillerin tartışıldığı ve son sözlerin söyleneceği aşamaya gelinir. Delillerin bütününe ilişkin tartışmada söz, sırasıyla katılan ve vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanık ve müdafine veya kanuni temsilcisine verilir. Hüküm kurulmadan önce son söz duruşmada hazır bulunan sanığa verilir.⁵¹⁰

Sanık, hakkındaki iddialar karşısında, suçsuzluğunu ispatlayabilmek adına hukuki ve fiili konularda görüşünü bildirme imkanına sahip olmalı, bu doğrultuda sanık, duruşmada hazır bulunarak her delilden sonra beyanda bulunmalı ve hüküm kurulmadan önce son sözü söyleme hakkına sahip olmalıdır.⁵¹¹ İddia makamının ortaya koyduğu tezin, antitezi sanık tarafından ortaya koyulacak ve sentez ortaya çıkacaktır. Bu nedenle savunma makamı, iddia makamından sonra söz alacaktır. Son sözün sanığa verilmesiyle, hakim hüküm kurmadan önce en son sanığın savunmasını duymuş olacak, neticede sanığın savunma hakkı korunmuş olacaktır.⁵¹²

CMK m. 216/3'e göre hükümden önceki son söz, duruşmada hazır bulunan sanığa verilecektir. Hükümden önceki son sözün duruşmada hazır bulunan sanığa verilmemesi savunma hakkının ihlaline neden olacaktır.⁵¹³ Bozma kararından sonra yerel mahkemece yapılan incelemede de son söz duruşmada hazır bulunan sanığa

⁵⁰⁹ Doğan GEDİK (2024), *Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması*, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss. 341, 342.

⁵¹⁰ Doğan GEDİK (2024), age. ss. 354, 355.

⁵¹¹ Hakan KARAKEHYA (2015), "Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları", *Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, ss. 213, 214.

⁵¹² Bekir BOĞA (2019), *Ceza Muhakemesinde Delillerin Tartışılması* (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, ss. 161.

⁵¹³ Yargıtay CGK, KT: 03.03.2015, 2014/170-E., 2015/20-K. sayılı kararı "1412 sayılı CMUK'nun 251. maddesine paralel düzenlemeler içeren 5271 sayılı CMK'nun 216. maddesinin son fıkrasında; "Hükümden önce son söz, hazır bulunan sanığa verilir" düzenlemesi yer almaktadır. Bu hüküm gereğince katılmış olduğu takdirde son söz mutlaka sanığa verilerek duruşma bitirilecektir. Ceza Genel Kurulunun 03.06.2014 gün ve 1207-309; 29.01.2013 gün ve 1406-30; 28.04.2009 gün ve 77-111; 29.01.2008 gün ve 193-7; 04.12.2007 gün ve 246-261; 25.04.2006 gün ve 3-124 ile 06.07.2004 gün ve 138-159; sayılı kararlarında da belirtildiği üzere; savunma hakkı ile yakından ilgili bulunan bu usul kuralı emredici nitelikte olup, uyulmaması kanuna mutlak aykırılık oluşturmaktadır. Ceza muhakemesinde sanığın en önemli hakkı savunma hakkı olup, hazır olduğu oturumda son söz sanığa verilmeden hüküm kurulması savunma hakkının sınırlandırılması sonucunu doğurmaktadır." şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 03.08.2025.

verilecektir.⁵¹⁴ Sanık duruşmada hazır değilse, son söz sanığa verilemeyeceğinden, sanığın yokluğunda duruşma yapılacak istisnai hallere dikkat etmek gerekecektir. Zira, sanığın yokluğunda duruşmanın yapılabileceği haller dışında, son söz sanığa verilecektir.⁵¹⁵ Ancak son sözün açıklanacağı duruşmada, sanık CMK m. 196/1, 2 ve 5' e göre duruşmadan bağışık tutulmamalı, sanığın talebi olmaksızın duruşmadan varestesiz tutulmamalı, son söz istinabe şeklinde alınmamalı, sanığın varestesiz tutulma talebi olsa dahi son sözün söyleneceği duruşmada hazır bulundurulmalıdır.⁵¹⁶ Sanığın yokluğu hallerinden biri olan CMK m. 196/4' e göre SEGBİS aracılığıyla duruşma yapıldığında, sanık kısmen de olsa duruşmada hazır bulunduğundan son söz sanığa verilmelidir.⁵¹⁷

Kanaatimizce, sanığın yokluğunda duruşma yapılabilecek istisnai haller haricinde, hükümden önce son söz sanığa verilmelidir. Aksi halde hem sanığın savunma hakkı ihlal edilmiş olacak, hem de duruşmaya katılan sanık duruşmada hazır bulunma hakkını etkin şekilde kullanamayacaktır.

Yargıtay kararlarına göre sanığın duruşmada hazır bulunmadığı hallerde son söz müdafisine verilmelidir.⁵¹⁸ CMK m. 216/3'e göre hükümden önce son söz, duruşmada hazır bulunan sanığa verilecek, bu aşamada zorunlu müdafinin duruşmada hazır bulunmaması hükmün açıklanmasına engel olmayacaktır. Zorunlu müdafinin duruşmada hazır olmamasının hükmün açıklanmasına engel olmamasına ilişkin düzenleme 25.08.2017 tarihli ve 30165 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 694 sayılı Olağanüstü Hâl Kapsamında Bazı Düzenlemeler

⁵¹⁴ Yargıtay CGK, KT: 03.03.2015, 2014/170 E., 2015/20 K. sayılı kararı “Temyiz merciince verilen bozma kararlarından sonra ilk derece mahkemelerince yargılamaya devam olunduğunda dava henüz sonuçlanmamış bulunduğundan, ilk defa hüküm kurulurken “son sözün sanığa verilmesi” kuralı, bozmadan sonra başlayan yargılamada da kamu davasının kesintisizlik ve süreklilik ilkesinin doğal sonucu olarak aynen geçerlidir. Kovuşturmanın sona erdirilmesi ve hükmün tesis ve tefhimine geçilmesi öncesinde, son konuşan tarafın hazır bulunan sanık olması gerektiği şeklinde anlaşılması gereken “en son sözün sanığa verilmesi” kuralına uyulmaması, bu durumlarda da 5271 sayılı CMK'nun 216. maddesinin 3. fıkrasına aykırılık oluşturacaktır. ... Bozmadan sonra yapılan yargılamada Cumhuriyet savcısının bozma ilamına ilişkin görüşünü açıklamasından sonra yargılamanın bitirilerek hükmün tefhim edildiği göz önüne alındığında, hazır bulunan sanığa son sözün verilmemesi 5271 sayılı CMK'nun 216/3. maddesine aykırılık oluşturduğundan, savunma hakkının sınırlandırılması sonucunu doğuran bu usule aykırılık nedeniyle yerel mahkeme direnme kararında isabet bulunmamaktadır.” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 03.08.2025.

⁵¹⁵ Bekir BOĞA (2019), agt. ss. 162.

⁵¹⁶ Bekir BOĞA (2019), agt. ss. 162,163.

⁵¹⁷ Berrin AKBULUT (2025), “Sanığın Duruşmaya Segbis Aracılığıyla Katılması Ve Esas Hakkında Mütalaa İle Son Söz Uygulaması”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı 63, ss. 55.

⁵¹⁸ Yargıtay 1. CD, KT: 25.01.2010, 2009/9621-E., 2010/284-K. sayılı kararı “sanığın hazır bulunmadığı son oturumda Cumhuriyet Savcısının esas hakkında mütalaaasından sonra hazır bulunan sanık müdafisine son söz hakkı verilmeyerek CMK'nun 216. maddesine muhalefet edilmesi,” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET.03.08.2025.

Yapılması Hakkında Kanun Hükmündeki Kararname'nin 148. maddesi ile yapılmıştır.⁵¹⁹

İlgili düzenleme CMK m. 151 ile çelişmektedir. Şöyle ki; m. 151'e göre zorunlu müdafî duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine getirmekten kaçınırsa, hâkim veya mahkeme derhâl başka bir müdafî görevlendirilmesi için gerekli işlemi yapacaktır. Bu düzenlemeyle çelişir şekilde ve yargılamayı uzatmamak adına, son söz aşamasına gelindiğinde zorunlu müdafî hazır bulunmasa bile hüküm kurulabilecektir. İlgili düzenleme, zorunlu müdafî olmadan hükmün kurulmasına yol açmış, bu şekilde sanığın savunma hakkı müdafinin insafına bırakılmıştır.⁵²⁰

Her ne kadar son sözlerin söylediği duruşmada müdafinin yokluğu, hüküm kurulmasına engel olmasa da geline aşamada müdafî esas hakkında savunma yapmamışsa ve savunma yapmamasının geçerli bir mazereti varsa, hüküm kurmak yerine, esas hakkında savunma yapmak için duruşmanın bir celse daha uzatılması gerekir.⁵²¹

Doktrinde, terörle mücadele kapsamında, soruşturma evresinde müdafî hakkının sınırlandırılması ve soruşturma evresinde müdafinin dışlanmasına yönelik düzenlemelere çözüm yolu aranmış; müdafî hakkının kamu düzeninden kaynaklanan nedenlerle sınırlandırılabilmesi⁵²² ve gerçekten de bazı müdafilerin terör ideolojisine bağlı olup, adaletinin işlemlerini engellemeyi isteyebileceği dikkate alınıp, ilgili müdafî dışlanarak gerekli önlemlerin alınabileceği, ancak bu halde şüpheliyi hukuki yardımdan mahrum bırakmak yerine, derhal başka bir müdafinin görevlendirilmesi gerektiği çözümü üretilmiştir.⁵²³ Bizce de bu çözüm yolu, konumuz kapsamında uygulanabilir bir çözüm olabilecektir. Şöyle ki;

Zorunlu müdafinin yokluğunda hükmün açıklanabileceğine ilişkin düzenleme OHAL döneminde yapıldığından, o dönemde yargılamayı geciktirmek adına zorunlu müdafilerin duruşmalara katılmamasının önüne geçmek amaçlanmış, günümüzde de kanunlaşarak uygulanmaktadır. CMK m. 151'e göre ise zorunlu müdafî duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine

⁵¹⁹ Berrin AKBULUT (2025), age. ss. 55.

⁵²⁰ Bekir BOĞA (2019), agt. ss. 98.

⁵²¹ Ersan ŞEN ve Tamer Berk BAYRAKLI (2025), "Zorunlu Müdafinin Karar Celsesinde Bulunmaması Halinde Hüküm Verilebilir mi?", *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 0, Sayı 226, ss. 163.

⁵²² Gülen SOYASLAN (2020), "Limiting Procedural Rights During Police Interrogation in Terror Crimes: A Comparative Analysis of European and U.S. Laws and Suggestions to Turkish Law", *Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, ss. 155.

⁵²³ Gülen SOYASLAN (2020), agm. ss. 157-159.

getirmekten kaçınırsa derhal müdafî görevlendirilmesi istenecektir. Dolayısıyla zorunlu müdafinin yokluğunda ve sanığın hazır bulunmadığı hallerde müdafîye son söz verilmeden doğrudan karar vermek yerine, sanık için derhal müdafî görevlendirilmesi istenmelidir. Yahut duruşmada hazır bulunmayan müdafinin, tüm duruşmalardaki devamlılık durumuna, duruşmada hazır bulunmamasında geçerli bir mazeretinin olup olmadığına, esas hakkında mütalaaya beyan verip vermediğine, yargılamayı geciktirme çabası olup olmadığına bakılarak ya duruşma ertelenmeli ya da hüküm kurulmalıdır. Aksi taktirde zorunlu müdafinin yokluğunda, derhal karar verilmesi, sanığın savunma hakkını ihlal edecek, ayrıca müdafî yardımından yararlanamayan sanık, duruşmada hazır bulunma hakkın etkin şekilde kullanamayacaktır.

2.1.4. Gaip Sanık Hakkında Duruşma

2.1.4.1. Sanığın Gaip Olması

Meskeni bilmeyen veya yabancı bir ülkede olan ve yetkili mahkeme huzuruna getirilemeyen veya getirilmesi uygun bulunmayan sanık gaip sayılır.⁵²⁴ Bu halde sanığın gaip sayılabilmesi için iki farklı durum vardır. Birinci durum, sanığın yurt içinde veya dışında bulunduğu yerin bilinmemesi; ikinci durum, yurt dışında bulunan sanığın yetkili mahkemeye getirilememesi veya getirilmesi uygun görülmemesidir.⁵²⁵ Yurt dışında olan sanığın yetkili mahkemeye getirilememesi ve getirilmesinin uygun bulunmaması farklı durumlardır. Sanığın yetkili mahkemeye getirilmesiyle elde edilecek yarar ile bu durumda ortaya çıkabilecek zarar arasında orantı yoksa sanığın mahkemeye getirilmesi uygun değildir. Buna karşılık sanığın getirilmesi olanaksız ise sanığın getirilememesi söz konusudur.⁵²⁶

Gaiplik haline sanık, hakkında muhakeme yapıldığını bilmemekte dolayısıyla da duruşmalara katılamamaktadır. Gaiplik halinde, sanığın muhakemeden kaçma

⁵²⁴ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), “Türk Ceza Muhakemesi Sisteminde Gaip ve Kaçakların Yargılanması”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 95, Sayı 4, ss. 185; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1044.

⁵²⁵ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 103; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 55; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1044; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2089.

⁵²⁶ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 103; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 56.

amacı yoktur. Gaiplik ve sanığın yokluğu hali birbirinden farklıdır. Zira sanığın yokluğunda yargılama makamı sanığa her zaman ulaşılabilirken, gaiplik halinde yargılama makamı sanığa ulaşamıyordur. Gaip olan sanığa yargılama makamı ulaşamıyor ve gerektiğinde zor kullanarak mahkeme önüne dahi getiremiyordur.⁵²⁷

Gaiplik durumunda sanığa ulaşamadığından, dolayısıyla savunması da alınamayan ve mahkemenin yüzünü dahi görmediği sanığın gıyabında muhakeme yapılarak hüküm kurulması kabul edilemez. Nitekim CMK m. 244/2'ye göre kural olarak gaip sanık hakkında duruşma açılmaz.⁵²⁸ Kanun koyucunun, gaip olan sanık hakkında duruşma açılmasını dahi yasaklaması savunma hakkına verilen önemi göstermektedir.⁵²⁹

Kanun koyucu gaip hakkında duruşma açılmasını engellese de duruşma hazırlığının yapılmasına bir engel yoktur. Gaiplik halinde duruşma hazırlığına ilişkin işlemler yapılabilecektir.⁵³⁰ Duruşma hazırlığı işlemlerinin yapılmasının yanı sıra gaiplik halinde yapılabilecek başka işlemler vardır.

2.1.4.2. Gaip Sanık Hakkında Yapılabilecek İşlemler

CMK sanığın gıyabında yargılanmasını yasaklamıştır. Kural olarak sanığın gaip olması halinde yargılamaya yapılmayacaktır.⁵³¹ Ancak kanun koyucu gaip sanık hakkında bazı işlemlerin yapılabileceğini düzenlemiştir. Gaiplik halinde yapılan işlemler yetkili mahkemece yapılacaktır. Ancak CMK m. 244/3' e göre naip hakim ve istinabe ile de bu işlemler yapılabilecektir.⁵³² Sanığın gıyabında yapılan işlemlere sanığın müdafisi, kanuni temsilcisi ve eşi hazır bulunabilecektir.⁵³³ Bu şekilde sanığın savunma hakkı teminat altına alınmıştır.⁵³⁴

⁵²⁷ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 197.

⁵²⁸ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 104; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÖTÖNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 56.

⁵²⁹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 126, 127.

⁵³⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 836.

⁵³¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 834.

⁵³² Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÖTÖNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 56; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1047; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 852; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAĞSIZ (2024), age. ss. 836.

⁵³³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÖTÖNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 56; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1047; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 852.

⁵³⁴ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 104.

2.1.4.2.1. Delillerin Toplanması ve Muhafaza Edilmesi

Sanığın gaip olması halinde, hakkında mahkumiyet kurulamayacak ancak mahkeme delillerin ele geçirilmesi ve korunması amacıyla, gerekli işlemleri sanığın gıyabında yapabilecektir.⁵³⁵ Gaiplik halinde delillerin ele geçirilmesi ya da korunması amacıyla yapılacak işlemler mahkemece yapılacaktır.⁵³⁶ Dolayısıyla gaiplik halinde arama ve elkoyma tedbiri uygulanabilecektir.⁵³⁷ Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, mahkemece yapılacak ceza muhakemesi işlemlerinin amacı *"delillerin ele geçirilmesi ya da korunması"* olmalıdır.⁵³⁸

2.1.4.2.2. Gaip Sanık İçin Müdafî Görevlendirilmesi

CMK m. 244/4'e göre gerekli görüldüğünde barodan gaip olan sanık için müdafî görevlendirmesi istenebilir.⁵³⁹ Bu durumda gaip olan sanık için müdafî görevlendirilebilecektir. Ancak kaçaklık halinden farklı olarak, bu görevlendirme zorunluluk içermemekte, mahkemece gerekli görülürse gerçekleşmektedir.⁵⁴⁰

2.1.4.2.3. Gaip Sanığa İhtar Bulunulması

CMK m. 245'e göre adresi bilinmeyen gaibe, mahkeme önüne gelmesi için veya adresini bildirmesi için bu hususlar uygun bir iletişim aracıyla ihtar edilir.⁵⁴¹ Bu şekilde gaibe, hakkında açılan davanın görülebilmesi ve duruşmaların yapılabilmesi için duruşmada hazır bulunması için ihtar da bulunulur. Sadece sanığın duruşmada hazır bulunması değil adresini bildirmesi için de ihtar da bulunmuş olunur. Sanığa yapılacak ihtar, gelişen teknoloji ve haberleşme sistemi doğrultusunda en uygun

⁵³⁵ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 188; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 852; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 836.

⁵³⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 836.

⁵³⁷ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 197, 198; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1047.

⁵³⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 836.

⁵³⁹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÖTÖNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 56; Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 198; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 852.

⁵⁴⁰ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 837.

⁵⁴¹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 104; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÖTÖNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 56; Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 198; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1047; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 852; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2089.

iletişim aracı ile yapılacaktır. En uygun iletişim aracının nasıl olduğu ise hakimın takdir yetkisindedir.⁵⁴²

Usulüne uygun şekilde yapılan ihtarla rağmen, sanık adresini bildirmez veya duruşmada hazır bulunmazsa, o aşamaya kadar gaip olan sanığın artık kaçak olarak değerlendirilmesini ve kaçaklara ilişkin hşkşmlerin uygulanmasını gerekli gşren gşrşşler mevcuttur.⁵⁴³

2.1.4.2.4. Gaip Sanığa Gşvence Belgesi Verilmesi

Gaip sanık hakkında tutuklama kararı verilemeyecektir.⁵⁴⁴ Gaip olan sanığa duruşmaya gelmesi halinde tutuklanmayacağına ilişkin bir gşvence belgesi verilebilir. Ceza muhakemesinde sanık ulaşılabilir olmalı, meramını anlatmadan yargılama yapılmamalı ve sanığın meramını anlatması engellenmemelidir.⁵⁴⁵ Bu doğrultuda gaip olan, hakkındaki davayı ve suç isnadını bilmeyen sanığı duruşmaya getirebilmek işin tutuklanmayacağı gşvencesinin verilmesi ile sanık duruşmaya dahil edilmiş olacak, kendini savunması, delil sunup, delilleri tartışması, lehine karar verilebilmesi, dolayısıyla sanığın yargılamaya katılması sağlanacaktır.⁵⁴⁶ Gşvence belgesi tutuklanmama gşvencesi verdiğinden, gşvence belgesi verilecek sanık hakkında tutuklama kararı verilmesi ihtimali olmalıdır. Aksi halde gşvence belgesi verilmeyecektir.⁵⁴⁷ Gşvence belgesi verilen sanık, duruşmalara katıldığında tutuklanmayacağı gibi gşzaltına ve adli kontrol altına da alınmayacaktır. Bu sayede sanığın duruşmalara katılımı sağlanacaktır.⁵⁴⁸

Gaip sanığa verilen gşvence belgesi koşula da bağlanabilir. Örneğin yargılama sonuna kadar yurt dışına ııkmmama, duruşmalara devamlı katılma ve belirli sınırlardan dışarı ııkmama şeklinde koşullar koyulabilecektir. Koşulların neler olduğu kanunda teker teker sayılmamış, bu hususta mahkemeye takdir yetkisi verilmiştir.⁵⁴⁹ Ancak, belirlenen koşullar, gşvence belgesinin amacına uygun nitelikte olmalıdır.⁵⁵⁰

⁵⁴² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 837, 838.

⁵⁴³ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 838.

⁵⁴⁴ Cumhuri ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 198.

⁵⁴⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 838, 839.

⁵⁴⁶ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2090.

⁵⁴⁷ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 191.

⁵⁴⁸ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2090, 2091.

⁵⁴⁹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 839.

⁵⁵⁰ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1048.

Güvence belgesinin verilmesinde, suça güvence verilmesi ve sanığa güvence verilmesi şeklinde iki farklı sistem bulunmaktadır. Suça güvence belgesi verilmesi sisteminde, isnat edilen suça ilişkin sanığa belge verilir. Bu durumda hangi suç için belge verilmişse sanık sadece bu suçtan ötürü tutuklanmaktan kurtulur. Sanığa güvence belgesi verilmesi sistemine göre ise teminat belgesine esas alınan sanığın kendisidir. Teminat belgesiyle tutuklanmayacağı teminatını alan sanık ortaya çıktığında, tutuklanamayacaktır.⁵⁵¹ CMUK, suça teminat belgesi sistemini benimsemişken CMK’ de bu hususa yönelik özel bir düzenleme yapılmamıştır.⁵⁵² CMK m. 246’nın gerekçesine göre suça teminat belgesi sistemi benimsenmiş olsa da, kanun metninde bu yönde bir ayrıma gidilmeden, sanığa da teminat belgesi verilebileceği şekilde düzenlenmiştir.⁵⁵³ Madde metninde açıkça düzenleme olmadığından doktrinde farklı görüşler vardır.

Bu görüşlerden biri, güvence belgesinin amacı dikkate alındığında, CMK’de sanığa teminat belgesi sisteminin benimsendiği görüşüdür.⁵⁵⁴ Her ne kadar sanığa teminat sistemi benimsenmiş olsa da, verilen güvence belgesinin sadece o mahkeme bakımından geçerli olacağı, diğer mahkemelerin yargı yetkisine müdahale etmemek için diğer mahkemeler için geçerli olmayacağı yönünde kanaat oluşmuştur.⁵⁵⁵ Dolayısıyla sanığa güvence belgesi verileceği halde, sanık hakkında başka yargılama olup olmadığı araştırılıp, başka bir yargılanma varsa ilgili mahkemenin görüşünün alınmasında fayda bulunduğu belirtilmiştir.⁵⁵⁶ Diğer bir görüşe göre; CMK m. 246’nın bu hususu açıkça düzenlemediği ve madde metninin “*sanık hakkında duruşmaya gelmesi hâlinde*” şeklinde düzenlendiği dikkate alındığında kovuşturmayla konu olan suç için güvence belgesi verileceği⁵⁵⁷, hangi suç için

⁵⁵¹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 112; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 63.

⁵⁵² Murat BALCI (2011), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gaip veya Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi (CMK. m. 246, m.248/7)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 92, ss. 107; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2091.

⁵⁵³ Ersan ŞEN, Alperen GÖZÜKAN ve Buğra ŞAHİN (2023), *Güvence Belgesinin Kapsamı*, <https://sen.av.tr/tr/makale/guvence-belgesinin-kapsami>, ET. 03.09.2025.

⁵⁵⁴ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 112; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 63; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2095.

⁵⁵⁵ Murat BALCI (2011), agm. ss. 107.

⁵⁵⁶ Ersan ŞEN, Alperen GÖZÜKAN ve Buğra ŞAHİN (2023), *Güvence Belgesinin Kapsamı*, <https://sen.av.tr/tr/makale/guvence-belgesinin-kapsami>, ET. 03.09.2025

⁵⁵⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 842.

güvence belgesi verilmiş ise sanığın o suçtan tutuklanmayacağı belirtilmiştir.⁵⁵⁸ Uygulamada “*bu dosya ile sınırlı olmak üzere*” ibaresi eklenerek, suça teminat verildiği görünse de kanun maddesi sanığa teminat verilmesine engel değildir.⁵⁵⁹

Kanaatimizce, kanun maddesi bu hususta açık bir düzenlemeye gitmediğinden, mahkeme sanığa mı suça mı güvence belgesi vereceğini takdir edebilecektir. Ancak sanığa güvence belgesi verilmesi halinde, hakkında başka bir suçtan yargılama varsa ilgili mahkemenin yargı yetkisine müdahale edilmiş olacaktır. Bu müdahaleyi engellemek için ilgili mahkemenin görüşü alınma yoluna gidilirse ve ilgili mahkeme olumsuz görüş bildirirse, esas mahkemenin nasıl yol izleyeceği cevapsız kalacaktır. Dolayısıyla hem uygulamada süre gelen hem de maddenin gerekçesinde vurgulanan suça teminat belgesi sistemi belirlenmelidir. Ancak kanun maddesinde bu hususta açık düzenleme yapmadığından bu belirsizliğin giderilmesi gerekmektedir.

Her ne kadar sanığa güvence belgesi verilse de CMK m. 246/2’ ye göre, sanık hapis cezasına mahkum olursa, kaçma hazırlığında bulunursa veya güvence belgesindeki koşullara aykırı davranırsa güvence belgesi anlamını yitirecektir.⁵⁶⁰ Güvence belgesini geçersiz kılan nedenler kanun maddesinde açıkça sayılmıştır. Bu nedenle kanunda sayılmayan nedenlerle, örneğin adli para cezası veya güvenlik tedbiri, güvence belgesini geçersiz hale getirmeyecektir.⁵⁶¹

Tutuklanmayacağına ilişkin güvence belgesi alan sanık hapis cezasına mahkum olduğunda güvence belgesi anlamını yitirecektir. Eğer ki sanık güvence belgesi aldığı fiilden ötürü değil de başka bir fiilinden ötürü hapis cezası alırsa güvence belgesinin anlamını yitirip yitirmeyeceği önemlidir. Doktrindeki görüşler, sanık hakkında verilen hapis cezasının, güvence belgesi verilen fiil ile sınırlı olmayacağı, sanığın her hangi bir fiilinden hapis cezası alması halinde güvence belgesinin anlamını yitireceği yönündedir.⁵⁶²

⁵⁵⁸ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1048; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 842.

⁵⁵⁹ Ersan ŞEN, Alperen GÖZÜKAN ve Buğra ŞAHİN (2023), *Güvence Belgesinin Kapsamı*, <https://sen.av.tr/tr/makale/guvence-belgesinin-kapsami>, ET. 03.09.2025.

⁵⁶⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÖTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 56; Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 198; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 852; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2090.

⁵⁶¹ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2090.

⁵⁶² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 840.

Gaip sanığın kaçma hazırlığına girmesi güvence belgesinin anlamını yitirecektir.⁵⁶³ Sanığın yurtdışına kaçma hazırlığına girebileceği gibi yurt içinde de kaçma hazırlığında bulunabilir. Kanun koyucu güvence belgesinin anlamını yitirmesi için sanığın kaçmasını değil, ondan daha hafif olan kaçmaya hazırlanmasını esas almıştır. Kaçmaya hazırlanan sanık hakkındaki güvence belgesi anlamını yitiriyorken; kaçan sanık için de evleviyetle anlamını yitirecektir. Ayrıca meşru olmayan hareketleri ile güvence belgesinin sona ermesine sebebiyet veren sanık hakkında kaçaklığa ilişkin hükümler uygulanmalıdır.⁵⁶⁴

2.1.4.2.5. Sanığın Kanun Yolu Sürecinde Gaip Olması

Kural olarak gaip sanık hakkında yargılama yapılmayacaktır. Ancak ilk derece yargılamasında hazır bulunan sanık, kanun yolu sürecinde gaip olursa, hakkında verilen kararın bozulması halinde, sanık ve müdafisine davetiye tebliğ olunamaması veya davetiye tebliğ olunmasına rağmen duruşmaya gelmemeleri halinde duruşmaya devam edilerek dava yokluklarında bitirilebilecektir. Eğer sanık hakkında daha ağır ceza verilecekse sanık mutlaka dinlenecektir.⁵⁶⁵ Doktrinde bu düzenleme eleştirilmekte, gaip olan sanık hakkında duruşmaya devam edilmeyip, gaipliğe ilişkin koşullar gerçekleşmiş ise sanığın gaip sayılması ve davanın durmasına karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁶⁶

2.1.5. Kaçak Sanık Hakkında Duruşma

2.1.5.1. Sanığın Kaçak Olması

Kaçaklık kurumu ilk kez CMK ile düzenlenmiş olup, CMUK’ de kaçaklığın tanımı yapılmamıştır. CMUK’de kaçaklığa benzer durumda sanık hakkındaki yargılamanın durmayacağı, duruşmanın sanığın yokluğunda yapıp devam edileceği düzenlenmiş; CMUK döneminde kaçaklığa ilişkin tanım doktrinde yapılmıştır. CMK ise kaçağın tanımını yapmış, kaçaklara özel hangi usulün uygulanacağı düzenlemiştir.⁵⁶⁷ CMK m. 247/1’e göre, hakkında yapılan soruşturmanın veya kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla, yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından

⁵⁶³ Murat BALCI (2011), agm. ss. 115.

⁵⁶⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 841.

⁵⁶⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 834,835.

⁵⁶⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 835.

⁵⁶⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 843.

kendisine ulaşamayan kişi kaçaktır.⁵⁶⁸ Bu durumda kaçaklığın unsuları üç tanedir. *İlk olarak* hakkında yapılan soruşturma veya kavuşturmada haberdar olan kişi, bilerek ve isteyerek, kovuşturma veya soruşturmayı sonuçsuz bırakma amacıyla hareket etmelidir. *İkinci olarak*, bu amaç doğrultusunda hareket eden kişi yurt içinde gizlenmeli veya yurt dışında bulunmalıdır. *Son olarak*, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme kişiye ulaşamıyor olmalıdır.⁵⁶⁹

Sanığın/şüphelinin kaçak sayılabilmesi için kanunda belirtilen şartların gerçekleşmiş olması gerekir.⁵⁷⁰

1. Sanık/şüpheli hakkında CMK m. 248/2’ de sayılan suçlardan biri ile muhakeme başlatılmış olmalıdır. Kaçaklık kararı, katalog suçlardan dolayı yargılanan kişiler hakkında verilecektir.

2. Şüpheli/sanığa hazır bulunması için Cumhuriyet savcısı veya mahkemece usulüne uygun tebligat yapmış olmalıdır. Usulüne uygun tebligat yapılmış olmasına rağmen, şüpheli/sanık bu tebligata uymamalı, bu nedenle de şüpheli /sanık hakkında zorla getirme kararı verilmelidir. Sanık/şüpheli hakkında verilen zorla getirme kararı da yerine getirilmemelidir.

Bu iki şart gerçekleşmeden kişi hakkında kaçaklık kararı verilmesi mümkün değildir. İki koşulun da gerçekleşmesinin ardından şu usul çerçevesinde kaçaklık kararı verilir:⁵⁷¹

1. Cumhuriyet savcısı veya mahkeme, çağrının gazete ile şüpheli veya sanığın bilinen konutunun kapısına asılarak ilanına karar verir. Yapılacak olan bu ilanlarda, sanığın veya şüphelinin onbeş gün içinde gelmediği takdirde m. 248’de düzenlenen elkoyma ve tutuklama tedbirlerine hükmedilebileceği açıklanır.

2. Yapılan bu işlemlerin tutanak ile saptanmasının ardından, sanığın veya şüphelinin onbeş gün içinde başvurmaması sonucunda kaçak olduğuna karar verilir.

⁵⁶⁸ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 109; Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 195; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 60, 61; Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 198; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1044, 1045; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 852, 853; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2092.

⁵⁶⁹ Ali Hakan EVİK (2021), “Ceza Muhakemesinde Kaçakların Yargılanması”, *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 23, ss. 31, 32; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 843, 844.

⁵⁷⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 61; Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 198; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 844, 845.

⁵⁷¹ Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 198; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 845.

Sanık veya şüpheli hakkında kaçaklık kararı verilmesi mahkemenin veya savcının takdirine bırakılmamış, kanun metninin “*karar verir*” şeklinde düzenlenmesinden ötürü, kanunda düzenlenen koşulların gerçekleşmesi halinde kişinin kaçak olduğuna karar verilmesi zorunlu kılınmıştır.⁵⁷²

Kaçaklığın tanımını yaptıktan sonra gaipliği kaçaklıktan ayıran hususlara değinmek gerekmektedir. Gaipliği kaçaklıktan ayıran *birinci fark*, gaiplerin yargılanmasını düzenleyen kanun maddesinde, gaiplik için “*sayılır*” şeklinde bir varsayımdan bahsedilirken; kaçakların yargılanmasını düzenleyen kanun maddesinde, kaçaklar için “*denir*” şeklinde gerçeklikten bahsedilir.⁵⁷³ *İkinci fark*, gaiplik ve kaçaklığı birbirinden ayıran en önemli husus olan, mahkemenin sanığa ulaşamamasına sanığın bilinçli olarak neden olup olmadığıdır. Gaiplikte sanık, durumu bilmemekte ve mahkemenin sanığa ulaşamamasına bilinçli olarak sebebiyet vermemektedir. Kaçaklıkta ise kaçak, bilerek ve isteyerek muhakemeyi sonuçsuz kılmak amacıyla mahkemenin kendisine ulaşamamasına neden olmaktadır.⁵⁷⁴ *Üçüncü olarak* kaçaklık hem soruşturma evresindeki şüpheli için hem de kovuşturma sürecindeki sanık için söz konusu iken, gaiplik sadece kovuşturma evresinde sanık için söz konusu olabilir.⁵⁷⁵ *Dördüncü olarak*, gaip sanık hakkında duruşma açılmazken, kaçak sanık hakkında duruşma yapılması mümkündür. *Beşinci olarak*, gaiplik halinde tutuklama kararı verilemezken, kaçak hakkında tutuklama kararı verilebilecektir. *Son olarak*, kaçaklık halinde zorunlu müdafilik söz konusuysa, gaiplik halinde mahkemece gerekli görüldüğünde müdafî görevlendirilebilecektir.⁵⁷⁶

⁵⁷² Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 845.

⁵⁷³ Ali Hakan EVİK (2021), agm. ss.31; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 60; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 853; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 133.

⁵⁷⁴ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 109; Ali Hakan EVİK (2021), agm. ss. 31; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 60; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1045; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 853.

⁵⁷⁵ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 853; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 133.

⁵⁷⁶ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 853.

2.1.5.2. Kaçak Hakkında Yapılabilecek İşlemler

2.1.5.2.1. Kaçak Hakkında Soruşturma Yapılması

5271 Sayılı CMK'ye 2016, 2017 ve 2018 yıllarında yapılan değişikliklerden sonra kaçaklık sadece kovuşturma evresinde sanığa değil aynı zamanda soruşturma evresinde şüpheliye de uygulanabilir hale gelmiştir.⁵⁷⁷

CMK'nin, kaçağın tanımını düzenleyen 247. maddesi, 2.12.2016 tarihli, 29906 sayılı RG'de yayımlanan 6763 Sayılı Kanunun 32. maddesi ile değiştirilmiş; yapılan değişiklik ile kavuşturmanın yanı sıra soruşturma evresini sonuçsuz bırakmak amacıyla kaçan ve Cumhuriyet savcısı tarafından ulaşılamayan şüphelinin de kaçak sayılacağı düzenlenmiştir.⁵⁷⁸ CMK'nin kaçaklara uygulanacak olan tedbirleri düzenleyen 248. maddesi, 6.1.2017 tarihli, 29940 Sayılı RG'de yayımlanamam 680 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 13. maddesiyle yapılan değişiklikle “*kaçak sanığın*” ifadesi kaçak olarak değiştirilmiştir.⁵⁷⁹ Bu şekliyle sanıklara uygulanacak olan tedbirler soruşturma evresinde şüpheliler için de uygulanabilir olmuştur. 8.3.2018 tarihli 30354 Sayılı RG'de yayımlanan 7072 Sayılı Kanun 11. maddesiyle, CMK m. 247'nin ikinci fıkrasının (b) bendine “*başvurmayan*” ibaresinden sonra gelmek üzere “*şüpheli veya*” ibaresi eklenmiştir.⁵⁸⁰ İlgili düzenleme ile hem kovuşturma hem de soruşturma evresi için kaçaklık uygulanabilir olmuştur.⁵⁸¹

Kaçaklığın şüpheliler için de uygulanabilir olması sebebiyle kaçak hakkında soruşturma yapılabilecektir.⁵⁸² Şöyle ki; sanığın hazır bulunması yargılama şartı olup kural olarak duruşma yapılmasına engelken, soruşturma evresinde şüphelinin hazır bulunmaması soruşturma yapılmasına ve gerekli görülmesi halinde dava açılmasına engel değildir.⁵⁸³ Kaçaklık hali sanığın duruşmaya katılmaması ile ilgili olduğundan bu durum kavuşturma evresinde sanıklar için daha uygunken, yukarıdaki değişikliklerle soruşturma evresinde şüpheliler de kaçak olabilecektir. Kanun koyucunun kaçaklık halini şüpheliler içinde düzenlemiş olması doktrinde eleştirilse de; söz konusu bu değişikliklerin yapılmış olmasının asıl amacı, kaçak sanıklara

⁵⁷⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 845.

⁵⁷⁸ 24.11.2016 tarih 6763 Sayılı Kanun, <https://www.resmigazete.gov.tr/>, ET. 08.07.2025.

⁵⁷⁹ 2.1.2017 tarihli 680 Sayılı KHK, <https://www.resmigazete.gov.tr/>, ET. 08.07.2025.

⁵⁸⁰ 1.2.2018 tarihli 7072 Sayılı Kanun, <https://www.resmigazete.gov.tr/>, ET. 08.07.2025.

⁵⁸¹ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 198.

⁵⁸² Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2093.

⁵⁸³ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 103; Ali Hakan EVİK (2021), agm. ss. 32; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 854.

uygulanacak tedbirlerin kaçak şüphelilere de uygulanabilmesidir. Şüphelilere, kaçaklara ilişkin kuralların ve tedbirlerin uygulanması, soruşturma evresinin süratle sonuçlandırılmasını sağlamaktadır.⁵⁸⁴

2.1.5.2.2. Kaçak Sanık Hakkında Kovuşturma Yapılması ve Hüküm Verilmesi

Kovuşturma evresi iddianamenin kabul edilmesiyle başlar ve kararın kesinleşmesiyle sona erer.⁵⁸⁵ CMK m. 247/3'e göre kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilir. Maddenin eski hali "(3) Kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilir. Ancak, daha önce sorgusu yapılmamış ise mahkûmiyet kararı verilemez." şeklinde iken anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir.⁵⁸⁶ Anayasa Mahkemesi, CMK m. 193'e ilişkin yapmış olduğu iptale⁵⁸⁷ ilişkin aynı gerekçelerle CMK m. 247/3' ün iptaline karar vermiştir. Ancak kanun koyucu;

"Sanık hakkında, toplanan delillere göre mahkûmiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri dışında bir karar verilmesi gerektiği kanısına varılırsa, sorgusu yapılmamış olsa da dava yokluğunda bitirilebilir." şeklinde m. 193'teki gibi düzenleme yapmamıştır.

Kanun koyucu, CMK m. 193'ten farklı olarak "Kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabilir. Ancak, daha önce sorgusu yapılmamış ise, mahkûmiyet ve ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemez." şeklinde bir düzenlemeye gitmiştir. Kanun koyucunun kaçaklara ilişkin maddeye güvenlik tedbirini eklememesi, iki madde arasında paralel düzenleme yapmaması doktrinde eleştirilmiştir.⁵⁸⁸

Madde metninden de anlaşılacağı üzere kaçak sanık hakkında, sorgusunun yapılıp yapılmamasına göre ve verilecek hükme göre ayrıma gidilmiştir. İlk olarak, sanığın sorgusunun yapılıp yapılmadığına bakılmaksızın, sanık hakkında beraat,

⁵⁸⁴ Ali Hakan EVİK (2021), agm. ss. 32; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 845, 846.

⁵⁸⁵ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 618.

⁵⁸⁶ Anayasa Mahkemesi, K.T: 22.3.2023, 2022/145-E., 2023/59-K. "37. İtiraz konusu kural uyarınca sorgusu yapılmayan kaçak sanık hakkında mahkûmiyet dışındaki hükümlerden olan ceza verilmesine yer olmadığına ve güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi de mümkündür. Bu itibarla kaçak sanığın yokluğunda yapılan işlemlerin tekrarlanması veya verilen hükmün yeniden değerlendirilmesi bakımından bu devrenin de değerlendirilmesi gerekir. Anılan hüküm türlerinde sanığın iddianameye konu haksızlığı gerçekleştirdiği tespit edilmekte ancak ceza siyaseti gereği ceza verilmemektedir. Fiilin suç teşkil eden bir haksızlığı oluşturduğunun belirlendiği ancak ceza verilmesine yer olmadığına hükmedildiği durumlarda sanığın Anayasa'nın 38. maddesinde öngörülen masumiyeti ortadan kalkmaktadır. Güvenlik tedbirlerine hükmedildiğinde ise sanık -masumiyetinin ortadan kalkması dışında- ayrıca yaptırma maruz kalmaktadır." şeklindeki gerekçe ile reddedilmiştir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.08.2025.

⁵⁸⁷ Supra. 62.

⁵⁸⁸ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 846, dipnot. 26.

davanın reddi, davanın düşmesi ve güvenlik tedbiri kararı verilebilecektir. İkinci olarak, sanık hakkında mahkumiyet veya ceza verilmesine yer olmadığı hükmü kurulacaksa dikkat edilecek unsur sanığın sorgusunun alınıp alınmamasıdır. Eğer ki sanığın daha önce sorgusu alınmış ise sanık kaçak olsa da hakkında duruşma yapıp, mahkumiyetine veya ceza verilmesine yer olmadığına karar verilebilecektir. Ancak sanığın daha önce sorgusu yapılmamışsa sanık hakkında mahkumiyet veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilemeyecektir.⁵⁸⁹

Kanun koyucu madde metninde “sorgu” kavramı kullanıldığından ötürü kaçak sanığın, soruşturma evresinde şüpheli sıfatıyla ifadesinin alınması, kaçak hakkında mahkumiyet hükmü kurulması için yeterli olmayacaktır. Kaçak sanık, şüpheli sıfatı ile soruşturma evresinde hakim tarafından sorgulanmış ise kovuşturma sürecinde kaçak sanık hakkında mahkumiyet veya ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebilecektir.⁵⁹⁰

2.1.5.2.3. Kaçak İçin Müdafî Görevlendirilmesi

Ceza muhakemesinde esas olan sanığın hazır bulunmasıdır. Ancak bazı hallerde sanık hazır olmada da duruşma yapılabilir. Bu hallerden biri de sanığın kaçak olması halidir. Koşullar oluşmuş ise kaçak olan sanık hakkında mahkumiyet kararı dahi verilebilecektir. Bu durumda kaçak sanığın haklarının korunması adına, kaçak sanığa barodan müdafî görevlendirilmesi sağlanacaktır.⁵⁹¹

CMK m. 247/4’e göre duruşma yapılan hallerde kaçak olan sanığın müdafisi yoksa mahkeme, barodan kaçak sanık için müdafî görevlendirmesini ister. Kaçak

⁵⁸⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 110, 111; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 01049; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 854, 855; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 846, 847.

⁵⁹⁰ Ali Hakan EVİK (2021), agm. ss. 37; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 847. Bu tespitin altında yatan neden şudur: Şüphelinin, Cumhuriyet savcısı veya kolluk görevlileri tarafından, soruşturmaya konu suç hakkında dinlenmesi ifade alma; şüphelinin soruşturmaya konu suçla, sanığın kovuşturmaya konu suçla ilgili olarak hakim veya mahkemece dinlenmesi sorgudur. Faruk TURHAN ve Murat AKSAN (2020), “Ceza Muhakemesinde Şüphelinin İfadesinin Alınması Ve Sorguya Çekilmesine İlişkin Hükümlerin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, ss. 292. Kanun maddesi “sorgu” kavramını içerdiğinden ötürü, şüpheli soruşturma evresinde hakim tarafından sorgulanmışsa, kaçak sanık hakkında mahkumiyet ve ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilebilecektir.

⁵⁹¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 847, 848.

sanık için müdafî görevlendirilmesi zorunlu hale getirilmiş, kanun koyucu zorunlu müdafilik hallerinden birini düzenlemiştir.⁵⁹²

Kanun maddesi “*duruşma yapılan hallerde*” nitelemesini yaptığından, duruşma yapılan hallerde kaçak sanık için müdafî görevlendirilmesi zorunlu iken, soruşturma evresindeki kaçak şüpheli için müdafî görevlendirilmesi zorunlu değildir.⁵⁹³ Kaçak şüpheli için müdafî görevlendirilmesinin zorunu olmaması, adil yargılanma ve savunma hakkını ihlal edildiği şeklinde eleştirilmiştir.⁵⁹⁴

2.1.5.3. Kaçak Sanığın Duruşmaya Gelmesini Sağlamak İçin Tedbirler

Ceza muhakemesinde yargılama yapılması için esas olan sanığın hazır bulunmasıdır. Duruşmada hazır bulunan sanık en temel hakkı olan savunma hakkını en etkin şekilde kullanabilecektir. Kanun koyucu bu duruma istisna getirmiştir. Kaçakların yargılanması bu istisnalardan biridir. Kanunda belirlenen şartların gerçekleşmesi halinde kaçak kişi hakkında yargılama yapıp hüküm kurulabilecektir. Ancak esas olanın sanığın duruşmada hazır bulunması olduğundan, kaçığın duruşmalarını katılımını sağlamak amacıyla bazı tedbirler alınabilecektir.⁵⁹⁵

2.1.5.3.1. El Koyma

Ceza muhakemesinde delil niteliği taşıyabilecek veya müsadere edilebilecek eşyaların, adliye aracılığıyla, elinde bulunduranın rızası olmadan, zilyetliğinden alınması ve eşya üzerindeki tasarrufunun kısıtlanması veya kaldırılması el koymadır.⁵⁹⁶ El koyma tedbiri, önleme amaçlı el koyma ve adli el koyma şeklinde ikiye ayrılmakta; adli el koyma ise basit el koyma ve özel el koyma şeklinde ikiye ayrılmaktadır.⁵⁹⁷ Kaçaklar hakkında düzenlenen zorlama amaçlı el koyma tedbiri özel el koyma şekillerindendir.⁵⁹⁸

⁵⁹² Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 198; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 854, 855; Ali Hakan EVİK (2021), agm. ss. 38; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 848.

⁵⁹³ Ali Hakan EVİK (2021), agm. ss. 38; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 61; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2094.

⁵⁹⁴ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1049; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 855.

⁵⁹⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 849.

⁵⁹⁶ Ersan ŞEN ve Hüsnü Sefa ERYILDIZ (2017), *Elkoyma*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 19.

⁵⁹⁷ Ersan ŞEN ve Hüsnü Sefa ERYILDIZ (2017), age. ss. 19, 20.

⁵⁹⁸ Ersan ŞEN ve Hüsnü Sefa ERYILDIZ (2017), age. ss. 240.

CMK m. 248/2’de sayılan suçlardan yargılanan kaçakların, Cumhuriyet savcısına başvurmasını veya duruşmaya gelmesini sağlamak amacıyla ve bu amaçla orantılı olarak; Türkiye’deki mallarına, haklarına ve alacaklarına, Cumhuriyet savcısının istemiyle ve sulh ceza hakimî kararıyla veya mahkeme kararıyla elkoyma tedbiri uygulanabilir.⁵⁹⁹ Bu şekildeki el koyma tedbiri ile kaçağı soruşturmaya dahil olmaya ve duruşmaya gelmeye zorlama amacı taşındığından, zorlama amaçlı el koyma olarak adlandırılmaktadır.⁶⁰⁰

Önemle belirtmek gerekir ki el koyma tedbirini uygulamadaki amaç, kaçağın Cumhuriyet savcısına başvurmasını veya duruşmalarını katılmasını sağlamak olacaktır. Bu amaca hizmet etmeyen tedbirler hukuka aykırı olacaktır.⁶⁰¹ El koyma tedbiri, tüm malvarlığına da el koyma imkanı vereceğinden, tedbirin uygulanışı ve suç arasında orantı olmalı, tedbir cezalandırma amacıyla uygulanmamalıdır. Aksi halde kaçağın mülkiyet hakkının ihlaline neden olacaktır.⁶⁰²

Elkoyma tedbirinin konusu kaçağın Türkiye’de bulunan malları, hak ve alacakları olabilecektir. Öte yandan sanığın yurt dışında olan mallarına, alacaklarına ve haklarına elkoymayacaktır.⁶⁰³

El koyma tedbirine karar verme yetkisi, soruşturma evresinde sulh ceza hakimliğine, kovuşturma evresinde davaya bakan mahkeme verilmiştir. Ancak şunu da belirtelim ki, kanun maddesi “elkonulabilir” ifadesini kullandığından, koşullar gerçekleşmiş olsa dahi sulh ceza hakimliği veya mahkeme bu kararı vermek zorunda değildir.⁶⁰⁴ Gerektiğinde, elkonulanların idaresi için kayyım atanabilir. Kanun koyucu bu hususta da hakim ve mahkemeye takdir yetkisi vermiştir. Elkoyma ve kayyım atama kararı müdafîye bildirilir. Bu şekliyle sanığın savunma hakkını kullanması amaçlanmıştır.⁶⁰⁵

⁵⁹⁹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 63, 64; Muhammed Sıddık SEYYİGOĞLU (2021), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama ve Elkoyma”, *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4 Sayı 1, ss. 22; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1050; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 855; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2095.

⁶⁰⁰ Hakan Serdar ÇÖPOĞLU (2023), *Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Arama Ve Elkoyma*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, ss.209.

⁶⁰¹ Ersan ŞEN ve Hüsnü Sefa ERYILDIZ (2017), age. ss. 245; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 849.

⁶⁰² Hakan Serdar ÇÖPOĞLU (2023), age. ss. 210.

⁶⁰³ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 199; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 849.

⁶⁰⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 849, 850.

⁶⁰⁵ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 850.

Kaçığın elkonulan mal, hak ve alacaklarının korunmasında, elkoymaya ilişkin hükümler uygulanır.⁶⁰⁶ Bu doğrultuda, elkonulan eşyanın muhafazası ve elden çıkarılmasına ilişkin düzenlemeleri içeren CMK m. 132'deki uygulamalar uygulanacaktır.⁶⁰⁷ Madde hükmünde, el koyma tedbirinin nasıl uygulanacağına dair düzenleme olmadığından, kıyasen el koyma tedbirinin uygulanmasına ilişkin Kanun ve mevzuattaki hükümler uygulanır.⁶⁰⁸

Tedbirlere ilişkin kararların özetinin gazetede ilan edilmesine mahkemece karar verilebilir.⁶⁰⁹ Tedbire ilişkin kararın duyurulmasıyla hem kararı uygulayacak makamlar hem kararla ilgili merciler ve makamlar hem de üçüncü kişiler durumdan haberdar olacaktır.⁶¹⁰ Bu şekilde tedbire ilişkin karar tam anlamıyla uygulanabilmiş olacaktır. Son olarak sulh ceza hakimliği ve mahkeme, elkoyma kararına ilişkin özeti ilan etmekte zorunlu değildir. Kanun koyucu, bu hususta sulh ceza hakimliğine ve mahkemeye takdir yetkisi vermiştir.⁶¹¹

Kaçığın yasal olarak bakmakla yükümlü olduğu yakınlarının, elkoyma nedeniyle yoksulluğa düşecekleri saptanırsa, bu kişilerin geçimlerini sağlayabilmesi için elkonulan mal varlığından, sosyal durumları ile orantılı miktarda yardımda bulunulması konusunda kayyımına izin verilir.⁶¹²

Kaçak yakalanırsa veya teslim olursa, elkoymaya karar veren hakim veya mahkemece elkoymanın kaldırılması kararı verilir.⁶¹³ Keza bu şekillerde kaçığın duruşmaya katılımı veya Cumhuriyet savcısına başvurusu sağlanmış olacaktır. Bu şekli ile elkoyma tedbirinin amacı sağlanmış olacaktır. Kaçığın duruşmaya katılmasıyla veya Cumhuriyet savcısına başvurması halinde elkoyma tedbirinin

⁶⁰⁶ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 64.

⁶⁰⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 851.

⁶⁰⁸ Ersan ŞEN ve Hüsnü Sefa ERYILDIZ (2017), age. ss. 246.

⁶⁰⁹ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 201; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 64.

⁶¹⁰ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 200, 201.

⁶¹¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 851, 852.

⁶¹² Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 201; Uğur ERSOY (2024), age. ss. 857; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 64; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1051.

⁶¹³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 64; Ersan ŞEN ve Hüsnü Sefa ERYILDIZ (2017), age. ss. 246; Hakan Serdar ÇÖPOĞLU (2023), age. ss. 211; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1051.

kaldırılması kararı zorunlu olarak verilecektir. Hakimin veya mahkemenin bu hususta takdir yetkisi yoktur.⁶¹⁴

2.1.5.3.2. Tutuklama Kararı

CMK “Gıyabi Tutuklamayı” kaldırmıştır. Hakimin yüzünü dahi görmediği sanık hakkında tutuklama kararı vermesi uygun görülmemiştir. Ancak bu kuralın istisnası olarak kaçak sanık hakkında gıyabında tutuklama kararı verilebilecektir.⁶¹⁵ CMK’ye göre, kaçak hakkında, 100’ üncü ve sonraki maddeler gereğince, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi veya kovuşturma evresinde mahkeme tarafından, yokluğunda tutuklama kararı verilebilir. Bu durumda mahkemeye veya hakime takdir yetkisi verilmiş, kaçak hakkında gıyabi tutuklama kararı verilmesi zorunlu kılınmamıştır.⁶¹⁶ Ancak şunu belirtmek gerekir ki burada bahsedilen kaçak, yabancı ülkede bulunan kaçaklardır. Bu hususa ilişkin düzenleme CMK’ de değil 5320 sayılı Kanun m. 5/2’ de düzenlenmiştir.⁶¹⁷ Tutuklama kararı haricinde, CMK m. 98’e göre soruşturma ve kovuşturma evresinde, kaçak hakkında yakalama emri düzenlenebilecektir.⁶¹⁸ O halde yurtiçinde bulunan kaçak hakkında tutuklama kararı verilemezken, yakalama emri verilebilecektir.

2.1.5.3.3. Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi

Kaçakların yargılanması başlığı altında kaçaklara uygulanacak tedbirleri düzenleyen 248/7’inci madde, gaipler için uygulanan güvence belge verilmesine ilişkin 246’ıncı maddenin kaçaklar hakkında da uygulanacağını düzenlemiştir.⁶¹⁹ CMK m. 246’ya göre güvence belgesi sadece sanıklar hakkında verilebilecektir. Ancak kaçaklık hali hem sanık hem de şüpheliler için uygulanabiliyordur. Bu durumda güvence belgesi kaçak şüpheliye de verilip verilmeyeceğine yönelik

⁶¹⁴ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 201; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 852, 853.

⁶¹⁵ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 111; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 62.

⁶¹⁶ Ali ÇINAR ve Elif KÖSESOY (2021), agm. ss. 201, 202; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 853, 854.

⁶¹⁷ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 199; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 853.

⁶¹⁸ Ali Hakan EVİK (2021), agm. ss. 44; Ali Kemal YILDIZ (2006), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, ss. 154, 155.

⁶¹⁹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 854.

doktrinde farklı görüşler oluşmuştur. Bir görüşe göre; CMK m. 246 teminat belgesinin sadece sanıklar için uygulanabileceğini düzenlediğinden, kaçak sanık hakkında güvence belgesi verilebiliyorken, kaçak şüpheli hakkında güvence belgesi verilemeyecektir.⁶²⁰ Bir başka görüşe göre ise, hem kaçak şüpheliye hem de kaçak sanığa güvence belgesi verilebilecektir. Aksi taktirde kaçak şüpheli hakkında gıyabında tutuklama kararı verilebiliyorken güvence belgesi verilememesi, maddenin amacına aykırı olarak değerlendirilmiştir. Ancak ikinci görüşün kabul edilmesi halinde kaçak şüpheli hakkında güvence belgesini kimin vereceği hususu eksik kalmaktadır. Bu eksiklik görüşü savunanlar tarafından da dile getirilmiştir.⁶²¹ Kanaatimizce, güvence belgesi verilmesine ilişkin düzenlemeyi içeren norm, açıkça sanıklara güvence belgesi verileceğini düzenlediğinden, güvence belgesi kaçak sanıklara verilebilecektir. Dolayısıyla gaipilere güvence belgesi verilmesine ilişkin yaptığımız açıklamalar kaçaklar için de geçerli olacaktır.

Çalışmamızın devamı kaçak sanığa güvence belgesi verilebildiği görüşü kabul edilerek anlatılacaktır.⁶²² Güvence (teminat) belgesi, kaçak sanığın ortaya çıkması ve muhakemede hazır bulunması amacıyla verilen ve sanığı tutuklanmaktan kurtaran belgedir.⁶²³ Güvence belgesinin amacının kaçak sanığı tutuklanmaktan kurtarmak olduğu göze alındığında güvence belgesinin mahiyetiyle uyuşmayan diğer koruma tedbirleri de kaçak sanığa uygulanmayacaktır.⁶²⁴

Teminat belgesi, kovuşturmaya yetkili mahkemenin kararı ile verilebilecektir. Cumhuriyet savcısının teminat belgesi verme yetkisi olmayacaktır.⁶²⁵ Güvence belgenin verilebilmesi için iki koşulun gerçekleşmiş olması aranır. Öncelikle ortada kaçak bir sanık olmalıdır.⁶²⁶ Daha sonra, kaçak sanık hakkında bir tutuklama kararı

⁶²⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 62; Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 1051; Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024c), age. ss. 2095, 2096.

⁶²¹ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 854, 855.

⁶²² Aksi yönde düzenlemeler için bakınız. Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 854, 855.

⁶²³ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 62.

⁶²⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 855.

⁶²⁵ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 114; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 62.

⁶²⁶ Ömer ÖMEROĞLU (2013), “Ceza Muhakemesinde Gaip ve Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, ss. 206.

olmalı veya tutuklama kararı var olacak olmalıdır. Sanığın tutuklanması mümkün değilse, sanığa güvence belgesi verilmesine de gerek olmayacaktır.⁶²⁷

Teminat belgesi şarta bağlanarak verilebilecektir. Kanun koyucu, şarta bağlı güvence belgesi verilmesini zorunluluk olarak değil, hakimnin gerekli görmesi haline bırakmıştır.⁶²⁸ Mahkemece verilen teminat belgesinin şartı da yine mahkemece belirlenecek ve bu şartlar belgede açıkça yazılacaktır. Belirlenen bu şartlar, teminat belgesinin amacı ile çelişmez nitelikte olacaktır. Şartsız olarak verilen teminat belgesine sonradan şart eklenemeyeceği gibi şartlı verilmiş olan teminat belgesinin şartları, sanık aleyhine ağırlaştırılamayacaktır.⁶²⁹

Teminat belgesi hükmün verilmesi ile sona erecektir. Ayrıca şarta bağlanmış teminat belgesi, hüküm kurulmasıyla sona ereceği gibi sanık bu şarta uymadığında da hükümsüz kalacaktır.⁶³⁰ Sanık hapis cezasına mahkum olursa, kaçma hazırlığında bulunursa veya güvence belgesindeki koşullara aykırı davranırsa güvence belgesi anlamını yitirecektir.⁶³¹

2.2. SANIĞIN DURUŞMADA HAZIR BULUNMA HAKKININ İHLALİNİNE KARŞI BAŞVURU YOLLARI

Sanığın duruşmada hazır bulunması en önemli yargılama şartlarından biridir. Sanığın duruşmada hazır bulunması, kanun aksini öngörmedikçe yargılamanın yapılması için zorunluluktur. Yargılama şartı olmasının yanı sıra, sanık için önemli bir haktır.⁶³² Kanun koyucu sanığın hazır bulunmaması halinde duruşmanın yapılabileceği istisnai halleri düzenlenmiştir.⁶³³ Ancak istisnai hallere binaen yapılan

⁶²⁷ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 113; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 62; Ömer ÖMEROĞLU (2013), agm. ss. 208.

⁶²⁸ Ömer ÖMEROĞLU (2013), agm. ss. 210.

⁶²⁹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 114; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 63.

⁶³⁰ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 63.

⁶³¹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 115; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 62; Ömer ÖMEROĞLU (2013), agm. ss.214-216; Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAKSIZ (2024), age. ss. 855.

⁶³² Uğur ERSOY (2024), age. ss. 205, 206.

⁶³³ Uğur ERSOY (2024), age. ss. 211.

muhakeme sonucunda yahut bu haller haricinde de bazı hallerde sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı ihlal edilmiş olabilecektir. Kanun koyucu duruşmada hazır bulunma hakkı ihlal edilen sanığa, başvuru yolları düzenlemiştir. Çalışmamızın bu başlığında sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilmesine karşı başvurabileceği yollar ve doktrinde önerilen başvuru yolu incelenecektir.

2.2.1. Eski Hale Getirme

CMK m. 40/1'e göre ceza muhakemesine ilişkin işlemlerin yapılması için yasalarda belirlenen hak düşürücü sürenin, kusuru olmaksızın kaçırılması halinde, ilgili kişiler hak kaybına uğramamak için eski hale getirme talebinde bulunabilecektir.⁶³⁴ Eski hale getirmeye ilişkin genel hükümler CMK m. 40-42 arasında düzenlenmiştir. Aşağıda sayacağımız hallerin ayrık tuttuğu hükümleri dışında genel hükümlere göre eski hale getirme başvuru ve incelemesi yapılacaktır.⁶³⁵ Usulüne uygun şekilde eski hale getirme başvurusu yapılmasıyla, sürenin dolmasıyla doğacak sonuçların ortaya çıkması engellenmiş olur, böylece süre kaçırılmamış sayılır.⁶³⁶ Kanun koyucu eski hale getirme isteminde bulunulabilecek halleri kanunda saymıştır. Sanığın duruşmada hazır bulunmadığı hallerde CMK m. 198, m. 274, m. 292'ye göre eski hale getirme isteminde bulunulabilecektir.

CMK m. 198'e göre gaiplik, sanığın yokluğu ve kaçaklık hallerinde, hukuka aykırı olarak şekilde sanık hazır bulunmaksızın duruşma yapılırsa; sanık, mahkemenin karar ve işlemlerinin kedisine tebliği tarihinden itibaren bir hafta içinde, sürenin geçmesinden doğan sonuçları gidermek için kanunî nedenlere dayanarak, mahkemenin o karar ve işlemleri hakkında eski hâle getirme isteminde bulunabilir.⁶³⁷ Ancak sanık hazır bulunmaksızın yapılan duruşma hukuka uygunsa eski hale getirme isteminde bulunulamaz. Sanık hazır bulunmadan yapılabilecek duruşmalar kanunda

⁶³⁴ Özdem ÖZAYDIN (2024), "Ceza Muhakemesi Hukukunda Eski Hale Getirme", *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt 22, Sayı 254, ss. 512.

⁶³⁵ Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1584.

⁶³⁶ Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1583; Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 233, 234.

⁶³⁷ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 116; Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SIRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 64; Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1583; CMK m.198' e göre sanığın hazır bulunmadığı duruşmalarda yapılan işlemler ve kararlar sanığa tebliği edilmelidir. Dolayısıyla sanığın hazır olmadığı duruşmaların tutanakları, yapılan işlemler ve yeni celse günü sanığa tebliğ edilmelidir. Ancak uygulamada, hazır bulunmadığı duruşmaların tutanakları, yapılan işlemler ve yeni celse günü sanığa tebliğ edilmemektedir. Ersan ŞEN ve Beyza BAŞER BERKÜN (2024), *Duruşmaya Katılmayan Sanığa Tebligat*, <https://sen.av.tr/tr/makale/durusmaya-katilmayan-saniga-tebligat>, ET. 31.10.2025.

düzenlenmiş olup; örneğin sanık kendi istemi üzerine duruşmadan bağışık tutulmuş veya müdafî aracılığıyla temsil edilmek yetkisini kullanmış olursa artık eski hâle getirme isteminde bulunamaz.⁶³⁸

CMK m. 274' e göre istinafa özgü olarak sanığın yokluğunda aleyhine verilen hükümlere karşı eski hâle getirme isteminde bulunabilir.⁶³⁹ Sanık eski hale getirme isteminde bulunurken ayrıca istinaf talebinde de bulunmalıdır. Bu durumda önce eski hale getirme istemine ilişkin karar verilir. İstinafa ilişkin işler bekletilir.⁶⁴⁰ Temyize özgü CMK m. 292' de sanığın yokluğunda aleyhine verilen hükümlerde CMK m. 274'ün uygulanacağı belirtilmiştir. Neticede sanık, yokluğunda aleyhine verilen hükümlere karşı eski hale getirme isteminde bulunulabilecektir.⁶⁴¹

2.2.2. Olağan Kanun Yollarına Başvurma

Kesin olmayan karara karşı başvurulacak kanun yolu olağan kanun yoludur. Olağan kanun yolları, itiraz, istinaf ve temyiz olmak üzere sınıflandırılır.⁶⁴² Verilen karardan menfaati etkilenen sanık/şüpheli kanun yollarına başvurabilecektir.⁶⁴³

CMK' ye göre sanığın hazır bulunması duruşmanın yapılması için kural olsa da yukarıda açıklamış olduğumuz normlar ile sanık duruşmada hazır bulunmasa da duruşmanın devam edileceği istisnai haller düzenlemiştir. Kanunla belirlenen istisnai haller ve bu istisnai hallere ilişkin koşullar gerçekleştiği takdirde hazır olmayan sanık hakkında duruşma yapılabilir. Aksi halde hazır olmayan sanık hakkında duruşma yapılırsa ve bundan doğan sonuçlar eski hale getirme ile giderilemiyorsa, kanun yollarına başvurulabilecektir.⁶⁴⁴

İtiraz, kural olarak hakim kararlarına, istisna olarak kanunun gösterdiği hallerde mahkeme kararlarına karşı başvurulacak ve kararın başka merci tarafından incelenmesini sağlayan kanun yoludur. Kural olarak hakim kararlarının hepsine itiraz

⁶³⁸ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 64; Erkan SARITAŞ (2020), agm. ss. 1584.

⁶³⁹ Bahri ÖZTÜRK, Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Esra ALAN, Özge SİRMA GEZER, Yasemin F. SAYGILAR, Efser ERDEN TÜTÜNCÜ, Özdem ÖZAYDIN ve Mehmet Can TOK (2024), age. ss. 491; Cumhur ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 261; Ülkem Cansu AYGÜN KARAKOYUNLU (2023), "Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2 ss. 263.

⁶⁴⁰ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 574; Ülkem Cansu AYGÜN KARAKOYUNLU (2023), agm. ss. 265.

⁶⁴¹ Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 796.

⁶⁴² Ahmet GÖKCEN, M. Emin ALŞAHİN ve Kerim ÇAKIR (2024), age. ss. 738.

⁶⁴³ Mustafa ÖZEN (2025), age. ss. 1456.

⁶⁴⁴ İdris DOĞAN (2024), age. ss. 218.

edilebiliyorken, mahkeme kararlarına itiraz edilebilmesi için kanun koyucunun ayrıca düzenleme getirmesi gerekmektedir.⁶⁴⁵ Mahkemenin vereceği kararlar bakımından CMK m. 248/ 8’ de özel düzenleme getirilmiş ve kaçaklar hakkında verilen mahkeme kararlarına karşı da itiraz kanun yoluna başvurulabilecektir.⁶⁴⁶

İstinaf, ilk derece mahkemesince verilen kararlara karşı başvuru ve hem maddi hem de hukuki açıdan inceleme yapan ikinci derece denetim yoludur. İstinaf incelemesinde hem fail suçu işleyip işlemediğine dair maddi açıdan inceleme yapılır hem de hukuki normlarının tam olarak uygulanıp uygulanmadığı açısından hukuki inceleme yapılır.⁶⁴⁷ Dolayısıyla duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edildiği gerekçesi ile ilk derece mahkemesinin kararlarına karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilecektir.⁶⁴⁸

Temyiz kanun yolu, hukuki inceleme yapılan kanun yoludur. Temyiz kanun yolu ile verilen kararın hukuka uygun olup olmadığı denetlenmektedir.⁶⁴⁹ Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilmesi bağlamında olağan kanun yollarına başvurulması hususunda en önemli yol temyiz kanun yoludur. Şöyle ki,

CMK m. 288’ye göre temyiz ancak hükmün hukuka aykırı olduğu gerekçesine dayanılır ve hukuka aykırılık, hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanmasıdır.⁶⁵⁰ Sanığın duruşmada hazır bulunması hakkının ihlal edildiği nedeniyle temyiz kanun yoluna başvurulabilmesi için ceza muhakemesi hukukundaki kuralların yanlış uygulanması yahut hiç uygulanmamış olması gerekecektir.

Ceza muhakemesinde esas olan sanığın duruşmada hazır bulunması olsa da kanun koyucu istisna düzenleyerek, sanık hazır olmasa da yargılamanın yapılabileceği halleri düzenlemiştir. Bu doğrultuda sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına getirilen istisnai halleri düzenleyen ceza muhakemesi kanunlarının uygulanmaması yahut yanlış uygulanması temyiz nedeni olabilecektir.

⁶⁴⁵ Cumhuriyet ŞAHİN ve Neslihan GÖKTÜRK (2022), age. ss. 254.

⁶⁴⁶ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 857.

⁶⁴⁷ Mustafa ÖZEN (2025), age. ss. 1497, 1498.

⁶⁴⁸ Ankara BAM 14. CD, KT: 12.3.2020, 2019/1360-E., 2020/783-K. sayılı kararı “*Duruşmalara katılma hakkına sahip bulunan ve bu hakkından bağışık tutulma talebiyle vazgeçmeyen sanığın, tutuklu bulunduğu cezaevinden duruşmaya kendi isteğiyle yada SEGBİS bağlantısıyla katılması olanaksız olduğundan, savunma hakkı kısıtlanmış olacaktır. Duruşmada bağışık tutulma talebi bulunmayan sanık duruşmada kanunen hazır bulunması gereken kişi konumundadır. Bu nedenle, başka suçtan tutuklu bulunan ve bağışık tutulma talebi bulunmayan Sincan Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda, başka suçtan tutuklu bulunan sanık K2’nin yokluğunda, 27/12/2018 tarihinde hüküm açıklanarak, mahkumiyetine karar verilmesi, yasaya aykırı olup, 5271 sayılı CMK’nın 289/1-e maddesi kapsamında da hukuka kesin aykırılık hali oluşturmaktadır.*” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 03.08.2025.

⁶⁴⁹ Mustafa ÖZEN (2025), age. ss. 1532, 1533.

⁶⁵⁰ Mustafa ÖZEN (2025), age. ss. 1541, 1542.

CMK m. 289’da ise mutlak temyiz nedenleri, diğer adıyla kesin hukuka aykırılık halleri düzenlenmiştir. Maddedeki hukuka aykırılık nedenleri temyiz dilekçesinde gösterilmese dahi re’sen dikkate alınacaktır.⁶⁵¹ CMK m. 289/h uyarınca “Hüküm için önemli olan hususlarda mahkeme kararı ile savunma hakkının sınırlandırılmış olması.” mutlak bozma sebebidir. Savunma hakkının kısıtlanmış olması mutlak bozma nedeni olacaktır. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, savunma hakkının bir yansımasıdır. Keza sanık duruşmada hazır bulunmadan savunma hakkını ve savunma hakkından doğan haklarını kullanamayacaktır.⁶⁵² O halde ilk derece mahkemesince hukuka aykırı olarak sanığın yokluğunda duruşma yapılarak sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilmişse ve bu ihlal istinaf incelemesinde de giderilememişse temyiz incelemesinin konusu olacak ve sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edilmesi mutlak bozma nedeni olacaktır.⁶⁵³

Örneğin⁶⁵⁴; sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı tanınmaması, duruşmadan varestede tutulmayı istemeyen sanığın yokluğunda hüküm kurulması⁶⁵⁵, gıyapta duruşmanın yapılabileceği hallerde bu hususta sanığa ihtarda bulunmadan, sanığın yokluğunda yargılamanın yapılması⁶⁵⁶, sanığa esas mahkemesinde ifade verip vermeyeceğinin sorulmaması⁶⁵⁷, alt sınırı beş yıldan fazla olan suçlar için istinabe yoluyla sanığın sorgusunun yapılması, aynı yargı çevresinde başka suçtan hükümlü veya tutuklu olan kişinin duruşmada hazır edilmemesi sanığın savunma hakkını kısıtlayan dolayısıyla duruşmada hazır bulunma hakkını ihlal eden hallerdir.

⁶⁵¹ Mustafa ÖZEN (2025), age. ss. 1545.

⁶⁵² Hilmi ŞEKER (2017), age. ss. 221.

⁶⁵³ İdris DOĞAN (2024), age. ss. 218, 219.

⁶⁵⁴ Zeki Murteza ALBAYRAK ve Ali ÇELİK (2022), age. ss. 933; Daha detaylı bilgi için bkznz. Erhan GÜNAY (2016), *Ceza Hükümünde Mutlak Bozma Nedeni Olarak Sanığın; Savunma Hakkının Kısıtlanması*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 308-311.

⁶⁵⁵ Yargıtay 12. CD, KT: 14.5.2018, 2017/12516-E., 2018/5424-K. sayılı kararı “2-Duruşmadan varestede tutulmasını istemeyen ve duruşmadan varestede tutulmasına karar verilmeyen sanığın, kararın verildiği duruşmanın yapıldığı 17.10.2017 tarihinde başka bir suçtan mahkemenin yargı çevresi dışında Yalova A 3 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda hükümlü bulunması nedeniyle duruşmalarda hazır edilmesi gerektiği gözetilmeden, sanığın yokluğunda yargılamaya devamla mahkumiyetine karar verilerek CMK’nın 193/1 ve 196/5. maddelerine aykırı davranılmak suretiyle savunma hakkının kısıtlanması, Kanuna aykırı olup” şeklindedir. <https://www.lexpera.com.tr/>, ET. 03.08.2025.

⁶⁵⁶ Yargıtay 19. CD, KT: 20.4.2016, 2015/15665-E., 2016/16044-K. sayılı kararı “1-CMK’nın 195. maddesine uygun şekilde ihtarda bulunulmadan sanıkların yokluğunda karar verilmesi... Kanuna aykırı” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 03.08.2025.

⁶⁵⁷ Yargıtay 11. CD, KT: 9.4.2019, 2017/8598-E., 2019/3612-K. sayılı kararı “a) İstinabe yoluyla savunması alınan sanığa esas mahkemesinde ifade vermek isteyip istemediğinin sorulmaması suretiyle CMK’nın 196/2. maddesine aykırı davranılması... Bozmayı gerektirmiş,” şeklindedir. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET. 03.08.2025.

2.2.3. Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru

Olağan kanun yollarıyla çözümlenemeyen hak ve özgürlük ihlallerini, uluslararası kurumlara taşımadan çözümleyebilmek amacıyla, 2010 Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu kurulmuştur. 23.09.2012 tarihinden itibaren Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolunun kurulmasındaki en temel gerçek, AİHM nezdindeki başvuruların ve ihlal kararlarının büyük kısmının Türkiye'ye ait olması ve bu durumun insan haklarını yönünden olumsuz görüntü ortaya çıkarmasıdır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu ile AİHM' de Türkiye aleyhine verilen kararları azaltmak amaçlanmıştır.⁶⁵⁸

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapmanın bazı şartları vardır. Bu şartları usule ve esasa ilişkin şartlar şeklinde sınıflandırabiliriz. Usule ilişkin şartlar, bireysel başvuruda bulunma hakkına sahip olunması, iç hukuk yollarının tüketilmesi, yasal başvuru süresinin dolmamış olması, başvuru harcının yatırılmış olması ve başvuru formunun doğru şekilde gerekli eklerle doldurulmuş olmasıdır. Esasa ilişkin şartlar ise, ihlale konu hakkın 1982 Anayasası'ndaki hak ve özgürlükler ile AİHS ve Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki hak ve özgürlüklerden biri olması, kamu gücü, eylem ya da işleminden kaynaklı bir ihlalin mevcudiyeti ile hukuki yararın mevcut olmasıdır.⁶⁵⁹ Ayrıca 6216 sayılı Kanunun 45/3. maddesine göre yasama işlemlerine, düzenleyici işlemlere, Anayasa Mahkemesi kararlarına ve Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemlere karşı Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulamayacaktır.⁶⁶⁰

Bireysel başvuru için konumuz açısından en önemli husus, bireysel başvuruda bulunabilmek için ihlal edilen hakkın hem Anayasa hem de AİHS'de kapsamında bir hak olmasıdır.⁶⁶¹ Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı ne Anayasa' da ne de AİHS'de açıkça düzenlenmemiştir. Ancak Anayasa'nın 36. maddesi uyarınca herkes iddiada bulunma, savunma ve adil yargılanma hakkına sahiptir. Madde metninde, iddiada bulunma ve savunma hakkının ayrıca düzenlenmiş olması, Anayasa Mahkemesi'nce, taraflara iddia ve savunmalarını mahkeme önünde dile getirme

⁶⁵⁸ Ömer ANAYURT (2024), *Temel Hukuk Dizisi Anayasa Hukuku (THD) (Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku)*, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 469, 470.

⁶⁵⁹ İbrahim TAN (2018), "Adil Yargılanma Hakkı Ve Adil Yargılanma Hakkının İhlali Halinde Gidilebilecek Yasal Yollar", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, ss. 147, 148.

⁶⁶⁰ Lina İSLAM (2013), "Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvurularda Kabul Edilebilirlik Koşulları", *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, ss. 23.

⁶⁶¹ İdris DOĞAN (2024), age. ss. 218; Lina İSLAM (2013), agm. ss. 17.

fırsatı tanınması gerektiği şeklinde yorumlanmıştır.⁶⁶² Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı AİHS’de açıkça düzenlenmemiştir. Ancak Sözleşmenin 6. maddesinin amaçları dikkate alındığında sanığın duruşmalara katılma, duruşmaları dinleme ve izleme hakkının bulunduğu kabul edilir.⁶⁶³ Ayrıca sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, AİHS m. 6/3’ te sanığa tanınan asgari hakların gerçekleşmesini sağlar.⁶⁶⁴ Neticede sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı hem Anayasa’da hem de AİHS’de tanınan haklarındandır.⁶⁶⁵

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yaptıktan sonra Komisyonlar başvurunun kabul edilebilirlik incelemesini, duruşma açılmaksızın dosya üzerinden yapabilecektir. Bölümler, dosya üzerinden inceleme yapabileceği gibi re’sen veya başvuru yahut Adalet Bakanlığı’nın talebi üzerine gerekli görülmesi halinde duruşmalı inceleme yapabilecektir.⁶⁶⁶

Yapılan bireysel başvurunun ardından önce kabul edilebilirlik yönünden inceleme yapılır. Eğer başvuru hakkında kabul edilebilirlik kararı verilir ise esasa ilişkin incelemeye başlanır. İnceleme neticesinde hak ihlali olduğuna karar verilir ise ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapmak üzere dosyayı ilgili mahkemeye gönderebileceği gibi yalnızca ilgili lehine tazminata da hükmedebilir.⁶⁶⁷

⁶⁶² Anayasa Mahkemesi, *Emrah Yayla*, KT: 6.2.2020, B. NO: 2017/38732, parag. 58. “ 58. Anayasa’nın 36. maddesi uyarınca herkes iddiada bulunma, savunma ve adil yargılanma hakkına sahiptir. Anayasa’nın anılan maddesinde adil yargılanma hakkından ayrı olarak iddia ve savunma hakkına birlikte yer verilmesi, taraflara iddia ve savunmalarını mahkeme önünde dile getirme fırsatı tanınması gerektiği anlamını da içermektedir.” şeklindedir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

⁶⁶³ Anayasa Mahkemesi, *Şehrihan Çoban*, K.T: 6.2.2020, B.NO: 2017/22672, parag. 54. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

⁶⁶⁴ Hilmi ŞEKER (2017), agm. ss. 221.

⁶⁶⁵ Anayasa Mahkemesi, *Emrah Yayla*, KT: 6.2.2020, B. NO: 2017/38732 “59. Anayasa’nın 36. maddesine “...ile adil yargılanma” ibaresinin eklenmesine ilişkin gerekçede, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dâhil edildiği vurgulanmıştır. AİHM Sözleşme’nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki hakkaniyete uygun yargılama kavramından hareket ederek adil yargılanma hakkının gereklerini saptamıştır. Sözleşme’nin 6. maddesinin (1) numaralı fıkrası kapsamında adil yargılanma hakkının gereklerinden birinin de duruşmada hazır bulunma hakkı olduğunu birçok kararında vurgulamıştır. Dolayısıyla Anayasa’nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının duruşmada hazır bulunma hakkını da kapsadığının kabul edilmesi gerekir.” şeklindedir. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>, ET. 25.07.2025.

⁶⁶⁶ Selami TURABİ (2016), “Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuruların İncelenme Usulleri”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 24, ss.129.

⁶⁶⁷ İbrahim TAN (2018), agm. 148, 149.

2.2.4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru

AİHS'm. 34'te, sözleşme veya protokollerinde tanınan haklarının, sözleşmecî devletlerden biri tarafından ihlal edilmesinden sonucunda mağdur olduğunu öne süren her gerçek kişinin, hükümet dışı kuruluş veya kişi gruplarının bireysel başvuru için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurabileceğine hükmedilmiştir. Bu sayede sözleşmeyle bireylere sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerini ihlal eden devlete karşı belirlenen denetim organına başvurabilme imkânı vermiştir.⁶⁶⁸

Mahkemeye başvurulabilmesi için iç hukuk yollarının tüketilmiş olması, sözleşmede belirtilen süre içerisinde mahkemeye başvurusu, mağdur statüsü taşıması, davaya konu devletin AİHS' yi imzalamış olması, önemli miktarda zarara uğramış olması ve ihlal edilen hakkın AİHS'de belirtilen haklardan olması gerekecektir.⁶⁶⁹ Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı AİHS'de açıkça düzenlenmemiştir. Ancak AİHM kararlarında, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, Sözleşmenin 6. maddesindeki adil yargılanma hakkının parçası kabul edilmiştir. Şöyle ki, Sözleşmenin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinin uygulanmasında temel ilke adalettir. Hakkında suç isnadı olan ve yargılanan sanığın, duruşmaya katılma hakkı olduğunun yok sayılması, maddenin adaleti sağlama ilkesiyle uyuşmayacaktır. Bu doğrultuda sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, sanığın yargılamaya etkin katılımı ile çelişmeli yargılama ilkesini sağlayan, adil yargılanma hakkı için zorunlu olan ve maddenin 3. fıkrasında sanığa tanınan asgari hakların kullanılmasını sağlayan haktır.⁶⁷⁰ Neticede sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı, sözleşmecî devlet tarafından ihlal edilirse, sanık AİHM'e bireysel başvuruda bulunabilecektir.⁶⁷¹

Bireysel başvurunun ardından öncelikle kabul edilebilirlik incelemesi yapılacaktır. Kabul edilebilirlik koşulları Sözleşme'nin 35. maddesinde sayılmıştır. Başvuru, bu koşulları içermiyorsa kabul edilemezlik kararı verilecektir. Başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilirse Sözleşme'nin 39. maddesinde düzenlenen dostane çözüm yoluyla uyuşmazlık giderilmeye çalışılacaktır. Ancak bu sayede uyuşmazlık giderilemez yahut taraflar çözüm yoluna gitmezse esastan incelemeye geçilecektir. Mahkeme hak ihlali olup olmadığını tespit edecektir. Eğer ki ihlalin

⁶⁶⁸ İbrahim TAN (2018), agm. 149.

⁶⁶⁹ Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Oğuz SANCAKDAR ve Rıfat Murat ÖNOK (2024), *İnsan Hakları El Kitabı*, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 973, 974.

⁶⁷⁰ İdris DOĞAN (2024), age. ss. 103, 104.

⁶⁷¹ İbrahim TAN (2018), agm. ss. 149.

gerçekleştiğine karar verilirse Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmedebilecektir.⁶⁷² AİHM esasa ilişkin kararında hakkın ihlal edildiğini tespit ederse, CMK m. 311/1-f uyarınca kararın kesinleştiği tarihten itibaren 1 yıl içerisinde başvurusunun yargılamanın iadesi yoluna başvurma hakkı mevcuttur.⁶⁷³

2.2.5. Doktrinde Durma Kararı Verilmesi Önerisi

Ceza muhakemesi sonucunda kurulabilecek hükümler CMK m. 223/1' de sayılmıştır. Durma kararı bu madde hükmünde sayılmamıştır. Ancak maddenin 8. fıkrasında hangi halde durma kararı verileceği belirtilmiştir. Maddeye göre soruşturma veya kovuşturmanın şarta bağlandığı hallerde, şart henüz gerçekleşmemişse, bu şartın gerçekleşmesini beklemek üzere durma kararı verilir. Durma kararı son karar değildir ve karara karşı itiraz yoluna gidilebilir.⁶⁷⁴

Sanığın hazır bulunması, akıl hastası olmaması, bekletici meselenin çözümü ve yasama dokunulmazlığının olmaması yargılama şartıdır. Bu yargılama şartları gerçekleşmemiş olsa da soruşturma yapıp, dava açılabilir. Kovuşturmanın başladığında, yargılama şartı hala başlamamışsa ve şartın gerçekleşmesi mümkünse durma kararı verilebilecektir.⁶⁷⁵ Ancak durma kararı tüm yargılama şartları için verilemeyecektir. Çalışmamızın konusu gereğin sanığın hazır bulunması yargılama şartı gerçekleşmediği halde, sanığın hazır bulunmasının gerçekleşmesi için durma kararı verilemeyecektir. Sanığın hazır olmadığı hallerde hangi yolun izleneceği kanunla belirlenmiştir.⁶⁷⁶

Ancak yukarıda da bahsettiğimiz üzere ilk derece yargılamasında hazır bulunan sanık, kanun yolu sürecinde gaip olursa, şartlarının sağlanması halinde duruşmaya devam edilerek yargılamanın bitirileceği düzenlenmiştir. Doktrinde bu düzenleme eleştirilmiş, gaip olan sanık hakkında duruşmaya devam edilmeyip, gaipliğe ilişkin koşullar gerçekleşmiş ise sanığın gaip sayılması ve davanın durmasına karar verilmesi gerektiği şeklinde öneride bulunulmuştur.⁶⁷⁷

⁶⁷² İbrahim TAN (2018), agm. ss. 150-152.

⁶⁷³ Nur CENTEL ve Hamide ZAFER (2024), age. ss. 981.

⁶⁷⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 723, 724.

⁶⁷⁵ Yener ÜNVER ve Hakan HAKERİ (2024a), age. ss. 290.

⁶⁷⁶ İsmail DENİZ (2014), *Ceza Muhakemesinde Hüküm (Türleri – Oluşturulma Şekilleri – Şartları)*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 152, 153.

⁶⁷⁷ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN ve Pınar BACAŞIZ (2024), age. ss. 834, 835.

SONUÇ

Çalışmamız kapsamında sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının, hem ceza muhakemesine hakim olan ilkelerin gerçekleşmesi hem de sanığın haklarını kullanabilmesi için ne kadar önemli olduğu ortadadır. Adil bir yargılama yürütebilmek için sanığın duruşmada hazır bulunması hem hak hem de yükümlülüktür. Ancak sanığın duruşmada hazır bulunma hakkı mutlak bir hak değildir. Kanun koyucu, suçun işlenmesiyle bozulan barış halini en kısa sürede düzeltmek, yargılamayı makul sürede tamamlamak, mahkemenin iş yükünü azaltmak, maddi gerçeğe ulaşmak, daha hızlı ve kolay muhakeme yapabilmek amacıyla sanık hazır olmasa da duruşmanın yapılabileceği istisnai halleri düzenlenmiştir. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına ilişkin istisnai halleri içeren normların, açık uçlu, belirsiz, eksik, diğer normlar ile çelişkili, hakime geniş takdir yetkisi tanır ve sanığın iradesini göz ardı eder şekilde düzenlenmesi, uygulamada keyfiliğe, duruşmasız ve sanığın yokluğunda yargılama yapılmasına, dolayısıyla hak ihlallerine sebebiyet vermektedir. Şöyle ki;

Sanığın duruşmada hazır bulunmasının istisnalarına ilişkin yapılan normların, hem kendi içinde hem de ceza muhakemesi kuralları ile çelişmesi hukuk devleti ilkesini ve adil yargılanma hakkını ihlal etmektedir. Örneğin basit yargılama sonucu verilen karara karşı itiraz edilmesi halinde genel hükümlere göre yargılama yapılacakken, genel hükümlerden farklı olarak davetiyenin tebliğ edilmesine rağmen duruşmaya katılmayan sanık hakkında duruşma yapıp, genel hükümlerle çelişkili olarak, daha önce sorgusu yapılmamış sanık hakkında mahkumiyet, ceza verilmesine yer olmadığı ve güvenlik tedbiri kararı verilebilecektir. İstinaf incelemesinin duruşmalı yapıldığı hallerde genel hükümlere göre duruşma yapılacakken, genel hükümlerden farklı olarak, ilgililere davetiye tebliğ edilmesine rağmen duruşmaya katılmazlarsa, duruşmaya devam edilerek dava yokluklarında bitirilebilecektir. CMK m. 193 ile çelişkili olarak, m. 206/1'e göre duruşmada hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma açılıp delillerin tartışılması aşamasına geçilebilecek, karar verilmesi haricinde diğer işlemler yapılabilecek, bu şekliyle de sanığın duruşmada hazır bulunması kuralı kağıt üstünde kalacaktır. Kaçaklar hakkında tutuklama kararı

verilmesi haricinde gıyapta tutuklama kararı verilemeyecek olsa da yine kanun maddeleri arasındaki çelişki neticesinde itiraz merciinin ilk kez tutuklama kararı verdiği hallerde gıyapta tutuklama kararı verilebilecektir. Yine CMK m. 216/3' e göre hükümden önce son söz, duruşmada hazır bulunan sanığa verilecek, bu aşamada zorunlu müdafinin duruşmada hazır bulunmaması hükmün açıklanmasına engel olmayacaktır. İlgili düzenleme hem CMK m. 151'le çelişmekte hem de başta savunma hakkı olmak üzere müdafiden yararlanma hakkını ihlal etmekte, dolayısıyla duruşmada hazır bulunma hakkını etkin şekilde kullanılmasını engellemektedir. Neticede daha fazla hak ihlaline yol açmamak adına, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının kısıtlayan maddeler, kendi içinde ve ceza muhakemesinin sistematığıyla uyumlu şekilde düzenlenmelidir.

Sanığın duruşmada hazır bulunmasının istisnalarına ilişkin kanun metninde *“Hâkim veya mahkemenin zorunlu gördüğü”, “hazır bulundurulmasına gerek görülme-yen”* ve *“tehlikeye sokacağı anlaşıldığında”* şeklinde belirsiz, ucu açık ve soyut ibareler kullanmak, hukuk devleti ilkesini ihlal etmektedir. Öreğin CMK m. 196/4'e göre sanığın iradesi aranmadan, hakimin zorunlu gördüğü hallerde duruşma SEGBİS aracılığıyla yapılacak, sanık iradesi olmaksızın duruşmada bizzat hazır bulunamayacaktır. CMK m. 204'e göre duruşmada hazır bulunan sanığın davranışlarıyla duruşmanın düzenli olarak yürütülmesini tehlikeye sokacağı anlaşıldığında duruşmadan çıkarılacaktır. CMK m. 196/5' e göre hastalık, disiplin önlemi ya da zorunlu haller nedeniyle yargı çevresi dışındaki bir hastane veya tutukevine nakledilen sanığın, daha önce sorgusunun yapılmış olması şartıyla, duruşmada hazır bulunmasına gerek olmayan oturumlar için sanığın duruşmaya getirilmemesine mahkemece karar verilebilecektir. Başlı başına duruşmasız yargılama yapılmasına neden olan basit yargılama üslûnün uygulanmasında, yine sanığın iradesi esas alınmamakta, hakimin basit yargılama usulünün uygulanmasını uygun bulması yeterli görülmektedir. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkının kısıtlanıp kısıtlanmayacağını hakimin takdir yetkisine bırakılması, aranan koşulların belirsiz ve açık uçlu olması, uygulamada duruşmasız veya sanık hazır olmaksızın yargılama yapılmasının yaygınlaşmasına sebep olacaktır. Ceza muhakemesinde kural olan sanığın duruşmada hazır bulunması olduğundan, istisnai hallere ilişkin normlar, genel uygulamaya dönmeyecek şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlayan kanun maddelerinin açık uçlu ve belirsiz olması, uygulamada keyfiliğe yol açabileceği gibi sanık hangi halde hakkının kısıtlanacağını

öngöremediğinden hukuki koruma altında hissedemeyecek, hukuki güvenlik sağlanamayacaktır. Hukuk devleti ilkesi gereğince, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlayan kanun normları, somut, kesin, açık ve öngörülebilir nitelikte olmalıdır ki kişilerde devlete karşı hukuki güven oluşmalı, hukuk devleti ilkesi ve adil yargılanma ilkesi sağlanmalıdır.

Sanığın duruşma hazır bulunma hakkının kısıtlayan hukuk normlarında sanığın iradesini esas almak, hukuk devleti ilkesin, adil yargılanma hakkının ve savunma hakkının bir gereğidir. Zira esas olan sanığın kendi rızasıyla hakkından feragat etmesidir. Ancak kanun koyucu istisnai halleri düzenleyen normlarında sanığın iradesini aramadan, hazır bulunmayan sanık hakkında duruşma yapılacağı haller düzenlemiştir. Örneğin CMK m. 196/4'e göre SEGBİS aracılığı ile duruşmanın yapılmasında, CMK m. 196/5' e göre sanığın yokluğunda duruşma yapılmasında, tutukluluğa itiraz, tutukluluk hali ve tahliye talebi incelemelerinin duruşmalı yapıp yapılmamasında, CMK m. 200'e ve CMK m. 204'e göre sanığın duruşmadan çıkarılmasında sanığın iradesi aranmamıştır. Sanığın iradesi olmaksızın yokluğunda duruşmanın yapılması başta adil yargılanma ve savunma hakkı olmak üzere, aleniyet ilkesine, delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesine, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını kısıtlayan normlar, sanığın iradesini de esas alarak, savunma hakkı başta olmak üzere, silahların eşitliği ilkesini, çelişmeli yargılama ilkesini ve meram anlatma ilkesini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir.

Bazı hallerde ise sanığın iradesi aransa da uygulama hak ihlallerine yol açabilmektedir. Örneğin CMK m. 194'e göre daha önce savunması alınmış olan ve mahkemece hazır bulunmasına artık gerek görülmeyen sanık, duruşmadan savuşur veya ara vermeyi izleyen oturuma gelmezse dava yokluğunda bitirilebilecektir. Ancak uygulamada, özellikle basit ve orta ağırlıkta suçlar için, sanığın bu yönde açıkça iradesi olmadan, sorgusu yapıldıktan sonra, mahkemece artık duruşmaya gelmesine gerek olmadığı söylenmekte ve hüküm sanığın yokluğunda kurulmaktadır. Bu şekliyle savunma hakkı, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama hakkı ihlal edilmektedir. CMK m. 196/2'ye göre sanık istinabe usulüyle sorgulanmadan önce esas mahkemesince sorgulanmak isteyip istemediği sorulacak, esas mahkemesi huzurunda sorgulanmak istiyorsa istinabe usulüyle sorgulanmayacaktır. Bu durumda kanun koyucu sanığın iradesini esas almış olsa da, sanığın sorgusunun istinabe usulüyle yapılması delillerin doğrudan doğruyalığı ilkesini ihlal etmiş olacaktır. Aynı

zamanda sadece sanığın değil tanığın da istinabeyle dinlenmesi halinde, sanık hakkındaki tanık beyanlarını doğrudan öğrenemediğinden karşılık veremeyecek, bu şekilde de çelişmeli yargılama ilkesi ihlal edilecektir.

Bir başka mesele ise muhakemeyi hızlandırmak adına yapılan hukuki normların, duruşmasız ve sanık hazır olmaksızın yargılama yapılmasına neden olmakla beraber; başta adil yargılanma hakkı olmak üzere sözlülük ilkesine, aleniyet ilkesine, vasıtasızlık ilkesine, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesine aykırılık doğurmaktadır. Örneğin tutukluluğa itiraz, tutukluluk hali ve tahliye talebi incelemelerinin dosya üzerinden yapılmasının yaygın hale gelmesi, duruşma yapılmaksızın tarafların yazılı beyanına dayanan basit yargılama usulünün uygulanması, sanığın rızası olmasa da SEGBİS aracılığıyla duruşmaya dahil edilmesi ve zorunlu müdafinin yokluğunda hükmün açıklanması sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını ihlal etmektedir. Muhakemeyi hızlandırmak meşru bir amaç olsa da bu amaçla yapılan düzenlemelerin eksik, çelişkili ve belirsiz olması uygulamada hem amacına hizmet etmeyecek şekilde yargılamanın uzamasına hem de duruşmasız veya sanığın yokluğunda yargılama yapılmasının yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. İlgili normlar, amacına uygun ve orantılı, sanığın savunma hakkına saygılı, ceza muhakemesine hakim olan ilkelere uygun, daha kesin ve somut ifadeler içererek düzenlenmelidir.

Sonuç olarak, elbette ki ceza muhakemesinde sanığın her duruşmaya katılmasını kural haline getirmek, muhakemenin tıkanmasına, maddi gerçeğin ortaya çıkmasına engel olacaktır. Bu nedenle kanun koyucu, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkını, maddi gerçeğe ulaşmak, muhakemeyi hızlandırmak ve benzeri amaçlarla sınırlanmış olsa da ceza muhakemesinin tek amacı maddi gerçeğe ulaşmak yahut hukuki barışı korumak değildir. Aynı zamanda adaleti sağlama amacı vardır. Adaleti sağlayabilmek için suç isnadı altında olan sanık, haklarını etkin şekilde kullanabilmeli, kendini savunabilmelidir. Ceza muhakemesinin tek bir amacı olmadığından, amaçları arasında denge sağlanarak muhakeme yapılmalı ve istisnai hallere ilişkin normlar düzenlenmelidir. Bu doğrultuda, sanığın duruşmada hazır bulunma hakkına getirilen istisnai hallere ilişkin normlar, ceza muhakemesine hakim olan ilkelere uygun, sanığın savunma hakkına saygılı, uygulamada şüpheye veya keyfiliğe yer vermeyecek, duruşmasız ve sanığın yokluğunda yargılama yapılmasını genel hale getirmeyecek şekilde düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT Berrin (2025), “Sanığın Duruşmaya SEGBİS Aracılığıyla Katılması Ve Esas Hakkında Mütalaa İle Son Söz Uygulaması”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı 63, ss. 23-62.
- ALBAYRAK Zeki Murteza ve ÇELİK Ali (2022), *Bilimsel Görüşler, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Ve Daire Kararları Işığında Notlu – Atıflı – Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu "Öz Kitap"*, 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ALGAN CANSEVEN Hazal (2025), “Sanığın Duruşma Ehliyeti”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 29, Sayı 4, ss. 2027-2071.
- ANAYURT Ömer (2024), *Temel Hukuk Dizisi Anayasa Hukuku (THD) (Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku)*, 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- APIŞ Özge (2012), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüpheli/Sanığın Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 1, ss. 269-297.
- APIŞ Özge (2019), “Güncel Yargı Kararları ve Yasa Değişiklikleri Işığında İfade Alma ve Sorgu Sırasında Şüpheli/Sanığın Hakları”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, ss. 63.
- ATEŞ Burak (2022), “Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı Ve Segbis Sistemi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı 51, ss. 443-482.
- AYGÜN KARAKOYUNLU Ülkem Cansu (2023), “Ceza Muhakemesi Hukukunda İstinaf”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2 ss. 247-287.
- BALCI Murat (2011), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gaip veya Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi (CMK. m. 246, m. 248/7)”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 92, ss. 101-117.
- BOĞA Bekir (2019), *Ceza Muhakemesinde Delillerin Tartışılması* (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

- CANPOLAT Can (2020), “Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, ss. 451-499.
- CENTEL Nur (2013), “Tutuklama Uygulamasında Sorunlar”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, Cilt 71, Sayı 1, ss. 193-206.
- CENTEL Nur (2014), “Ceza Soruşturmasında Müdafinin Rolüne Eleştirel Yaklaşım”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 72, Sayı 2, ss. 703 - 723.
- CENTEL Nur ve ZAFER Hamide (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 22. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.
- ÇAKMAZ Eylem (2025), “Hukuk Devleti Çerçevesinde Hukuki Güvenlik İlkesi: Anayasa Mahkemesi Kararları Üzerine Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, ss. 1-57.
- ÇINAR Ali ve KÖSESOY Elif (2021), “Türk Ceza Muhakemesi Sisteminde Gaip ve Kaçakların Yargılanması”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt 95, Sayı 4, ss. 184-206.
- ÇİFTÇİOĞLU Cengiz Topel (2024), “Ceza Muhakemesinde Yazılı Başvuru Şartının Hukuki Niteliği ve Gerçekleşmemesinin Sonuçları”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 221, ss. 725-753.
- ÇÖPOĞLU Hakan Serdar (2023), *Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Arama Ve Elkoyma*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- DEĞİRMENCİ Olgun (2009), “Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 83, ss. 73-122.
- DEMİR ARSLAN Kübra (2022), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Ve Anayasa Mahkemesi İçtihatları Doğrultusunda Tanık Sorgulama Hakkı”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Cilt Prof. Dr. M. Fatih UŞAN’a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı, Sayı 2022-2, ss. 479-516.
- DEMİR Remzi (2022), *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- DENİZ İsmail (2014), *Ceza Muhakemesinde Hüküm (Türleri – Oluşturulma Şekilleri – Şartları)*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- DOĞAN İdris (2024), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.

- DOĞAN İdris ve BOZDAĞ Ahmet (2023), “Ceza Muhakemesinde İstinabe Uygulamasının Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkı Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 22, Sayı 3, ss. 1004-1020.
- DOĞAN Meryem Yaren (2023), *Basit Yargılama Usulü*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- DÜLGER Murat Volkan (2012), “Ceza Muhakemesinde Müdafinin Konumu ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, ss. 39-76.
- DÜLGER Murat Volkan ve TAŞKIN Şaban Cankat (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ELMAS Birsan, (2016), “Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı 28, ss. 207-234.
- ER Elif (2021), “Seri Muhakeme Ve Basit Yargılama Usullerinin Özellikleri Ve Ceza Muhakemesi Hukuku İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Yaşar Hukuk Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, ss. 55-111.
- ERCAN Mehmet Sercan (2019), “Kovuşturma Evresinde Sanığın Hakları”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, ss. 181-198.
- ERSOY Uğur (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ERSOY Uğur (2025), “Sanığın Duruşmada Hazır Bulunma Hakkından Feragat Etmesinin Mümkün Olup Olmadığı Sorununa SEGBİS Özelinden Bir Bakış”, *Adalet Dergisi*, Sayı 74, ss. 57-73.
- EVİK Ali Hakan (2021), “Ceza Muhakemesinde Kaçakların Yargılanması”, *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 23, ss. 29-50.
- FEYZİOĞLU Metin (2009), “Savunma Hakkına İlişkin İki Soru: Savunma Hakkı Kutsal mıdır? Duruşma Salonunda Müdafî ve Sanık Yan Yana Oturabilir mi?”, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 1, ss. 22-25.
- GEDİK Doğan (2019), “Ceza Muhakemesinde Hakimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, ss. 913-963.
- GEDİK Doğan (2024), *Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması*, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- GÖKCEN Ahmet, ALŞAHİN M. Emin ve ÇAKIR Kerim (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.

- GÜNAY Erhan (2016), *Ceza Hükmünde Mutlak Bozma Nedeni Olarak Sanığın; Savunma Hakkının Kısıtlanması*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- İSLAM Lina (2013), “Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvurularda Kabul Edilebilirlik Koşulları”, *Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, ss. 9-50.
- KAFES Veli (2015), “Ceza Muhakemesinde Meram Anlatma İlkesinin Sağlanması”, *Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, ss. 181-198.
- KAN Celal Hakan (2024), “Ceza Yargısında Muhakeme Engelleri”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15 Sayı 2, ss. 575-622.
- KARAKEHYA Hakan (2007), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma* (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- KARAKEHYA Hakan (2013), “Sanığın İddia Tanıklarının Beyanlarının Doğruluğunu Test Etme Hakkı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, ss. 715 – 733.
- KARAKEHYA Hakan (2015), “Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları”, *Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, ss. 199-226.
- KARAKEHYA Hakan (2016), “Dolaylı Maddi Gerçek: Ceza Muhakemesinde Yargılama Makamının Maddi Gerçeğe Deliller Aracılığıyla Ulaşma Zorunluluğu Üzerine”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 27, ss. 59-82.
- KARAKEHYA Hakan (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- KARAKEHYA Hakan ve İNCE TUNÇER Asuman (2021), “Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Ve Adil Yargılanma Hakkı”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 17, ss. 303-354.
- KILIÇLAR İsmail (2022), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Sanığın Duruşmada Hazır Bulunması Hakkı*, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- KOÇ Coşkun (2020), “Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, ss. 89-113.

- KÖKÜSARI İsmail (2008), “Hukuk Devletinde Bireyin Hukuki Güvenliği Ve Önemi”, *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Sayı 51-52, ss. 7-41.
- KÖROĞLU Saim (2025), *Ceza Yargılamasında Duruşma Süreci*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- KURTOĞLU Tuğçe (2021), “Ceza Yargılamasında Duruşmada Hazır Bulunması Gerekenler Ve Duruşma Düzeni”, *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, ss. 453-484.
- NİŞANCI Dilaver (2020), “Kanun Yolları Özelinde İtiraz Kanun Yolu; Adil Yargılanma Hakkı İle Bağlantısı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi Bağlamında Etkinliği”, *Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2, ss. 38-75.
- NİŞANCI Dilaver (2022), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Asgari Sanık Hakları (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 6. Madde Çerçevesinde)*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ÖMEROĞLU Ömer (2013), “Ceza Muhakemesinde Gaip ve Kaçak Sanığa Güvence Belgesi Verilmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 3, ss. 195-226.
- ÖZAYDIN Özdem (2024), "Ceza Muhakemesi Hukukunda Eski Hale Getirme", *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt 22, Sayı 254, ss. 505-550.
- ÖZBAY Muhammed Enes (2021), “Ceza Muhakemesinde İstinaf Kanun Yolunda Duruşma”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, ss. 1799-1824.
- ÖZBEK Veli Özer ve TEPE İlker (2014), “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Aleyhe Değiştirme (Reformatio in Peius) Yasağına İlişkin – Öğreti ve Uygulama Boyutlarıyla – Genel Bir Değerlendirme”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 16, Özel Sayı, ss. 3759-3797.
- ÖZBEK Veli Özer, DOĞAN Koray ve BACAĞSIZ Pınar (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Baskı, Sekin Yayınevi, Ankara.
- ÖZEN Mustafa (2025), *Öğreti Ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ÖZTÜRK Bahri, TEZCAN Durmuş, ERDEM Mustafa Ruhan, ALAN Esra, SİRMA GEZER Özge, SAYGILAR Yasemin F., ERDEN TÜTÜNCÜ Efser, ÖZAYDIN Özdem ve TOK Mehmet Can (2024), *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*, 11. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.

- SARITAŞ Erkan (2020), “Ceza Muhakemesinde Sanığın Yokluğunda Duruşma”, *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt 78, Sayı 3, ss. 1525-1591.
- SEVDİREN Öznur, ÖZBALCI Yalın Yarkın ve YANIK Özgenur (2022), “Gıyabi Tutuklama Döngüsünü Kırabilmek: Soruşturma Aşamasında Tutuklama Talebinin Reddi Kararlarına Karşı Etkili Bir İtiraz Denetimi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Cilt 17, Sayı 49, ss. 255-280.
- SEYYİGOĞLU Muhammed Sıddık (2021), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama ve Elkoyma”, *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4 Sayı 1, ss. 11-32.
- SOYASLAN Doğan (2020), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.
- SOYASLAN Gülen (2020), “Limiting Procedural Rights During Police Interrogation in Terror Crimes: A Comparative Analysis of European and U.S. Laws and Suggestions to Turkish Law”, *Ceza Hukuku Ve Kriminoloji Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, ss. 143-168.
- ŞAHİN Cumhur (2004), “Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana Ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı (İhas 6/3-B)”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 2.
- ŞAHİN Cumhur ve GÖKTÜRK Neslihan (2021), *Ceza Muhakemesi Hukuku -1-*, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- ŞAHİN Cumhur ve GÖKTÜRK Neslihan (2022), *Ceza Muhakemesi Hukuku -2-*, 12. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- ŞEKER Hilmi (2017), “Duruşmaya Katılma Hakkı”, *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt 75 Sayı 1, ss. 221-248.
- ŞEN Ersan ve BAŞER BERKÜN Beyza (2024), *Duruşmaya Katılmayan Sanığa Tebligat*, <https://sen.av.tr/tr/makale/durusmaya-katilmayan-saniga-tebligatt>, ET. 31.10.2025.
- ŞEN Ersan ve BAYRAKLI Tamer Berk (2023), *Bozma Sonrası Davaya Yeniden Bakacak Mahkemenin Sanığı Dinlemesi*, <https://sen.av.tr/tr/makale/bozma-sonrasi-davaya-yeniden-bakacak-mahkemenin-sanigi-dinlemesi>, ET. 30.10.2025
- ŞEN Ersan ve BAYRAKLI Tamer Berk (2025), “Zorunlu Müdafinin Karar Celsesinde Bulunmaması Halinde Hüküm Verilebilir mi?”, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt 0, Sayı 226, ss.162-165.

- ŞEN Ersan ve DUYMAZ Erkan (2024), *SEGBİS'in Genel Uygulamaya Dönüşmesi Sorunu ve AYM'nin Tutumu*, <https://sen.av.tr/lang/makale/segbisin-genel-uygulamaya-donusmesi-sorunu-ve-aymnin-tutumu>, ET. 09.04.2025.
- ŞEN Ersan ve ERYILDIZ Hüsnü Sefa (2017), *Elkoyma*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- ŞEN Ersan, GÖZÜKAN Alperen ve ŞAHİN Buğra (2023), *Güvence Belgesinin Kapsamı*, <https://sen.av.tr/tr/makale/guvence-belgesinin-kapsami>, ET. 03.09.2025.
- TAN İbrahim (2018), “Adil Yargılanma Hakkı Ve Adil Yargılanma Hakkının İhlali Halinde Gidilebilecek Yasal Yollar”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 2, ss. 115-159.
- TANER Fahri Gökçen (2021), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme Ve Silahların Eşitliği*, 2.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TANER Fahri Gökçen ve YILDIRIM Akif (2021), “Suç İsnadına veya Medeni Hak ve Yükümlülükler İlişkin Uyuşmazlıklarda Duruşmaya Video Konferans Yöntemiyle Uzaktan Katılma”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 70, Sayı 1, ss. 229-293.
- TANERİ Gökhan (2021), *Seri Muhakeme Usul–Şartlar–Suçlar Ve Hüküm Ve Basit Yargılama Usulü*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TAŞ Hakan (2022), “Yargı Kararları Işığında Müdafiden Yararlanma Hakkı Ve Zorunlu Müdafiliği Gerektiren Haller”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, ss. 71-112.
- TEZCAN Durmuş, ERDEM Mustafa Ruhan, SANCAKDAR Oğuz ve ÖNOK Rıfat Murat (2024), *İnsan Hakları El Kitabı*, 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TOROSLU Nevzat ve FEYZİOĞLU Metin (2023), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 22. Baskı, Savaş Yayınları, Ankara.
- TURABİ Selami (2016), “Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuruların İncelenme Usulleri”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Cilt 7, Sayı 24, ss. 121-147.
- TURHAN Faruk (2021), “Ceza Muhakemesinde Hakim ve Mahkeme Kararlarının İlgilisine Bildirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 27 Sayı 2, ss. 898 – 932.

- TURHAN Faruk ve AKSAN Murat (2020), “Ceza Muhakemesinde Şüphelinin İfadesinin Alınması Ve Sorguya Çekilmesine İlişkin Hükümlerin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, ss. 289-331.
- Türkiye Cumhuriyeti Hâkimler Ve Savcılar Kurulu (2025), *Bangalor Yargı Etiği İlkeleri*, <https://www.hsk.gov.tr/>, ET.05.06.2025.
- ÜNVER Yener ve HAKERİ Hakan (2024a), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 1, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ÜNVER Yener ve HAKERİ Hakan (2024b), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 2, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- ÜNVER Yener ve HAKERİ Hakan (2024c), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt 3, 22. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- YAVUZ Hakan Abdülhamid (2025), “Ceza Muhakemesinde Basit Yargılama Usulünün Uygulamasına İlişkin İki Önemli Sorun Üzerine”, *Çukurova Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7, ss. 381-389.
- YENİSEY Feridun ve NUHOĞLU Ayşe (2024), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YERDELEN Erdal (2019), “Ceza Muhakemesinde Videokonferans Yönteminin (Segbis) Kullanımı”, *Bilişim Hukuku Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, Aralık, ss. 271-287.
- YILDIZ Ali Kemal (2006), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, ss. 131-214.
- YILMAZ Zahit ve APİŞ Özge (2020), “Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, ss. 62-106.
- YURTCAN Erdener (2019), *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (Cmk) Mart 2019 Tarihi İtibariyle 7165 Sayılı Yasayla Birlikte*, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- YURTCAN Erdener (2019), *Ceza Yargılaması Hukuku Yargı Reformu Stratejisi Kapsamında 7188 Sayılı Kanuna Göre Yazılmıştır*, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

YÜKSEL Saadet (2013), “Türk Anayasa Hukukunda Hakimlerin Bağımsızlığına Genel Bir Bakış”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, Cilt 70, Sayı 2, ss. 71-97.

YÜREKLİ Suat (2024), “Ceza Muhakemesinde Duruşma – Kavram, Hakim Olan İlkeler Ve Düzen Ve Disiplinin Sağlanması”, *Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, ss. 35-62.

